

A VOLT M. KIR. NYITRAI

14. HONVÉD GYALOGEZRED TÖRTÉNETE.

Összeállította : vitéz NÉMETH (DEISLER) KÁROLY ny. áll. tábornok,
a volt ezred parancsnoka.

II. KÖTET.

HADITEVÉKENYSÉG 1915. SZEPTEMBER 7-TŐL
1918. NOVEMBER 27-IG.

BUDAPEST, 1928. — SZERZŐ KIADÁSA.

I.

Wolhyniai harcok.

Szeptember 7—12-ig vasuti szállítás Iwangorod—Krako—Jaroslau—Lembergen át Nizniowra, ott szállitmányonként kirakodás és gyülekezés Koropiecen. Ugyanis a hadosztály eredetileg az orosz hadszíntérről a szerb harcszintérre volt utbaindítva, azonban a Buczacznál, valamint attól északra érvényesült orosz nyomás következtében az egész hadosztály a Dniestertől keletre működő Pflanczer-Baltin hadsereg rendelkezésére bocsájtott.

Szeptember hó 13-án az egyesült ezred 7 h-kor elindult és 45 km-es erőltetett menettel késő esti órában Buczaczra érkezett be, hol laktáborba száll.

Szeptember hó 14-én délelőtt pihenő. 16 h-kor riadó, 17 h-kor menet Przewlokára, hogy ott Luxardo tábornok dandárának kötelékébe lépve a továbbiakra parancsot kap.

19 h-kor az előre lovagolt ezred parancsnoka Luxardo tábornok által a következő helyzetről lesz tájékozva:

„Tőlünk északra saját csapatok a Strypa mentén harcban állanak és Burkanownál válságos helyzetbe kerültek, ennek ellensúlyozására holnap hajnalban a most alakult kombinált hadosztály derékszögben északi irányba kikanyarodva bal szárnyal a Strypára támaszkodva támadni fog azon célzattal, hogy az ellenséget kényszerítse tetemesebb erőket Burkanowtól elvonni.

A 14. h. gy. ezred holnap 8 h-kor Zielonától délre a község délnyugati szegélyénél lévő keresztnél két zászlóaljjal támadáshoz csoportosul, a fennmaradó zlja pedig dandár tartalék Przewlokától északra † 326-nál.“

Ezred Przewloka községben az éjt riadó szállásokban töltötte, magát erős laktábor őrségekkel biztosítva.

1. Petlikowce Stare-i ütközet.

Szeptember hó 15-én 6 h-kor indulva 8 h-kor ezred I. és III. zlja támadáshoz csoportosulva Zielonától délre állott, II. zlja pedig ddr. tartalékkal ugyanacsak a kijelölt helyére vonult fel.

A támadás megindul általános irány Bobuliuce $\triangle$ 382, jobbra a 93., balra a 16. közös gyalog ezred csatlakozva és Petlikowce Stare

községen át a Czarny las erdő déli szegélyéig egyhuzamban tüzelés nélkül tért nyer; a községből kibontakozva 9 h-kor már igen erős elleneséges tüzérségitűz fogadja az ezredet, majd rövid időn belül az orosz gyalogság is tüzelni kezd.

Saját részről 9 h-kor szintén megkezdődik a tűzharc és lendületes folytonos előreküzdéssel ezred a Petlikowce Stare községtől északra lévő ellenséget visszavonulásra kényszeríti. Ezen visszavonulók azonban csak előretolt részek voltak, míg a Czarny las északi magaslatán már az oroszok időközben oly tetemes túlerőben lévő csapatokat vetettek harcba, hogy 11 h 30'-tól kezdve az előreküzdés csak egyenkénti előreszökkeléssel volt lehetséges. Mindazonáltal a támadás egész napon, bár lassan, de folytonosan tért nyer és 22 h-kor Bielawnicétől északkeletre fekvő magaslatvonulat is birtokunkba vétetett; az oroszok a 380-tól délkeletre elterülő dombhátra vonultak vissza.

Éj folyamán a további előnyomulás megállapodott, ezred elért állásaiban kölcsönös tüzelés mellett éjjelezett. Ezredtől jobbra a 93., balra a 16. közös gyalog ezred ugyancsak megállott.

Szeptember hó 16-án esős hideg éjszaka után 4 h 30'-kor az oroszok egy dandárral Dobropole felől a műút mindkét oldalán ellentámadást intézve a jobbra lévő 93. ezredet meglepték, annak vonalát áttörték és így saját ezred jobb szárnyát oldalba és hátba fogták.

Igen rövid erélyes tüzelés után a végpusztulástól menekülendő a tűzvonalban lévő 1¹/₂ zlj. az erdő szegélyéig visszavonult, ahol az ezredtartalék (két század) a harcot felvette a visszavonulók egy részével és ott az óriási túlerővel szemben egy óra hosszáig kitartott dacára annak, hogy ekkor már a balról csatlakozó 16. közös ezred is a Strypa nyugati partra özönlött vissza, tehát ilyképen az ezred ezen része is teljesen el volt szigetelve.

Körülbelül 6 h után érvényesült a hadosztály tartalék ellentámadása, melyhez az ezred roncsai minden habozás nélkül csatlakoznak és a régi vonal 8 h-kor már birtokba vétetett. A 93. gyalog ezred meglepő áttörése folytán eleinte a helyzet az ezredre nézve annyira válságos lett, hogy az ezredtörzse tulajdonképen a saját rajvonal elé jutott, az ott lévő ezred utászosztag derék parancsnokával Kramm Antal nfkelő főhadnaggyal és Ghyczy Zoltán alezredessel az élén, valamint az összeszedett telefonisták, küldöncök stb.-vel a tömegekben előreözönlő oroszokat pusztító oldalzó tűzzel árasztotta el. Később ehhez csatlakozott az ezred tartalék (két szd.), valamint a visszaözönlő rajvonal egy része is.

Jellemző, hogy egy század tisztjei részére két honvéd éppen a reggelt vitte, midőn a szürkületben hirtelen bekövetkezett zürzavarban már az oroszok voltak ezen század állásaiban. A honvédeket (reggelivel együtt) elfogták; időközben az erdő szegélyéről érvényesült és az oroszok részéről éppen nem várt saját oldalzó tüzelés oly pusztító hatást tett az oroszok között, hogy a honvédeket és reggelt otthagya hanyatt-homlok rohantak vissza. Ezen század tisztikara 9 h-kor — bár kihülve — de annál jobbizúen fogyasztotta el a már orosz fogságban volt reggelijét.

Dr. Kömives László nfk. főhadnagy naplója ezen harcban a 2. századnak működéséről:

„Szeptember hó 16. Hideg és esős éj után reggel 5 óra tájban, még erős szürkületben az előttünk rohamtávolságnyra lévő orosz rajvonallal felemelkedett és erős lendülettel a mi, valamint a tőlünk jobbra lévő 93. gyalog ezred rajvonálára vetette magát. A nagy erővel végrehajtott és váratlan roham a 93-asok rajvonálát megingatta és az minden ellenállás nélkül fejvesztetten menekült. Az oroszok a menekülő 93-asokat tömegesen foglyul ejtették.

Erre a zászlóalj tartalékban lévő századom felét az ezred jobb szárnyán lévő 4. század sűrítésére bevettem, a másik félszázaddal pedig arccal jobbra felfejlődve oldalzó tűz alá vettem a 93-asokat üldöző oroszokat.

Az ezredünk jobb szárnya ekkor már elkeseredett kézi tusát vívott az ellenséggel. Időközben a 93-asok üldözésével felhagyott orosz rajvonallal egy része az oldalzó félszázadom ellen fordult és azzal kézitusába keveredett, az ellenséges rajvonallal másik része pedig bekerítés céljából ezredünk jobb szárnyának felgöngyölítéséhez fogott. Ezáltal ezredünk jobb szárnya felette válságos helyzetbe jutott és a teljes bekerítés veszélye fenyegette. Közben a tölem balra lévő rajvonallal az ellenséges túlerő több helyen áttörte, a jobb szárnyon lévő saját 4. század és bevetett félszázadom tisztjei és legénysége már részben elesett vagy megsebesült, részben foglyul ejtetett.

A parancsnokságom alatt lévő félszázadom megmaradt legénységével sikerült a jobb szárny mögött húzódó mély vízmósásos árokba a már bekerített körletből kimenekülnöm. Az árok végződése után sik terepre jutottunk, amelyen már ezredünk többi századai igen erős ellenséges tűzben visszavonulóban voltak és a körülbelül 3000 lépésnyire lévő Petlikowce Stare falut igyekeztünk elérni; ezen sik területen igen sok halottat és sebesültet veszítettünk. A teljesen kimerülten fekvő *Steiner Béla főhadnagyot Werbőczy* őrmesterem segítségével sikerült a faluig vonszolnunk, ahol egy házba elrejtettük az akkorára már eszméletét veszített főhadnagyot.

A falutól mintegy 300 lépésnyire mellővással sebesülten fekvő találtam *Katkin zászlóst*; a 16. közös gyalog ezred egyik sebesültvivő járőre parancsomra a faluba szállította.

Ezalatt helyzetünk már a faluban is tarthatatlanná vált, azt az oroszok már teljesen körülzárták és az utcákat erőteljes tűz alá vették. Egyedüli menekülési lehetőség a falu nyugati részén folyó Strypán való átgázolás volt. Az oroszok a folyót is pásztázták, oda erősen tüzeltek, miből kifolyólag sokan a vízbe veszttek.

A Strypa nyugati oldalán lévő erdőszegélyén összegyűjtöttük embe-reinket, ott hamarosan rendezkedve megkezdettük a tüzelést a falu keleti oldalán előnyomult ellenségre, mire csakhamar az oroszok a faluból vissza kezdtek vonulni és mi viszont a községet rövidesen birtokba vettük. Utóbb hallottam, hogy a község egyik házában elrejtett *Steiner főhadnagy* nem került orosz fogságba, hanem sikerült őt a

segélyhelyünkre vinni. Az erdő szegélyén több tisztársam és mintegy 20—30 főnyi legénységet gyűjtöttem össze, most ezekkel az ezred felkeresésére indultunk.

Az erdőszegélyén hevenyészett lövészárkokban találtam Ocskay Elemér és Bittera Imre főhadnagyokat mintegy 90—100 fő legénységgel.

15 h-kor találtuk meg az ezred zömével az összeköttetést, mely ekkor már a reggel elhagyott saját állásainkban volt, oda mint tartalék bevonultunk és a kötelékek rendeztettek.

Én az egyesített 2. és 3. század parancsnokságát vettem át 174 fő ételmezési létszámmal, míg Ocskay Elemér főhadnagy az egyesített 1. és 4. szdot. A zászlóaljunknak 18 tisztje közül e napon 11 fő vesztesége volt (halott, sebesült, eltűnt), ezért is kellett a századokat összevonni.

20 h-kor az egész egyesített Ocskay század és az én századom fele *Ocskay Elemér* főhadnagy parancsnoksága alatt az erdő szegélyén vett állást, a másik félszázadom parancsnokságom alatt csoport tartalék. Az éj folyamán a tartalékból egy szakasz Kormány zászlós parancsnoksága alatt, majd hajnalban a még fennmaradt szakaszom is a rajvonalt sűrűsítésére vonatott be.

Szeptember hó 17-én amint kivilágosodott, láthatóvá vált a harc-tér a maga borzalmasságában: mindenfelé halottak és sebesültek tömegesen heverték. A sebesültek a hideg éjszakában sokat szenvedtek, legtöbben a napközben levetett köpenyét felvenni nem tudta és a hideg éjszakát dideregve és jajveszékelve töltötték a nyirkos talajon. Csekély rumkészletünkkel igyekeztünk rajtuk segíteni, amíg a kimerült sebesült-vivők el tudták szállítani. Csak az én századom előtt *3 orosz tiszt és nagyszámú legénység hullája feküdt*, az ellenségnek rengeteg vesztesége volt.

8 h-kor mintegy 1000 lépésnyire előrenyomultunk, azonban egész nap és a következő éjszakán ellenség nem mutatkozott.

Szeptember hó 18-án 1 h-kor lettünk felváltva és Zielonába menteltünk, ahova 4 h-kor beérkezve laktáborba szálltunk és pihentünk.“

A foglyul ejtett orosz egyének állapotából és vallomásuk szerint is megállapítottatt, hogy az egész dandár ittas volt, csak így lehetett őket ellentámadásra vinni.

A II. zlj. működésére nézve dr. Dávid Antal nfkelő főhadnagy naplója:

„Szeptember 15-én alkonyatkor az Osowce melletti 301. kápolnához sorakoztattak bennünket azzal a kecsegtetéssel, hogy alkalmas helyen pihenőre térünk. A nyugalomra való kilátás annál kellemesebben érintett bennünket, mert mint dandár tartalék egész nap árkon-bokronkerítésen, Petlikowce Stare lakosságának könnyekig megindító bőkezűséggel elénkbe hordott enni- és innivalóján (13 hónap óta mi voltunk az első „nasi vojáci“, akikkel találkoztak), azután tüzérségi, majd gyalogsági tűzön keresztül harcalakzatban követtük az előttünk mozgó rajvonalt és az egész napi fárasztó menet meglehetősen kimerített bennünket.

Természetesen azonban most is — mint annyiszor — tulságos korán mondtuk, hogy „hála Isten“; alig kezdtük ugyanis meg a pihe-

nésre való előkészületeket, midőn lovas küldönc jött a dandár parancs-csal, melynek értelmében a II./14. zlj. balra előre a 16. közös ezred elé lépcsőben azon feladattal, hogy a 384 ◊ és 321 ◊-t szállja meg. Mihályi szds. zlj. parancsnok ezen feladat végrehajtására a 6., 7. és 8. szdot rendelte Bálint főh. parancsnoksága alatt, míg az 5. szd. zlj. tartalék a kápolnánál.

Csendes vezényszavak és a 3 századdal megindulunk a két magaslat közti mélyút felé. Koromsötétben megyünk előre, keresztül haladunk a 16. gyal. ezred egy századán és annak parancsnokánál tájékoztatjuk magunkat a terep és a rajvonalunk elhelyezésére nézve.

Midőn körülbelül a két domb közötti középtáját elérjük, a csoport parancsnok kiadja az intézkedéseit „a 8. század bal szárnyával a Strypára támaszkodva Szorkovszky zászlós parancsnoksága alatt, a 6. század pedig Glatz zls. vezetésével a 8. századtól jobbra, jobb szárnyával az úton arccal észak felé szállja meg a 384 ◊ magaslatot. A 7. század Dávid hadapród parancsnoksága alatt bal szárnyal az útra támaszkodva, jobbra pedig a 16-osokkal összeköttetésben a 321 ◊ magaslatot szállja meg arccal északkeletnek. — A 7. szd. első szakasza géppuska fedezet.

Glatz zls. gondoskodik arról, hogy egy tiszt járőre keresse meg a Strypa hidját és az összeköttetést a Blum csoporttal!”

Amint a 7. századdal rajvonalba húzódunk a dombra fel, már hallatszik a telefondrót zörgése, amely hivatta van a csoport parancsnokságot a zászlóaljjal összekötni, de amely azt is eszünkbe juttatja, hogy kivüle minden összeköttetésünk a külvilággal megszűnt.

Az éjszaka szorgalmas ázással és az egyre szemérgő eső még szorgalmasabb átkozódásával telt el és bizony már kezdett derengeni, mikor az úgy-ahogy tűrhető fődözekek mélyedtek a tulságosan kemény talajba. Álmoságról ennek dacára szó sem volt, a helyzet újszerűsége sokkal jobban izgatott bennünket, semhogy a fáradság eszünkbe jutott volna és alig vártuk a kivilágosodást, hogy tájékozódjunk a teljes sötétben elfoglalt területen. Világossal meggyőződtem róla, hogy a századommal eltoglalt állás nagyjában megfelel a szándéknak, mert bár helyenként a kilövés nem volt a legideálisabb, de a terephullámokkal tarkázott dombháton nappal sem lehetett volna ilyen irányban magas követelményeket támasztani. Annál keservesebben csalódtam, amidőn a tőlem balra eső 384. magaslaton látom, hogy a 6. és 8. század nem ment oda fel, sőt helytelen arcvonallal rendezkedik be; ezek bizonyára eltévedhettek a sötétségben és ott ásták magukat be, ahol már kifáradtan megállapodtak.

Nem igen volt azonban időm ezen gondolkodni, jön a küldönc, hogy „századparancsnokok a csoportparancsnokhoz!” A csoportparancsnok természetesen a sötétségben elkerülhetetlen hibák kijavítását rendelte el, úgyszintén a kilövés és helyes arcvonal felvételét, amidőn az egyik küldönc felkiált: „Főhadnagy úr! jönnek a muszkák!”

Csakugyan jöttek is, irtózatoss golyózapor körülöttünk és mintha a 384 ◊ magaslat ormán minden göröngy megelevenedett volna: hatalmas áradatban tódulnak az oroszok lefelé és vígan pufogatják

csipőhöz szorított puskáikat. Futólépésben iparkodunk vissza a századainkhoz és akkor látjuk, hogy nemcsak a 384-es, hanem az egész előttünk lévő terepen nyüzsög az ellenség. Egy ideig szinte megbűvölve állunk a csodálatos panoráma, a Dante tömegleírásaira emlékeztető hatalmas mozgalmasságú tájkép előtt, de azután elborítja agyunkat a csatamámor. A lövedékek sivitását, a puskaropogást, pattogást túl ordító hangon vezényelem az ösztüzeket egyszer, kétszer, háromszor — tizszer.

A durranások nyomán, mint érett gabona a penge alatt, rendek dőlnek ki az előnyomulók óriási tömegéből, de csak nem szűnik meg a reánk zúdított golyóáradat: lőnek előlről és balról a 384-ről, honnan egyre örültebb tempóban özönlik az ellenség, mely elsöpörni akar bennünket minden áron. Az elesett helyét 5 más foglalja el, az áradat hömpölyög közelebb-közelebb, maga elé küldve hirmondóul ezer és ezer lövedéket, ami előttünk, mellettünk s mögöttünk vágja, hasítja a földet, avagy agyvelőt fagyasztó fűtyüléssel sivit fölöttünk és mellettünk el. Az örületes tánc közepette egyszerre megmozdul a 6. század s részben, hogy arcvonalát kiigazítsa, részben, hogy valamiképen biztos támpontot szerezzen, iparkodik az előtte lévő és a völgyön keresztbe áthuzódó horhos szegélyét elfoglalni. Alig érnek azonban az alkalmasnak látszó helyre, amidőn az előttünk lévő oroszok észreveszik a veszedelmet és a vízmosást hosszantozó irtózatot oldaltűz alá veszik az előnyomulókat. Mi, tőlünk telhetőleg iparkodunk enyhíteni a bajtársak kínos helyzetén és leadjuk egyikét azon gyorstüzeknek, amelyeknél emberi fül már nem képes a sok lövésnek egybefolyó durrogását szétválasztani, de csak annyit érünk el, hogy mi reánk is éppen olyan áradatot zúdít a 384 ◊ magaslattal megszállott ellenség; a 6. század legnagyobb része azonban kénytelen visszafutni, amíg holtérbe nem jut.

Csak egy csoport állja a sarat, mintegy 30—35 ember és löcsodálatraméltó, kétségbeesett daccal. E csoportot, mint később megtudtam, *Széles zászlós* vezette és a többiek újabb előnyomulását várva addig tartott ki, míg az összes töltenye el nem fogyott, azután fele részben épen maradt embereivel a 8. századhoz csatlakozott.

A fegyverzaj pillanatonként való megfáradtakor érvényre jut a harc emberi eleme: fölhangzanak a nyomorúság, a véres szenvedés, vagy a lázas lelkesült önfeláldozás hangjai, amiket a gyilkoló gépek zaja, a lövedékek sivitása elnyomott. Itt egy rövid jaj! melyben össze van foglalva az élethez való görcsös ragaszkodás és az elvesztésétől való remegő félelem — amott hörög valaki — ez sebesültvivőt hív — az a felesége és gyermekeitől bucsuzik, emennek utolsó kiáltása a hazát élteti, amaz a parancsnokának mond „Isten hozzád“-ot és lelkét Istennek ajánlja. Azután ismét úrrá lesz egészen a fegyverek öldöklő lármája.

Az egyik izzadtképű, csapzott bajuszú öreg harcosom hátraszól a zajban és erősen mutogat balra: „Hadapród úr! ott egy tiszt!“ Inkább a gesztust, mint a hangot megértve odatekintek s látom a magaslattetején egy parancsokat osztogató alaknak az égboltozattól élesen elváló körvonalait. „Három honvéd előttem! balra a dombtetőn látható tisztre:

Cél! Tűz!“ és az égboltozattól még az előbb élesen elváló alak megszűnik parancsokat osztogatni.

Ugyanezen helyen azonban megjelenik néhány muszka és erősen sürgölődnek az ásóval; nyilván géppuska állást készítenek. A szándék sikerül is bár természetesen nem azoknak, akik a munkát elkezdték és mihamar kattogni kezd a géppuska is és hinti a halálhozó magvait, szabályos kerepelésével pedig növeli és borzalmasabbá teszi az amúgy is pokoli csatazajt. A pillanatokra meg-meglanyhult vihar újra meg újra felülkerekedik még pedig az előbbinél még hatalmasabb iramban, a fegyverropogás, a golyósvítés az elképzelhetőség határán túl fokozódik és az irtózatos hangkaoszban a holttestek százain keresztül árad, ömlik, nyüzsög felénk az emberi láva, amelynek földi hatalom — ügylátszik — nem vehet többé gátat. Hiába lövünk a tömegben rést, a nyílás újra betömődik és közeleg, kigyózik felénk. Az üvöltő zenebonába most beledördül néhány ágyúlövés és mi figyeljük a háború királyának bömbölését, mert minden idegünket lenyűgözi az a rettenetes gondolat, hogy a két oldalból szakadó golyózáporhoz még megkapjuk az orosz tűzérési tüzet is, amelynek működéséről minden öregebb harcosnak van egy-két kellemetlen emléke. Ha még ez is közbe lép, úgy végünk van, légázol az ellenség, mint az elefánt a gilisztát és nem marad számunkra más, mint a végső vonaglás.

S mikor a legvadabb erővel dühöng, orkánzik a vérzivatar, mikor már velünk szemben is kattogni kezd az orosz géppuska, minden zajt túlharsogó ordítás verődik át hozzánk a harcvonaltól jobbra szárnyáról és a jobb szárnyon lévő emberem riadtan vonagló ajakkal kiabálja: „Hadapród úr! áttörték az arcvonalkat!“

Amikor megláttam a jobbról támadt zürzavart, a közvetlen szomszédságunkból rémülten menekülő különben oly kemény nyakú és bátor szívű zágrábi 16-osokat, az őket most már rohanva nyomon követő győzelemittas ellenséget és végigtekintettem reszkető s üveges szemükben a kétségbeesés gondolatlanságával tanácstalanul egymásra bámuló, megbénultan álló legénységemre: a legkülönbözőbb gondolatok, a nyomorúságnak és a tehetetlenségnek legváltozatosabb érzései viharzottak végig az agyamon, amelyek közül egyet sikerült megrögzíteni, amely azután kénszerképzetként kerítette hatalmába egész valomat: „Most nyugodtnak kell lenned, most okosnak kell lenned, most helyeden kell lenned, most te vagy a kormányos és ezek a viharban megrettent kicsinyhítű hajósnép, akiket segítened kell, mert mindent tőled várnak!“

Arcomat előnti a forráság, lázban félig öntudatlanul, inkább ösztön-szerűen, rekedten, de gépies nyugalommal adom a parancsokat, legénységem pedig a kétségbeesés pontosságával teljesíti azokat — ügyet sem vetve a golyózáporra, mely most már három oldalról zuhog reánk. Mintha álomban történe mindez! egy szempillanat alatt azok, akik előbb megrettenve menekülni akartak, újra a helyeiken voltak, a másik pillanatban pedig már erőnkhez képest biztosítva volt a jobb szárnyam; a kétségbeesés helyét elfoglalta a dac, a reszketés helyébe a legcsodálatosabb halálmegvetés lépett, a benuultság átváltozott eleven energiává,

amely gátat nem ismerve, utat tört magának. Mintha valami szent örület szállta volna valamennyiünket meg, a sikoltozva vágató golyóárban embereim felállottak fedezékeik tetejére, szemükben a mindennel való leszámolás öntudata sugárzott és így tüzeltek csodálatraméltó hévvel és biztossággal. A pokoli zajban, az életért való nekikeseredett küzdelem deliriumában nem hallották az életet kioltani kereső lövedékek süvítését — nem érezték fájónak az égő sebeket... Aki megsebesült, hagyta folyni a vért és szikrázó szemekkel tovább tüzelt. Az egyik honvédem — *Sógor Károly* — fejlődést kapott és arcát elborította a vér. Néhány pillanatra eltűnt a fedezékbe s azután újra megjelent fején fehér kötéssel és iparkodott helyrehozni a néhány pillanat mulasztását.

A rövid ideig tartó, de gyilkoló erővel folytatott tüzelésünk eredményeként az előttünk lévő ellenség részben eltolódott a jobb szárnyunk felé, ahol szabad utat talált, részben pedig magát beásni kezdte; azok pedig, akik üldözési szándékkal mellettünk rohantak el — oldaltüzet kapván — ahelyett, hogy ellenünk fordultak volna: vagy iparkodtak tőlünk minél távolabbra kerülni, vagy pedig meglapultak a 16-osok elhagyott fedezékeiben.

A reánk nehezedő közvetlen nyomás ilyenformán pillanatnyilag enyhülvén ráérek kissé körültekinteni és a további teendőket átgondolni. Miután a hajnal óta szakadatlanul tartó élénk tüzelés a tölténykészletet már alig $\frac{1}{5}$ részére apasztotta le, a tüzelést lassítatom és megkezdődik a vadászszerű harc „csak biztosra löni“; egyuttal küldöncöt küldök csoportparancsnokomhoz tölténypótlást és, ha lehet, erősítést kérve, mert felette bizonytalan, hogy meddig tart a viszonylagos nyugalom. A küldönc azzal tért vissza, hogy a csoportparancsnok már mindkettőért telefonált, ezenkívül az erősítésre megnyugtatólag közölheti, hogy a zászlóaljtartalék (5 század) már útban van.

A hirt kitörő lelkesedés közepette örömmel hirdetem ki, de az idő múlik és se töltény, sem erősítés nem jön, ellenben egyre gyakrabban bukkannak fel fedezékeikből a muszkák, akik úgy látszik észrevették szűkös helyzetemet. Újból kérek löszert és erősítést és végsőkre gondolva feltűzetem a szuronyokat. A küldönc újra azon izennel tér vissza, hogy mindkettő útban van és csak kitartani. A megfutamodás ugyan eszünkbe sem jutott, de egyre fenyegetőbb lett azon veszély, hogy századomat elfogják; hisz tulajdonképpen be voltam kerítve, csak kezüket kell az oroszoknak kinyújtani és mi a végsőig tartó védekezés dacára is töltény és erősítés nélkül foglyul esünk. És csodálatos, hogy most, amikor a zuhogó golyóesőből csak csendes szemérgés maradt meg, jobban erőt vett rajtunk a veszedelem gondolata, mint mikor az valósággal a nyakunkban volt. Összeszorult a szívem, mikor tőlünk jobbra a fedezékek tetején megjelent egy ellenséges csoport és kezdett átkiabálni, hogy adjuk magunkat meg, kár a további vérontás. Néhány odairányzott ösztűz elég volt fegyelőre, hogy más meggyőződésre hozzam őket. Alig múlik el ezen veszedelem, amidőn előlről felbukkan néhány ember és az előttünk beásott ellenséges bajtársaik szószólójaként iparkodnak megadásra bírni. Fegyvereikkel hadonászva közelednek és biztatnak „nem bánts magyar! nye bojsza kamarad!“

Egyik tótul tudó emberemmel odakiáltatok, hogy tegyék ők a fegyvert le és jöjjenek át, mert különben ugyanis lelőjük, többi embereim is sapkával hívják őket. Miután a felszólítást nem veszik komolyan egy honvéddel közibük lövöttek, a fiú jól célzott, egyik orosz szó nélkül esett össze, míg a többi (4 ember) rémülten dobja el puskáját és hozzánk fut, csak egyetlen egy szalad saját földözékük felé vissza. A magukat megadókat a hátulról és oldalról utánuk küldött golyózáporban sértetlenül érik földözékeinket el, ahonnan minden kísérő nélkül küldöm őket a csoportparancsnokságomhoz, mert kísérőül bizony emberem nem volt. Így azután csak tüzeltek tovább lassan biztos célokra előre, jobbra és balra.

Az idő múlik, de a sóvárogva várt lőszerpótlás csak nem akar megérkezni, az erősítesem sürgetésére pedig csak az a válasz, hogy az 5. század már órák előtt elindult és már régen itt kellene lennie; egyre késik azonban az ellenséges támadás újabb felvilharzása is és az órákon keresztül tartó feszült várakozási kínok bizonytalansága lassanként helyet ad a reménységnek: hátha végleg megakadt az orosz támadás. Sejtelmünket egyre erősíti a gyengülő ellenséges tüzelés és bár az okát megérteni nem tudjuk, lassan belenyugszunk azon gonolatba, hogy megmenekülünk.

A nagy megerőltetéstől kimerülten fáradtan dülök le a fedezékben és rágyújtok egy cigarettára. Majd nagysokára megérkezik három rakasz töltény, amit kézzől-kézre adva szétosztatok a rajvonásban.

Mikor az est leszáll jön a küldönc azon parancsal, hogy „visszavonulás! minden szakaszból egy raj utóvéd, mely 15 perc múlva követi a századot.”

Elkeseredetten rohantam csoportparancsnokomhoz, akitől megtudtam, hogy az oly kemény küzdelmekkel tartott állást felsőbb parancsra kell kiürítenünk és, hogy éjjelre Osawce község szegélyén ássuk be magunkat.

Az elmúlt nap veszedelmeinek tárgyalása közben azután kiderült, hogy tölem jobbra három ezred volt kénytelen visszavonulni, az 5. század pedig azért nem jött segítségemre, mert már kifejlődése közben az oroszok nagyobb részét elfogták. Az orosz ellentámadásnak válságos helyzetéből a hadosztály tartalék egy zászlóalja és a saját ezred egyes részei mentettek ki.

A foglyul ejtett 4 orosz közül egyik a csoportparancsnok földözékénél egy a 384-öt-ről jövő orosz lövés következtében elesett. Ugyancsak ekkor hallottam meg azt is, hogy a 4-es honvéd tüzérek a jobb szárnyunk ellen támadó ellenséges páncélautót telitalálattal harcképtelenné tették és az a mi birtokunkba vétetett.

Vesztéseink nagyok voltak, de sokszorta nagyobb az oroszoké, kiknek hullái a harctéren sűrűn heverték.

Ezredünk eme hőstetteért igen szép dicséreteket kapott, zászlóaljunk pedig még külön elismerést a zágrábiak ezredparancsnokától, hogy kitartásunkkal ezredét a végveszedelemből mentettük meg.

Ezután az egész napon át az I. és III. zlj. állásaiban maradt, az oroszok Dobropole felé vonultak vissza, ahova hirszerző különítményeink követték és megfigyelték.

19 h-kor ezred mint hadosztály tartalék Zielonára vonatott be és ott laktáborban töltötte *szeptember 17-iket is.*

Szeptember hó 18-án ezred Schl. Medwedowcetől keletre fekvő állásban lévő 1. lovas hadosztály csapatait váltotta fel. Az oroszok itt a Sereth folyóig vonultak vissza.

Szeptember hó 19., 20. és 21-én az állások kiépítése, felderítő különítmények előretolva Mazury Δ 367—Folw. Romaszowka vonalába, kisebb csatározások a felderítőkülönítmények között. 21-én ezredet a 39. hadosztály csapatai felváltották és mint hadsereg tartalék

Szeptember 22-én és 23-án Zurawince—Rukomyszen laktáborozott.

Szeptember hó 24-én intézkedés érkezett ezrednek Stanislaw felé elszállítására.

Szeptember hó 25-én menet Berezowkára, ott laktáborozás.

Szeptember hó 26-án tovább menet Nizniowon át Oleszow—Osztryniára, ott laktáborbaszállás.

Szeptember hó 27-én az I. és II. zlj. Palahiczen bevagónirozva Brodi felé szállítatik.

Szeptember hó 28-án a III. zlj. és ezredtörzse vasuti szállítása; az I. és II. zlj. Radziwilowon kirakodás.

Szeptember hó 29-én az ezredtörzs és III. zlj. megérkezése Radziwilowra, honnan az egész ezred Klekotowra gyalogmenet.

Szeptember hó 30., okt. 1. és 2-án Klekotowon laktáborban, illetve sátrak alatt, mert az egész községben csak egyetlen épület maradt épen, a többi teljesen leégetve.

Jellemző, hogy az épen maradt iskola épületében igen sok levelezés találtatott felsőmagyarországi szláv bankokkal, melyeknek pánszláv célokra tetemes összegek lettek kiutalva. Az okmányok felsőbb parancsnokságnak terjesztettek fel. Ugyancsak a tanteremben Európa térképén az ifjúsággal az osztrák-magyar monarchia a feldarabolása után bekövetkezett alakulásban volt felrajzolva, kivévén, hogy északkeleti rész Oroszország, jelenlegi csehszlovák állam pedig 3 részből (csehek, morvák, tótok) feltüntetve.

Október hó 3-án gyalogmenet Szmyrow—Korzowon át Mytnicára.

Október hó 4-én tovább menet Plaszewon át Dublanyra.

Október hó 5-én és 6-án tovább menet Podlyseyre, ott pihenő.

Október hó 7-én menet Chorlupyra, ott laktáborbaszállás.

Október hó 8-án ezred Dernetől keletre a 21. és 59. gy. ezredek felváltására kiszemelve, azonban oroszok itt az arcvonalba betörték s így ezred Chorlupyra visszarendeltetett; az ezred parancsnoka pedig Pokaszewo-n a 3. ho. parancsnokánál Müller tábornoknál leendő jelentkezésre utasított; az I. zlj. Poststation Derno-ra különített ki, ahonnan est folyamán Oderady község nyugoti szegélyére tartalék viszonyba rendeltetett.

A 3. hadosztályparancsnok parancsára a II. és III. zlj. Pokaszewo-tól keletre az első vonal sűrítésére rendeltetett előre, ami az est folyamán végre is hajtatott.

2. Állásharcok Karpilowká-nál.

Október 9., 10. és 11-én ezred helyzete változatlan, állásharcok.

Október hó 12-én éj folyamán a II. és III. zlj. harcból kivonatott és Poststation Dernora menetel, ahol az I. zlj.-al egyesülve azon parancsot kapja, hogy Karpilowka északi részét, melyet az oroszok ellentámadással elfoglaltak, támadja meg és vegye birtokába.

15 h-kor ezred és zászlóaljparancsnokok a támadási terület szemrevételezik; az intézkedések kiadása közben 16 h-kor parancs érkezik, hogy a támadás végrehajtása beszüntetendő, ezred saját harcban lévő első vonal mögött J. H. Hajsynnél állást készítsen elő, minek befejezte után a saját elől lévő harcvonal visszavonatik és ezred lesz hivatva az új vonalat megszállani. Az ezred Keky tábornok parancsnoksága alá lép.

Október hó 13-án a kiszemelt állás kiépítették, délután folyamán megszállatik, sötétség beálltával pedig az előllevő saját csapatok visszavonatnak. Ellenséggel való közvetlen érintkezés fenntartására járőrök küldetnek, biztosítás céljából pedig táboriőrök állíttatnak ki.

Október hó 14-től 17-ig az állások tökéletesbítettnek, ellenséggel az érintkezés állandóan megvan. Saját jobb szárny ellenségtől 1000 lépésre, balszárny 2 km-re.

Október hó 18-án a védőszakaszok csoportosításában bekövetkezett változás folytán ezrednek csak I. zlja marad az állásban, míg a II. és III. zlj. felváltatik és mint csoport tartalék J. H. Hajsynnél helyeztetik el. Ezred ekkor ismét a 74. honvéd gyalog dandár kötelékébe lép.

Október hó 20-tól november 1-ig helyzet változatlan; az I. zlj. állásharcban, váltakozó ellenséges gyalogsági és tűzérsgői tüzelés, az ellenségről való részletesebb tájékozás beszerzése céljából élénk járőr-vállalatok foglyok ejtésére.

II. és III. zlj. Moscanicatól nyugatra dorong utak építésére használtatott fel. A nedves időjárás következtében az itteni terep járműekkel teljesen járhatatlanná lett, az utánpótlás és közlekedés lebonyolítására tehát kilométerekre terjedő dorongutak kiépítése égetően szükségessé vált. Rajvonásban az állások nagy része és a fődözekek a terep fölé épített felmunkálatokkal létesítettek.

Említésre méltó jelenség ezen vidék terepviszonyáról, hogy pár napi mérsékelt esőzés után a talajvíz 1·5 m-el emelkedett s így a földben készített mindennemű berendezkedés víz alá került. Egyik októberi estén az I. zlj. állásai előtt egy óriási bölény jelent meg. A legénység nagy része meglehetősen babonás természetű lévén, a szokatlan és ismeretlen nagy állatra eleinte tüzelni nem merészkedett sőt egyesek sugdosni kezdték, hogy az ördög jelent meg; csak néhány percnyi tanácskozás és a jelenlévő tisztek közbelépésével kezdtek néhányan az állat felé tüzelni. A bölény erre egyenesen a tüzelők irányába rohant, az állás előtt elhelyezett 2—3 soros drótakadályon, mintha nem is lett volna, könnyedén áthatolva a védő álláson keresztülugrott és a rajvonat mögött

eltűnt. A megrémült és az állásaikban meglapult emberek felrzására és észretérítésére hosszabb percek, sőt iskolázás volt szükséges, amíg elhitték, hogy nem az ördög vágtatott felettük át.

Pár nappal később az utánpótlási területen a bölény le is lett löve és a még egy-két kételkedő oda is kísértetett annak megtekintésére. Erre szükség volt, mert éppen e területen hónapokon keresztül harcolt az ezred állásaiban és egyik század védővonala éppen a litwai temető szelte át. Természetesen elkerülhetetlen volt a földmunkálatoknál a koporsók, emberi csontok stb. kiásása; az életveszélyben forgó egyének-nél a babona iránt — a felízgatott idegek működése folytán — sokkal fokozottabb a fogékonyág és előfordult, hogy eleinte az oda került század legénységénél alig lehetett kiirtani ama balhiedelmet, hogy aki a halottat örök álmában zavarja, azt hamarosan igen nagy szerencsétlenség éri. Az előljárók ezen ugy segítettek, hogy a biztos sikerű vállalatok (válogatott emberekkel) eleinte mind ezen temetőből indítottak meg és a kedvező eredmények az előítéletet mindinkább megcáfolták, néhány hét után pedig éppen olyan közömbös rész volt a temetőben épült állás, mint bármely más, sőt kedveltebb, mert mint temető a mocsaras terület legszárazabb helyén terült el. A kegyeletsértés kiküszöbölése céljából a talált emberi maradványok összegyűjtve a temető nem használt részén takarítottak el és az elrongált sírok keresztjei stb. ugyancsak oda helyeztettek.

1915. november 2. Az ellenség helyzetéről az ezred napok óta mindenféle módon igyekszik adatokat szerezni. E tekintetben a helyzet felette nehéz, amennyiben mocsaras erdőben egyrészt feltűnő tereptárgyak nincsenek, másrészt a járhatósági viszonyok veszélyesek; már pedig ilyenmű vállalat csakis sötétség beállta után hajtható végre.

A vállalatokra önként jelentkezők szólíttatnak fel — eredmény, hogy századonként 60—80 vállalkozó akad, a ki nem jelöltek pedig önérzetükben megbántva érzik magukat.

Több napi meddő kísérletek után az éj folyamán sikerül első ízben a felette óvatos ellenség egyik járőrével találkozni. Ezred részéről 4 20—20 emberből álló járőr küldetett ki azon feladattal, hogy foglyok ejtésével igyekezzen megállapítani az oroszok helyzetét és hadrendjét. A járőrök két ízben mentek ki: az esthomály beállta után azonnal, és hajnal előtt újból.

A vállalat felette veszedelmes volt, az ellenség figyelme napok óta felhíva olyan éber, hogy a legkisebb gyanús neszre az állások közötti területet pusztító gyalogsági tüzellel, gránátózással és kézi bombázással árasztja el, előretolt biztosító szerveit pedig azonnal bevonja. Az oroszokat tévútra vezetendő saját részről a rajvonal — dacára az elibe kiküldött járőröknek — rendes tüzelését magasra tartott csőtorkolattal tovább folytatja.

Ilyen előkészületek mellett indulnak a járőrök 17 h-kor el és koromsötétben az ellenséges akadályok előtt 200^x-re lévő régi saját 15. h. gy. ezredbeli fedezékeket elérik.

Onnan azonban tovább előre jutni lehetetlen, mert az oroszok

23 h-ig szakadatlanul megvilágítják az előterepüket, a kikülönített részeket bevonják és e közben igen élénken tüzelnek.

November hó 3-án 4 h-kor a járőrök újból megismélik a vállalatot és a két szárnyjárőrnek sikerül is Karpilowka északnyugati szegélyénél illetve a temetőnél az ellenség közvetlen közelébe előre jutni, ott az északi járőr parancsnoka *Bocskay hadapród* egy orosz járőrre bukkant, a déli járőrünk pedig egy feléje tartó orosz járőrrel találkozott.

Bocskay hadapród a meglepett orosz járőrt megadásra szólítja fel, mire heves tüzet és kézi gránátdobásokat kap válaszul. Saját járőr a tüzet azonnal röviden viszonzva a tüzelés irányába szuronyrohamot intéz, erre az oroszok 1 halott visszahagyásával megfutamodnak, két sebesültjük pedig kissé távolabb keservesen jajgat. A halottat saját járőr behozta, a sebesültekhez azonban már odajutni nem képes, mert az oroszok erősen kézigránátoznak a rajvonaluk elé.

A déli járőrnek — *Sellinger József tizedes* parancsnoksága alatt — találkozó harca volt; az oroszok rövid tüzelés után a karpilowkai temető felé visszavonultak, saját járőr egy ideig tüzzel üldözte s azután egy részével követte. Alig néhány lépésnyire 3 orosz halottat találtak, ezek közül egyet magukkal vonszoltak (a parancsnokot), a többit ott kellett már hagyniok, mert erős orosz osztag időközben harchoz fejlődött és tüzelésével azt lehetetlenné tette. Az elesett orosz járőr parancsnok egy őrmester volt és a nála talált okmányokból megállapított, miszerint velünk szemben a 325. orosz gyalog ezred áll.

A két középső járőr az ellenséges állásokat ennyire megközelíteni nem tudta, mert ott a terep teljesen nyílt volt és az ellenség azt szakadatlanul gyalogsági és géppuska tűz alatt tartotta.

A járőrök egybehangzó jelentése szerint szemben lévő ellenséges csapatost legénysége lengyel nemzetiségű.

Ezen vállalatokban saját részről veszteség: 1 súlyos sebesült (fejlövással) és 4 könnyen sebesült.

Karpilowka—Olyka állásharcok.

1915. November hó 3-tól 10-éig I. és III. zlj. állásban Karpilowkánál II. zlj. ezredtartalék. Utóbbi utak és egyéb szükséges helyi munkában.

November 11-én II. zlj. felváltja az I. zljat, amely jobbról a 13. honvéd, balról a 31. honv. gyalog ezredek között állásban.

Éjjeli és nappali biztosítás sűrű figyelőkkel.

Éj folyamán három felderítő járőr küldetett ki:

Marosi tizedes,

Kralik tizedes és

Polacsek tizedes parancsnoksága alatt; utóbbi egész az oroszok akadályáig jutott előre és orosz hátizsákokat, könyveket valamint iratokat hozott magával.

November 12-én gyenge ellenséges tüzérségi és figyelők kölcsönös gyalogsági tüze.

Éjjel *Trücsök tizedes* járőrével a karpilowkai temető irányából élénk géppuska tüzet kapott.

November hó 13-án 14 h-kor orosz tüzéség élénken lövi az 5. század állásait, egy teli találat következtében 1 halott és 3 sebesült. A tüzelés idejében a munkálatokat be kell szüntetni.

Az 5. századtól egy tizedes kúszva az orosz állásokat megközelíti és megállapítja, hogy azok állásaik előtt az akadályokat eltávolítják és a Putilowka patak felé deszkákat csúsztatnak; valószínűleg támadásra készülnek. Hasonló észleletek a 18. honv. gyalog ezrednél is jelentetnek.

20 h 15'-kor két irányban újból járőrök küldetnek az ellenség megfigyelése céljából, az egyik járőr *Fekecs tizedes* 4 honvéddel 21 h 40'-kor jelenti, hogy oroszok akadályokat készítenek, a mit a másik járőr is megerősített.

November hó 14-én meglehetősen csendes nap, az állásaink serényen kiépülnek. 21 h 20'-kor kiküldött 2 járőr semmi különöset nem észlelt.

November hó 15-én napközben gyenge ellenséges tüzéségi tűz.

22 h 30'-kor 20 emberből (önként jelentkező) álló járőr *Prépost József* őrmester parancsnoksága alatt az ellenséges állás felé küldetett azon feladattal, hogy igyekezzen okvetlen foglyot ejteni.

A járőr két csoportra elosztva nyomult az ellenséges állások felé előre és annak drótakadályait 120^x-re sikerült észrevétlenül megközelíteni, ahol azután lesállást vett fel.

Két honvédet az oroszok állásai felé kiküldött azon parancsal, hogy a figyelmet vonják magukra. Ez csak 16-án 1 h-kor sikerült, amidőn ugyanis egy 5 főből álló orosz járőr az akadályokon átkúszott. A két honvéd utasításához mérten erre a saját járőr felé visszafutott, hogy az oroszokat odacsalja. Az 5 orosz tényleg — igen óvatosan — követte is saját járőrünktől egész 5^x-nyire, amidőn észrevette a kelepécét és hanyatt-homlok rohant vissza hangosan kiabálva „magyari!” Ugyanekkor már egy nagyobb mintegy 60 főnyi orosz osztag is harchoz fejlődve nyomult *Prépost* járőre ellen.

Prépost őrmester ekkor *Dobiás Péter tizedes* és *Veszlik Bertalan* honvéddel felugrott, hogy a visszarohanó 5 orosz elfogja még mielőtt az erősítés oda érkezne; a legutolsót sikerült is megfognia, a többi azonban elmenekült. Az elfogott orosz ekkor *Prépost* őrmesterre a puskáját elsütötte, majd pedig birokra kelt vele, de *Dobiás tizedes* közbeléptével sikerült a foglyot letéperni.

Ekkorra az orosz osztag már rövid távolságnyira megállott, állva rövid tüzelést adott le s azután „Hujj-hujj” kiabálással állásába vissza szaladt. Saját járőr a tüzet vizsgálta és a futó orosz alakokból többet el is talált a saját akadályaikon való átvergődése közben.

Saját részről *Veszlik Bertalan* honvéd súlyosan megsebesült, 2 honvéd jelentéktelen sebesülést kapott, *Prépost* őrmester köpenyét pedig az elfogott orosz dulakodás közben össze-vissza tépte és a karját is megharapta.

Ezután a járőr teljes létszámmal és a fogollyal 2 h-kor bevonult.

A járőr ügyes parancsnokának, valamint a járőr összes legénységének a 37. honvéd gyalog hadosztály parancsnokság derék és vitéz magatartásáért a szolgálat nevében 2870/1915. sz. rendeletével köszönetét

fejzte ki és a járőr működésének fentti leírását a hadosztály összes dandár-, ezred-, osztály- és alosztály parancsnokságával közölte.

Ezen vállalatban különösen kitüntették magukat:

Prépost József őrmester,
Dobiás Péter tizedes,
Veszlik Bertalan honvéd,
Komáromi honvéd,
Potzik honvéd,
Princesz Béla honvéd,
Király Ferenc őrvezető,
Cabanek András honvéd és
Szabó Béla honvéd.

November hó 16-án változatlan állásharcok.

21 h 20'-kor Prépost József őrmester és Polacsek Ferenc tizedes parancsnoksága alatt kirendelt 10—10 főből álló járőr Karpilowka északnyugati sarkánál előnyomuló két orosz járőrt tüzeléssel visszaűzték és éjjel 1 h-kor bevonultak.

November hó 17-én helyzet változatlan. Éjjel kiküldött járőrök jelentik, hogy az oroszok új fedezékeket készítenek. Egyik járőr a karpilowkai útnál egy régebben ott fekvő hullát hozott be, a halott egy 15. honv. gyalog ezredbeli honvéd volt.

Éj folyamán erős havazás, a fák tetejéről az összegyűlt hó tömegek dörgő hanggal hullanak le fedezékeinkre.

November hó 18-án az idő hirtelen megenyhül, a hó olvadni kezd és a fedezékekben, valamint futóárkokban térdig érő víz van, annak eltávolítása erős munkát követel. Egyes helyeken az állásokat ki kell üríteni. Éj folyamán járőrharcok, melyek egy honvéd sebesülésével végződtek.

November hó 19-én a vízlevezetési munkálatok serényen folynak. Délután *Dávid Antal* hadapród, éj folyamán pedig *Erős hadapród* önként jelentkezett járőrével megállapítja, hogy az orosz fedezékek előtt az előző néhány napi járőrharcokból kifolyólag több orosz hulla fekszik.

November hó 20-án a fedezékekből szivattyúkkal sikerül a vizet eltávolítani.

November hó 21-én a kiküldött járőrök közül *Eröss* és *Ficza Gyula* hadapródok megállapítják, hogy az oroszok a 31. honv. gyalog ezred felé előretolt állásukból a karpilowkai út felé fedezékeiket meghosszabbították és az elé dróttakadálybakokat helyeztek el.

November hó 22-én éj folyamán a III. zlj. Littwa községnél a 3. hadosztály egy részét felváltotta. 3 h-kor *Ficza Gyula* hadapród járőrével az oroszok új fedezékeit újból teljesen megközelítette és az ott állásban lévő ellenséges század által igen élénk tűz alá vétetett. Megfigyeléseinek befejezte után veszteség nélkül bevonult.

Éj folyamán a 31. honv. gyalog ezred előretolt tábori őrsét az oroszok elfogták.

17 h-kor *Dávid Antal* hadapród három kis csoportba osztott járőrével megállapítja, hogy saját ezred előtt az ellenség helyzete változatlan.

November hó 23-án Littwa községnél állásban lévő saját III. zlj.-at oroszok nagyobb erővel 3 h 20'-kor rajtaütik és az előretolt tábori őrsőket visszavetve, azok vonalát birtokba veszik. 4 h-kor saját tüzérség ezen vonalban lévő orosz zászlóaljat erőteljes zárótűz alá veszi, saját zászlóalj pedig tüzzel rajtaüti, rövid időn belül az ott szorult több száz fő ellenség kézzel jelzi, hogy megadja magát, másik része pedig súlyos veszteségekkel visszavonul; a foglyok 50-es csoportokban engedtetnek fegyvereik letétele után a saját állásaink akadályóvén be. A foglyok között egy saját hadsereg zászlósi egyenruhájába öltözött orosz tiszt volt, aki agyonlövetett és hulláját az önként jelentkezett Harmann János 12. századbeli őrmester sötétség beálltával az orosz akadályok elé kifüggesztette. A hulla 2 napig lógott ott csak akkor merészkedtek az oroszok azt onnan eltávolítani. 6 h 30'-kor saját megerősített tábori őrsők régi állásaikat ismét elfoglalják.

Déli órákban a Karpilowkánál lévő saját II. zlj. ellen is ellenséges tüzérség erőteljes tüzelést indít, majd a karpilowkai temetőnél gyalogság is gyülekezni kezd, saját zászlóalj, valamint tüzérségünk gyors és igen erélyes ellenhatása következtében a gyülekezés teljesen szíjjelugrasztatott.

November hó 24-től december 3-ig helyzet változatlan, állásharcok, élénk járőrtevékenység különösebb események nélkül. November hó 27-én az I. zászlóalj parancsnokságát Mihályi István őrnagy vette át.

November hó 30-án a járőrszolgálatban kiténtetett legénységet az ezred parancsnoka feldíszítette.

December hó 4-én a Karpilowkánál állásban lévő II. zljat éj folyamán a 13. és 31. honvéd gyalog ezredek részei felváltják, a zászlóalj pedig Littwa — Stawok vonalában a saját III. zljtől délre a 49. és 8. közös ezred részeit felváltva állásba megy. Orosz tüzérség állásainkra jól be van löve, saját tüzérség az orosz akadályoktól 50^x-től kezdve mindenre ugyancsak igen jól be van löve.

Az állások és futóárkok igen nedvesek, sárosak, azok rendbehozatala (pözsölés és padlózat készítése) nagy munkateljesítményt követel.

December hó 5-én 1 h 30'-kor ellenség tüzzel rajtaütést hajt végre, ezred teljes készütségben nyugodtan várja a történendőket; mintegy 30' után csend következik be.

13 h — 14 h 30'-ig orosz tüzérség a vasuti vonalra tüzel, veszteség nincs.

14 h-kor Tabajdi Kálmán táborn. hadoszt. prnok ezred állásait megszemléli.

December hó 6-án egész nap változatlan állásharcok.

Eröss hadapród járőrével megállapította, hogy a Putilowka hídjánál lévő megrongált orosz páncél vonaton néhány orosz katona van, akik onnan a járőrre több lövést adtak le.

December 7—8-án Pillepič ezredes dandár prnok az állásokat megszemlélte.

Az állásban lévő II. zlj. és a III. zljből a 10. és 11. század a 10. és 77. közös ezred részei által felváltatott. A felváltás igen nehézkesen megy és egész éjjel tart, a futóárkok tele sárral járhatlanok, a felváltott századok csakis a sötétség leple alatt a terepen vonulhatnak be.

December hó 9-én a felváltott négy század hadtest tartalék a táborhelyen, ezred többi része továbbra is állásaiban marad.

December 10—29-ig helyzet változatlan. A tartalékban lévő századok nappal utak építésére, éjjel állás megerősítésére és futóárkok építésére kirendelve. 16-án József Ferdinánd főh. és Henrich főh. a hadtest tartalék táborát megszemléli.

December 30-án 4 h 15'-kor parancs érkezik, hogy ezred hadtest tartalékában lévő hat százada felváltja az I. zljat állásaiban, a felváltás délig befejezendő, ezenfelül a 18. h. gy. ezred I. zlja állásai is átveendőek.

December 31-én a felváltás szakadó eső és feneketlen sár miatt csak ma 10 h 30'-kor nyerhetett befejezést. D. e. 10 h-kor egy orosz fogoly ejtetett, aki azt vallotta, hogy egy tiszt parancsnoksága alatt százan voltak éjjeli vállalatra kiküldve. Saját csapataink ébersége széjjel-ugraszította őket, az osztag nagy része visszafutott, ő pedig menekülni nem tudván, magát megadta. Vannak azonban bajtársai is, akik magukat szívesen megadnák, de félnek, hogy lelövik őket miért is, ha őket értesíthetné, úgy többen átjönnének. A fogoly kísérletképen visszaküldetett és éjjel tényleg még 5 bajtársával foglyul visszatért. Nemzetiségre nézve lengyelek voltak.

Megállapítatik az egybehangzó vallomások alapján, hogy szemben állásban a 406. és 407. orosz gyalog ezred van, tartalékban pedig a 405. és 408. gyalog ezredek. Az állásokban nap folyamán csakis a figyelműk vannak, míg az est beálltával reggelig azokat teljes készütségben tartják megszállva. Étkezés állások mögött történik és csakis a nap folyamán.

1916. január hó 1-én állás harc; tekintettel az ellenséges rajvonal közelségére (néhol alig 250—300 m) és a saját rajvonal mögötti teljes belátható nyílt terepre, a meleg étkezés a legénységnek napközben egyáltalában nem szállítható ki, sötétségben a terepen az ezzel járó elkerülhetetlen zaj szintén felhívja az oroszok figyelmét, a futóárkok pedig még el nem készültek (tört vonalban a legrövidebb is 1200 m), ebből kifolyólag az étkezés lebonyolítása olyképen szabályoztatik, hogy századonként 1 szakasz a futóárkokban a mögöttes erdőbe megy, ott megébedel s azután a konyhaköcsi főzőkatlanát valamint a vacsora és reggeli kávékonzervet a rajvonalba kiviszi, ahol azután az óvóállásokban felmelegítettik, illetve elkészítettik.

23 h 10'-kor a Vermes őrnagy (II. zlj.) védőszakaszának jobb szárnyán lévő I. számú tábori őrsét egy 20 főből álló ellenséges osztag tüzzel rajtaütve megrohmozta.

A tábori őrs Littvánál a térképen berajzolt híd nyugati oldalán volt felállítva a saját rajvonal előtt 250^x-nyire azon feladattal, hogy az elrongált, de még néhány keresztgerendával bíró hidat figyelje állandóan meg és úgy ezen, valamint az esetleg közvetlen kelet, vagy délkelet felől szándékoltt ellenséges vállalatot hiúsítsa meg. A tábori őrs ereje 1 parancsnok és négy honvéd, felállítása csak éjjel volt lehetséges és tekintve nehéz szolgálatát két óránként felváltatott.

Kérdéses tábori őrs 23 h előtt váltotta fel elődjét; az előterep mocsaras, bokrokkal fedve és a jelenlegi hideg időjárásból kifolyólag a víz megfagyása a zombékos helyen zajt (ropogást) okoz, ami felette

megnehezíti az esetleges közeledő léptek zaját felismerni. Az éj olyan sötét volt, hogy 10—15^x-en túl a leggyakorlottabb szem sem látott.

A tábori őrs figyelője alig 10 perccel a felállítása után délnyugat felől gyanus zajt hall, mire harsány „Állj! Ki vagy!” kiáltással a tábori őrsöt készenlétebe helyezi. Alig hangzott ezen felkiáltás el, a tábori őrs délkelet felől félkörben körülvéve „Hujj! Hujj!” kiabálással lövéseket kap, majdától megadásra szólíttatik fel. A tábori őrs parancsnoka *Lencsés Gábor* *örvezető* lélekjelenlétét el nem veszíti, hanem embereit élénk tüzelésre serkenti, ekkor azonban az oroszok már megrohazzák és el akarják fogni. Sem a parancsnok, sem pedig az emberei, dacára az 5-szörös túlerőnek, magukat meg nem adják, hanem löve-szurva-ütlegetve igyekeznek az őket lefogni óhajtók kezeiből kisiklani. Ezen dulakodásban az oroszok a tábori őrs egy emberét lelőtték, egyet leszurtak, hármat pedig elfogtak. Az elfogottak még ekkor is dulakodtak elfogóikkal; a parancsnok, *Lencsés* *örvezető* szakította magát először az ellenség karmaiból ki és igyekszik egerútát nyerni, erre a *Kupczi Mátyás honvéddel* dulakodó 3 orosz közül kettő *Lencsés* után szalad, a harmadikat pedig *Kupczi* leszurja, ő maga a saját állásba visszaroohan és elmondja a történeteket. A harmadik elfogott honvéd *Balla István* ugyancsak kiszabadította magát, de az oroszok utána lőttek és lágyékában sulyos sebesülésével lerogyott.

Ekkor a rajvonalból *Kupczi Mátyás* honvéd kalauzolásával egy 20 főből álló saját osztag a helyszínére érkezett, de az oroszok már több halott visszahagyásával onnan eltűntek.

A saját két halottat, *Drienofszki Ferenc* és *Ladzeánszki György* és a sulyosan sebesült *Balla István* honvédet a saját osztag visszahozta, a tábori őrs helye pedig azonnal ismét kettős erővel megszállatott. *Lencsés Gábor* *örvezető* sorsáról tudomással senki eddig nem bír, *Kupczi* honvéd látta utoljára, hogy az oroszok lövöldözése következtében lerogyott.

(A tömeges orosz fogságba esettek hazatértekor 1918. év májusában került meg *Lencsés Gábor* *örvezető*, aki sulyos sebesülten esett ez alkalomból fogságba.)

A tábori őrs kiváló vitéz és bátor magatartása a hadsereg parancsnokság által írásban megdícsértetett, különösen kiemelve *Lencsés* *örvezető* példáját.

Január hó 2-án az éj folyamán lezajlott harc színhelyéről az ott talált saját és ellenséges fegyverek és szerelvények behozattak.

15 h-kor *Heinrich* főherceg az ezredparancsnok kíséretében megsemmisíti az első vonalbeli állásokat, a fedezékeket és az étkezés lebonyolítását. A példás fegyelem és rend fölött teljes megelégedését fejezi ki; *Kupczi Mátyás* honvédet az éjjeli rajtaütésnél tanusított magatartásáért személyesen megdícséri.

19 h-kor *Spáda* (6.) század tábori őrsét egy 60 főből álló orosz osztag megtámadta, azonban gyors és erélyes tüzeléssel az oroszok visszaverettek, hasonlóképen meghiusított a 7. század tábori őrsé ellen szándékolt ellenséges vállalat 19 h 30'-kor; valószínűleg ugyanazon osztag lehetett, amely fél óra előtt a 6. század tábori őrsénél tett kísérletet.

23 h 50'-kor *Fekecs tizedes* 9 honvéddel a Putilowka keleti partján egy új orosz tábori őrsöt állapít meg.

Január 3—7-ig változatlan állásharcok. Felderítés és vállalatok újabb illetve említésre méltó esetet nem eredményeztek. A beállott meleg és esős időjárás következtében az állások, fedezékek és futóárkokban oly nagy mennyiségű víz gyűlt össze, hogy annak eltávolítása tetemes munkaerőt és műszaki munkavezetést igényel, szivattyú készülékek hátsó országból sürgősen kiszállíthatnak.

Január hó 8-án változatlan állásharcok. Éj folyamán *Vass hadapród* és *Baróczy hápjelölt* parancsnoksága alatt cselző babákkal vállalat hajtott végre, minden különösebb esemény nélkül.

Január hó 9-én. Éj folyamán Bálint főhadnagy (7. szd.) tábori őrsét erősebb orosz osztag megtámadta, a tábori őrs szívósan kitartott és a századtól előreküldött erősítés segítségével a támadás nemcsak visszaveredett, hanem egy orosz foglyul is ejtetett. Ugyanezen századnál az 1. és 2. sz. tábori őrsé által összeköttetésül kiküldött 2 honvéd egy 15 főből álló ellenséges járőr által megtámadtatott. A 2 honvéd a harcot felvette, az egyik azonban csakhamar a tábori őrséhez visszavonult, míg a másik, *Tóth Lajos* 7. századbéli ujonc tovább küzd, két orosz meg is rohamozza őt, mindkettőt harcképtelenné teszi, a többi pedig nem sejtjén, hogy csak egyetlen egy ember áll szemben, visszavonul. Tóth honvéd ezen harcban (kézítusa alkalmával) kezén könnyen megsebesült.

Ezen harc közben a 2. sz. tábori őrs a többszörös tulerő elől visszavonul, míg az 1. számú helyén kitart. A század által kirendelt járőr a 2. számú tábori őrrel egyesülve ellentámadást intéz, a tábori őrs előbbeni helyét visszafoglalja és az előterepet egész Putilowka patakig megtisztítja. Az orosz különítmény kézi granátjait teljesen eredmény nélkül használta, legtöbb fel sem robbant.

Január hó 10-én porosz tiszték az ezred állásait megtekintették és annak célszerű, ügyes kiépítését kiemelték.

Január hó 11-én legénység részére az éjjeli szolgálatra tea szállítattott ki, úgyszintén az élelmezés javítására burgonya és liszt kiadatott.

17 h-kor *Spáda Gyula* százados megfigyelése alapján az oroszoknál felváltást állapít meg és engedélyt kér azt tüzzel való rajtaütéssel megzavarni, amire a dandár parancsnokság engedélyt ad. A rajtaütés az oroszoknál nagy zür-zavart idéz elő.

19 h-kor a 7. (Bálint) század 1. számú tábori őrsét egy erősebb orosz osztag ismét megtámadja, kiküldött erősítés közbeléptével a támadás csakhamar vissza lett verve.

Január hó 12-én délelőtt folyamán a litvai hidnál lévő orosz tábori őrs ellen a 13-ára éjjelre tervezett vállalat színhelye az állásunkból szemrevételeztetik és megállapítatik, hogy a litvai híd az állásainktól 250^x-re van, a patakon át 2—3 szál deszka van rakva, a híd tulsó oldalán egy sor spanyol drótakadály bak van elhelyezve és e mögött 40^x-re van a tábori őrs elhelyezkedve.

Az oroszok a mai nap folyamán 6 lovat kergettek a vonalaikon át állásaink felé, hogy a saját elhelyezett aknáinkat felrobbantsák. A lovak

közül 4-et saját csapatunk lelőtt, kettőt pedig sértetlenül elfogott; akna egy sem robbant fel.

23 h-kor Fleischer e. é. önk. szkvezető járőrrel a Putilowkáig előre jutott, ellenséggel nem találkozott.

Január hó 13-án: Mai éjjeli vállalatra önként jelentkezett Szmétanovics hdpjelölt, Fleischer e. é. önk. szkvezető, 4 altiszt és 38 honvéd eligazított és pedig: Gyenes 5. szdbeli tizedes 9 honvéddel a hídtól északra a különítmény bal oldalát biztosítja; Szmétanovics hadapród 1 altiszt 9 honvéddel a híd mellett a töltés déli oldalán foglal állást; Fleischer e. é. önk. szktő 2 altiszt 18 honvéddel a rajtaütést a Putilowka pataktól hajtja végre.

19 h 20'-kor Fleischer hadapr. jelölt parancsnoksága alatt kiküldött járőr erős küzdelemben keveredett az oroszokkal, melyben Fehér István tizedes sulyosan, Bachna Gergely honvéd pedig könnyebben megsebesült.

21 h 15'-kor a vállalatra kiszemelt különítmény eligazítás után elindul.

Január hó 14-én 00 h 30'-kor Gyenes tizedes bevonul és jelenti, hogy a vállalat nem sikerült, miután az ő részlege saját különítmény által tűz alá vétetett. 1 h 15'-kor az egész különítmény bevonult, eredményt a téves tüzelés következtében nem ért el. Egyébként úgy ezen nap, valamint

január hó 15-é folyamán viszonylagos nyugalom.

Január hó 16-án 4 h-kor Füzi hadapródjelölt 12 honvéddel a littwai híd felé felderítésre kirendeltetett, a hidig nem juthatott, mert vele szemben erős ellenséges osztag harchoz fejlődött és ennek átkaroló tüzelése következtében visszavonulásra kényszerített; feladatának azon részét azonban, hogy a „Lucki Ujság“ egy példányát az orosz állások közvetlen közelében feltűnő helyre tűzze póznára ki, teljesítette.

Éj folyamán az 1. számú tábori őrs 2 orosz foglyot ejtett.

22 h 30'-kor Kapitány hadapródjelölt 3 honvéddel a „Lucki Ujság“ példányait az orosz állások elé 50 lépésnyire helyezte póznákra el.

Január 17., 18. és 19-én változatlan állásharcok, Tabajdy tábornok hadosztályparancsnok ezred állásait megszemlélte és dicséretét nyilvánította. A 7. század 2. sz. tábori őrsé ellen 19-én 19 h 40'-kor egy orosz járőr észrevétlenül kúszva rajtaütést akart kézigranátokkal végrehajtani, az éber tábori őrs ezt megghiúsította és az oroszokat 2 halott visszahagyásával visszaverte, a halottaknál több kézigranát és gázárc találtatott.

Január 20—23-ig változatlan állásharcok. Saját állásaink oldalzó berendezésekkel (kofferek) tökéletesbítettnek. A rajvonalba lövegek részére ugyancsak állások készítettnek.

A rownoi vasútvonalon elrombolt orosz *páncélvonat több ízben* saját tüzérség által tűz alá vétetik, miután megfigyelések szerint abban ellenséges figyelők helyezkednek nappal el.

Csuvara József tart. hadnagy naplójából: Első járőrvállalat az Olykától keletre nyílt pályán megrongálódott orosz páncélvonat ellen.

„Mint sebzett madár gubbaszt a megrongált, saját tüzéségünk által telitalálattól hasznavehetetlenné tett orosz páncélvonat a Rowno felé vezető vasuti sinen. Ezred első vonalától 900—1000 lépésre, az orosz állásoktól 5—600 lépésre a Putilowka innesső partján áll a mozdony és két kocsiból álló vonat; a telitalálata a mozdony kazánját tette hasznavehetetlenné, közvetlen a saját állásaink vonalában van egy kézi kocs, amely annak idején az esetleges akná felrobbantására tolatott a vonat előtt. A vonat oroszok felé eső kocsija a sinekről kisiklott és a töltés testén ferdén áll.

Több ízben kísérletet tettek saját járőrök a páncélvonat felderítésére, de eredménytelenül, miután a teljesen nyílt terepen nappal megközelíteni lehetetlen volt, éjjel pedig az orosz járőrök állandóan a vonat környékén cirkáltak és legcsekélyebb neszre erőteljes tüzelést kezdtek; hátrányos volt még az is, hogy a vonat az ellenséghez sokkal közelebb volt.

Január hó 23-án az ezredparancsnokság elrendeli, hogy az éj folyamán az I. zlj. egy tiszt járőrrel igyekezzen a páncélvonatot elérni, annak sérülését állapítsa meg és győződjék meg vajjon a géppuskái leszereltettek-e, szóval a jármű milyen állapotban van. Ezredparancsnokság különös súlyt helyezett ezen felderítésre, mert néhány nap óta éjjelenként hallani lehetett, hogy ott vasmunkálatokat végeznek.

A vállalat vezetésével az önként jelentkezett *Csuvara József hadnagy* bízott meg. Eleinte egy szakasz erejű járőr összeállítása tervezetett, azonban *Csuvara hadnagy* óhajára 15 főre apasztatott, kiket ő személyesen válogatott ki, valamennyi Garammenti önként vállalkozó derék harcos.

A parancsnok a járőrbe jelentkezett két egyéves önkéntessel egész napon állásaink különböző helyeiről látcsövön szemrevételezte a páncélvonat körül fekvő terepet és azon meggyőződésre jutott, hogy orosz részről tábori őrs vagy egyéb biztosító szerv csakis a páncélvonat előtt lévő egész jelentéktelen akácos cserjésben tartózkodhat, mert egyéb helyen sem természetes, sem mesterséges földőzék közelében nem volt. Így tehát a járőr csoportosítását innen történhető akadályoztatás feltevésében beszélte meg.

23 h-kor indult meg a vállalat, legénység puska, oldalfegyver és kenyérszákkal felszerelve, utóbbiban elegendő lőszer. A kulacs minden embertől elvétellett, nehogy zajt üssön, ürügyül azt hozta fel a parancsnok, hogy ez azért történik, mert addig is míg visszatérnek, a kulacsok tele rummal fogják várni. (Ezen biztatásra még néhány zsebből is előkerült a kulacs.) Indulás előtt a hideg időjárásra való tekintettel a legénység forró rumos teát kapott.

A saját drótakadályvonal átlépése a 4. század tábori őrsénél lévő kijáraton történt, a tábori őrs, valamint a védővonal ezen területén lévő megszálló csapatok készülségben.

Az előnyomulás következő csoportosításban kezdetett meg: *Csuvara hg.* 10 emberrel a vasuti pályatest északi, *Veistingl* önkéntes 5 ember-

rel a déli oldalán. Koromsötét éjjel, csak a hó világít és alig látni pár lépést előre. A járőr saját vonalat már 500 lépésnyire hagyja el a legnagyobb csendben, az idő éjféltre jár. Ekkor megkezdetik teljes óvatossággal a megbeszélrt terv értelmében a kúszás a cserjés felé! Hangok hallatszanak, majd tompa munkazaj, az előrekúszás még óvatosabb lesz és a járőr északi csoportja eléri a cserjést. Veistingl csoportja a vasut déli oldalán már-már túlhalad a cserjésen, amidőn egy lövés dördül el orosz részről. A lövés nyomában saját járőr erős puskatüzet zúdit a cserjés északi sarka irányába, honnan az oroszok azt élénken viszonozzák. Mintegy 30 másodperces tüzelés után az ellenséges tüzelés alább hagy s a járőr felugrál és szuronyrohamot intéz a cserjés sarkáig, ahol egy orosz katona holtteste hever, a roham tovább folytattatik egész a páncélvonalig, ahol járőr rendeztetik és biztosított megállást vesz fel. A vonat mellett eldobált szerszámok hevernek és az ellenség felé eső vasuti kocsii pedig már a sinekre emelve. A páncélvonalat mozdonyának belső szerkezete teljesen leszerelve csupán a gőzsíp van épségben. A két kocsi jó állapotban, csakis egy ütköző van elgörbülve. Ekkor már az ellenség mozgadozása is észlelhetővé válik, majd a vasuti töltés mindkét oldalán sűrű rajvonalban nyomul egy nagyobb orosz csoport előre, Csuvara hadnagy elrendeli vonalunk felé a visszavonulást. A halott orosz vállszalagját levágatja (254-es számú ezredbeli volt) és a szerszámokat is magukkal viszik és néhány perc leforgása alatt a járőr saját drótkadály előtt van már teljes épségben, ott miután a bejáró felkutatása még vagy 10'-ig tartott, a járőr harchoz fejlődve tüzel, majd egyenként a tábori őrsnél gyülekezve azt megerősíti. Még egy ideig a járőr így teljes készült-ségben maradt, majd miután az oroszok részéről semmiféle mozgadozás észlelhető nem volt, bevonult.

Január hó 24-én Ksitek gyal. tábornok hadseregarancsnokhelyettes az ezred körletét megszemlélte és teljes megelégedését nyilvánította. 22 h-kor Szmatanovics Mihály hadapródjelölt és Prépost őrmester parancsnoksága alatt 3 altiszt és 36 honvéd a littwai hidnál lévő orosz tábori őrs ellen vállalatot hajtott végre. A különítmény az időközben felette megáradt Putilowka rohanó vízfolyása miatt azon átkelni nem tudott, az ott még nappal meg volt hidat pedig a víz elsodorta. Ebből kifolyólag csakis a nyugati patakpartról tüzzel rajtaütött az orosz tábori őrsre, amely futva menekült az állásai felé vissza.

Január hó 25-én 21 h-kor *Polacsek* tizedes járőrrel megállapítja, hogy a tegnapi éj folyamán elzavart orosz tábori őrs ismét a régi állását elfoglalta, úgyszintén a Putilowka patakon futólagos átjárót is készített. *Polacsek* tizedes 1 honvéddel az átjárón átkelt és a tábori őrsöt hangtávolságra meg is közelítette, ott amennyire sötétben lehetséges volt tájékozódott s azután észrevétlenül járőréhez visszatért. A járőr 1 h 15'-kor bevonulva, tapasztalatait jelentette.

Január hó 26-án 10 h 30'-kor a Putilowkánál lévő orosz tábori őrs ellen éjjeli vállalatra önként jelentkezett *Vass hadnagy* a zlj. parancsnoka által kioktattatott.

23 h 40'-kor indult el *Vass* hdgy. különítményével és pedig *Polacsek* tizedes 18 honvéddel a tábori őrsre tüzzel rajtaüt — 1 altiszt

és 10 honvéd pedig a hídtól északra a balszárny biztosítására helyezkedik el. A különítmény teljes csendben hangtávolságra a tábori őrsöt megközelítette és éjfél után 1 h 20'-kor, amidőn éppen a felváltás történt ott — igen heves tüzeléssel rajtaütött. Az oroszok teljesen meglepve rendetlenül visszaszaladtak — 1 sebesült orosz foglyul ejtett. 1 h 50'-kor a különítmény veszteség nélkül bevonult.

Január 27 és 28-án változatlan állásharcok, különösebb esemény nélkül.

Január hó 29-én 21 h-kor *Prépost* őrmester 3 honvéddel a litvai hídhoz megy, hogy ott az orosz állások közvetlen közelében egy táblát tüzzön ki, melyen Montenegró kapitulálása közöltetik. Midőn *Prépost* őrmester oda érkezik, oroszok észrevették és hevesen tüzelni kezdenek — nevezett a 3 honvédjével a tüzet viszonozza, a táblát kitűzi és azután megsebesülve 22 h-kor bevonul.

Január hó 30-án a 12. század (Allersdorfer főh.) egyik tábori őrsé egy orosz szappeurt foglyul ejt, aki az orosz állások építkezésére nézve igen fontos adatokat vallott. Mai naptól kezdve a futóárkok teljesen kiépülvén az étkezés már nappal is teljesen fedetten és akadálytalanul bonyolítható le, így már naponta kétszer szabályos időben történik az étkezés.

Est folyamán ezredparancsnoka egyes századoknál az állásban riadó gyakorlatot tart.

Január hó 31-én az állások betonnal való kiépítése kezdetett meg.

Február 1-től 6-ig változatlanul állásharcok. A vasbeton munkálatok az enyhébb időjárás következtében serényen végezhetők, mindenekelőtt a rajvonalban a figyelők helye készítették el, mert az ellenséges állások közelléte folytán igen gyakori a figyelők sebesülése. Másodsorban a parancsnokok harcvezető állásai építettek ki, harmadsorban pedig bombamentes földőzekek. Mindkét fél részéről az aknavetőkkel való tüzelés napirenddé válik; a könnyebb aknavetőket éjjeli vállalatoknál a csapat magával vitte.

Február hó 7-én a 12. század (Allersdorfer főh.) egyik járőre Harmann József őrmester parancsnoksága alatt az állásaink előtt lévő Putilowka kanyarulatában Dubiscénél nappal megfigyelt és a patak innenső oldalán készült ellenséges munkálatok tüzetes felderítésére rendeltetett ki. A járőr 22 h-kor elindult és a Putilowka innenső partjáról igen erős gyalogsági tüzet kapott, feladatát tehát teljesíteni nem tudta, ellenben egy orosz foglyot ejtett, még pedig egy szappeurt, kinek vallomása szerint az oroszok Dubiscénél kérdéses helyen 4 soros drótakadályt igyekeznek kiépíteni, mert a patak ezen kanyarulata következtében saját részünkről végrehajtandó támadásnál az orosz állások e helyen oldalba sőt hátba is foghatók.

Február hó 8-án az előző napi orosz fogoly vallomása alapján az ezred- és zászlóalj parancsnoka délelőtt folyamán a kérdéses Putilowka kanyarulat területét saját állásból alaposan szemrevételezi és megállapítják, hogy a dubiscei sörgyártól északra a patak kanyarulatánál egy kis híd és egy széles bürü építetett, az innenső parton pedig drót akadályok verettek be. Az ezred parancsnok elrendeli ezen éj folyamán önként jelentkezőkkel az ott dolgozó oroszok ellen vállalatot végrehajtani.

A vállalatot 22 h-kor *Ruiszl* hadapródjelölt 26 emberrel végrehajtotta és az oroszok *Putilowkán* innen kiemelt állásába be is jutott: *Polacsek* tizedes azonban — ki a saját osztag jobboldalának biztosítására kiküldö-nítettett — túlbuzgóságában és izgatottságában idő előtt kezdte tüzelését meg s így az ott dolgozó oroszok *Ruiszl* zömének érvényesülése előtt a főállásaikba visszamenekültek. A különimény az ott hagyott szerszámot, szerelvényt és orosz fegyvereket behozta.

Február hó 9-én ezrednek a hadosztály parancsnoksághoz tett javaslata alapján mai nap folyamán a szomszéd 18. honv. gyalog ezred állásaiban egy fényszóró helyzetetett el, amely a *dubiscei Putilowka* kanyarulatát, ahol az oroszok akadályokat készítenek — előnyösen be tudja világítani.

Február 10—15-ig különösebb események nélkül állásharcok.

Február hó 16-án 21 h-kor a 12 század tábori őrsét erős ellenséges osztag megtámadja, a tábori őrs élénk harcot vív a támadókkal szemben a 12. század egy szakaszt *Németh zls.* parancsnoksága alatt támogatásra kirendeli. A tábori őrs még erősítés beérkezése előtt oroszokat visszaver-te. *Németh zls.* két rajjal *Harmann József* őrmester parancsnoksága alatt a visszavonulókat üldözőbe veszi, azt a *Putilowka* keleti partjára szorítja; a harc színhelyén 2 orosz halottat találtak.

Február hó 17-én felsőbb helyről vett hírek szerint oroszok *Kadiszcére* egy páncél vonatot hoztak előre. Övintézkedések megtételnek egy esetleges előretörés esetére.

Február hó 18-án nap folyamán ezred megállapítja, hogy előttünk *Romaszkowcziznénél* az oroszok akadályait 200^x-re északra meghossz-szabbították, onnan északkeletre vezetett futóárkukat pedig állásszerűleg megerősítik. A *Putilowka* kanyarulatnál elhelyezett orosz tábori őrs fel-állítási helye hátrább vétetett.

Február hó 19-én és 20-án különösebb esemény elő nem fordult. Az oroszok két helyen a *Putilowka* feljük eső részén táblácskát állítottak fel, *Tóth Miklós* honvéd önként vállalkozva azokat be is hozta; a táblán papiros volt feltűzve „Erzerum ist gefallen“ felírással.

Február hó 21-én 21 h 45'-kor *Kaszala* tizedes 11 honvéddel a *Putilowka* kanyarulathoz küldetett ki, ott megállapította, hogy a hídtól jobbra egy keskeny bürü van, balra pedig az oroszok drótkadályait erősítik meg. A *Polacsek* tizedes által jelentett az innenső parton élő fákra húzott 4 soros drótkadály a már előbb túlsó partra úzótt orosz tábori őrs állásának képezte a drótkadályát. A járőr a huzalt leszedte és magával hozta.

Február hó 22-én nappali szemrevételezés útján megállapították, hogy az oroszok állásaikat *Romaszkowczisnától* északra drótkadályokkal (spanyol lovasokkal) meghosszabbították, a *Putilowka* hídnál keletre hajló drótkadályait pedig megerősítették.

Február hó 23-án 20 h 40'-kor az orosz állások felé kiküldött járőrök egyikének *Torda* tizedes parnoksága alatt sikerült a főállásukat észrevétlenül teljesen megközelíteni. *Dávid Mihály és Szláni János* honvédek az orosz drótkadályok közé előreküsztek, megállapították, hogy azokon sűrűen üres konzerv dobozok vannak elhelyezve, melyek a drót-

érintésénél csörömpölnek. A két honvéd igen óvatosan és ügyesen a drótakadályból egyes részeket dobozokkal együtt levágtak és a járőrhöz — illetve onnan az állásba behozták.

21 h 10'-kor a 12. századnak Tamás István tizedes parancsnoksága alatt levő tábori őrsét egy orosz járőr megtámadja, melyet rövid tüzharc után a tábori őrs visszavert.

Február hó 24-én 20 h-kor a 12. század *Tamás István* tizedes parancsnoksága alatt lévő tábori őrsét ismét egy erősebb orosz osztag megtámadta, erőteljes kézigránát harc fejlődött ki, Tamás tizedes bátran kitartott és a támadókat visszavonulásra kényszerítette. Németh zászlós erős járőrrel a tábori őrs támogatására a helyszínre érkezve már csak a visszavonulók üldözését foganatosíthatta, az oroszok kis 3—4 emberből álló csoportokban vonultak legyező alakban vissza, ezen csoport egyikéből sikerült egy sebesült foglyot ejteni; a kézitusában két orosz elesett.

Február hó 25-én 20 h-kor a 12. század két nap óta támadott tábori őrsénél *Ruiszl hadapród* 25 emberrel lesállításba helyezkedett, ez éjjel azonban oroszok nem mutatkoztak.

Február hó 26-án ezredparancsnokság közli az állásban lévő csapatokkal, hogy Durazzot elfoglaltuk, úgyszintén Verdun elestét. Ezen híreknek az oroszokkal való közlése táblák útján elrendeltetett.

Február hó 27-én a táblák kitűzésével különböző helyeken az önként jelentkezett *Sókhegyi Miklós* tizedes, *Baracskai Kálmán* és *Kopcsa Benedek* honvédek bíztak meg. Nevezettek 4 helyen igen ügyesen teljes észrevétlenül az oroszok drótakadályáig előre jutottak, ott Baracskai honvéd drótvágó ollójával utat nyitott Kopcsa honvéd pedig az akadályokon belül a táblákat letűzte.

Február hó 28-án 19 h-kor az anyagot vivőkocsikat oroszok észrevették és élénken tüzeltek rájuk, egy — ló megsebesült, melyet le kellett lőni.

Március 1—2-ig naponta éjjeli járőrmenetek minden különösebb esemény nélkül.

Március hó 3-án 18 h 40'-kor *Fleischer hadapródjelölt* 20 emberrel járőrmenetre indult 19 h 30'-kor több csoportra oszlott erős orosz járőrrel ütközött össze, az oroszok erőteljes kézigránatozást kezdtek, majd *Fleischer* osztagát megrohanták, erre saját járőr „Rajta“ kiáltással a támadókkal kézitusát vív, azokat megfutamítja és 2 sebesületlen foglyot ejt. Ezen harcban a 7. század 2. számú tábori őrsé is belevegyült és egy orosz halottat ejtett.

Március 4 és 5-én különösebb esemény nem volt.

Március hó 6-án ezredparancsnoka a II. zlj. parancsnokával saját vonalból az oroszok utóbbi időben eszközölt esetleges állásváltozását szemrevételezve megállapítja, hogy Romaszkowcsinénél az eddigi ellenséges állás mögött egy újabb készül, amelyhez sok faanyag van összegyűjtve. Az állás eme módosítását a bekövetkezett melegebb idő tehetné szükségessé, miután a Putilowka völgye teljesen vizenyős lett. Megállapított továbbá, hogy Ramaszkowcsinétől északra és a litwai hídtól keletre hátul új oidaizó állások épülnek.

Mindezek ellensúlyozására saját állások megfelelő változtatása azonnal foganatba vétetett.

Feltűnő körülmény e napon, hogy az oroszok kevesebbet tüzelnek, ellenben fedezékeikben igen serényen dolgoznak.

Március hó 7-én. A tüzérségi megfigyelők tájékoztatnak az oroszok részéről készülöben lévő új fedezéknek pontos helyéről. 19 h 30'-kor észleltetett, hogy saját állás mögötti erdő szegélyéről piros lámpával az oroszok felé morze jelek leadatnak, ami orosz részről piros-fehér világitással viszonztatik; felderítésre az erdő szegélyére ezredparancsnokság járőrt küldött ki, mely azonban ott nem talált senkit.

21 h 25'-kor az oroszok fedezéke Romaszkwocisne előtt 3 helyen kigyuladt, a szemben lévő saját század élénken tüzelt e területre.

Március hó 8 és 9-én különösebb esemény nem fordult elő.

Március hó 10-én Szalay hadapródjelölt a littwai híd innenső oldalán 23 h 45'-or esetleges orosz vállalat rajtaütése céljából lesállást foglalt. Ellenséges vállalat nem hajtatott végre, — ellenben a Putilowka keleti partján elhelyezkedett orosz tábori őrs felállítási helyét, erejét és csoportosítását részletesen sikerült megállapítania.

Március hó 11-én nap folyamán orosz tüzérség a II. zászlóalj parancsnokság újonnan kiépített állását felfedezte és arra magát több ízben belötte.

21 h-kor oroszok saját állásaik előtt elhelyezett egyes aknáikat felrobbantották.

22 h 45'-kor a Putilowka innenső partján a 9. század tábori őrsétől mintegy 200^x-re kopácsolás hallható és némi mozgódzás észlelhető — a tábori őrs ezen irányba élénk tüzelést indított, egyben *Haliczka János* tizedes parancsnoksága alatt egy járőrt küldött oda, amely megállapította, hogy az oroszok részéről az elhagyott régi állásaikból anyagok lettek elhozatva, egyébb, újabb semminemű kiépítés azonban nem történt. A Putilowka innenső partján ellenség nincsen.

Március hó 12-én 6 h-kor *Bodmer Dániel* örvezető és *Riezl Ferenc* 6. szd.-beli honvéd önként jelentkezve az orosz tábori őrs figyelő helyének közvetlen közelébe a Putilowka hídjához előrekúsztak — egész nap ott figyelve künn maradtak és 19 h-kor vonultak be jelentvén egész napi igen értékes észleleteiket.

19 h 30'-kor Brno János e. é. önkéntes 15 emberrel fogoly ejtés céljából járőrmenetet hajtott végre a Putilowka irányába. A mai napon künn volt *Bodmer* örvezető kalauzolása mellett az orosz tábori őrs helyére eljutott, kérdéses tábori őrs azonban ekkor már helyét megváltoztatta. A járőr egész az ellenséges főállás akadályövéig jutott előre, ott azonban az éjjeli figyelőket az akadályokon belül találta és foglyot ejteni a megszálló csapat figyelmének felhívása nélkül nem lehetett.

Március hó 13-án *Kemény szvezető* és *Málicz tizedes* 12 honvéddel a napközben kiszemelt helyre felderítésre 22 h-kor elindultak, ugyanis e helyen faanyag összehordása állapított meg. A járőr felderíti, hogy ott 8 drb 8 m. hosszú 60 cm. vastag faoszlop helyeztetett el. A helyszínén órák hosszatt lesállásba helyezkedik, miután esetleges munkára oda oroszok nem jöttek, hajnalban bevonul.

Március 14 és 15-én *Vozár tizedes* 14 honvéddel a Putilowkánál lesállást foglalt el, oroszok nem mutatkoztak.

Csenkey Géza százados adatai alapján

1916 március hó derekán a téli fagy megszűntével az intenzívebb földmunkálatok lehetősége következett be. Az ezred állásai az ellenségétől 250 m-től 2500 m-ig váltakoztak. A kiépítése még kezdetleges volt, kilövés pedig a hullámos terepen nem volt megfelelő. Már a tél folyamán az alosztályok fokozatosan előre tolták a fővonalaikat, hogy a Putilowka völgy talpa teljesen pásztázva legyen. Az előretolás a Vermes zászlóaljnál kezdett meg, még pedig az úgynevezett „*kofferek*“ kiépítésével. A koffereknek célja volt egyrészt az arcban elkerülhetetlen holt tereknek oldalozó kilövésrel való pásztázása, másrészt a Putilowka mocsaras völgyében a megközelíthetésre alkalmas területek egymást kiegészítő, folytatálagos keresztművel való eláraszthatása.

A kofferek helyei az ezred, zászlóalj és az illető század parancsnokok személyes szemrevételezése után jelöltettek ki, majd azok kiépítésük után össze lettek kötve, és így egy új összefüggő első állásvonal alakult ki. Természetesen a kiépítése a közvetlen ellenség közelében felette óvatos eljárást kívánt és úgyszólván lopva csak az éjjeli órákban történhetett meg. Nagy súly helyeztetett arra, miszerint a kiemelt földtömeg naponta még ugyanazon éjjel leplezve legyen, mert annak elmulasztása eseteiben az oroszok az új munkálatot észrevették és tüzéségi tűzzel valamint aknavetőikkel a nappali órákban azonnal széjjelrombolták.

A kombinált zászlóalj március 15-én *Csenkey Géza százados* parancsnoksága alatt az I-ső Mihályi zászlóaljat felváltotta és a Vermes zászlóalj mintája szerint szintén megkezdte a kofferek kiépítését.

A koffer vonal összeköttetése folytán a régi első vonalból illetve új telepítés mellett — az úgynevezett „*pergőtűz állások*“ keletkeztek. A pergőtűz állás az ellenséges tüzéségi tűz magjain kívül volt, vagyis 80—100 m-nyire az első mögött; rendeltetéséből kifolyólag 2—4 m. mély és 120—150 cm széles, az oldalfalak meredek, erősen kipözsölve és kitámasztva, valamint sűrű, széles harántgátakkal ellátva.

Az előre jutást futóárkok tették lehetővé és minden eshetőségre számítva számos létrácska könnyítette meg a netán betört tájékozatlan ellenséget a pergőtűz állásból hirtelen előretöréssel való kivetését célzóva.

A teljes tüzéségi szóráson kívül a pergőtűz állás mögött 200—300 m-re egy harmadik állás is kiépített, a *tartalékok számára* és azoknak eltolása céljából. Ezen harmadik állás az előtte lévővel futóárkokkal volt — a terep szakaszai szerint — összeköttetésben. A futóárkok oldalállásként védelemre is be voltak rendezve; két ily futóárok közötti szakasz volt az úgynevezett „*ketrec*“.

Úgy az első valamint a pergőtűz állás hátsó partja a kiemelt földtömeeggel fel lett töltve és így fekvő lövész számára igen alkalmas kilövést nyújtó fedezékül szolgált, mi által két soros tüzelés lehetősége létesült. Egyúttal, ha a meglepőleg rohamozó és betört ellenségnek sikerült is az állásba bejutnia, először kényszerül az árokba leugrani, ahol azután a saját második sor állásból kézi granátokkal igen könnyen volt megsemmisíthető. Ezen látszólag nagy előnnyel bíró berendezésnek

meg volt a nagy hátránya is. Ugyanis, ha az ellenségnek betörése azonnal ellensúlyozható nem volt, úgy, mintegy mellvéd neki nyújtott a továbbiakra fedezéket, másrészt a pergőtűz állásból, illetve a tartalékok állásából a kilövést korlátozta. Az így készült, úgynevezett „Éjjeli lövészek fedezéké“-t a gyakorlat megszüntette és a nagyfáradtsággal készített ilyenmő berendezkedést le kellett bontani.

Az első vonalban számos betonírozott granátmentes figyelőhely létesült, hasonlóképen az ellenséges tüzérségi tűz ellen óvóhelyek építettek. Ezeket nagyjából a rajvonalban lévő századok építették az ezredutásztagbeliek vezetése mellett; anyag vasbetonból az ezred parancsnokságnál készítettet elő, hasonlóképen a fagerenda vázak, melyek az alépítményt képezték.

Minden század körletében egy-egy granátmentes óvóhely 30—40 fő részére és kettős kijáratú rókalyuk 15—20 fő részére lett kiépítve. Utóbbinak értékét a legénység igen nagyra becsülte, pedig az abból való előretörés a kijáratok betemetése esetén, sőt még a figyelő harc képtelenné válása esetében is kétséges volt. Ezekon kívül fokozatosan számos kisebb 3—4 fő befogadó képességű rókalyuk létesült, úgyszintén a pergőtűz állás széles és mélyen leárkolt harántgátaiba 2—5 fő részére búvóhely, úgy, hogy idővel az egész első vonalban lévő csapat védett helyre talált.

A vezetőség számolt az egyes terepszakaszok átkarolásával is, miből kifolyólag ezek elzárásáról hátrafelé is gondoskodás történt megfelelő élő erő rendelkezésre bocsátásával.

Az első állás netaláni élelmezési zavarait kiküszöbölendő a pergőtűz harántgátaiba készített helyekre öt napi készlet (konzerv, kávé, cukor, rum, bor stb.) halmoztatott fel. Természetesen hasonlóképen elegendő mennyiségű lőszer is granátmentes helyeken volt előkészítve.

Az állások előtt drótakadályok létesítettek, még pedig az első vonal fekvése szerint 8—16 sor váltakozott.

Rendes szolgálat első vonalban századonként napos, ügyeletes, zljanként ügyeleti altiszten kívül rajonként egy figyelő. Ezek szolgálatát nappal és éjjel egy altiszt és egy szakaszparancsnok őrizte ellen. A századoktól e célra kijelölt altiszt egyúttal a lég- és gázvédelem felügyeletével is meg volt bízva; veszély esetében gong vagy sípjellel riasztotta a századot fel. Mindezen szolgálatok alaposan gyakorolva lettek és az ellenük való védekezés beható oktatás tárgyát képezte.

Éjjelre a biztosító szolgálat kiegészítésére a szükség mérve szerint tábori őrsök lettek előre tolvá; némelyik tábori őrsünk például a littwai hídnál alig 80 m-re volt az orosz tábori őrstől. Valamennyi tábori őrs helye meg volt erősítve és drót akadályokkal körülveve.

Éjjeli megszállás: az első vonalban századonként 2—3 szakasz (az ellenséges állás távolsága szerint) — a többi tartalék. Nappal csakis figyelők (szakaszonként 1—2)

Az első vonalban gépfegyvereken kívül 1 régi 75-ös mintájú 8 cm. Uhatius ágyú, továbbá több 22—14- és 8 cm-es aknavető.

Saját tüzérségünk merev zárótűzre és egyes célszakaszokra pontosan belöve, közvetlen támogatás egy új 10.4 cm-es trackack felszerelt tüzérsztyály részéről, melynek egy tiszt és egy altiszt járöre saját első vonalban

volt elhelyezkedve. Tüzér magas figyelő állás az első vonal mögött 1 km-re az erdőszegélyén kitűnően leplezve és a vasútöltésen kiépített figyelő állások; mindkettőből a kilátás kitűnő volt.

Március 16-án a gáztámadás ellen álarcok használatáról az oktatás megkezdett.

Éj folyamán oroszok részéről erősebb aknavető és puszkagranát lövöldözés.

Március hó 17-én különösebb esemény nem volt.

Március 18-án délelőtt folyamán orosz nehéz tüzérség ezred állásainak különböző helyeire belövést eszközölt.

20 h 40'-kor a 6. század tábori őrsét egy orosz járőr megtámadta, azonban rövid élénk tüzeléssel visszaűzetett.

Március 19-én a Putilowka és saját állás közötti mocsaras terület szélességének és járhatóságának megállapítására a századok járőrök kiküldésére útasítottak. A járőrök közül *Szakáll* örvezető járőre megállapította, hogy a járható terepsávon a patakon innen 3—4 soros spanyoi lovas drótakadály van elhelyezve.

Éj folyamán *Csenkey százados* (kombinált zlj. parancsnoka) által tervezett vállalat a rownoi vasútvonalon lévő elrongált orosz páncélvonal ellen sikeresen végrehajtott. A páncélvonal közelében lévő vasúti őrháznál elhelyezkedett orosz tábori őrs 2 kutyája, amelyek eddig minden alkalommal éberségükkel a vállalatokat meghiúsították, le lövtek és be is lettek hozva. A vasúti őrháznál elhelyezve volt orosz tábori őrs onnan elűzetett, még mielőtt a szokásos erősítése beérkezett volna. A saját különítmény ezzel a páncélvonalat végleg birtokába vette, azt alaposan átkutatta és 2 önként jelentkezett honvédet figyelőül következő nap estig a vonatban künn hagyott.

Március hó 20-án a Putilowka innenső oldalán elterülő mocsaras rész megállapítására ez éj folyamán kirendelt járőrök közül egyik a patakig eljutott az ott elhelyezett drótakadályt azonban átvágni nem tudta, mert a reá erősített üres konzerv dobozok zörgésére az ellenség figyelme fel lett híva.

Egy másik járőr *Prno e. é. önk. szakaszvezető Adamecz és Málcsik* honvédekkel a patakig eljutott, ott annak mélységét és a folyó sebességét igen ügyesen megállapította dacára annak, hogy ellenség két soros drótakadályát kellett átvágnia.

Március hó 21-én 14 h-kor orosz tüzérség az állásunk mögötti erdőszegélyére az ott épülő keskeny vágányú vasútépítkezésre 20'-es élénk tüzet adott le; veszteség nem volt.

Ma éjjel kiküldött járőrök közül *Szabó Gergely e. é. önk. szervezető* és *Speyer szakaszvezető* sikeresen megoldották a szemrevételezési feladatukat.

Március hó 22-én 23 h 30'-kor a 7. szd. 2. sz. tábori őrsét, melynek parancsnoka a bátorságával és vitézségével már ismételten kitűnt *Prücsök tizedes volt*, egy szakasz erejű orosz különítmény megtámadta. *Prücsök* tizedes lélekjelenlétét a 4-szeres túlerővel szemben el nem veszítette és a harcot igen élénken tüzelve, kézi granátózva felvette, egyúttal az ismert rakéta jelet a jobb szomszéd 1. tábori őrsnek megadja, mire ennek

parancsnoka *Torda tizedes* a rakétával megvilágított orosz különítményt erőteljes oldalzó tűzzel árasztja el; rövid néhány perc után ellenség futva elmenekül. *Polacsek Ferenc* tizedes pedig egy járőrrel azonnal üldözésre indul, a terepet átkutatja és 2 orosz elesettet talál a helyszínén, kik közül egyik tiszthelyettes volt.

Március hó 23-án 21 h 05'-kor ismét észlelhető, hogy az erdő szegélyéről villamos lámpával jelek adtak, mire Romaszkowcisne felől az oroszok részéről válaszoltatott. Azonnal egy nagyobb osztag és járőrök az erdő szegély átkutatására kiküldettek, azonbanban semmi gyanúsat felfedezni nem tudtak.

Március hó 24—27-ig az orosz tüzérség rendesnél élénkebb tüzet fejtett ki, egyébként változatlan állásharcok.

Március hó 28-án 21 h 30'-kor *Vozári tizedes* 16 honvéddel az oroszok drótakadályáig észrevétlenül előre jutott, a drótokból, amennyit magukkal tudtak hozni, levágtak, azután az orosz állásokba kézi gránátokat dobtak, mire a megszálló csapat teljes készütségbe lépett és 30'-en keresztül az egész vonalon élénk tüzelést folytatott, ezen idő alatt saját járőr az ott lévő régi orosz fedezékbe húzódott be és 23 h 45'-kor veszteség nélkül bevonult.

Március hó 29-én 2 h 50'-kor a 6. szd. egy altisztje felriasztotta úgy a 6. valamint a 7. századot is azzal, hogy az oroszok előnyomulnak. A két század azonnal készütségbe lép, azonban az orosz előnyomulás tévedésen alapult. Az ellenség a saját vonalunkban észlelt szokatlan mozgolódást észrevette és igen erős gyalogsági — valamint géppuska tüzet indított ellenünk. Közben a századok felderítő járőrei megállapítják, hogy ellenséges előnyomulás nincsen.

16 h-kor orosz repülőgépekről a rajvonalkunk géppuska tűzzel árasztott el.

Március 30 és 31-én Martiny gyal. tb. hadtest parancsnok az ezred állásait meg szemléli és dicséretének valamint különös elismerésének adott kifejezést. Igen jó hatást tett a tisztekre és legénységre egyaránt az imponáló alakú, megnyerő modorú és a legveszélyesebb helyeken nyugodt hidegvért tanusító magasrangú tábornok. A legutolsó honvéddel is oly közvetlen modorban érintkezett, hogy a nagy rangkülönbség tekintélyének csorbitása nélkül mindenki rajongott érte, pedig szemlélénél még a legapróbb részletekre is alaposan kiterjeszkedett.

A 7. század 2. sz. tábori őrsét 30 és 31-én éjjel egy 40 főből álló orosz különítmény megtámadta, *Barti Ferenc* őrzető parancsnoksága alatt lévő tábori őrs a támadást vitézül igen ügyesen visszaverte.

Április hó 1-én 22 h 30'-kor *Skriván* szakaszvezető és *Pintér* tizedes parancsnoksága alatt 14 honvéd járőrbe indult és a 7. század 2. sz. tábori őrsét ez éjjel is megtámadó kbelül 50 főből álló ellenséges osztagot éppen döntő pillanatban teljesen oldalába fogta, heves igen élénk tüzharc után oroszok teljesen széjjelugrasztattak, 3 halottat hagytak vissza egy emberük pedig sebesülten foglyul ejtetett.

Április hó 2-án h 20'-kor *Fleischer* hdp. jelölt 36 emberrel a napok óta megtámadott 7. szd. 2. sz. tábori őrsnél leszállást foglalt el. 23 h-ig oroszok nem mutatkoztak ellenben erősen bevilágították raké-

tákkal ezen területet és élénkebb tüzelést indítottak meg. Miután a nyugalom ismét beállt és orosz tevékenység nem következett be, a járőr hajnalban bevonult.

Április hó 3-án Szmetanovits hadapród *Gasparovits* hadpjeölttel *Prno* e. é. önk. szkvezető és 26 honvéddel 20 h-kor egyik orosz tábori őrs ellen rajtaütést hajtott végre, a tábori őrsöt sikerült észrevétlenül egész az akadályukig megközelíteni. A drótakadály eltávolításakor azonban az elkerülhetetlen zajt az ellenség meghallotta és minden harc nélkül visszavonult, így a saját osztág már csak hült helyét találta.— a drótakadályok elrombolása valamint a visszahagyott orosz lőszer összeszedése után 23 h 15'-kor bevonult.

Április hó 4-én Eröss zls járőrével 20 h 40'-kor az oroszok állásait észrevétlenül megközelítette egész az akadályokig jutott, ott megállapította, hogy ellenség állásainak kiépítésén dolgozott, a pihenő része pedig harmonika mellett énekelt és így ezen helyen a figyelő szolgálat megiehetős laza.

Április hó 5 és 6-án változatlan állásharcok különösebb esemény nélkül.

Április hó 7-én 6 h-tól 7 h 45'-ig orosz tüzérség ezred állásaira élénken tüzelt, amit azonban egyéb tevékenysége nem követett.

Április hó 8-án 20 h 10'-kor a 7. század egyik tábori őrsé egy erős orosz különítmény előnyomulását vette észre, a tábori őrsé teljes nyugodtan egész közelébe engedte jutni és kellő távolságról igen eredményesen kézigránátokkal elárasztotta, majd élénk tűz alá vette. Az oroszok megfutamodtak. A század részéről *Polacsek* tizedes azonnal egy járőrrel üldözésükre küldetett, annyival inkább, mert a harc közben hangos jajgatás hallatszott orosz részről és így esetleg sebesült foglyok ejthetősége megvolt. A járőr a Putiowkáig elterülő terepet szorgosan átkutatta, azonban orosz sebesültet nem talált, ellenben néhány fegyvert és ép orosz kézigránátot hozott magával.

A tábori őrs derék parancsnoka *Kiss József* őrvezető volt.

Április hó 9—11-ig különösebb esemény nem fordult elő.

Április hó 12-én az 5. század tábori őrsét egy orosz járőr megámadta, rövid élénk tüzeléssel visszaveretett.

Április hó 13—28-ig változatlan állásharcok. Úgy saját valamint az ellenség részéről a tüzérségi tevékenység belövés tekintetében megélénkül, hasonlóképen a repülők feiderítő tevékenysége is.

Dr. Csenkey Géza alezredes leirása alapján.

Április hó 16-án a tüzérségi megfigyelőből látható volt, hogy a vasutvonal északi oldalát kísérő bokros-fás gödrökben erősebb, illetve szokatlan mozgás van. *Csenkey százados* kombinált zászlóalj parancsnok kérésére ezen terület tüzérségünk által élénken löve lett; eredményes hatása onnan volt megállapítható, hogy az oroszok egész éjjel a vasutvonal közelében lévő saját állásra tüzérséggel tüzeltek, majd a husvéti barátkozás folyamán kiderült, hogy ez alkalommal a felváltásra gyülekező ellenséges zászlóalj oly veszteségeket szenvedett, hogy aznap a felváltást foganatosítani sem lehetett.

Igen érdekes és nem közömbös esemény volt a „*husvéti barátkozás*“. Április 24-én 6 h-i kezdettel. A kombinált zászlóalj parancsnokát Csenkey Géza századost a segédtsíztje azon jelentéssel lepi meg: „Itt vannak dróttakadályainknál az oroszok!“ Ezen szokatlan és minden előzetes bevezetés nélküli jelentés annál hatásosabb volt, mert éj folyamán egy lövés sem esett. A zászlóalj parancsnok kisietett az állásba, mely tele volt már tojás héjával (az orosz legénység fonott kaláccsal és husvéti tojással ajándékozta meg legénységünket — orosz szokás szerint megölelve és megcsókolva az üdvözlöt) és a barátkozás nem akadályozta meg, csupán az állás közelébe nem engedett senkit. Ekkor már a zászlóalj fiatal tisztjei az orosz tisztek vendégszeretét élvezték a páncélvonatban (gazdag, francia pezsgős reggelivel kínálták meg őket). Ezen meg nem engedhető, meleg érintkezés, bár ovatosságra intő volt, de módot nyújtott egyuttal az ellenséges helyzet kipuhulására.

Eszevértlenül fokozottabb figyelésre adott a zászlóalj parancsnok parancsot ki és a gépfegyvereket a páncélvonat mögé irányítottan állította be, egyszersmind néhány ügyes leleményes embert küldött ki az orosz állások megtekintésére.

A kiküldötteket az oroszok legnagyobb előzékenységgel fogadták, mindent megmutattak: ovóhelyeiket, gépfegyvereiket stb. sőt egyik emberünk az egyik zászlóalj parancsnokságig ment előre. Visszatérve a kiküldöttek beszámoltak a tapasztalatról és egyes részleteket saját mellvédünkön állva azonnal meg is mutatták. (*Kone* 13. h. gy. ezredbeli tiszthelyettes adatai igen értékesek voltak).

Közben a zászlóalj tisztjei is visszatértek a páncélvonattól és elmondották a vendéglátás részleteit; egyik tisztünk le is fényképezte a csoportot. Az orosz tisztek igen szívélyesek, előzékenyek és figyelmesek voltak, a magukkal hozott fegyverzetüket — látva a miénk fegyvertelen voltát — küldönceikkel azonnal visszaküldötték. Társalgás németül és oroszul folyt; megállapítható volt, hogy a háborút unják már, szeretnék ha vége lenne; szidták a németeket és az ő szövetségesüket, a franciát. Magyarokra nem neheztelnek, sőt vitézségükért nagyra becsülik; a „honvéd“ fogalom nagy elismerést vált náluk ki. Szolgálatról nem beszéltek, nagyon fájlalták, hogy szeszes italt nem kapnak. (A pezsgőt úgy látszik csak ez alkalomra kapták).

Megállapítottuk, hogy fegyverzetük különböző, tehát szükségét szenvednek ebben; orosz-japán puskáik voltak, sőt használnak 12 m/m -es Berdán fegyvert is. Gépfegyver a kombinált zászlóaljjal szemben 5 volt, ebből 3 a vasutvonal-műút közötti magaslaton (már részünkről is előbb megállapítva) 2 gépfegyver a vasút és Litwa között. Aknavetőik kezdetlegesebbek a mieinknél, csupán a Litwa-i hidnál lattak egyet. Lőszerük kevés. Telefonhálózat hiányos, mert nincs minden századhoz bevezetve. Hangulat a legénységnél, melyet a tisztikar is visszatükrözött: unják már a háborút, a magyart különösen a honvédet, nagyra becsülik.

Az állások között 17 temetetlen halottat találtak, egy közöttük szökevény (részünkről); az orosz sebesültvívők az orosz halottakat elszállították, a több napos hullákról a jó ruházatot lehúzták és azonnal magukra is öltötték, sőt csizmát is cseréltek a már oszlásnak indult holtestről,

ha az jobb volt. Mindezekből következtetni lehetett, hogy náluk is gondot okoz a ruházati kérdés.

Ekkor a szomszéd 15. honvéd gyalog ezred zászlóaljja gépfegyverrel tüzelni kezdett az állásaikon szabadon járó és üldögélő oroszokra. Az oroszok viszonzásképpen egész nap nyugtalanították tüzéségükkel a 15-ös zászlóaljat.

Mihelyt hadosztályparancsnokságunk tudomást szerzett a barátkozásról, betiltotta azt, de ekkor már a kombinált zászlóaljnál az érintkezés teljesen megszűnt.

A husvéti ünnepeket zavartalanul töltöttük el, az éjjeliszolgálat fokozottabban és nagyobb ellenőrzés mellett történt, félve esetleges cseleltől, azonban semmi sem fordult elő, sőt az ellenség még napok mulva is kíméletes maradt, tüzésége csakis a pergőtűz állásainkra tüzelt néha-néha, az első vonalunkra nem lőtt, a mellvédről bármikor nyíltan ki lehetett tekinteni.

Április hó 29-én jobbra állásban lévő saját 15. honvéd és 89. közös gyalogezred 1—1 zászlóaljja az oroszok ellen két ízben támadási kísérletet tesz, azonban vissza lettek verve. Ezred ez időben készültségben, beavatkozásra sor nem került.

Április 30—május 2-ig változatlan állásharcok.

Május hó 3-án 4h-kor igen élénk puska és géppuska tűz fejlődött ki, ugyanis az oroszok a 89. közös gyalog ezred tábori őrszeit megtámadták és visszavetették, az elfoglalt tábori őrsök vonalában pedig magukat beásták. A 89. ezred ellentámadást intéz, az oroszokat visszavonulásra kényszeríti és 6 h 20'-kor a harc elcsendesül.

Május hó 4—15-ig különösebb esemény nem volt; oroszok részéről mindinkább felismerhetővé válik, hogy támadásra készülnek. Megállapították, hogy a tüzéségi állásaik megszaporoztak, a belőveéseikből pedig nagy kaliberű eddig nem észlelt lövegek hozattak e helyen működésbe. Saját részről az ezred állásai igen szépen épültek ki, a bombamentes földvédek úgy a rajvonalba, valamint a tartalékoknál és a parancsnokságok részére elkészültek. Az első vonalakban előgondoskodások tettek a lőszer felhalmozására, nehogy támadás esetén a közvetlen utánpótlás lehetetlensége folytán az kifogyjon. A rajvonalba keskeny-vágányú iparvasút épített ki és annak vonala ügyesen lepleztetett. A közlekedés ezen igen kedvező volt, amennyiben a terep lejtje a rajvonala felé mérsékeltlen esett és a kocsik vonó erő nélkül a 2 km-re fekvő erdőből engedtetek el. Orosz tüzéség naponta igyekezett magát ezen fontos közlekedési vonalunkra belőni, de a fáradhatlan ezred utász tiszt Makay Gyula főhadnagy ügyes leplelézése következtében teljesen sikertelenül.

Május hó 17-én az ezred parancsnokság elhelyezési körletét az orosz tüzéség igen élénk tűz alá vette és bár az fedett, erdős területen épült a lövések egész pontosak voltak. Valószínű, miszerint az utóbbi napokban az ezredhez beosztott néhány fő megbízhatatlan nemzetiségű és az ellenséghez átszökött egyén árulása játszott az oroszok kezére.

Május hó 18-tól június hó 2-ig a vasutvonalról északra mintegy 300 lépésnyire a 4. század állásai előtt az oroszok ugylátszik akna har-

cot készítenek elő, ugyanis napokon keresztül az éjjeli órákban földalatti munkálatok zaja hallható. Műszaki közegek napokon át kísérik ezt figyelemmel és egy század az ezredtartalékból közvetlen a 4. század állásai mögé rendeltetik azon feladattal, hogy ha tényleg aknatámadás következne be úgy az esetleges űr betöltésére azonnal kéznél legyen. A tartalék század parancsnoka dr. Kőmives László főhadnagy a helyszínen esetleges feladatára behatón ki lett oktatva.

Később kiderült, hogy a Putilowka mocsaras völgye, és a 300 méternyi távolság következtében ez lehetetlen lett volna.

Ennek dacára egy retesz állás létesített akadály vonallal ellátva.

Napok mulva kiderült, hogy ezen félrevezető zaj vagy a vasutovonal mentén ásott rókalyukból, vagy az I. zászlóalj parancsnokság számára készülő gránátmentes ovóhely ásása illetve vágásából származott. Ugyanis a homok alatt elterülő hatalmas kaolin réteg (tisza hófehér, csak csákánnyal vájható) a hangot igen jól közvetíti. Ha fentti helyeken a munkát beszüntették, úgy a gyanús zaj is megszűnt; adott jelre ismét megbeszélt számú csákányütés adatott, amit pontosan lehetett leszámolni, sőt az éjjeli nagy csendben a beszéd is hallható volt.

Visszapillantva az ezred ezen több mint 8 hónapi ugyanazon állásban kifejtett tevékenységére leszögezhető, hogy olyan teljesítményeket végzett, amelyre minden tagja büszkén tekinthet vissza és a 14-es honvédek hírnevét nemcsak a saját, hanem a szövetséges német vezetőségeknél is igen magas színvonalra emelte. A tiszték és legénység páratlan szorgalommal, odaadással, vitézséggel és megértéssel teljesítették kötelességüket, soha buzdításra szükség nem volt. Sőt igen sok esetben: mint önként jelentkezés veszélyes vállalatokra, foglyok ejtése, robbantások, merész felderítések stb. az ezredparancsnok személyes jóakaró közbelépésre és megnyugtatóására volt szükség, hogy a számos jelentkezők közül a ki nem rendelhetőket, kiengesztelje. Az utolsó honvéd is át volt hatva azon tudattól, hogy *a saját és ellenséges állások közötti területet az ezred uralja*; már az ezred első fellépésénél *Bellosics Károly* őrnagy a 3. hadosztály csapatait felváltva megállapította, hogy saját védőállás a drótakadályainkkal lezártnak tekintetett. Első teendője volt tehát még azon éjszakán tábori őrseit az előterepre előretolni, ami orosz részről egy nagyobb éjjeli vállalatot provokált és az ellenség csúfos kudarcával fejeződött be. November havától az orosz áttörésig, tehát 7 hónapon át az *ezred állásainak előterepe az ezred kezében volt*.

A zászlóalj parancsnokok: *Bellosics Károly, Vermes Gyula, Mihályi István* őrnagyok és *dr. Csenkey Géza* százados az összes század és szakaszparancsnokaikkal együtt az állások kiépítésén fáradhatatlanok, voltak, minden érdemleges munkálatot személyes szemrevételezés alapján tervezték meg és közvetlenül őrizték ellen; így azután kiutalt védőszerkezetek minden talpalatnyi területét ismerték.

A századparancsnokok hasonlóképpen jártak az ő körletükben el. Az ezredparancsnok ama elvét, hogy a cél megjelölésével a legmeszebbmenő öntevékenység őriztessék meg: minden parancsnok teljes egészében átértette és gyakorlatilag érvényesítette is.

Minden vállalat alapos előkészítéssel fogantatosított, a szemre-

vételezés képezte a kiindulás sarkpontját; e célból az összes parancsnokok (zászlóalj-századparnok is) az előterepét úgy ismerte, mint a hónapokon át lakóhelyeül szolgáló fedezékét.

A fegyelem az ezredben példás volt, az egész 8 hónapos állás-harcok alatt *egyetlen fegyelmi kihágás sem fordult elő*. A tisztek és legénység ragaszkodása, a bajtársi igazi szellem mintaképen ragyogott; az alárendelt előljárójának gondolatát igyekezett kitalálni, az előljáró pedig alantósának ragaszkodását minden alkalommal elismerve viszonozta. Ezen szellemet az előljáró magasabb parancsnokok közül több ízben Tabajdi Kálmán altábornagy h. o. prnok és Martini gyal táb. hadtest parancsnok kiemelte és hivatalos szemléin kívül is az ezredparancsnokságot látogatásával megtisztelte azon hízeltgő kijelentéssel, hogy a 14-esekhez üdülni jött. Ezeken kívül egy ízben az ezred a hadsereg parancsnokot és a szövetséges német csoportparancsnokát is vendégül látta.

A műszaki munkálatok legnagyobbbrészt az ezreden belül végeztettek *Kramm Antal* nfk. és *Makay Gyula* tart. főhadnagyok kiváló műszaki vezetésével. A mocsaras területen felette nehézségekkel jártak: a földmunkálatok, az ivóvízzel való ellátás és a kiemelt árkokból a víz eltávolítása. Nevezett műszaki vezetők nagy fáradsággal a rajvonalban kutakat építettek; ugyanis a mocsár alatti agyagréteg átfurása után tiszta egészséges vizet találtak, mindez azonban fáradságos és az ellenséges közvetlen tűzhatásban veszélyes feladat volt.

Az árkokban összegyűlt víz eltávolítására szivattyuk szereztek be, esős időben azok állandón működésben voltak; ez is külön ügyes műszaki kezelést igényelt, nehogy a kiszivattyuzott víz ismét a kiemelt árokba szivárogon be.

A vasbeton munkálatok, mihelyt a hideg engedett az ezredparancsnokságnál e célra berendezett helyiségekben készítették elő *Makay Gyula* főh. tervezése és vezetése mellett. A kiszállítása igen veszélyes volt, mert a több mázsányi vasbeton alkatrészek a futóárókban nem voltak kivehetők, nyílt terepen pedig 300—400 m-re az ellenségtől éjjeli csendben nehéz feladat volt észrevétlenül kocsin szállítani. *Makay* főhadn. igen ügyesen részben az ezred körletébe eső Luck-Rownoi vasuttesten, *Mogán Sándor* főhadnagy gtiszt utközvetvonat parancsnoka pedig kerekék szalmával stb. bekötésével juttatta előre oly szerencsésen, hogy csakis egy ízben sebesült egy ló meg.

Az iparvasut kiépülése után természetesen az anyagkiszállítása is ezen történt.

Egészségügyi tekintetben kiemelendő az ezred orvosi karának *dr. Székely Károly* tart. ezredorvos és *dr. Kulcsár Andor* ezredorvos vezetése alatt kifejtett kiváló tevékenysége. A mocsaras területen gyilkos kigőzőlgések, nyirkos, nedves elhelyezési körletekben hónapokon át szakadatlan tartózkodás mellett, járványos betegségek minden fajtája buja talajra talált. Ennek dacára a céltudatos, erélyes, egészségügyi rendszabályok életbe léptetésével minden járvány terjedése már csirájában el lett fojtva és dacára az ezred részére kiutalt terep egészségügyi szempontból lehető legkedvezőtlenebb voltára, a betegek száma aránylag igen

kevés volt; 4000 fön felüli létszámnál kórházba átadott betegek száma alig néhány volt hetenként. Kiemelkedik *dr. Székely Károly* ezredorvosnak a téli hónapokban egy rajvonalba lévő századnál kiütött vörhenyjárvány igen gyors és sikeres elfojtása. Nevezett ezredorvos a fertőzött helyiségeket mindenestől rögtön felgyújtatta, a lakóit külön táborba szigorú elkülönítés mellett helyeztette el és mindennemű közvetlen érintkezés ezekkel megakadályoztatott, minnek üdvös következménye — a járvány gyökeres lokalizálása — 6 héten belül sikerült.

Az egészségügyi személyzet beható oktatása következtében és az orvosok veszélyt nem ismerő ellenőrzése mellett, mindenütt a legnagyobb rend és tisztaság uralkodott; különösen az ivóvíz használatánál volt ezen beható oktatás kiváló haszonnal. A határozottan egészséges ivóviznek minősítettén kívül senki mást nem ivott vagy használt. A járványok elleni beoltások (kolera, typhus) lelkiismeretesen és pontosan lettek végrehajtva.

Székely ezredorvos az ezredparancsnokság körletében szép, tágas és kényelmes gyengélkedő helyiséget építtetett orvosi rendelő-, kezelő-helyiségekkel és kisebb fogászattal. Ezenkívül a kimerültek (különösen a fiatal 18—19 éves legénység) részére egy védettebb helyen az erdőben kisebb üdülőtelepet létesített, ahol néhány napi nyugalom és jobb étkezés után a legtöbb már teljesen üdén újra szolgálatát teljesíthette. A súlyosabb természetű kimerültségnél természetesen az illetők az 5 km-rel hátrább fekvő hadosztályüdülőbe és már hosszabb időre adattak át. Nevezett ezredorvos ezenfelül külön fertőtlenítő berendezkedést, mosódát és fürdőt is rendeztetett be.

Ki ne emlékezne az ezred segélyhelyen levő gólyára, mely az őszi vándorlaskor egyik szárnyán sérülten oda vetődött és azután ott is maradt egész az állásaink kiürítéséig.

Végül ki kell emelni az élelmezés és utánpótlás lebonyolítását. *Boross Ignác* százados gt. vezetésével, pedáns pontosságával és lelkiismeretével az ezred vonatát minden tekintetben példás rendben tartotta. Ekkor már az élelmezés lebonyolítása nagy gondokat okozott. Az utánszállítás az egész hadsereg részére az egyetlen Cholm—Koveli vonalon történt. Az arcvonala mögött levő ellenséges indulatu lakosság majdnem hetenként a vasuti pályatestet elrongálta s így egy-egy utánszállító vonat elmaradása az első vonalba lévő csapatok ellátásánál napokig tartó zavarokat idézett elő; pedig a posványos területen erős harcéri szolgálatot, valamint többnyire éjjeli nehéz munkálatokat végző egyének ellátása a harckésztségnek alapja volt, ezektől a már amugy is szükre szabott élelmezésből elvonni bár 1—2 napra is, nem lehetett. Boross százados gt. ilyenkor mutatta azután ki leleményességét és talpraesettségét: kiváló személyzetének megválasztása folytán a hozzá beosztott *dr. Gyapay Ede* nikelő főhadnagyot bizta meg élelmicikkek és vágómarha beszerzésére. Dr. Gyapay főhadnagy pedig az az ember, aki a lehetetlent nem ismerte, ügyes módon soha a kihasznált, agyonrequirált területről üres kézzel vissza nem jött, az ő szimatjával a legelrejtettebb helyekre bujt orosz gazdaságokat megtalálta és onnan még a szükségeseken felül is szerzett cikkeket be.

Az ütközet vonatparancsnoka *Mogán Sándor* főhadnagy gazdasági tiszt a katonai pontosság, az igazi bajtárs mintaképe volt. A 14-ik honvédegyalozrednél az ütközetvonalat soha a legnehezebb helyzetben sem kellett keresni, mert *Mogán* főhadnagy volt az, aki minden körülmények között az összeköttetést a harcoló csapattal fenntartotta. Derék őrmestere *Lefkó János* nagysallói lakos volt a löszerpotló közege, aki akadályt nem ismerve percnyi pontossággal volt ott, ahol a szükség megkívánta. Ezen vitéz, bátor öreg harcos, aki a kárpáti harcokban személyes vitézségével szerzett babérokat, a 14-es ezred közszeretétében álló egyéniség és a magasabb előljárók által is jól ismert személyiség volt.

Mogán főhadnagy gt. az ütközetvonalnál füstöldét is létesített, a téli hónapok alatt beszerzett sertéstöbblet itt konzerváltatott és végtelen kedvező hatással volt az egyhangú örökös száraz marhahús változtatása.

Az élelmezésnek a csapatokhoz való juttatását *Fekecs László* főhadnagy gt. és *Szolár Lajos* tart. főh. bonyolították le példás rendben és előrelátó gondoskodással.

Az ezred loállományának kitűnő állapota az egész hadseregben megbámultatott, azok ellátása és példás ápolása *Boross* százados, *Mogán* és *Fekecs* főhadnagyk érdeme volt. Meg volt azonban ennek az árnyoldala is, mert a saját és a szövetséges német tüzérség fogatlovainak kicserélése rendszerint az ezred loállományából történt, ilyenkor azután a vonatszemélyzet kesergett a dédelgetett állatok becserélése miatt. Néhány eset után azonban nagy furfanggal a megmaradt jó állapotban tartott lovak mindenféle kifogással nem igen lettek előállítva és különösen távolabbi körletekbe idegen szemek elé nem igen kerültek. A lópáp beszerzésénél ugyancsak dr. Gyapay főhadnagynak feledhetlen érdemei emelendők ki.

A hosszú hónapokig tartó egy helyben tartózkodás folytán csinos, a körülményekhez képest kényelmes és egészséges földözékek sorozata épült mindenütt izléses kertecskékkal, szérény díszítésekkel még a rajvonalban is. A vasárnapi és ünnepi istentiszteletek az üdülőtelep mellett épített kápolnában lettek megtartva, a hősi halottak egy magasabb helyen elkerített külön-külön sírhely és kereszttel ellátott temetőbe temetettek el.

Az építkezéseket a gyönyörű szálfából álló négyzetkilométerekre elterjedő erdő tette lehetővé, de ez nagy szerenese is volt, mert a Pripet posványaiiban októbertől késő tavaszig a közlekedés egyedül az épített dorongutakon volt lehetséges, a *Moscanica* patak mocsaras völgyét átívelő állás pedig kizárólag fából épülhetett ki, a mellvédekhez szükséges föld pedig fáradságos munkával volt kilométerekről oda hordva.

Felemlítendő ezen vidék vad dús volta; a késő őszi és téli hónapokban falkaszámra tömörültek össze a szárazabb szigetekre az őzek és szarvasok; egy ízben karácsony előtt *Reidner* főhadnagy néhány óra alatt egész kocsira való őzet sfb. lőtt. Később felsőbb parancsra a vadászat meg lett tiltva, mert a közlekedés veszélyeztetve volt. Téli hónapok végén néhány napon át nagy mennyiségű vadludak is repültek át az állások felett a kora reggeli és esti órákban, első ízben az egész orosz rajvonal sőt a saját figyelők is vadászszenvedétytől elragadtatva éktelen lövöldözést rögtönöztek a

ludakra — a szerencsés véletlen folytán néhány darab a saját első állásba le is esett. — Később saját részről ez be lett tiltva, az oroszok azonban tovább folytatták és saját legénységünk nagy örömeire mindig került egy-két libapecsenye.

Május hó közepén fejeződtek be a tervezett álláskiepítési munkálatok és teljes önbizalommal tekintett mindenki a várt orosz támadás elé. Állandó gyakorlatok tartattak a különféle eshetőségekkel számolva a legkisebb részletig és minden önhietség nélkül bármely szigorú bíráló sem állíthatja, miszerint a későbbi eseményeknél az ezred helyét becsülettel meg nem áította volna. A midőn a 2¹/₂ napos pokoli küzdelmek után, melyben az ezred nemcsak derekasan kitartott, hanem még a szomszéd állásba betört ellenséget is sikeres ellentámadással onnan visszaverte, minden várakozás ellenére az állás kiürítése rendeltetett el; mindenkit fájdalmas keserűség szállott meg, ennyi fáradságos munka gyümölcseit melybe minden egyes ember a teljes énjét adta oda, közvetlen kényszer nélkül átengedni, végtelenen deprimáló hatású volt, már annyival is inkább, mert minedenkibe hónapokon át kifejtett aktív tevékenykedéssel ama öntudat lett nevelve, hogy ezen állásokból csak egyetlen út vezet és az: előre!

3. Bruszilov lucki áttörése.

Junius hó 2-án, esti órákban, feltűnő csendes nappali magatartás után az oroszok állásaik elé beépített aknáikat felrobbantották. Mindenki érezte, hogy a hetek óta előkészített támadás a küszöbön áll. Az éj folyamán megállapított az is, hogy a hónapok óta szemben álló ellenséges egész sereget, fel lett új csapatokkal váltva.

Junius hó 3-án egész napon át az orosz nehéz tüzérség az ezred állásainak egész kiterjedésére magát belötte és igen élénk repülő tevékenységet fejtett ki; este teljes csend állott be.

Június hó 4-én 3 h 20'-kor az ellenséges, főképen nehéz tüzérség a putilowkai állásban lévő ezred jobb szárnyát, az I. (Mihályi) zászlóalját vette hatalmas tűz alá, amely néha órákig tartó pergő tűzzé fokozva az egész nap folyamán tartott.

4 h-től 6 h-ig az ezred többi körleteire is az orosz tábori tüzérség élénken tüzelt, tőlünk délre pedig óriási por-füstfelhő és harci zaj hallható.

6 h-kor az ezredtartalékból egy század (5-ik; Vargha János főhadnagy) az I. zászlóalj rendelkezésére a műút mindkét oldalán kiépített pergőtűz állásba rendeltetett.

6 h-kor a tüzelés kissé alább hagy, de 10 h-től kezdve a jobb szárny 2 százada ellen percnként 10—10 nehéz gránáttal adott pokoli pergőtűzzé fokozódik.

A jól kiépített állásokban a hatás alig volt észlelhető, ami a megszálló csapat hangulatát igen emelkedetté tette.

13 h-től 15 h-ig némi tűzszünet áll be, mely időben a megrongált állások és futóárkok kijavíttatnak.

15 h-tól a jobb szárny ismét erőteljes tűzértségi tűz alá vétetik, amely az ezredtől jobbra lévő 18. honvéd gyalogezred állásaira mindinkább fokozódik. A többi állásainkra a tüzelés mérsékelte.

Tekintve a jobb szárny veszélyeztetését, az 5. századhoz az ezredtartalékból a 8. század is a pergőtüzállásokba rendeltetik.

20 h-ig tart az ellenséges tűzértségi előkészítés és 20 h 45'-kor az orosz gyalogság megkísérli a jobb szárnyunk és a 18. honvéd gyalogezred ellen szokott tömegtámadását. A többszörösen megismételt támadásai már gyalogsági tüzünkben teljesen összeomlanak. Az éjjeli órákban bekövetkezett csendesebb időszak alatt elrongált akadályaink teljesen rendbe hozattak.

Június hó 5-én 3 h-kor újból fellobbanó tűzértségi előkészítés után az oroszok általános támadásukat megindítják, sikerül is nekik a 18. h. gy. ezred állásainak egy kis részét benyomva, ott elhelyezkedni. Erre a saját jobb és a 18-asok balszárnyának biztosítására parancsot kap a dandártartalék egy százada a szárnyak mögött kiépített pergőtüzállást és a futóárkot azonnal megszállani. A jobb szárnyunk mögött lévő 5. (Vargha) század pedig utasítatik a pergőtüzállásban addig huzódni délre, amíg a visszaszorított 18-as balszárnyal az összeköttetést feiveszi, ennek megtörténtével pedig ellentámadással a befészkelődött orosz erőket visszadobni.

Ugyanezen időben az ezred jobb szárnya ellen megkísérelt orosz támadás teljes mérvben visszaveretik, a futva menekülő ellenség saját géppuskáink és aknavetőink pusztító tüze következtében kénytelen megállni és a műút mindkét oldalán magát beásni. Majd, amikor ezen helyzetükben hatásos oldalzó tűzbe is kerültek, tömegesen igyekeztek egyszerre saját állásainkba jutni, hogy esetleges csel-től tartva, csakis kisebb csoportokban engedtek be.

4 h tájban Vargha főhadnagy az 5. szd.-al és az összeszedett 18-asokkal ellentámadást intéz, rövidesen az oroszokat vissza is veti és a régi állást ismét elfoglalja. A századnak igen nagy vesztesége volt: pár perc alatt 7 halott és 39 sebesült. Derék századparancsnoka Vargha János főhadnagy is, aki százada élén elsőnek rontott az ellenség sorai közé, haslövessel súlyosan megsebesült és néhány napra reá a cholmi kórházban meghalt. Hősi halála nagy veszteség volt az ezredre nézve; egyik legbátrabb és legderekabb századparancsnok esett áldozatul.

Az ellentámadás sikeres végrehajtása után az 5. század a rajvonalból kivonattott és eredeti ezredtartalék helyére vonult be.

Az oroszok tűzértségi pergőtüze változó hevességgel egész nap tartott, gyalogsági támadás több nem volt. Est beálltával általános csend következett be.

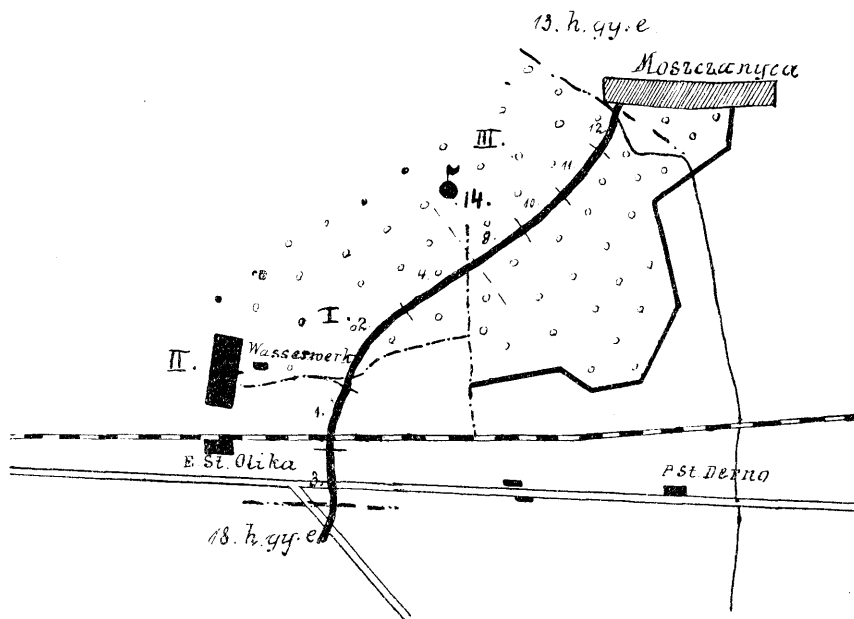
A két napi harcokban ezred vesztesége: 19 halott, 82 sebesült, utóbbiak között 1 tiszt. Az aránylag csekély veszteség a kitünően kiépített állásoknak és az elfoglalt állásokban immár 9-ik hónapja edzett csapatok példás magatartásának köszönhető.

22 h-kor ezred parancsot kap a 3-ik védelmi vonalba visszavonulni. Megszállandó terület: műút (bezárólag) — ettől északra Mos-

czanyca község délnyugati sarkáig. Az összes előkészületek a visszavonulásra haladéktalanul megteendők, a védelmi eszközök a 3. vonal mögé szállítandók és ennek megtörténte után a visszavonulás csak külön parancsra kezdhető meg. A 3. védelmi vonalba való visszavonulás után a 2. védelmi vonalban erősebb osztagok, sok töltennyel ellátva, azon feladattal hagyandók vissza, hogy az ellenséget félrevezessék, mintha a 2-ik védelmi vonal tartatnék megszállva.

Június hó 6-án 1 h-ra a védelmi eszközök mozgatható része a 3. vonal mögé vitetett vissza. A visszavonulásra parancs 1 h 25'-kor kiadatott.

4 h-kor ezred kiutalt helyét a 3. védelmi vonalban elfoglalta, jobbról a 18. h. gy. ezred, balról a 13. h. gy. ezreddel szoros kapcsolatban és pedig: I., III. zlj. első vonalban, II. zlj. ezredtartalék, először a Wasserwerk-nél, majd később a vasút—út keresztezésnél. *Vázlat alábbi:*

A védelmi vonal helyenkénti kijavítása az ezred utász osztag elosztásával azonnal megkezdetik.

7 h-kor oroszok előnyomulóban. A műútra és vasútvonaira előretolt saját osztagok az ellenség által széjjelugrasztattak.

8 h-kor, dacára a felrobbantani rendelt műútnak és egyéb közlekedési vonalaknak, egy orosz páncélautó jelenik meg a műúton, állásainkat géppuskatűzzel árasztja el, azonban rajvonala ágyunk, géppuskáink és gyalogsági tüzelésünk következtében kétszeri előretörési kísérlete után kénytelen visszavonulni. A III. zászlóalj előretolt osztagai ekkor már az ellenséggel harcban állanak, ezeknek sikerült a leplezést foganatosítani.

11 h-kor érkezik hadosztály parancsa: „tovább visszavonulni, de ez csak akkor kezdendő meg, ha a jobbról lévő 18. h. gy. ezred már visszavonult, amiről saját ezred értesítve lesz. A visszavonulás a jobb szárnyon kezdendő és fokozatosan hajtandó végre“.

Alig adatnak ki ezen szellemben az intézkedések, újabb parancs érkezik, melynek értelmében az állást feltétlenül tartani kell és az előbbeni intézkedés ezzel hatályon kívül helyeztetik.

13 h 40'-kor következő hadosztály parancs érkezett:

„Általános helyzet miatt visszavonulás Romanow—Zwierow vonalába.

A 74 dandár által megszállandó vonal a műúttól délre 1 km, attól északra 2 km a Zwierowtól északra húzódó vasútig, ahol azt a Hary Ofentől délre vezető kocsitűt metszi. 18. h. gy. ezred a vasúttól délre, 14. h. gy. e. a műúttól északra szállja ezen vonalat meg. A műút a 18-asokhoz tartozik.

Délre tőlünk a landwehr hadosztály, északra a 13. h. gy. e. vonul vissza. 15. h. gy. e. hadosztály tartalék Wiszniowban.

A tüzérség azonnal visszamehet. A gyalogság először tartalékait küldi a megszállandó vonalba, azután a jobbszárnyról kezdve fokozatosan a bal szomszéd értesítése mellett a visszavonulást akként kezdi meg, hogy a 18. h. gy. e. jobb szárnya 14 h-kor megy vissza.

Hadosztályparancsnokság Poddubcy, dandár prnokság Zwierow, Wiszniow“.

Ezredparancsnok parancsa a végrehajtásra: „Ezred a műút mentén visszavonul. I. zlj. a műúttól közvetlen északra, a III. zlj. attól északra 500 lépésre. II. zlj. azonnal a Romanow—Zwierow vonalába elindul és ott a műúttól északra az állást megszállja.

A visszavonulás balra fokozatosan a 18. h. gy. e. után hajtandó végre, annak megkezdéséről a szomszéd alosztályok, illetve osztályok értesítendőek. Ezredpság a balszárny zászlóalj által elérendő állásban Zwierowban lesz“.

A 18. honvéd gyalog ezred idő előtti visszavonulása következtében a saját I. zlj. jobb szárnyát az erdőből előretört ellenséges gyalogság oldalba fogta és így visszavonulását nyugat helyett már csak északnyugatra tudja végrehajtani. Ezen zászlóaljunk a visszavonulás fedezésére visszahagyott osztagait az oroszok elfogták.

A III. zlj. (Bellosics) az I. zlj. kényszerített gyors visszavonulása folytán és azon körülményből kifolyólag, hogy ezen zlj. állásai az erdőben voltak, összekötetése vele megszakadt, a helyzetéről tudomással nem bírt és így a 9., 10 század a zászlóaljtorzzsal és a 3. sz. géppuskásosztaggal együtt teljesen bekerítve orosz fogságba jutott.

A másik két század Deisler ezredpnok személyes vezetésével északnyugati irányba csak nagynehezen tudott a megkerülés veszélyétől szabadulni és folytonos kerülővel Zwierow irányába jutni.

17 h 10'-kor Kotow községnél az 1., 2., 4., 11. és 12. század összegyűjtetvén a kötelékek rendeztettek és Deisler ezredes psága

alatt 17 h 45'-kor a visszavonulás rendezetten folytatottatik Zwierow—Romanow vonala felé.

A II. zlj. és a szétugrasztott I. zlj. törzse a 3. szd.-al külön még a délután folyamán Zwierowra érkezett, ott parancsot kap, miszerint az általános helyzet miatt a visszavonulás hátrább fekvő területre folytatandó.

Az északnyugati irányba elszorított ezred Deisler csoportja 19 h 20'-kor éri el Zwierowtól északnyugatra lévő erdőszegélyt; ott a mocsáron keresztüljutni nem tud, ennél fogva tovább északra Alexandrin felé tart, Zwierowba pedig egy lovas járőr küldetett azon parancsal ki, hogy a csoport helyzetéről szóló jelentést továbbítsa. Zwierowtól tovább nyugatra elrendelt visszavonulásról Deisler ezredes ekkor még mitsem tudott.

A kiküldött járőr, valamint a tájékozódás céljából Zwierowra irányított ezredsegédtiszt, Reidner Béla főhadnagy 20 h 15'-kor azon jelentéssel vonulnak be, hogy az ellenállás céljából megszállandó Zwierow—Romanow vonalában már az oroszok vannak benn, saját csapatokból semmi sem látható, ők maguk alig tudtak gyanútlan oda törekvésükkor az ellenség közeli tűzéből kimenekülni.

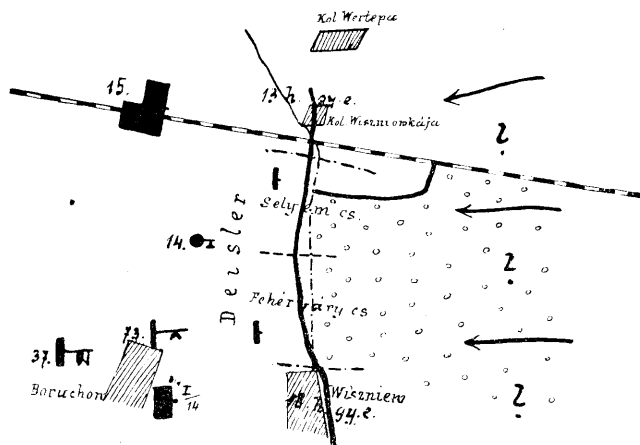
Igy tehát Deisler csoport Kol. Wertepa irányába vonult tovább vissza, egy lovas járőrt előreküldve azon parancsal, hogy keresse fel a 74. dandár parancsnokságát és kérje ki a parancsait.

A járőr a Kol. Wertepa-i úton a vasútkeresztezésnél találta meg a dandár parancsnokságot, illetve a hadosztály egyik közegét és onnan a következő parancsot hozta:

„Deisler csoport Kol. Wertepa községtől dél felé Wiszniewbe vezető taliga utat, bal szárnyával a 13. h. gy. ezredhez (vasútvonaltól 200 lépésre délre), jobb szárnyával Wiszniew község északi szegélyén pedig a 18. h. gy. ezredhez csatlakozva szállja meg.

Az elfoglalandó állásban az ezrednek egyes részei már benn vannak (II. zlj. és a kombinált zlj. egyes részei).“

A csoport tovább menetel, a parancsnokok tájékozódás céljából előrelavagoltak.

Tájékozódás és szemrevételezés után a kötelékek rendezettek, az állás megszállatott.

Június hó 7-én 0 h 30'-kor ezred mellékelt vázlatban feltüntetett csoportosításban volt:

8 h-kor az oroszok állásaink ellen a támadást megindítják; négy igen heves gyalogsági támadásuk

rohammal és kézitusával vissza lett verve. Különösen heves volt a roham az ezred szárnyai ellen. Vitéz és bátor magatartásának ezen nehéz órákban fényes példáját adta többek között dr. *Arnold Sándor* zászlós is.

9 h 45'-kor Wiszniew községnél az ellenséges tömegtámadások a 18. h. gy. ezred bal szárnyát áttörik, a saját ezred jobb szárnya mögött lévő egy század ezredtartalék ellentámadással 10 h 38'-ig feltartóztatja az oroszok további előrejutását, amidőn a 73. dandár következő parancsa érkezik:

„Általános visszavonulás a lucki hidfőbe:

18. ezred általában Teremnon keresztül;

14. ezred Kiverczy—Kol. Huszczán át;

18. ezred megszállja a hidfőt jobb szárnyával a műútig bezárólag Teremnen keresztül észak felé;

14. ezred a bal szárnyával szállja azt meg és pedig Kiverczy—lucki úttól dél felé.

Belső szárnyak keressenek csatlakozást!”

A visszavonulást az erős harcban álló saját ezred jobb szárnya végrehajtani már nem tudta, mert a jobbról bekövetkezett áttörés következtében teljesen át volt karolva s így végsőkig harcolva ott meg is semmisítettett.

Ezrednek többi része visszavonulását az erdős területen a vasúttól délre végrehajthatta; ekkor déli órákban egy keleti irányba ugyanezen területen támadó német ezreddel találkozott, melyhez csatlakozva és ellentámadásba átmenve előnyomul egész az erdőszegélyig, ott azonban saját részről indított hatalmas tűzzel való rajtaütés dacára megakadt, majd 13 h körül, tekintve, hogy jobbról az oroszok már átkarolták, a német ezreddel együtt ismét visszavonulni kényszerül.

A lucki hidfő megszállásra adott parancs végrehajtható nem volt, mert ekkor az ezred már attól teljesen északi irányba szorított el.

A még megmaradt ezred részeivel a visszavonulás a földött teperen türeltő rendben hajtattott végre E. St. Kiverczy—Zabka—Klepaczew—Siechowon át Siernikibe, hova az I. zlj. törzse és 3 század kivételével 20 h 30'-kor beérkezett. Azonnal járőrök küldettek ki a dandár és hadosztály parancsnokság hollétének felkeresésére. Egyik kiküldött járőr 23 h 10'-kor hozta az ezredparancsnokságnak a hadoszt. következő parancsát: „Ezredes úr vonuljon azonnal egész állományával Siernikibe, személyére nézve haladéktalanul a hadosztályparancsnoksághoz (Sierniki iskola) parancs átvétele céljából. Utközben az összes honvéd alakulatok csatlakozásra utasítandók!”

23 h 40'-kor vett szóbeli parancs folytán Deisler csoport Siernikiben hadosztály tartalék.

Dr. Kőműves László nfk. főhadnagy naplójából a 2/14. század működéséről az olykai áttörésnél 1916. június 3—7-ig:

„1916. június 3. A nap folyamán az orosz nehéz tüzérség századom minden pontjára belötte magát. Tegnap este az oroszok drótakadályaik előtt az aknáikat felrobbantották. Ezen körülményből arra következtettünk, hogy az ellenségnek hónapok óta várt támadása küszöbön áll.

Június 4. (vasárnap) 3 h-kor az éjjeli szolgálat után lefeküdtem, körülbelül 4 óra lehetett, amikor egy 15-ös gránát fedezékem mellé becsapódott, majd a becsapódások sűrűn követték egymást, a *pergőtűz* megkezdődött. Tőlem balra (a vasútvonaltól északabbra) aránylag nyugalom volt, a vasútvonal körül és attól délre azonban a *pergőtűz* hevessége mindinkább fokozódott. Az idő gyönyörű volt, éppen most kelt a nap fel. Tőlem jobbra (délre) a rajvonalunk füst és porfelhőbe volt burkolva, teljes szélcsendben az ekrazit gránátok sötétsárga füstje a becsapódás okozta porfelhővel reá nehezedett a rajvonalunkra és a kilátást rajndem lehetetlenné tette. Riadót rendeltem el; századom légénységének felét, valamint a századtartalékot gránátmentes fedezékekbe rendeltem, míg a többit rajvonalba.

A *pergőtűz* hevessége egyre fokozódott, az északi ellenséges célhatár úgy látszik a vasútvonal volt, mert századomnak attól északra lévő területén a nap folyamán csak 150—200 gránát csapódott be, ez is inkább a *pergőtűz* állásainkra. A fő támadás Stawoktól délnyugatra húzódó arcvonalunk ellen irányult, ahol az befelé kanyarodott. Ezredünk jobb szárnyán lévő három századot csak annyira tartotta tűz alatt, hogy a bekanyarításnál lévő 3. századunkat oldalzó tűzhatásában meggátolja.

A *pergőtűz* — délben igen csekély megszakítással — szakadatlanul tartott 20 h-ig este; ekkor az orosz gyalogsági támadás kezdődött meg, melyet azonban erélyesen visszavertünk. A 4. honvéd ágyús ezred hatásos közreműködése mellett az ellenség támadása nagyrésztben már akadályaink előtt omlott össze és ott halottjaik valamint sebesülteik halomszámra feküdtek.

Délben a teljesen kimerült zászlóalj parancsnokom *Mihályi István őrnagy* a parancsnokságot *Ujjady Béla századosnak* adta át, kitől az 1. század parancsnokságát *Kmetty hadnagy* vette át.

Egész éjjel szigorú készültségben voltunk. Századomból négy egyenként 10 emberből álló járőrt drótakadályaink elé laza rajvonalba rendeltem ki. Egyébként egész éjjel gyenge gyalogsági tűz.

Június hó 5-én 3 h-kor orosz *pergőtűz* ismét kezdetét vette és csekély megszakítással 18 h-ig tartott. A tűzszünetek alatt az ellenséges gyalogság kísérte több ízben támadását meg és a szomszéd 18. honvéd gyalog ezred egyik századának körletébe sikerült is betörnie. Ezredünk tartalékából egy század *Vargha János főhadnaggal* élén erélyes ellentámadást intézett ezen elfoglalt területre és hamarosan az oroszokat onnan ki is verte, *derék és vitéz parancsnoka azonban halálos sebesülést kapott.*

23 h 40'-kor a következő parancsot kaptam:

„Az ezred visszavonul a 3-ik védelmi vonalba. Kiutalt területe Moszczyca nyugati szegélyétől délre a műutat is magában foglaló vonal. A visszavonulás reggel 1 h 15'-kor kezdődik a 2. század a vasútvonaltól 250 lépésnyire rajonként 50 lépés távközzel vonul vissza; a tábori őrs és a rajvonalba hagyott 1 raj egy óra elteltével követi a századot, addig erélyesen tüzel és rakettázik. Mindaz, ami az új állás kiépítéséhez szükséges és elvihető, az új vonalba szállítandó. Az erdő szegélyén lévő 2-ik védelmi vonalba erős járőrök hagyandók, akik az ellenség előnyomulása esetén hevesen tüzelnek.“

Junius hó 6-án a parancs vétele után kiadtam az intézkedéseket: a homokzsákokat kiürítettem, tartalék löszert elszállítottam, az aknavetőket elásattam.

A visszavonulás következőképpen történt: kezdte a jobb szárnyon lévő 1. szakasz, követte a 3-ik, majd a 2-ik és végül a 4-ik szakasz. Az összeköttetést a bal szárnyon a századparancsnok, a jobb szárnyon Kadarász hadnagy tartotta fenn.

Nehéz szívvel hagytuk állásainkat el, amelyeken 8 hónapig dolgoztunk.

3 h-ra elértük a 3-ik védelmi vonalat és ott az I. zászlóalj következőképpen helyezkedett el:

a műúttól délre a 3. század,

ettől balra az 1. század, azután a 2. század majd a 4. század (Salgó százada).

Mindegyik század kiterjedése 500^x volt. A zászlóaljtól balra csatlakoztak a 8., 9., 10., 11. és 12. század *Bellosics őrnagy* parancsnoksága alatt.

Azonnal hozzáfogtunk az állás megerősítéséhez és az előterep ritkításához.

Az ellenség sűrű oszlopokban 7 h-kor megkezdte az előnyomulását, a rajvonalból elhozott lövegünk néhány lövést adott le, mire az ellenség előnyomulása rövid időre megakadt, lövegünk löszere azonban elfogyott. 10 h-kor a műúton egy orosz páncélautó robogott felénk és élénken kezdett reánk tüzelni, de a tüzelés erőteljes viszonzása után visszafordult.

Déltájban a zászlóalj parancsnok a századparancsnokokat a wasserwerkhez rendelte és ott a további visszavonulásra adottak az intézkedések ki, és pedig hogy a 18. honvéd gyalogezred visszavonulása után az 1-ső század kezdje a visszavonulást a többi század 10 perces időközben követi. Az én századom 14 h 30'-kor vonult vissza, amiről a szomszéd 4. századot értesítettem.

Parancs szerint Zwierow községben gyülekezik a zászlóalj és a visszavonulás alatt a műút kerüendő. A gyülekezés és menetelés csak lassan történt, a legénység és tisztek 2 nap és 2 éjjel nem aludtak, teljesen ki voltak merülve.

19 h-kor érkeztünk egy falu elé, ahol Deisler ezredes ezredparancsnokot, Reidner főhadnagy segédtiszt, Makay főhadnagy ezredutásztiszt és Nitsch tábori lelkésszel találtuk. Fél órai pihenő után az ezredparancsnoknak vezetése alatt elindult az I. zászlóalj maradványa és körülbelül 20 h-kor egy faluhoz érkeztünk, ahol még néhány ezredbeli század

maradványa csatlakozott. Itt hallottuk, hogy a III. zászlóalj nagy részét Bellosics őrnaggyal együtt az oroszok elfogták. Innen 21 h-kor elindultunk egy széles úton, mellettünk elvonult a 13. honvéd gyalog ezred néhány százada, majd a 15. honvéd gyalog ezreddel meneteltünk párhuzamosan. Óram ekkor eltörött s így az idő felől tájékozva pontosan nem voltam.

Körülbelül 23 h lehetett, amidőn megállottunk és a századparancsnokok az ezredparancsnokhoz rendeltettek Kol. Wiszniewskájánál a vasútvonalhoz, ahol az ezred parancsnoka következő parancsot adja: „Az ezred Kol. Wiszniewskaja és Wiszniew vonalában megszállja a vasút és műút közötti részt úgy, hogy bal szárnyával a 13. honvéd gyalog ezredhez csatlakozik, melynek jobb szárnya a vasútvonaltól délre 200^m-re terjed. És pedig bal szárnytól számítva 1., 2., 4. század ehhez csatlakoznak a többi századok maradványai.

Tőlünk jobbra 18. honvéd gyalog ezred csatlakozik.

Hadosztály tartalék 15. honvéd gyalog ezred mögöttünk a vasútvonal mellett.“

Körülbelül éjfél lehetett, amikor Salgó század (4.) elindult.

Junius hó 7-én. Körülbelül 1 óra lehetett, amidőn századdal a vasútvonal mellett elindultam, követett az 1. század. Útközben találkoztunk Salgó századdal és parancsnoka közölte, hogy miután a részére kiutalt területet már más század foglalta el, egyelőre további parancsig tartalék viszonyba lépett.

Kmetty századdal (1-ső) tovább menetelve, megtaláltuk a 13. honvéd gyalog ezred jobb szárnyát és az elrendelt sorrendben ehhez csatlakozott Kmetty, majd az én századam. Századomat rajvonalba fejlődtetve igyekeztem jobbra is az összeköttetést felkeresni, azonban azt megtalálni nem sikerült.

A századam előtt mintegy 250—300 lépésnyire lévő erdőbe felderítés céljából járőröket küldöttem, a rajvonallal pedig sürgősen lövészeknek kiásását rendeltem el. 6 h-ra sikerült a telefont is az ezredparancsnoksághoz kiépíteni, ahova azonnal jelentettem, hogy a jobb szárnyamtól délre senkit sem találok, ott hézagnak kell lennie.

Jelentésemre azon választ kaptam, hogy nemsokára a kombinált zászlóalj Selyem Dezső százados parancsnoksága alatt fog századam jobb szárnyához csatlakozni.

7 h-kor beérkezett Selyem százados és átvette a csoportparancsnokságot, századam jobb szárnyát mintegy 50 lépésnyire félkörben előbbre rendelte s így jobb szárnyam az erdőre támaszkodott. A hadosztály parancsnokságtól egy vezérkari tiszt jelent ekkor meg és az állásokról vázlatot készített. Zászlóalj parancsnokság századam jobb szárnya mögött mintegy 200 lépésnyire volt; századam közepe mögött mint zászlóalj tartalék Steger hadnagy parancsnoksága alatt a 10. század ásta magát be.

Körülbelül 9 óra után lehetett, amidőn előretölt járőreim heves tüzelése az ellenség előnyomulását jelezte és 9 h 30'-kor az erdőből egy kozák század előre vágta a megrohmozta az állás kiépítésén dolgozó rajvonalamat, miután azonban csak minden második ember végezte a berendezkedés munkálatait, a többi pedig puskájával készen figyelte az

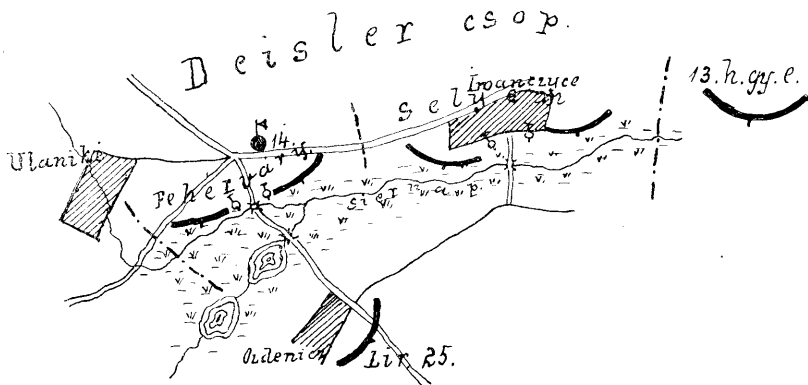
előterepet: dacára az erdő és rajvonalam közötti igen rövid távolságot, a kozákok 90 százaléka pár pillanat alatt elpusztított, anélkül, hogy rajvonalamban zavar keletkezett volna.

Időközben járőreim a túlnyomó erő elől az erdőből bevonultak, majd az egész erdő szegélyén megjelent az orosz üldöző tömeg.

Igen heves tűzharc fejlődött ki mindkét részről és tekintve az igen kis távolságot (200 lépés) a kölcsönös veszteség óriási volt, pár perc múlva alig maradt körülöttem néhány ép ember. Ezzel egyidejűleg századom jobb szárnyát a szomszédos erdőben csatlakozott század visszavonulván, magával ragadta és a cserjés, nehezen áttekinthető terepen a jobb szárnyamra érvényesült ellenséges nyomás századom közepét bekerítéssel fenyegette s így megmaradt embereimmel a mögöttünk lévő kis erdőcskébe szaladtunk vissza, ahol gyorsan futólag rendezkedve a tüzelést tőlünk telhetőleg a legélénkebben folytattuk. A jobb szárnyamon betört oroszok ez alatt ezt a kis erdőt is teljesen körülzárták és engemet a megmaradt 10 honvéddel valamint Bako hadnaggyal foglyul ejtettek.

Junius hó 8-án 7 h 30'-kor visszavonulás Bukow — Iwanczyce — Ulaniki vonalába. Deisler csoport feladata az Iwanczyce-i átjárókat biztosítani.

14 h-kor ezred helyzete:

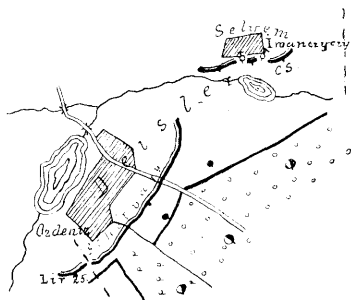
Ozdeniztől északnyugatra lévő Sierna patak hidjától Iwanczyceig a mocsaras völgy járhatatlan, kivéven az ozdenizi utat. A hidak biztosítottak.

Az ezred ezen helyzetben maradt 18 h-ig, ekkor parancsot kap a Fehérvári csoportjával Ozdeniztől keletre levő 25. landwehr ezredet állásaiban felváltani; jobb szárny Ozdeniz község déli szegélyéig.

22 h 30'-kor helyzet:

Junius hó 9-én 3 h-kor a hadosztálytól következő parancs érkezik:

„Ellenség M. H. Olszany — Pierelajnica vonalában beásva.

Általános támadás! Deisler csoport hadosztály jobb szárnyán, irány jobb szárnyával Ozdeniz — Bogoluby út. Jobbra a 13. landwehr hadosztály, balra saját h. o. csapatai.

Első harc vonal II. (Fehérváry) zlj., ennek jobb szárnya mögött a 18. h. gy. ezred egy százada tartalék.“

4 h-kor a támadás megkezdetik.

Ezred többi része Selyem és Ujjady szdosok parancsnoksága alatt a hadosztály többi csoportjaihoz beosztva.

A sűrű bozótos erdőben a támadás csak lassan tud tért nyerni.

7 h 30'-kor Fehérváry Géza szdos jelenti, hogy zászlóaljával a J. H.-ot elérte, ami azonban a felderítés alapján tévedésnek bizonyult, mert a J. H. tényleg csak 8 h 10'-kor lett elérve.

Az ellenség ekkor mintegy 2000*-re Kol. Pierelajnica és M. H. Olszany vonalában volt beásva; Fehérváry zászlóaljnak bal szárnya összeköttetés nélkül folytatván előnyomulását, az ezredtartalék (18. h. gy. e. egy szda) parancsot kap a csoport bal szárnyára előnyomulva az összeköttetést helyreállítani. A század ezen parancsot nem kapta meg, mert időközben a 25. landwehr ezred elősodritására a saját ezred parancsnokának tudta nélkül tűzvonalba rendeltetett. Ezen körülmény folytán a bal szárnyon lévő hézag mindinkább érezhetővé válik, a többször kért támogatás nem érkezik s így a teljesen áttekinthetetlen terepen a csoport bal szárnya 8 h 45'-kor az oroszok által teljesen át lett karolva és visszaszoritva.

Visszavonulás közben érkezik 9 h 10'-kor a dandár parancsa: „Ezred Zabotczyn keresztül vonuljon vissza és a községtől nyugatra húzódo magaslatokat szállja meg.

Dandár parancsnok Zabotczyra jön. Lovasok kiküldendők a csapatokat összegyűjteni és irányítani, az adott vonalban pedig feltartóztatni.“

Ezredparancsnok törzsével Zabotczyra előre lovagol, a visszavonulókat ott feltartóztatja, rendeztetí és a községtől nyugatra fekvő emelkedéseket megszálltatja. Időközben egy elszakadt lovas géppuskás osztagot is feltartóztat és parancsnoksága alá helyezi.

Az egész állomány a Deisler csoportnál ekkor 128 puska és 8 géppuska volt.

A gyalogság azonnal megkezdí a beásást; a Zabotczynál a járhatlan Sierna völgyén át vezető egyetlen hidat az utászosztag elrombolja, a géppuskák elhelyezkednek.

Déli órákban megjelennek az egész ezred konyhakocsijai, úgyszintén a löszert vivő málhás állatai (ami Mogán Sándor főh. gt. és Lefkó őrmester kiváló ügyességének köszönhető, akik mindenképen igyekeztek a napok óta elszakadt ezredet megtalálni) 4 napi hiányos étkezés után végre az elcsigázott és teljesen kimerült csapattörödédek bőséges ellátásban részesül, a hiányos löszert pedig nemcsak kiegészítettett, de még nagyobb mennyiségben az állásokban is készenlébbe helyzetetett.

13 h-kor a megjelent hadosztályparancsnok, Tabajdi Kálmán altb., az arcvonalat az ezredparancsnokkal végiglovagolta, a legénységet kitartásáért és bátor magatartásáért meleg szavakkal megdicsérte és ezredparancsnokukhoz való további teljes bizalom és oda-

adás mellett további kiatartásra buzdította. Ezen jelenet ellenséges tüzérsgéi tűzben történt, a lovon ülő hadosztály és ezredtörzse nyugodt lépésben vonult az arcvonal előtt el, melynek kiterjedése 1500 m. volt.

A csoport egész tisztikara állott: Deisler Károly ezr. ezredpnok, Reidner Béla főh. ezr. sgt., Makay Gyula nfk. főhdgy. ezr. utásztiszt, Nitsch Arthur tábori lelkész, Kukán Béla tart. zls., továbbá egy ezredbeli tart. zls. és egy idegen huszár főhadnagy gpo. parnokból.

A hadosztály parancsnokának lelkesítő példája a már napok óta elcsigázott, folytonos erős utóvédharcokban és különösen a ma reggeli kétségbeesett erdei harcban teljesen megrendült csapattörödek lelki állapotát új életre ébresztette és a végsőkig kitartásra serkentette.

14 h-kor Georgiewka irányából az üldöző ellenséges lovasság több ezrede nyomul Zabotczy—Szcepiel felé; saját tüzérsgéi tűz alá veszi, mire azok az erdőben eltűnnek, majd 15 h felé már Zabotczytól keletre fekvő erdő szegélyén lassú, egyenkénti gyülekezéssel a Sierna völgye felé támadásra csoportosulnak.

Deisler csoportnál szigorúan meg volt tiltva parancs nélkül tüzelni, nehogy az oroszok megállapíthassák a megszállt vonalat, különösen azonban annak felette gyenge megszálló erejét. A géppuskák a posványos területen tűzkörletükbe eső megközelíthető területekre való oldalzó tűzhatással működésre készen.

18 h 30'-kor már az orosz gyalogság közeledése is látható és az erdőben elrejtőzött lovasság kisebb csoportokkal előretörve mindenképen igyekezett rajvonalunkat tüzelésre csábítani, de az egész vonalon siri csend uralkodott.

18 h 35'-kor orosz lovasság már mintegy 3 századdal az erdőből előretör és Zabotczyre rohamot intéz. E pillanatban a csoport parancsnok parancsot ad tüzelés megkezdésre; a már órák hosszat feszült figyelemmel lesben álló felkorbácsolt idegzetű Deisler csoport a rohamozó lovasságot gyilkos géppuska és puskatűz alá veszi. Egy pár pillanat és az egész tömeg eszeveszetten menekül vissza az erdőbe, soraiban óriási veszteségeket szenvedve. Talán összehasonlítható ezen jelenet egy vaddús vidéken tartott körvadászattal, amidőn a bennszorult nyulak halomszámra lövetnek le.

A céltárgyak eltűnésével a csoportnál például fegyvelemmel azonnal beszünttetetik a tűz és a siri csendben csak a sebesültek kiabálása hallható és a gazdátlan lovak ide-oda száguldása látható.

19 h-kor az ellenséges lovasság ismét előretör az erdőből, most azonban nem összefüggő csoportban, hanem elszórtan széles vonalban; a roham az elsőhöz hasonló módon fényesen visszaveretik, természetesen az ellenség ekkori vesztesége jóval kevesebb, de az egész vonalon a lovasság teljes visszavonulásával végződött.

Ezen időben azonban már szabad szemmel is látható, hogy Ozdeniz községnél lévő saját csoport az orosz lovasság által ugyancsak megrohmozva megrendül és tömegesen visszaözlök. Majd rövidesen az is látható, hogy velünk szemben az ellenséges lovasság

egész kis csoportokban a gyalogsági lőtávolságon kívül a Sierna völgybe gyülekeznek, ott háztetők, pözsök, gerendák, padlók stb. segítségével a néhány száz méter széles járhatatlan posványos mélyedésen átjárókat rögtönöz, majd azon egyenként lovaikat kézen vezetve a nyugati oldalon gyülekeznek. E célra természetesen olyan helyeket kerestek ki, ahova sem saját, sem a szomszéd csoport gyalogsági tüze már nem ért el.

A bal szomszéd csoportoknak visszavonulása, a mindenki által szabad szemmel is kivehető ellenséges bekerítő mozdulatok és előkészületek, az órákon át legnagyobb fokú ideg feszültség, a 7-ik napja állandó idegölő harcok, a rövid időn belül bekövetkező sötétség rémképei egyes embereknél a délután folyamán lelkébe öntött erkölcsi kitaratást már ismét megbénította és elvétele egyesek a szürkület beálltakor állásaikat elhagyva a nyugatra mintegy 2 km-re lévő erdőbe igyekeztek jutni. Bár ezek azonnal feltartóztattak és újból a rajvonalba kísértettek, azonban a csoport parancsnoka minden összeköttetéstől megszakítva és mérlegelve az oroszok megkerülésének lehetőségét, 20 h 20'-kor elrendelte a visszavonulást Boratyn irányába és pedig azon szigorú parancsal, hogy csakis nyugodt lépésben, csoportonként hajtandó a gyülekezés végre a mintegy 2 km-re nyugatra fekvő erdő szegélyére, ahonnan azután kellő biztosítással az egész csoport együttesen fog haladni.

A visszavonulás illetően végrehajtása még lehetséges volt, mert szemben egész délután csakis ellenséges lovasság észleltetett és a posványos területsávon számottevő erőket eddig a közelben, az innenső oldalra még nem gyülekeztethetett.

A visszavonulás élénk ellenséges tüzéségi tűzben, de veszteség nélkül végrehajtott. Az utolsó csoportnak az állásból való visszavonása után, amit a csoport parancsnok személyesen ellenőrzött, maga is törzsével 20 h 50'-kor követte.

Időközben az ezredtörzs az ellenséges tüzéségi szórásába bekerült, a párhuzamos mocsaras mélyedésen lovakkal átjutni nem tudott, tehát átjárót keresett, miközben egy ellenséges lovas üldöző különítmény által megrohmozott. Csoport parancsnoka lovával elbukva igen súlyosan megsérült. E pillanatban a helyszínre érkezett egy német lovas felderítő különítmény is, mely az oroszokat széjjel szórta s így az ezred törzse az elfogatás veszélyéből kimenekült.

Selyem csoport a 73. dandár kötelékében az esti órákban érkezett Boratynba be, ott rajvonalba rendeltetett; az Ujjady csoport pedig ugyanott mint hadosztály tartalék alkalmaztatott.

Itt 23 h-kor az orosz lovasság újból egy rohamot kísérelt meg, amely azonban véresen vissza lett verve.

A Deisler csoport az éj folyamán ugyanide beérkezett és a kötelékek, amennyire lehetséges volt, rendeztettek.

Június hó 10-én virradatkor éktelen lármával egy kozák szotnya és egy gárda lovas dandár körülkerítette a Boratynnál éjjel összegyűjtött hadosztály töredékét, mely négyszögben felállítva, középen a hadosztályparancsnoksággal, állott. Az orosz lovasság hat

rohamot kísérelt meg, hogy azokat elfogja, valamennyi, sok helyütt kézitusával, véresen vissza lett verve; az oroszok nagy veszteségeket szenvedtek.

5 h-kor a hadosztály maradéka a felvett négyszögalakzatban megkezdte visszavonulását Kol. Marianowkára, amit elérve ezredtől Selyem csoport az első vonalba, Ujjady csoport pedig a 15. h. gy. ezred mögé tartalékul rendeltetett. Egy század tüzérségi fedezet.

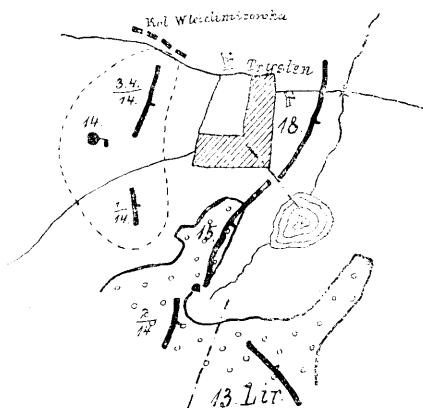
Az egész ezred, melynek állománya június 5-én még közel 3500 puská volt, e napon alig 400 emberre apadt le.

Az óriási veszteség tiszték- és legénységben onnan leli magyarázatát, hogy a véksőkig való kitartásban, a rendkívüli válságos viszonyok mellett az ellenség közvetlen üldözésével végrehajtott visszavonulásban, a nehezen járható mocsaras területeken emberfeletti fizikai megerőltetést kívánó teljesítményekben, a hiányos élelmezésben és a teljes lőszer hiányában: csakis a legszívósabb erkölcsi erő bírt ellentállni. Jellemzésül felemlítettük, miszerint a visszavonulás alatt több ezredbeli egyén a mocsárból csakis alsónadrágban és mezitláb tudott kimenekülni és csapattestéhez bevonulni, hányan lehettek tehát, akik teljesen kimerülve és elcsigázva visszamaradnak. Ezt bizonyítja már az is, hogy a veszteség 75 %-a fogságba jutásra esett.

A nap folyamán az oroszok üldözésének hevessége alábbhagyott.

Június hó 11-én a hadosztály csapatai északi irányba Wiczynny felé tolatnak el.

Ezredből egy 4 százados zászlóalj alakíttatik a 74. dandár parancsnoksága alatt, melynek helyzete alábbi:

14 h-kor ezred (zlj.) a 15. h. gy. ezred által felváltatik és mint ho. tartalék a nyugatra lévő erdőben helyeztetik el.

19 h-kor az első vonal Wiczynny mögé és Trysten-től keletre vonatik vissza, ezred zászlóalja továbbra is ho. tartalék Trysten nyugoti szegélyénél.

Június hó 12-én. Helyzet változatlan (vázlat szerint):

19 h-kor érkezik a porosz 1. dragonyos ezredtől az ellenség 15 h 15'-i helyzetéről alábbi tájékoztatás:

1. Gyenge ellenséges gyalogság Kol. Josefin és attól délnyugatra;

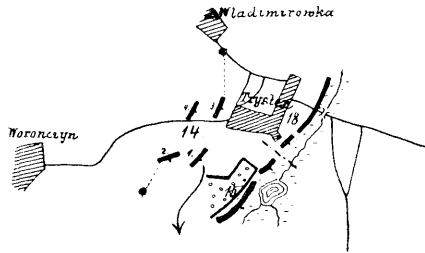
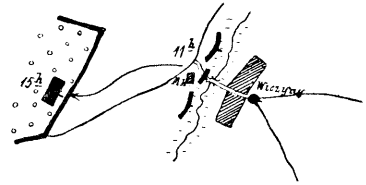
2. Ellenséges oszlop, tüzérség nélkül, Niowolnoje-től Tichotyn felé menetel;

3. Gyenge ellenséges oszlop Kol. Marianowkára menetben.

Saját felderítés megállapítja, hogy Jasienowka—Niemier ellenség mentes.

19 h 30'-kor közöltetett még az ellenség 17 h 30' helyzete, mely szerint egy ellenséges század Kol. Berczolupi—Dorosina felé menetel, egy oszlop pedig Chorochorinról Kol. Zyczynek felé tart.

21 h-kor a 15. h. gy. ezred és a 13. landw. ezred közötti ür betöltésére egy század kirendeltetett és 24 h-kor helyzet vázlat szerint.

Június hó 13-án a XXI. menetzlj. Kol. Apolaniára 603 fővel bevonul, ennek beosztásával az ezred két zászlóaljat alakít, ezred parancsnok Szakáll Pál alezredes, I. zlj. Selyem Dezső szdos, II. zlj. Mikovich László alezredes.

11 h-kor hírszerző különítményül két század (6. és 8) Mikovich alezredes parancsnoksága alatt kiküldetik Wiczyn—Kol. Josefin—Berczolupira.

A különítmény Kal. Antonovkánál gyalogsági tüzet kapott, megállapította, hogy ez lőről szállt lovasság és azt megtámadván visszaszorította.

Est folyamán a különítmény bevonatott.

Június hó 14-én 4 h-kor az előbbi menetvonalon újabb különítmény küldetik ki.

11 h 20'-kor telefon parancs folytán az ezred Szczyryn déli kijáratához itányittatik s ott a 13. h. gy. ezred parancsnoksága alá lép, majd 13 h 30'-kor a jelenlévő 6 századdal a 13. és 18. h. gy. ezredek közötti ür kitöltésére az első harcvonalba rendeltetik.

A reggel kiküldött hírszerző különítmény (2 szd.) feladatát folytatja. Az ür kitöltése után következő parancs érkezik:

„Jelenlegi állásából ezredet azonnal kivonni és a hadosztály bal szárnyára huzódni és Szczyryn északi kijáratánál 198 0 mögé arccal északnak azt biztosítani. Tartalékok azonnal oda irányítandók!”

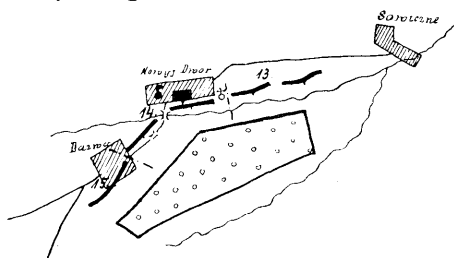
Ezredet az erős ellenséges tüzéség és gyalogság tüzeiben csak nagyon lassan lehetett harcból kivonni; a 1/2 zászlóalj (6. és 3. szd.) ezredtartalék azonnal a hadosztály bal szárnyára rendeltetett és oda érkezve a 13. ezred bal szárnyát arccal északnak meghosszabbította. Ugyanilyen parancsot kap a később odaérkezett 1/2 II. zlj. is, míg az utóljára beérkezett 1/2 I. zlj. tartalék a bal szárny mögött.

15 h 45'-kor parancs általános visszavonulásra jobb szárnytól kezdve: 15., 18., 13. és végül a 14. ezred, utóbbi fedezi a hadosztályt.

16 h 50'-kor megkezdí ezred lépcsőzetesen visszavonulását, irány: Babien—Szlochodon át a Nowy Dwor—Dazvai előkészített állásokba, sorrend: II. — I. zlj.

Stochod vonalánál az ezred rendezkedik és a részére kiutalt védelmi állást 20 h-ig alábbi vázlat szerint szállja meg.

Junius hó 15-én éjjel nyugalom, 9 h-kor a védővonalainkat német csapatok átveszik és az egész hadosztály hadtesttartalékul 11 h-kor Kol. Berestova—Swinarin—Dominopolon át Kol. Jadwigowra menetel és felette kedvezőtlen esős időben 20 h-kor beérkezve laktáborba száll, ezred magát megfelelően biztosítja.

Junius hó 16-án egész hadosztály hadsereg tartalékul Swiczow—J. H. Beget—Chorostowra menetel, a hol egyelőre pihenő étkezéssel szakadó esőben.

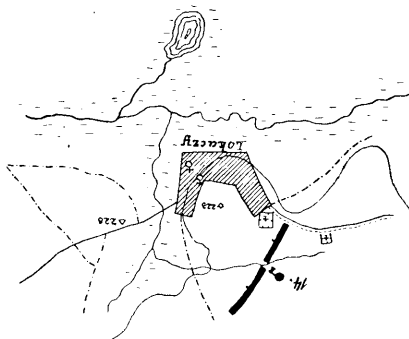
19 h 30'-kor továbbmenet Chorostowról Wygodonkán át Bobiczyre, a hol ezred fele laktáborba, másik fele táborba száll 23 h 40'-kor hűvös, esős időben.

Junius hó 17-én délelőtt helyzet változatlan.

14 h 45'-kor ezred menetkész állapotba helyeztetik és 15 h-kor vett parancs értelmében mint tartalék a Szurmay csoport rendelkezésére bocsájtatik.

17 h-kor helyzet vázlat szerint, a csapatok beásva. Ellenséges tüzéség állandóan lövi ezredet, veszteség nincs. Éj folyamán tüzéségi tűz szünetel.

Junius hó 18-án változatlan helyzet 14 h 30'-ig, a midőn alábbi parancs érkezik: „azonnal menetkészültség; ezred Wojniczára menteljen, a hol a 13. hadosztály csapatait fogja felváltani. A további parancsokat ott kapja.”

17 h-kor beérkezés Wojniczára, ott a község nyugati szegélyén arccal keletnek áll fel. 17 h 40'-kor parancs: „ezred az uton kelet felé azonnal a 229 ♀ J. H.-hoz meneteljen, a hol a 73. dandár parancsát veszi.“

19 h 30'-kor vett parancs értelmében az ezred az 1. és 24. Landwehr ezredet felváltja. 20 h-kor, a mikor még a felváltás folyamatban van, az ellenség állásainkra tüzzel rajtaüt, 30 perc után a tüzelés beszüntetetik és a felváltás folytatatik.

Junius hó 19-én 3 h-kor befejeztetett a felváltás és a kiépítése megkezdetik.

Az oroszok Cholopieczy község nyugati szegélyét tartják megszállva. Balról a 92. német ezred támad ellene és vett értesítés szerint nincs kizárva, hogy az oroszok állásaikat kiüritik.

Az ellenség felderítésére két erősebb járőr küldetik ki Cholopieczy északi és déli szegélye irányában. A járőrök 19 h-kor elindulva állásaikon alig haladván tul erős gyalogsági-géppuska és tüzérségi tüzzel árasztatnak el, miért is felette óvatosan és csak lassan jutottak előre és megállapították, hogy a község nyugati szegélye még mindig erősen van megszállva.

Est beáltával küldött járőreink az ellenségnél semmi változást nem észleltek.

E napon vette az ezred parancsnokságát *Dörnyei Béla alezredes* át és *Szakáll Pál alezredes* a 13. h. gy. ezredhez vonult be.

Junius hó 20 án éj folyamán változatlan helyzet.

8 h 30'-kor vett értesítés szerint az oroszok a németek jobb szárnyát megtámadták.

Az ezredhez két menet század vonul be és beosztásuk folytán a 9. és 10. század újra megalakul. Lőfegyverek száma századonként 170.

11 h 45'-kor vett értesítés szerint nincs kizárva, hogy oroszok a németek támadásának sikere folytán vissza fognak vonulni, tehát az esetleges üldözésre feltételes parancsok kiadatnak.

13 h-kor a németek jobb szárnyukkal tért nyerni nem tudnak a 10. hadtest elrendeli, hogy a mi ezredünk a 92. német gyalog ezreddel összhangban Cholopieczy községre támadjon a községen keresztül annak keleti szegélyéig. A németek a Turia pataktól északra, mi attól délre.

A támadás a németekkel részletesen megbeszéltetett és a nehéz tüzérség belövése után lesz végrehajtandó.

12 h 30'-kor az oroszok visszavonultak, üldözésre következőképen intézkedik az ezred: „További támadás Cholopieczy 222 ♀ pontra.

I. zászlóalj bal szárnyával a Turia patakra támaszkodva, II. zlj. tőle jobbra csatlakozással a 13. h. gy. ezredhez, $\frac{1}{2}$ III. zlj. tartalék a közép mögött.“

A támadás fentiek szerint 17 h-kor megkezdődött, ezredparancsnokság 19 h-kor Cholopieczy községbe előre ment.

20 h-kor ezred nagy veszteségek árán a kitűzött helyet eléri; a támadásnál bátor magatartásával többek között kitüntette magát *Suba Vilmos* őrmester, aki szakasza élén merészen előreszökelve a tért nyérést

kezdeményezte, miközben súlyos tüdőlövessel meg is sebesült. Továbbiakra következő képen intézkedés:

„Az I. zlj. támadását tovább tolytatja a kettős fás utig, II. zlj. a 13. h. gy. ezrddel összhangban szintén előnyomul, a 1/2 III. zlj. tartalék a szélmalomnál.“

Összeköttetés a németekkel és a 13. h. gy. ezr.-el felvétetik.

22 h-kor az elért helyzetbe ezred beássa magát, mindkét fél részéről gyenge tüzelés mellett itt éjjelezik.

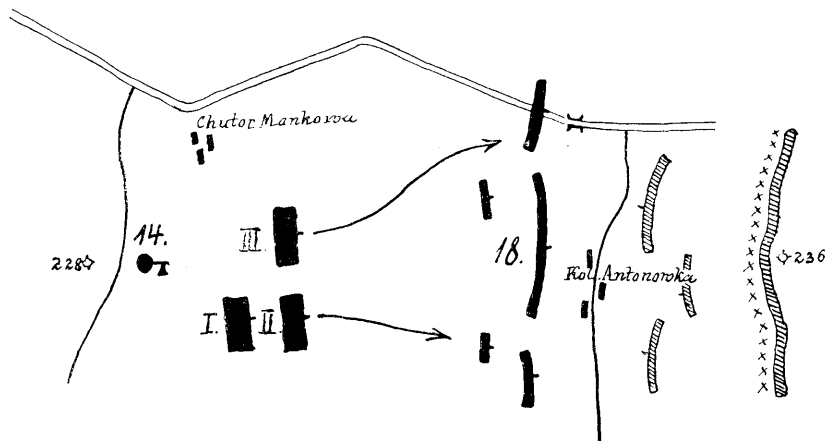
Junius hó 21-én virradatra oroszok visszavonulnak. Mindenek előtt a felbomlott kötelékek és parancsnoklási viszonyok rendeztetnek és pedig: a fásoros út mentén a főútig balról I. zlj.; jobbról a II. zlj.; III. zlj. tartalék a közép mögött.

A további támadásra több féle parancs érkezett; az általános támadás 10 h-kor kezdetik meg, ennél az ezred hadosztálytartalék a főuton.

18 h-kor az ezred 800 lépésre keletre tolatik el, mely területen éjjelezik.

Junius hó 22-én 3 h-kor kiadott intézkedés szerint az általános támadás mai napon is folytatatik, ezred a 18. h. gy. ezred mögé tolatott hadosztálytartalék viszonyban.

8 h-kor helyzet a *vázlaton*:

11 h-kor megkezdett ujból a támadás, a tartalékok követik a rajvonalat.

15 h-kor a 18. ezred balszárnyának elősodritására a III. zászlóalj tűzvonalba rendeltetik. A II. zlj. a 18-asok jobb szárnya felé előnyomul.

A III. zlj. egyik századának sikerül az oroszok állásába betörni, amely részen az oroszok megadják magukat. Üldözésre az I. zlj.-től két különítmény rendeltetett ki:

Északi különítmény, 2 század, Siernicky községtől nyugatra lévő kis tó északi sarkán át Siernicky község keleti szegélye;

Déli különítmény ugyancsak 2 század Alte Schanzen —237 ◊— Siernicky H. H.

A különítmények egyelőre készenlétbe helyezve és csak ha az ellenség végleg visszavonul, küldetnek majd előre.

12 h 30'-kor a 18. h. gy. ezred jobb szárnya is betört az ellenség állásaiba, majd a saját III. zlj. másik százada is.

A jobb szárnyon a 264 ◊-nél a helyzet még nincs tisztázva, a vonalak hol előre, hol vissza hullámozva ingadoznak és ennek folytán az ezred II. zászlóalja oda irányítatik, az I. zlj. marad tartalék a 18. ezred mögött maradt.

15 h-kor az ingadozás a jobb szárnyhoz csatlakozó 2. hadosztálynál még mindig látható

18 h 30'-kor a $\frac{1}{2}$ III. zlj. a 18. h. gy. ezred rendelkezésére bocsátott mint tartalék — az I. és II. zlj. hadosztály tartalék — azon feladattal, hogy a hadosztály jobb szárnyát egy esetleges ellenséges támadás esetén biztosítsa, miért is a II. zlj. 2—2 századdal a 18. ezred szárnyai mögé lépcsőben helyezkedik el. Az I. zlj. régi helyén a 18. ezred jobb szárnya mögött.

22 h-kor oroszok ellentámadása megindul a 13. és 18. h. gy. ezred szárnyai ellen és sikerül nekik azt visszaszorítani.

Saját I. zlj. ellentámadásra rendeltetik az oroszok további előrejutásának feltartóztatására. A hadosztály jobb szárnya helyén maradt, ugyanott a II. zlj. is. A $\frac{1}{2}$ III. zlj. szintén a 13. és 18. h. gy. ezred rajonlába vettetett be.

Éj folyamán kötelékek rendezettek és ezred alábbi (*vázlat*) helyzetben éjjelezik:

Junius hó 23-án helyzet kisebb csoportosítási módoszatokkal egész nap változatlan, megfigyelések szerint az oroszok erősbítéseket kaptak és nincs kizárva, hogy ismét támadni fognak. Szomszéd saját hadtest északkeleti irányban támadását folytatta.

Junius hó 24-én éjjel helyzet változatlan, gyenge gyalogsági tűz.

3 h 45'-kor intézkedés általános támadásra kiadatik:

„A támadást a 2. h. o. kezdi meg, ehhez a 37. h. o. jobb szárnyával lépcsőzetesen csatlakozik.

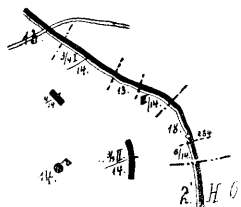
A 14. h. gy. e. a 18-ikat felváltja, kiterjedés 264 ◊-től 236 ◊-ig; tőle balra a 13. h. gy. ezred.“

Ezredből II. és $\frac{1}{2}$ III. zlj. tűzvonalba I. zlj. ezred tartalék a jobb szárnyon.

5 h-kor állítólag az oroszok visszavonulnak, ha ez valóságnak bizonyulna az esetben 2 üldöző különítmény lesz előre rendelve.

5 h 30'-kor az I. és III. zászlóalj a 13. ezred kötelékéből kivételtek és rendeztetnek. Az ellenség visszavonulása egyelőre még bizonytalan.

9 h 30'-kor a II. zlj. a hadosztály jobb szárnyán, a III. zlj. attól északra harchoz tagozódva várja a 2. hadosztály támadásának megindulását.

10 h 30'-kor a két üldöző különítmény egyelőre az oroszok elhagyott állásaiba megy s onnan felderít, úgyszintén a II. és III. zlj. is arcvonala előtt derít fel.

A két üldöző különítmény az elhagyott orosz állásokból előre nyomulva alig halad 400^x-re előre igen erős ellenséges tüzérségi és gyalogsági tüzzel elárasztatott, minélfogva elért helyzetükben magukat beásni kényyszerültek.

13 h 45'-kor megkezdetik az általános támadás, azonban a 2. hadosztály az orosz tüzérség tüzelése folytán előre jutni nem képes. A felderítések eredménye, hogy az ellenség csak legközelebbi állásaiba vonult vissza.

A III. zlj. a 236 ϕ -ra előre rendeltetett. Az üldöző különítmények, mihelyt a hadosztály első támadó vonala egy magasságba jut, visszavonatotnak mint tartalékok és pedig az I. zlj. két százada (Bittera főhadn.) a balszárny mögé, a másik két század pedig a jobb szárny mögé.

14 h 45'-kor a jobbról támadó 2. h. o. tért nyert, mire a II. zlj. előre rendeltetik.

Bittera főhadnagy 2 századdal a 40. gy. e. rendelkezésére bocsájtatott, ugyanekkor az I. zlj. másik 2 százada saját ezred közepe mögé rendeltetett.

18 h-kor a 40. gyalog ezreddel a közvetlen csatlakozás megtörtént, a támadás egyelőre megáll.

20 h 15'-kor orosz tüzérség pergőtűz alá veszi a 40. gy. ezred bal illetve saját II. zlj. jobbszárnyát; az erőteljes és hatásos nehéz tüzérség tüze miatt az állás itt megrendített és annak megszálló csapatai kiindulási helyzetükbe visszavonulni kényyszerültek.

A tartalékok a feltartóztatásra és elősodritásra azonnal bevettettek de a pusztító ellenséges tüzérségi tűz miatt azt végrehajtani képtelenek.

Az ezred jobb szárnya helyében szívoosan kitarított, a 40. gy. ezred azonban egész vonalában az előző napi állásokba vonult vissza; az összeköttetés és csatlakozás utóbbival felvétetett és ezen helyzetben elfoglalt állások kiépítése megkezdett.

Junius hó 25-én 0 h 30'-kor vett parancs szerint a 2. hadosztálynál a kedvezőtlen állásszakaszok helyesbítették és ehhez mérten kell a csatlakozást is módosítani, ami 2 h 30'-kor megtörtént.

3 h-kor a 2. h. o. 40. gyalog ezrede, amellyel közvetlen csatlakozásban áll a saját ezred jobb szárnya az állásváltogatása alkalmából erőteljes ellenséges tüzérségi tüzzel lett elárasztva.

3 h 30'-kor figyelmeztetés, hogy a két német hadosztály Lipinowon át áttörést szándékol végrehajtani, miért is esetleges orosz ellentámadás várható. A németek támadása 4 h 10'-kor megkezdődik és 17 h-kor az oroszok állását áttörték, onnan azonban az erőteljes ellenséges tüzérségi tűzben előbbre jutni nem tudnak.

Egyébként saját arcvonal előtt aránylagos nyugalom.

Junius hó 26-án északi irányban egész délelőtt erős harci zaj.

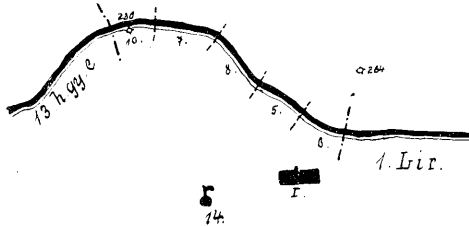
17 h-kor ezred mindkét szárnyán csatlakozó idegen ezred felváltatott és pedig a 40. gy. ezredet az I. landwehr és a 15. h. gy. ezredet a 18. h. gy. e. váltotta fel.

Egyébként helyzet változatlan.

Junius hó 27-én helyzet változatlan; 18 h 30'-kor erősebb ellenséges járőr (50 ember) Kol. Litocha házáinál előre tört, ezred jobb szárnyán elhelyezett géppuskás osztag tűz alá veszi, ami az 1. landwehr ezredre is átragad és élénk tüzérségi tüzet eredményez, a járőr rövid idő után visszavonul és 19 h 30'-kor nyugalom áll be.

Est folyamán ezred járőrökkel igyekszik megállapítani, hogy Alte Schanze — Kol. Lisocha közötti ellenség milyen távolságra van, milyen erővel, milyen állásai vannak s egyuttal milyenek a járhatósági viszonyok az előterepen.

Ezred csoportosítása a *vázlat* szerint:

Junius hó 28-án éj folyamán vett parancs értelmében a balszárnyunkon csatlakozó 13. h. gy. ezred a 226 $\odot$ -al egy magasságba előre vétetett; az 1. landw. ezred is balszárnyával a 264 $\odot$ -el egy vonalba tolatott előre, így azután állásaink nagyjában egyenes vonallá alakultak.

10 h-kor a III. zljunk bal és a 13. h. gy. e. jobb szárnya előtt mintegy 800 x távolságra egy 30 főből álló ellenséges járőr magát beásta, tüzérségünk tűz alá vette.

16 h 45'-kor vett parancs értelmében ezred az 1. landw. ezredtől 264 $\odot$ -ig bezárólag az állást átvenni tartozik, e célra a 8/15 század a jobb szárny mögé tartalékol rendelkezésre bocsájtatik, 22 h-kor a felváltás megkezdett.

Zaturcy körüli harcok.

Junius hó 29-én 1 h 30'-kor fejeztetett be a felváltás.

18 h-kor a II. zlj. jobbszárnya az I. zlj.-al kapcsolatban állását az éj folyamán újból előre tőlte.

19 h 30'-kor egy erősebb ellenséges járőr a 10. század előtt megkísérelte magát beásni, ami azonban géppuskáink tüzelésével kudarcot vallott.

20 h-kor adatik ki a holnapi támadásra az intézkedés, mely szerint az elfoglalt állások feltétlen tartandók, ezred eddigi csoportosításban marad.

Junius hó 30-án éj nyugodtan telt el.

5 h 30'-kor ellenséges tüzérség az egész vonalunk ellen hatalmas tüzérségi tüzet kezd, melyet 6 h-kor gyalogsága is követ.

8 h 15'-kor saját ezred helyzete változatlan, a szomszéd hadosztály 24. ldw. ezrede jobb szárnyal az ellenségtől 150^x-re, középpel 500^x-re jutott előre, balszárnyával pedig a kiindulási helyzetében van és mindaddig marad így, amíg tőle délre az áttörés nem sikerült, azután folytatja támadását, melyhez saját ezred jobbszárnya is csatlakoz.

10 h 40'-kor saját ezred jobbszárnya a landwehrekkel megkezdí a támadást és 11 h-ig 200^x tért nyer előre.

11 h 30'-kor az előnyomulás megakad, majd látható, hogy 11 h 45'-kor az oroszok Alte Schauzetől keletre levő erdőből az előretölt állásokba rajonként gyülekeznek. 12 h 30'-kor ezred jobbszárnya a landwehrekkel kapcsolatosan a támadást ismét folytatja.

13 h 20'-kor parancs adatik, hogy a landwehrek rohamot hajtának végre, és ehhez saját ezred is csatlakozzék, ha a landwehrek rohama nem sikerül, úgy az ezred önnállóan, tekintet nélkül szomszédaira hajtsa azt végre és ha kell kanyarítsa szárnyait vissza.

14 h 15'-kor térnyerés csak igen lassan lehetséges az oldalozó ellenséges tüzérségi és géppuska tűz miatt, a 24. landw. ezred rohamot nem tudja végrehajtani és kér tüzérségi támogatást, saját ezred fokozatosan tért nyer.

14 h 55'-kor I. zlj. jobbszárnyával Kol. Siroha keleti szegélyét eléri, II. zlj. jobbszárnya 300^x-re közelítette az oroszokat meg balszárnya régi helyén; III., zlj. balszárnya 300^x-re ellenségtől, jobbszárnya régi helyén. Tüzérség megfigyelése szerint oroszok Zaturcytól délre vezető karban nem tartott út mentén levő mélyedésben gyülekeznek.

15 h 30'-kor parancs adatik, hogy a 24. landw. balszárnya előtt levő támpont feltétlenül elfoglalandó, ezen támadáshoz a hadosztály tartalék 2 százada bocsájtatik rendelkezésre. Tüzérségünk tüzelése igen hatásos.

15 h 45'-kor a 24. landw. ezred a támpont birtokába vételére a támadást végre hajtja; miután a dandártartalék az ezred rendelkezésére áll, a 8/15 század előrevonatott, hogy a támpont elleni támadásnál a 24. landw. gyalogezredet előre sodritsa, parancsa: a támpontnak rohamtávolságra való megközelítése után a rohamot végrehajtani.

16 h 15'-kor saját tüzérség a támpontot pergőtűz alá veszi, azonban a változatlanul heves ellenséges tüzérségi és géppuska tűz miatt a rohamot végrehajtani nem lehet és a csapatok elért helyzetükben magukat beássák.

A nap további folyamán élénk gyalogsági tűzharc.

Julius hó 1-én 2 h-kor északi irányból a német csapatok felől erős harci zaj hallható.

3 h 15'-kor a szomszéd 24. landw. gy. ezred balszárnyán egyes osztagok visszavonultak és magukkal rántották saját ezred jobbszárnyának egy részét is. A visszavonulók feltartóztattak és azonnal ismét elhagyott állásaikba visszavezették.

Az éj folyamán felderítésre kiküldött járőreink az ellenség éber tüzelése, a nagy eső és a koromsötétség miatt eredménytelenül vonultak be.

9 h 45'-kor a jobbszárny századparancsnoka jelenti, hogy tőle jobbra mintegy 150 fő 24. landw. ezredbeli csapat egy hadapród parancsnok-

sága alatt nagy rendetlenségben van, attól jobbra pedig üres hézag tátong, mely előtt az oroszok már kezdenek gyülekezni.

10 h 10'-kor 1 hadapród és 40 fő pótlás vonul be, mely a II. zljhoz osztatik be.

10 h 15'-kor a 24. landw. ezred parancsnoksággal közöltetik a balszárnyának helyzete és erre nézve felvilágosítás iránt megkerestetik.

Ugyanekkor, — miután délre az előnyomulás megakadt — a hadtest a Zaturczy elleni támadásra fekteti a fősúlyt és ennek vezetésével a 73. dandárparancsnokságát bizza meg. Hatásos tűz kezdete 15 h-kor lesz, a roham érettségét a rajvonal határozza meg, a 74. dandár északi szárnyával az előnyomuláshoz csatlakozzék.

Ezen parancs szellemében a III. zlj. térfőnyeréséhez képest a II. zlj. folytassa fokozatos előnyomulását, az I. zlj. ássa magát be, de állását minden körülmények között tartsa meg.

Megállapítottatott továbbá, hogy a jobbszomszéd csatlakozó résznek parancsnoka Paolu zászlós, emberei pedig az 1. és 4/24 ldw. századbeliek.

Az ezredtartalékból a szomszédtartalékok felkeresésére járőr küldött ki, mely megállapítja, hogy jobbra 500^x-re egy magasságban két 15. h. gy. e.-beli század van, mely a 24. landw. ezred rendelkezésére áll (a visszafutott támadó csoport).

12 h 15'-kor a 74. dandár telefonparancsa: „Előre kell jutni, az ellenségnek kedvező helyzetbe jutását meg kell akadályozni! Támadásunkhoz tűzértségi tűz feltétlen szükséges, ennek végrehajtására az orosz állások kisebb járőrök útján alaposan felderítendőek.“

15 h-kor hatásos tűzértségi tűzünk kezdődik és ennek támogatásával gyalogságunk lassan, a szomszédokhoz lépcsőzetesen csatlakozva előnyomul. Ellétséges tűzértség az előnyomulókat igen erősen lövi.

15 h 30'-kor dandár telefonparancsa: „A szomszéd 24. landw. gy. ezred helyébe egészen a 264 ϕ -től északra 1000^x kiterjedésben a 2. hadosztály fog előnyomulni azon szándékkal, hogy a 264 ϕ -től délkeletre lévő oldalzó orosz támpontot vegye birtokába. Az ezred azon részei, melyek a 2. hadosztály által elfoglalandó területen vannak, amedőn a 2. h. o. csapatai rajtuk túl haladtak, maradjanak le és ha lehet iparkodjanak északi irányba eltolódni és lépjenek tartalékba az ezred jobb szárnya mögött.“

A 2. hadosztály előnyomulásához csatlakozzék az ezred jobbszárnya, mig a 13. h. gy. ezredhez a balszárnya. A 15. h. gy. ezr. és a 24. ldw. gy. ezred hadtest tartalék.

Az ezred jobbszárnyán lévő 8/15 szd. ezredéhez vonuljon be.“

16 h-kor ezred bal szárnya előnyomulóban csatlakozva a 13. h. gy. ezr.-hez.

A felderítésre előre küldött járőrök alig jutottak tíz lépésre állásaink elé, igen erős gyalogsági és géppuskarüz miatt tovább nem mehetnek. A század parancsnokok és tűzértségi megfigyelő egybehangzó jelentése szerint az oroszok állása a III. zlj. előtt 200—300^x-re látszólag egy összefüggő vonal. Zaturczy déli templomával egy magasságban 2 géppuskás osztaggal.

16 h 30'-kor a dandár prs. értesítése szerint a 13. h. gy. e. 2 századdal a jobb szárnya előtt lévő támpont ellen rohamot fog végrehajtani. Parancs az ezred részére, hogy ezen támadáshoz bal szárnyával (10. század) csatlakozzék. A II. zlj. pedig ugyancsak csatlakozva a 10. századhoz folytassa támadását, míg az I. zlj. egyelőre helyén marad.

A támadás erős gyalogsági és tüzérségi tűzben egyenként előreszökkeléssel halad előre.

17 h-kor beérkezett jelentés szerint az ellenség Zaturcy község keleti részén gyülekezik — valószínűleg ellentámadás céljából.

Gönczy alezredes bevonult és átveszi az ezred parancsnokságát.

17 h 40'-kor a 2. hadosztály első vonala a II. zlj. parancsnokság vonalába jut. 18 h-kor pedig a III. zlj. előnyomulása kapcsolatban a 13. h. gy. ezreddel előre halad, a II. zlj. bal szárnyával a támadást követi. A 2. hadosztály körletébe eső saját ezred jobb szárnya az ellenséges erőteljes tűz miatt északra nem tolható el.

18 h 25'-kor dandár telefon parancsa: „Az ezrednek a 2. h. o. közelébe eső részei ezen hadosztállal együtt folytassák előnyomulásukat. A parancsnoklási viszonyok rendezendők.“

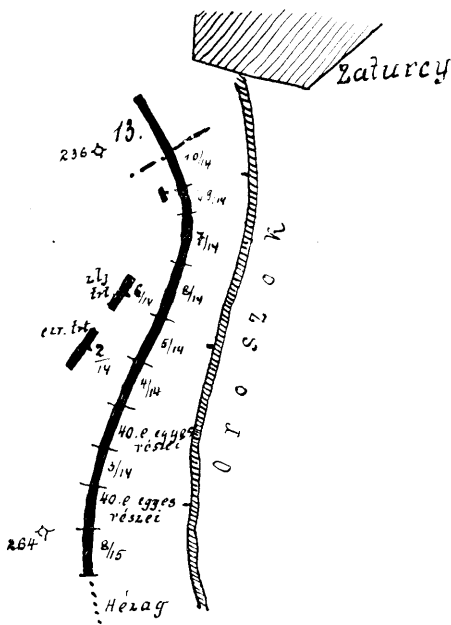
20 h 43'-kor a 74. dandár értesít, hogy a 89., 90., 91. és az 1. landw. gy. ezred 3. százada betörték az ellenség állásaiba.

Ezred eddigi vesztesége 1 tiszt, 2 tisztjelölt és 130 fő legénység. 21 h 30'-kor dandár parancsa: „Falkenheim hadtest 20 km. szélességben és 5 km. mélységbe betört az ellenséges állásokba. A 11. h. o. támadó csoportja ellen erős ellentámadások vannak folyamatban. Ennek tehermentesítésére a 14. honvéd és a 40. közös gyalog ezredek a támadást erélyesen folytassák és az ellenség a mai nap folyamán a mélyedésen túla vetendő vissza!“

Az előnyomulás ezrednél lassan tért nyer.

Július hó 2-án 0 h 50'-kor kiadott intézkedés folytán a beásás az elért helyzetben elrendeltetik. A szappörök és utászok igénybe vehetők már nem voltak, mert virradni kezdett.

Ezred helyzete vázlaton.

6 h-kor állás kiépítése folyamatban, összeköttetés jobbra még helyreállítva nincsen. Kötelékek rendezetnek, ezreddel igen sok 40. gy. ezredbeli van összegyűlve.

6 h 40'-kor jobbra déli irányban mintegy 500^x-re összeköttetés a 82. gyal. ezred egyes részeivel helyreállított.

9 h 30'-kor Zaturey elleni támadásra kiadotti intézkedés: „A támadás Zaturczy déli és délkeleti részére a 73. dandár vezeti; a 74. dandár az előnyomulással lépést tart; a szemben levő ellenséget leköti.“

12 h-kor erőteljes ellenséges tüzérségi tűz ezred vonala ellen. Egyébként egész nap változatlan.

22 h-kor érkezett hadosztály intézkedés:

„Ellenséges állás megállapítása és felderítésére ma éjjel minden rajvonalon lévő századtól 1—1 járőr küldendő ki.

A járőrök önként jelentkezőkből és erélyes altiszt vezetése alatt álljanak. Az emberek nevei feljegyzendők, hogy azokat eredményes felderítés után azonnal kitüntetésre javaslatba lehessen hozni.

A járőröknek pontos, körvonalazott feladat jelölendő ki, azaz: előre menési iránya, ebben haladt lépések száma, ellenséges tűz iránya, neme, ereje, elért ellenséges akadály jellege, egy szóval minden felhasználható adat pontosan megállapítandó és jelentendő, hogy ezek alapján az ellenséges állásról egy helyes összkép nyerhető legyen. Az utóbbi helyes gyalogsági és tüzérségi működésünknek alapkövetelménye.“

Járőrök kiküldettek. A kötelékek rendezése céljából éj folyamán egyes részek kivonattak — és a kötelékhez tartozókkal felváltattak.

Julius hó 3-án berendezési munkálatok mindkét oldalról erélyesen folytatódnak, összeköttetés felvéve, rendezkedés befejezve.

Julius hó 4-én 9 h-kor kiadott szóbeli és 17 h 30'-kor vett írásbeli parancs értelmében az állásaink védelemre berendezendők, mivel előreláthatólag a jelen helyzetben hosszabb ideig maradunk.

18 h 50'-kor a 40. gyalog ezred felváltására parancs adatik.

19 h 25'-kor kiadott hadosztály parancs értelmében egyelőre a 40. gy. ezred felváltása a Wola-Sadowskaja irányából a 2. hadoszt. ellen észlelt oroszok támadási előkészületei miatt elmarad.

Egyébként egész nap nyugalom.

Julius hó 5-én kisebb orosz járőrök megkísérlik saját vonal közelébe férközni, de tüzelésünkkel visszazavartatnak.

18 h-kor parancs érkezik, hogy a 13. h. gy. ezred felváltja a $\frac{1}{2}$ III/14 zlj-at, saját ezred pedig a 40. gyalog ezredet a 264 ϕ -ig kizárólag.

22 h-kor megkezdetik a felváltás.

Julius hó 6-án 0 h 45'-kor a déli szárny 1 h 20'-kor pedig a többi rész felváltása befejeződött, a felváltott saját $\frac{1}{2}$ III. zlj. ezred tartalék a közép mögött.

Egész napon a berendezési munkálatok folynak, halottak eltemettetnek és a szétszórt hadianyag összegyűjtése megkezdetik.

Julius hó 7-től 14-ig állás harcok, ellenséges tüzérség naponta különböző időben és helyekre magát belövi.

Műszaki munkálatok folytatása, felderítés és kisebb vállalatok végrehajtása, több ízben tüzzel rajtaütés. Átlagos veszteség halott sebesült és beteg naponta 10—15 fő.

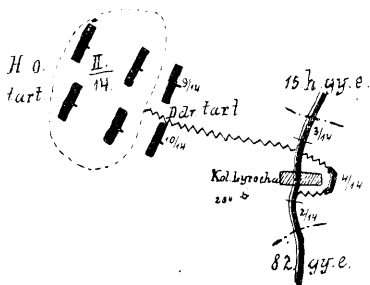
Július hó 15-én fogoly ejtése céljából az egész hadosztály előtt mindennemű tüzelés és raketázás beszünttetett azon célzattal, hogy az oroszok ama hiedelemben legyenek, miszerint állásainkat kiürítettük s annak megállapítására ők küldjenek szerveket előre, amelyekből foglyokat lehet majd ejteni. A terv siker nélkül végződött.

Hadosztály parancsnokság 16-ára virradó éjszakára a felválást elrendeli, mely 22 h-kor befejeztetik.

Július hó 16-án felváltás után ezred helyzete: *vázlat.*

A hadosztály tartalék fele éjszakánként műszaki munkálatokat végez.

Hadosztály parancsot ad ki, amelyben kifogásolja, hogy az ezred eddig szépen kiépített állásait elhanyagolja és nem halad a szomszéd 73. dandár és 82. gyal. ezred munkálataival, az utász osztag és a sappeur fél század működjön ebben közre. Dicsérőleg kiemeli azonban a Kol. Lysoc-hától keletre kiépített oldalzó művet.

Július hó 17-én foglyok ejtésére éj folyamán kiküldött járőrök eredménytelenül térnek vissza, csupán annyit tudtak megállapítani, hogy oroszoknak ezredünk előtt csak figyelői vannak a drótakadályaik elé kiállítva.

9 h 10'-kor hadosztálytól foglyok ejtésére újból rendelet adadott ki és hangsúlyozza annak fontosságát. Foglyokra díjak tüzetnek ki (péNZ és zsebóra), azonkívül kilátásba helyezve kitüntetés adományozás és szabadság engedélyezése.

Egyébként aránylagos nyugalom. Oroszok egyes helyeken igyekeznek magukat előre küzdeni, illetve állásaikat előbbre tolni, ezen helyekre küldettek főleg foglyok ejtésére járőrök ki.

Július hó 18-án éj folyamán kiküldött járőröknek egyes helyeken sikerül az ellenség előretolt új fedezékeibe bejutni, azokat üresen találták. Egyébként egész vonalon nyugalom.

Július hó 19-én helyzet változatlan. 17 h-kor nagy zivatar felhőszakadással, mely különösen a futóárkokat annyira megrongálta, hogy egyes helyeken nyakig érő víz gyűlt össze, a javító munkálatok éj folyamán megkezdettek és pedig védő állásban a megszálló csapatok, a futóárkokban utászok és sappeurök által.

Július hó 20—22-ig állandó nagy esőzés, a fedezékek egy része beomlott, javításuk azonnal eszközöltetett; 22-én a hadosztály déli határa 1000 x-el kitolódott, miből kifolyólag a csoportosításban felváltások és módosítások történtek.

Július hó 23-án felváltás után ezred következőképen csoportosult északról-délfelé;

7., 8., 11., 10., 9., század rajvonásban.

I. zlj. hadosztály tartalék

6. szd. dandár „

5. „ ezred „

Az éjjeli felváltás következtében az amúgy is fellazult, vizenyős futóárkok annyira összetapostattak, hogy oly ragadó sárral telt meg, amelyben közlekedni lehetetlenség volt és azt rendkívüli munkaerővel csak néhány óra alatt sikerül némiképpen helyreállítani.

Délután az esőzés végre alább hagyott.

Julius hó 24-én általában nyugalom. Javítási munkálatok idő és munkaerő híján felette lassan haladnak előre és a felváltó rész lehető legrosszabb állapotban van.

Julius hó 25-én helyzet változatlan, munkálatok serényen folynak.

Hadsereg parancsnok a hadoszt. tartalékban lévő I. zlj.-nál szemlélt tart és 10 kitüntetést oszt ki.

Julius hó 26-án ellenséges tábori és nehéz tüzérség ezred állásait különböző időpontokban mérsékelten lövi. A 7. és 8. század területén 3 teli találat 2 halott és 3 súlyos sebesültet okozott.

Julius hó 27-én orosz tüzérség időközönként állásainkat lövi.

8 h-kor kapott értesítés szerint a német hadosztálynál átjött orosz foglyok bemondása szerint *ellenség támadásra készül*;

Kézigránátok kiosztatnak és fokozottabb éberségre intézkedések kiadatnak.

Egész éjjel oroszoknál nagy nyugtalanság észlelhető.

Julius hó 28-án éj folyamán ezredtartalék a jobbszárny mögé rendeltetik.

4 h-kor déli irányban élénk tüzérségi tűz kezdődik.

6 h 20'-kor a 9. és 10. század előtt orosz gyalogság támadni kezd, tüzérségi és gyalogsági tűzünkkel visszaveretett.

6 h 35'-kor a délre levő 4. vadász zászlóalj vissza kezd vonulni és a 15. h. gy. ezred mögé a 251 ◊-re menekül.

6 h 45'-kor hadosztály tartalék (az I. zlj.) a jobb szárny fedezésére a 264 ◊-re rendeltetik, ugyanekkor a 4. vadász zlj. helyén oroszok a támadást megkezdik.

7 h-kor a 15. h. gy. ezred egyes részei is visszavonulnak, mire Ujjady szds. az 5. szdal parancsot kap a jobb szárnyunk biztosítása céljából visszakanyarodni. A parancs végrehajtása közben délről a közlekedő árkon és elhagyott saját álláson keresztül erős ellenséges meglepő támadás nyomása válik érezhetővé. A harchoz fejlődése közben meglepett Ujjady század nagy része fogságba kerül, hasonló sorsra jut az előretolt állásban elszigetelt egész 9. század is.

A váratlan oldalról és hátból jövő támadás következtében a szemben ugyancsak megtámadott és lekötött 10., 11. század is elfogatott, egyedül a 8. századnak sikerül az ott lévő futóárkokban arccal délnek állást foglalva magát tartania.

7 h 20'-kor a 264 ◊-től nyugatra elhelyezett hadoszt. tartalék (I. zlj.) parancsot kap a 264 ◊-en át ellentámadást intézni.

7 h 30'-kor a dandár tartalék (6. szd.) is parancsot kap délre húzódva az ellentámadásban részt venni. Az ellentámadás megindul.

7 h 30'-kor parancs az első vonalat feltétlenül tartani, a 2. h. o.-nál az ellentámadás már megindult.

Selyem Dezső szds parancsnoksága alatt végrehajtott ellentámadáshoz csatlakozni a 15. h. gy. ezred is utasítva lett. Pongrácz 15. h. gy. ezredbeli főhadnagy a visszafutókat feltartóztatva 8 h-kor ugyancsak csatlakozik az ellentámadáshoz.

8 h 12'-kor helyzet:

7. és $\frac{1}{2}$ 8. század állásában,

$\frac{1}{2}$ 8. szd. futóárokban arccal délnek,

6. szd. és I. zlj. *Selyem százados* vezetésével ellentámadásban. 8 h 15'-kor a 2. század a volt I. zlj. helyén mint h. o. tartalék.

8 h 20'-kor: a 13. és 18. h. gy. ezred állásaikat feladva visszavonulnak, minek következtében az első vonalban lévő saját 7. és $\frac{1}{2}$ 8. szd. teljesen hátra kerül és fogságba jut parancsnokukkal Mikovich László alezreddessel együtt.

8 h 30'-kor parancs érkezik a III-ik védővonalba visszavonulni. Tekintettel arra, hogy a 13. h. gy. ezred nagy veszteségei következtében a III-ik védővonalat meg nem szállta, az ezred bal szárnya támasz nélkül állott az első védelmi vonalban.

11 h 30'-kor sikerül az összeköttetést az I. zljal helyreállítani és a zászlóalj 13 h-kor csatlakozott az ezred többi fennmaradt részéhez, mely utóbbi 180 emberből állott.

14 h-kor a 37. h. gy. hadosztály a II. védelmi állást tartja megszállva. Ezred összlétszáma ekkor 271 puska. (Mikovich alezr. a II. és III. zlj. nagy részével el lett fogva.)

14 h 45'-kor parancs érkezik, hogy a beérkezendő német zászlóaljakkal a 3. védelmi vonalat vissza kell foglalni, még pedig az út mellett, valamint Harz-Ofentől egy-egy német zászlóalj, ettől délre a 24. landw. ezred ehhez délre a 74. h. gy. dandár csatlakozik. A támadás ideje később lesz tudtul adva. Ugyanekkor már a német zljak vonalunkkal egy magasságba értek.

15 h 40'-kor vett parancs értelmében támadás 16 h-kor veszi kezdetét, az eltolás déli irányba azonnal foganatosított.

A támadás 16 h-kor megindul, 18 h-ra oroszok az elfoglalt állásokból kiverettek és azok ismét birtokba vétettek.

A sűrű megszállás következtében csonka ezred az állásból est folyamán kivonatott és mint hadosztálytartalék a 24. landw. gy. ezred mögé helyzetetett; ezen helyzetben maradt az éj hátralévő részén.

Julius hó 29-én ezred hadosztálytartalék, délelőtt folyamán gyenge ellenséges tüzérségi tüzelés.

15 h-kor az első vonalunk ellen az orosz tüzérség heves tüzelést kezd; 15 h 30'-kor pedig a gyalogság is az útnál és 264-~~0~~-nél támad, 15 h 35'-kor egy német század az ezred rendelkezésére bocsátatik és a tartalék rajvonalba bevettetik; rövid erős saját tüzérségi és gyalogsági tüzünkkel az előnyomuló orosz részek visszavonulásra kényszerítették. 15 h 45'-kor Gönczy alezredes megsebesül és az ezred parancsnokságot Kovács százados veszi át. Az ezred további alkalmazásba nem került. Éj folyamán az ezred parancsnokságot Szakál Pál alezredes vette át.

Julius hó 30-án éjszaka általában nyugodtan telt el.

4 h 30'-kor a 24. landwehr ezred egész vonalát az orosz tüzéség heves tűz alá veszi és 5 h 15'-kor az egész vonalon gyenge rajvonalakkal támadni kezd.

5 h 45'-kor a 24. landw. ezredhez csatlakozó 1. landw. ezredet oroszok áttörték, miáltal az ellenség már a saját ezredparancsnokság oldalába és hátába jutott. A h. o. tartalékban lévő két ezredbeli század azonnal arccal délnek ellentámadást intéz, — ugyanekkor a visszavonuló 15. h. gy. e., továbbá az 1. és 24. landw. ezred egyes részei az ezredutászoztag által fel lett tartóztatva, majd az ellentámadáshoz csatlakozik és a támadó oroszok egy része elfogott, a többi pedig visszavonulásra kényszerítettetett.

7 h-kor Selyem százados az ellentámadó csoport parancsnoka egy századdal állásban, másik százada balszárnyával ugyancsak az állásban, a jobbszárnyával pedig kikanyarodva.

Balszárnyon az összeköttetés a 24. landw. ezreddel megvan, jobb szárnyon kisebb csoportok vannak. A 263- ϕ magaslaton körülbelül 600 lépés kiterjedésben az ellenség még benn van.

Selyem százados csoportja az ellentámadásban 1 orosz géppuskát zsákmányolt, 2 saját géppuskát visszafoglalt, azonkívül 1 tiszt és 54 fő legénységet foglyul ejtett.

7 h 45'-kor helyzet:

A németek ekkor kezdik meg Dubrowán át az ellentámadást és 9 h 45'-kor sikerül nekik a védővonal nagyobb részéből az oroszokat visszavetni — a támadás tovább folyik. A 15. h. gy. e., mely egy zlj.ból állott, h. o. tartalék a tegnapi helyen.

A fenti vázlaton feltüntetett landw. század parancs folytán kivonatott és így a Rosenbaum és Gramantik század között hézag keletkezett.

12 h 45'-kor a 24. landw. gy. ezred felszólíttatik, hogy a hézagot töltsse be. Menetszázadok a hadosztályhoz beérkeztek, de egyelőre be nem osztattak. 15 h 30'-kor ismét egy saját század nagyobb részével az állásba került.

17 h-kor parancs érkezik, hogy megállapítandó hol van a saját állásban az előbbre jutott állásban a kidudorodás és milyen csapatokból áll az. Egyben hadosztály értesítése, hogy Zaturcy-nál kb. egy orosz ezred gyülekezik, amely megfigyelendő.

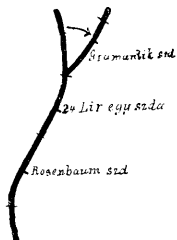
17 h 15'-kor erős gyalogsági és tüzéségi tűz mindkét félnél, 17 h 25'-kor pedig oroszok 80—100-as csoportokban a 236- ϕ -ot feladva visszavonulnak, — tüzéségünk igen hatásosan lövi ezeket.

17 h 40'-kor az állásokban visszamaradt oroszok megadják magukat és

17 h 45'-kor mind a három vonal ismét saját kézben van.

18 h-kor 220 fő menet alakulás beérkezett, beosztatik, első vonalban lévő századok rendezése megkezdetik.

21 h 35'-kor ezred az első vonalból kivonatott és mint h. o. tartalék a tegnapi helyén gyülekezik.

A menet alakulások beosztásával ezred hadrendje:
 ezredparancsnokság,
 I. zlj. 1. és 2. szd.-dal,
 III. zlj. 9. és 10. szd.-dal,
 1 gposzttag 5 puskával.

Hyross Tibor zászlós naplója 1916. július 26-i harcokról.

„Ezen napon, mint szakaszparancsnok a 2. századnál, Gramantik Ernő tart. hadnagy parancsnoksága alatt az egész zászlóaljjal hadosztálytartalékban voltunk. Hajnalban 3—7 h-ig az orosz tüzéség pergőtűz alá vette az egész arcvonalunkat. Az egész zászlóalj 3 h-kor riadó után készenlétbe helyezkedett és várta a további fejleményeket.

7 h után pár perccel megindul az oroszok *tömegettámadása* állásaink ellen, mely *két ízben* vissza lett verve. A rajvonalban lévő századok igen szívósan tartottak ki és különösen nagy veszteségeket okozott a rohamozó oroszokban *Bittera főhadnagy* százada, ki századával az *előretolt támpontból* oldalzó tüzzel óriási pusztítást vitt végbe.

Ekkor kapjuk Selyem Dezső százados zászlóalj parancsnok parancsát, hogy a 2. század a jobb szárny sűrítésére előre! A parancs azonnal fogantatosított; mihelyt a 264 ♀-re feljutottunk, már a tőlünk jobbra lévő 15-ösök állása oroszok birtokában volt, hasonlóképen az ezredtől balra lévő 13-asok állásainak egyes része is. Ellentámadásról tehát le kellett mondani és Gramantik hgy. ezt a zászlóaljnak azonnal bejelentette, mely azután elrendelte, hogy a század a második védelmi vonalig vonuljon vissza. A század visszavonulását Szabó József trt. hadapród és az én szakaszom fedezte.

Ezen alkalommal került az ezredbeli első vonal nagy része orosz fogságba, mivel az oroszok ekkor már a 15-ösök állásainak elfoglalása után azt nemcsak elől- és oldalból, hanem hátból is átkarolták. Személyesen láttam, amidőn tőlünk balra sikertelen ellentámadást intéző Mikovich László alezredest törzsével együtt az oroszok elfogták és saját személyét 2 orosz az álláson keresztüldobta.

A visszavonulást fedező Szabó és az én szakaszom parancsnokságom alatt igen erős harcba került; az oroszok folytonosan nagy tömegekkel támadtak bennünket nemcsak arcbán, hanem oldalról is a völgyekben. Szárnyaim erőteljes oldalzó tüzeléssel átmenetileg megállították az oroszok támadását és ahol már nagyon megközelítettek, kézi gránátjaink addig fel tudták tartóztatni, míg a mögöttünk lévő temető sírkövei mögé tudtunk menekülni és megmaradt embereimmel ismét a tűzharcot folytatni. Ilyeténképen sikerült a 3-ik és 4-ik védelmi vonalat elérnünk. Itt találtam a 24. landwehr ezred 8 géppuskáját egy hadnagy parancsnoksága alatt, gyalogság itt már nem volt semmi.

A hadnagy ekkor átvette a parancsnokságot, az előnyomuló oroszokat 150—200 lépésnyire engedték állásainkat megközelíteni és

ekkor raketta jelre szakaszom és a 8 géppuska erőteljes tüzzel ütött rajta. A meglepett ellenség erre visszaszaladt. Ezen állásunkból oldalzó tüzelésünkkel a szomszédos völgyekben előnyomuló oroszokat is megállítottuk.

Mihelyt azután az orosz támadás teljesen megakadt, szakaszom megmaradt embereivel a 2 km-re hátul gyülekező ezredemhez bevonultam. Utközben vettem csak észre, hogy egy srappnell golyótól oldalamban jelentéktelen sérülést kaptam és sapkám is át volt löve.

Az ezrednek igen nagy vesztesége volt; alig maradt összesen 150 ember.

Említésre méltó, hogy ezen támadásnál oroszok a mi elesett katonáink sapkáját és hátizsákját használták félrevezetésünk céljából, ami részben sikerült is, különösen a tisztázatlan viszonyok folytán keletkezett zürzavarban.

18 h 45'-kor a németek sikeres ellentámadása után az ezred megmaradt részei rendezkedés után mint tartalék a németek és a 24-es Landwehrek mögött 200 lépésre helyezkedett el.

Július 29-én zászlóaljunk mint hadosztálytartalék. 14 h-tól 17 h-ig oroszok ismét erőteljes pergőtűzet zúdítottak vonalainkra, majd gyalogságával megindította a támadást, melyet azonban a 24-es landwehrek sikeresen visszavertek és zászlóaljunk beavatkozására szükség nem volt.

Július 30-án kora reggeli órákban az oroszok ismét hatalmas pergőtűzzel árasztották első vonalainkat el. A pergőtűz alatt a zászlóaljból 3 járőr lett azon feladattal kiküldve, hogy lépjenek közvetlen érintkezésbe a rajvonallal.

5 h 30'-kor ellenséges gyalogság több hullámban előretört és az 1-es Landwehrek vonalát áttörte; annak egy részét foglyul ejtette és a betört területen előnyomult. Az összeköttetés fenntartására kiküldött járőrök futva jöttek vissza, jelentve, hogy az orosz gyalogsági tömegek már körülbelül 300 lépésre lehetnek az oldalunkban és hátunk mögött.

Erre *Selyem százados* kiadja az *ellentámadásra* parancsait és pedig: „Gramantik század irány jobb szárnyával az út, ehhez csatlakozik balra Rosenbaum század, mely utóbbi az összeköttetést tartja balra a 24-es landwehrekkel“.

Én kaptam ekkor századparancsnokomtól viszont azon parancsot, hogy balra a Rosenbaum századdal összeköttetésről gondoskodjam.

Alig haladtunk 100—150 lépésnyire, máris észrevettük a magas rozsvetésben és az úton előrenyomuló ellenséges gyalogságot, amelyre erőteljesen tüzelni kezdtünk. Az oroszok ezen oldalról jövő meglepő tüzelésünkre azonnal megállottak és rövid időn belül oly kavarodás támadt, hogy nemcsak a velünk szemben lévő, hanem a már bennünket jobbról teljesen átkarolt ellenség sorai is megrendültek és egy része foglyul ejtetett, a többi pedig rohanva visszaözönlött.

Ekkor a zászlóalj megkezdte az üldözést. A bal szárnyunk előtt lévő ellenség tüzelésünk közepette egész az állásáig futott vissza, míg a jobb szárnyunkkal szemben álló részek az ott lévő régi állásokat megszállva, élénk gyalogsági és géppuskás tüzzel igyekeztek bennünket leküzdeni.

Az ellenség ezen állásokból több ízben kísérelte meg előretörni, ami azonban nem sikerült neki, mert a mi századunk szemben, Rosenbaum hgy. százada pedig sikerült ügyes oldaltüzeléssel azt már csírájában elfojtotta. 8 h körül sikerült az ellenség ezen részét is állásaiba való visszavonulásra kényszeríteni és saját jobb szárnyat kikanyarítani. Ekkor kaptam Gramantik hadnagytól a parancsot, hogy a saját jobbra lévő csapatokkal az összeköttetést állítsam helyre és ha ezt meg nem találom, úgy biztosítsam a zászlóalj jobb szárnyát. A parancs végrehajtása céljából 8 emberrel elindultam, de 600 lépésig nem találtam semmit a szomszéd csapatból s így ezen járőrömmel figyelő állásba helyezkedtem és egyúttal igyekeztem tovább felderíteni.

Ezután további parancs érkezett, hogy jelenlegi helyzetben mindenki a végsőkig tartson ki, mert egy német ezred támogatásunkra már útban van. Sikerült is több ellenséges támadást ezen helyzetben kitartva visszavernünk a németek beérkezéséig, akiknek segítségével azután végleg sikerült az elvesztett állásainkból az oroszokat visszaszorítani. A zászlóalj 1 tisztet, több foglyot és 3 gépegyvert ejtett, illetve zsákmányolt.

A sikeres ellentámadásunk főképen Selyem Dezső százados érdeme, aki azt öntevékenyen indította meg. E napi harcokban különösen kitüntette magát Benczó András hadapród és Masarek János önkéntes vitéz, bátor magatartásával.

21 órakor a németek felváltottak bennünket és mi ismét tartalékba visszarendeltettünk.“

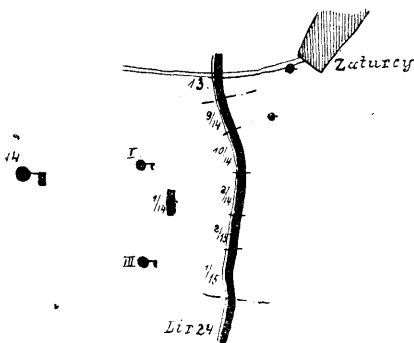
Julius hó 31-én egész napon ezred h. o. tartalék.

19 h-kor parancs, miszerint az ezred és a 15. h. gy. e. két százada a műúttól délre 1500 lépés kiterjedésben a németeket est folyamán váltsa fel. Zászlóalj és századparancsnok tájékozódása után 21 h 30'-kor felváltás megkezdődik és 23 h 50'-kor befejeződik.

Csoportosítás *vázlat* szerint.

Augusztus hó 1—5-ig állóharcok, állások berendezése, kiépítése, felderítése.

Augusztus hó 6-án felsőbb helyről leadott értesítés szerint Torczynba 2 orosz hadosztály érkezett, foglyok vallomása szerint állítólag az első vonalat fel fogják váltani — nincs azonban kizárva, hogy támadni fognak. Jelenleg az ezred arcvonala előtt az orosz 6., 7., 8. gy. e. áll.

Délután felhőszakadásszerű eső következtében állások megrongálódtak, egyes helyeken 30 cm magas víz, a levezetési munkálatok sűrűn megkezdettek. Egyébként nyugalom.

Augusztus hó 7-én helyzet változatlan.

Augusztus hó 8-án 5 h 15'-kor vett értesítés szerint foglyok vallomása, hogy az oroszok támadni szándékoznak.

4 h 30'-tól 5 h 30'-ig orosz tábori és nehéz tüzérség állásainkat és a mögötte lévő terepet erőteljesen lövi, majd a tüzet beszünteti. Veszteség nem volt.

9 h-kor orosz tüzérség újra tüzelni kezd az állásokra és a közlekedő vonalainkra, majd elcsendesül; északról erős harci zaj hallható.

19 h-kor a 9. század tábori őrsé előtt orosz osztagok gyülekezőben, melyeket a tábori őrs élénk tűz alá veszi. 19 h 30'-kor a 264 $\diamond$, valamint attól délre az ellenség ugyancsak kisebb osztagokkal előnyomul és a 13. honv. gyalogezred ellen támadni kezd.

19 h 30'-kor a 82. gyalog ezred az ugyancsak ott támadó oroszokat visszavonulásra kényszeríti. Eme támadó mozdulatok eddig csak tüntetés jellegével bírnak.

19 h 35'-kor az 1/15. szd. előtt többsoros ellenséges rajvonal nyomul elő, azonban tüzérségünk igen erélyes, hatásos tüze következtében egy része visszaszalad, másik része pedig az elért helyen magát beásni igyekszik.

Néhány perccel később a 264 $\diamond$ -en át nagyobb ellenséges erő nyomul elő, a 9. század előtti mélyedésben pedig gyülekezés észlelhető. Tüzérségünk erőteljes tűz alá veszi ezen területet, lövései azonban saját csapatot veszélyeztetik.

19 h 58'-kor tüzérségünk tüzet a 264 $\diamond$ elé összpontosítja, ugyanakkor azonban saját állásba löve 2 sebesülést okoz. Az ellenség a tűz hatása következtében visszavonul és 20 h-kor már semmi sem látható.

20 h 15'-kor tüzérségünk ismét saját állásba lö és 1 halott, 2 sebesült veszteséget okoz.

20 h 20'-kor a helyzet tisztázása céljából járőrök kiküldetnek; eredmény:

1. a 264 $\diamond$ magaslaton oroszok állásaikban;
2. az előttünk húzódó mély völgy még felderíthető nem volt;
3. a 82. gy. ezred bal szárnyával szemben az ellenség 3—400 lépésre be van ásva;
4. az előterepen több orosz halott fekszik; a járőrök 12 orosz puskát és 8 köpenyt hoztak be.

Augusztus hó 9—15-ig állásharcok, műszaki munkálatok folytatása az állások berendezésére. Átjött orosz foglyok bemondása szerint az utóbbi harcokban oroszoknak tetemes veszteségei voltak.

Augusztus 15-én esti órákban ezredet állásaiban a 15. h. gy. ezred felváltotta.

Az I. zlj. dandár, a III. zlj. hadosztály tartalékul osztatott be.

Augusztus hó 16—30-ig a századok felváltva nappali és éjjeli munkálatokat végeznek, fegyelmező gyakorlatok.

Augusztus hó 31-én 6 h 30'-kor déli irányból erőteljes tüzérségi

tűz hallható, majd a tüzérség tevékenysége saját arcvonalon is megkezdődik.

9 h-kor az ellenség a 15. h. gy. ezred tábori őrszeit megtámadja, melyek a túlerő elől visszavonulnak, ugyanekkor egy foglyul ejtett orosz vallomása szerint az ellenség 10 h-kor támadni szándékozik.

10 h 45'-kor a tartalékok harcász állapotba helyeztetnek. Dandár elrendeli, hogy tekintettel a tisztázatlan helyzetre, a holnapra tervezett felváltás nyugalmasabb időre elhalasztott.

11 h 50'-kor a szomszéd 19. dandár mellett lévő német csapatok ellen támadnak az oroszok.

12 h 55'-kor dandár értesíti ezredet, hogy a jobb szárnyon lévő csapatok előtt oroszok állásuk előtt lévő akadályait bontják, egyben elrendeli, hogy az ezred utász osztag szállja meg a 2. vonalunk előretolt állását és felhívja ezred figyelmét, hogy esetleg arccal déli irányba fog működni.

20 h 45'-kor a dandár és hadosztály tartalék előre vonatott és pedig a dandár tartalék III./14. zlj a 15. ezred ezredtartalék, a hadosztály tartalék I/14. pedig a dandár tartalék helyére.

Szeptember hó 1-én, miután az éj nyugodtan telt el, ezred (a dandár- és hadosztálytartalék) régi helyét ismét 6 h-kor elfoglalta.

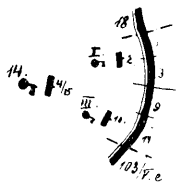
Szeptember 2—4-ig felváltva nappali és éjjeli munkálatok, felgyelmező gyakorlatok.

Szeptember hó 5-én 4 h-kor a 15. honvéd gyalogezred felváltása megkezdett és 6 h-kor befejeződött.

Ezred csoportosítása: (I. vázlat.) Egyébként egész nap nyugalom.

Szeptember hó 6-án állásharcok mérsékelt tevékenységgel.

20 h-kor érkezik hadosztály intézkedése, hogy 7-ről 8-ára éjjel ezredet a 346. német ezred fel fogja váltani.

Szeptember hó 7-én állásharcok. Dél előtt folyamán a felváltó német parancsnokok tájékoztatása.

19 h-kor felváltás megkezdetik és 22 h-kor befejeztetett. Ezred Wojnicára menetel.

Szeptember hó 8-án Wojnicára beérkezés, 0 h 30'-kor a község déli részén táborbaszállás. Egész nap pihenő.

Szeptember hó 9-én gyalogmenet Wladimir Wolinskibe, oda 18 h-kor beérkezés után a Kowel laktanyában beszállásolás.

Szeptember hó 10-én menetászlóalj beosztása (528 fő), a századok arcvonal löfegyverállománya 120 főre emelkedett.

Előkészületek a vasuti szállításra. 20 h-kor az I. zlj. vasúton elindul.

Szeptember hó 11-én 2 h-kor a II. zlj., 6 h-kor a III. zlj., 12 h 10'-kor az ezredtörzs és 18 h-kor a visszamaradt kocsik elszállítása vasúton.

Szeptember hó 12-én és 13-án vasuti szállítás Jaroslau—Sátoraljaújhely—Csap—Nagykároly—Dés.

II.

Romániai harctér.

Szeptember hó 14-én 4 h-kor érkezik ezredtörzse Désre be, kirakodás után beszállásolás a városban.

15 h-kor gyalogmenet Szamosújvár—Ördögös füzes—Oláhvásárhelyre, ott beérkezés 20 h-kor, ahol az ezred megalakulva alábbi I. vázlat szerint helyezkedett el.

Szeptember hó 15-én kötelékek rendezése, ruha-szerelvény rendbehozatala, pihenő.

Szeptember hó 16-án 8 h-tól 11-h-ig gyakorlatok a zlj. parancsnokok intézkedése szerint.

14 h 10'-kor menet Oláhvásárhely—Nagydevecser—Kisdevecser—Kékesre, beérkezés 19 h 30'-kor, elhelyezkedés II. vázlat szerint.

Szeptember hó 17-én 6 h 10'-kor tovább menet Veresegyháza—Szász Máté—Lekencze—Harina, beérkezés 15 h 45'-kor és laktáborba szállás.

Szeptember hó 18-án zászlóaljanként fegyelmező és harcgyakorlatok.

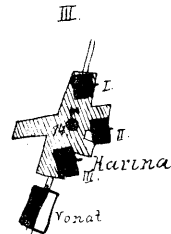
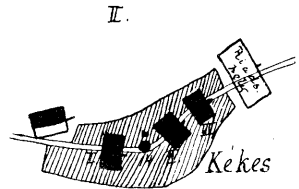
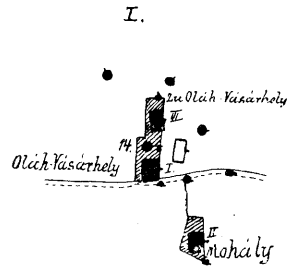
Szeptember hó 19-én 6 h-kor a III. zlj. Galacz községbe menetel, ahova a h. pság parancsára kikülönítettett.

Többi zászlóaljanknál foglalkozás a zlj. parnokok intézkedése szerint.

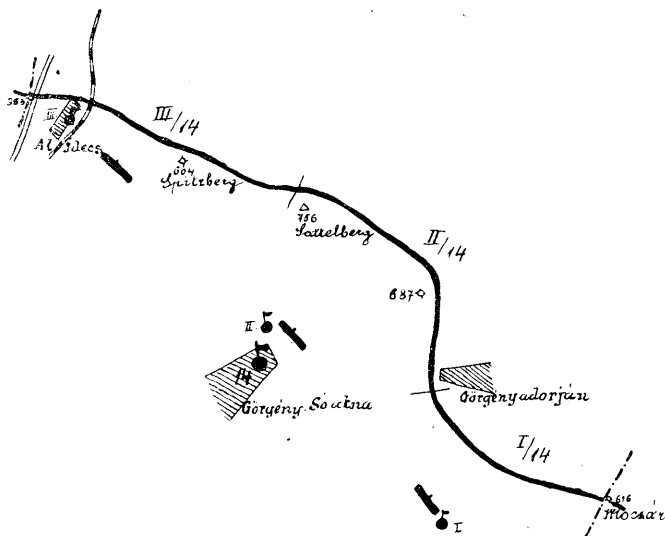
Szeptember hó 20-án 7-kor indulva I., II. zlj. ezredtörzsszel Nagydára, a III. zlj. pedig Tekére menetel.

Nagydára beérkezéskor ezred azon parancsot veszi, hogy Oláhujfalura menetteljen, ahova 15 h-kor beérkezve a község déli részében laktáborba száll.

Szeptember hó 21-én 6 h-kor menet folytatattatik Szászrégenre, oda beérkezés 10 h 30'-kor és pihenő a város déli szegélyén.

13 h-kor menet folytatva: III. zlj. Idcsre, I., II. zlj. ezredtörzszel Görgény—Sóaknára, beérkezés 15 h 10'-kor. Itt ezred parancsot kap a *vázlat* szerinti helyzetet elfoglalni, ami 18 h 30'-kor befejeztetett.

Az állás nem egységes vonal, hanem kis támpontok vannak készítve és azok egyes tábori őrsökkel megszállva.

Szeptember hó 22—25-ig az állások kiépítése és berendezkedés.

Szeptember hó 26-án az ezred, mint hadsereg tartalék, az állásból kivonatlik, illetve a 62. és 63. gyalogezredek részei által felváltatik, a felváltás 20 h-kor fejeződött be és ezred Szászrégenbe menetel, oda *szeptember 27-én* 0 h 15'-kor beérkezik, ott elszállásolás.

Szeptember hó 28-án fegyelmező gyakorlatok.

Szeptember hó 29-én délelőtt fegyelmező gyakorlatok, 13 h-kor menet Bátosra, ott laktáborbaszállás 18 h-kor.

Szeptember hó 30-án menet Monoron át Nagysajó irányába, a két község között pihenő és további parancs várandó be.

13 h 30'-kor vett parancs:

„Ezred feladata D.-Watiwii 1220 ◊ kizárólag észak felé Pocana-Tomii 1469 △ 1359—1383—1468—1483 △ Zisa mn. 1476—1550—1499—1589 ◊ bezárólag közötti területet átvenni és azt biztosítani.“

E célból II. zlj. 2 géppuskával, 2 gyalogs. ágyú 1589 ◊ bezárólag-tól dél felé a Zisa mn. 1483 △ kizárólag;

I. zlj. 4 géppuskával az 1483 △ Zisa mn. bezárólag-tól délre D.-Watiwii 1229 ◊ kizárólag közötti területet veszi át.

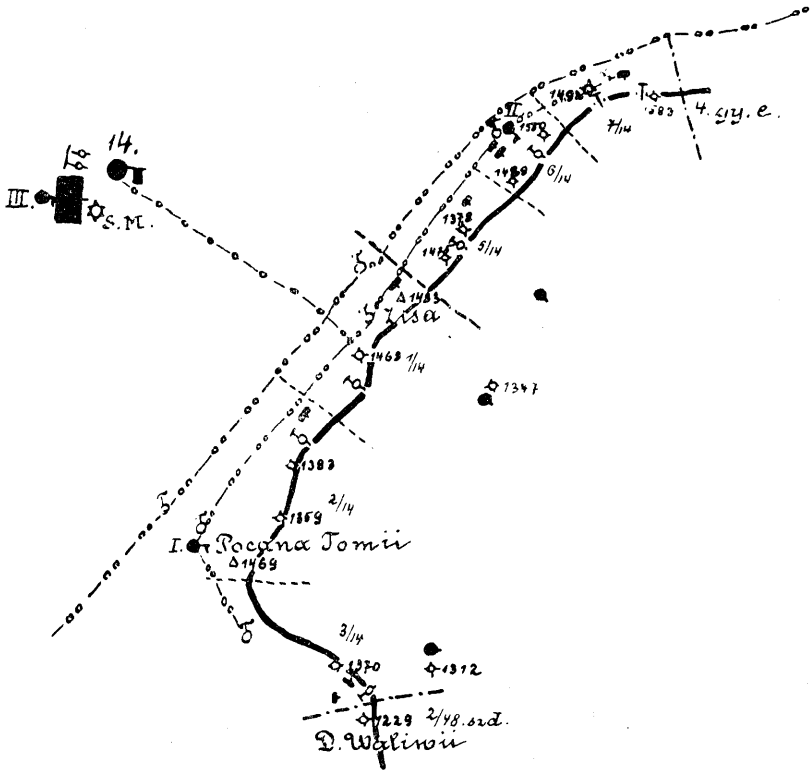
III. zlj. 2 géppuskával ezredtartalék S. M. Blidareseinél, ahol az ezredparancsnokság is tartózkodik.

A megszállás holnap az est beálltáig befejezendő, a felváltás jelentendő.

Ma az I. zlj. Felső-Sebesen éjjelezik; II. zlj. Felső-Sebesen át Pocana-Tomii 1469 Δ -re menetel és ott éjjelezik;

III. zlj. és erzdretörzs Román-Budakon éjjelezik.“

Október hó 1-én hajnalban az I. zlj. Felső-Sebesről, a II. zlj. Pocana-Tomii-ről, III. zlj. Román-Budakról az elrendelt helyzet elfoglalására elindul, a felváltás 17 h-kor befejeztetett, az ezred alábbi helyzetben.

Október hó 2-án az állások megszálltattak, a felderítésre és esetleg foglyok ejtésére három járőr küldetett ki:

1. számú az I. zlj.-től, menetvonala Pocana-Tomii 1469 Δ V.-Bistrei 946 $\diamond$ 861—773 $\diamond$ Donkapatak völgye 670 $\diamond$ — malom — azután keletnek 863 $\diamond$ -ról 1088 $\diamond$ -ra. 1 parancsnok, 20 ember teljes felszereléssel, indulás 5 h-kor, étkezés 24 óránként 1 konzerv;

2. számú járőr a II. zlj.-től, menetvonala Zisa mn. 1483 Δ -tól 1432—1088—885—773 $\diamond$ V.-Bistra völgyében 670 II, onnan északkeletnek 967—1068 $\diamond$ Istenszék 1380 Δ Scannal. Ereje, felszerelés, indulás étkezés mint 1. számúnál.

3. számú járőr a II. zlj.-től menetvonala 1589 $\diamond$ Dealul-Negnitől 1545—1521—1461 Plaiul-Stegii 6412 Δ —1425 $\diamond$ -ra. Ereje stb. mint az 1. számnál;

A tartalékban lévő III. zlj. útépitésre, javítására és anyag hordásra rendeltetik ki.

Az állásban lévő két zlj. részére az étkezési cikkek oda felhordattak és annak megfőzése ott eszközöltetett.

19 h-kor visszaérkezik a 3. számú járőr azon jelentéssel, hogy sem ellenséggel, sem saját csapattal nem találkozott.

23 h-kor az 1. számú járőr jelenti, hogy a malmot elérte, sem saját csapattal, sem ellenséggel nem találkozott, felderítését kelet felé a 863—1088 $\diamond$ irányában folytatja, a jelentés elküldési ideje 16 h 30'.

A 2. számú járőr jelentést nem küldött be.

Október hó 3-án az 1. és 2. számú járőrök bevonulnak, az elrendelt helyekig előre jutottak, ellenséggel nem találkoztak.

Ezred helyzete változatlan, III. zlj. munkálatokra vezényelve.

Október hó 4-én ezredtől délre a Maros völgyében a 15. h. gy. e. által Ratosnya községig kiküldött járőrök megállapították, hogy Ratosnya környékén ellenséges járőrök vannak; annak megállapítására, vajjon ellenség erejét nem toltá-e el észak felé is, az ezred 3 járőrt küld a Maros völgyéig és pedig:

1. számú: Pocana-Tomii 1469 $\triangle$ V.-Bistrei völgy 946 $\diamond$ Denkapatak völgye 670 $\diamond$, onnan délfelé Hgh. 618—589 $\diamond$ zu Bistra—547 $\diamond$ Bistra;

2. számú: 1589 $\diamond$ —1521 —1399 $\times$ —1467 $\diamond$ —Plaiul-Stegii 1462 $\triangle$ —1425 $\diamond$ —Scannui—1380 $\triangle$ —1009 $\diamond$ —Galonya;

3. számú: 1589 $\diamond$ —1521 $\diamond$ —1399 $\diamond$ —1467 $\diamond$ —1385 $\times$ —1175 — $\diamond$ Galonyapatak völgye—662 $\times$ —Damian Marian.

Járőr ereje: 1—1 parancsnok, 20—20 ember, teljes felszerelés, étkezés 24 óránként egy konzerv, indulás 6 h-kor.

Jelentések a nap folyamán nem érkeztek.

Ezred helyzete változatlan, utászoztag hidakat készít és istállókat épít.

Október hó 5-én helyzet változatlan, járőröktől jelentés még nem érkezett.

Az állások megszállása, nagyobb tartalékok kivonása következtében megváltoztatott.

Október hó 6-án éj folyamán változatlan helyzet. 9 h-kor ezred parancsot kap a Maros völgyét E. St. Dédától keletre elzárni és az ellenségnek a Maros völgy mindkét oldalán való esetleges előnyomulását megakadályozni.

Ha az ellenség visszavonulna, az ezred az üldözést a 7. hadsereg déli szárnyával összhangban hajtsa végre.

Ebből kifolyólag az I. zlj., melynek a 3/12 ágyus üteg is alárendeltetik a Denka p.—V.-Bistrán keresztül Dédára menetel és ott Zu. St. Dédánál csoporttartalék a 74. dandár rendelkezésére.

II. zlj. a 2/12 ágyus üteggel V.-Coffu—V.-Bistrán keresztül zu Bistrára menetel, ott összeköttestést keres a III. zlj.-al és északi, valamint északkeleti irányban biztosítja a 74. dandár balszárnyát.

III. zlj. külön paranccsal E. St. Dédától keletre állásba rendeltetik.

74. dandár prság Dédán.

Fentt leirt helyzetet a zlj.-ak 21 h-kor elérték.

Október hó 7-én 8 h-hor az ezredparancsnokság is beérkezik E. St. Dédára és az összeköttetést a zljakkal, valamint a dandárral helyreállította.

12 h-kor érkezett dandárparancs:

„Ellenség megverve. Dandár feladata a Maros völgyben Oláh-Topliczáig előnyomulni; gyenge ellenséges erőket visszavetni, ellenséggel az érintkezést fenntartani.“

I. és III. zlj. elővéd, II. zlj. a főcsapathoz csatlakozik. A zlj.-ak gyülekezése után 13 h-kor az előnyomulás megkezdetik. Felderítő különítményül az 1. század rendeltetik előre.

14 h 20'-kor az I. zlj. Ratosnyát elérte, az ellenséges állások üresen találtattak, a műút több helyen el van rongálva, úgy hogy azon járművek égyelőre nem közlekednek.

A III. zlj. részint a későbbi gyülekezés, részint a biztosításra oldalba kiküldött osztagok lemaradása miatt nem tudja követni az ezred többi részét; az ellenséggel való érintkezés felvétele céljából az előnyomulás a Maros völgyében tovább folytatattik.

16 h 50'-hor az előhad Mosil-Petrát éri el. 19 h 30'-kor az I. és III. zlj. Mosilo házakhoz (7000 x-re Ratosnyától keletre) érkezett és ott éjjelezik.

Az ellenséggel ez ideig az érintkezést felvenni még nem sikerült, a jelenleg még égő tárgyak azonban arra engednek következtetni, hogy az még nem régen vonulhatott vissza. Szándék holnap 5 h-kor egy századot hirszerző különítményül a Maros völgyében előre tolni, az ezreddel pedig 6 h-kor az előnyomulást folytatni.

A legénység a nehéz terep következtében nagyon ki van merülve. Éjjelezés a szabadban.

Október hó 8-án felderítő különítményül 3. század 5 h-kor elindul. Palota-Ilva ellenségtől mentes, ezred további feladata a Maros völgyben előnyomulva az ellenséggel érintkezést feltétlen felvenni és lehetőleg a gyergyói medence kijáratát megszállni.

7 h-kor előnyomulását ezred megkezdí. 8 h 20'-kor elővéd Palota-Ilva keleti kijáratát elérte, további felderítés folyamatban. A műút több helyen elrongálva, északkeleti irányból gyalogsági tűz hallható — az 569 $\diamond$ -nál lévő saját járőrre történt a tüzelés.

Helyzet 9 h 08'-kor és 10 h-kor a túloldali *vázlatok* szerint:

11 h-kor a főcsapathoz beosztott 7. század parancsot kap, hogy egy géppuskás osztaggal 849 $\diamond$ (Palota-Ilvától délre) 976 $\diamond$ — 1089 $\diamond$ — 1279 $\triangle$ D.-Despetele—1237 $\diamond$ -on át észak felé az ellenség (D.-Singului) oldalába és hátába támadjon. A II. zlj. másik két százada előre rendeltetett és Szakál alezredesnek bocsájtott rendelkezésére.

Ezred a vázlaton feltüntetett állásában éjjelezett. Ellenség felderítésére három szakasz kiküldetett — felderítésének eredménye az előbbi vázlaton feltüntetett.

Október hó 9-én az éjjeli felderítés további eredménye: Ellenség 1081 $\diamond$ -Sing község-D. Singului 933 $\diamond$ vonalában megerősített állásokban.

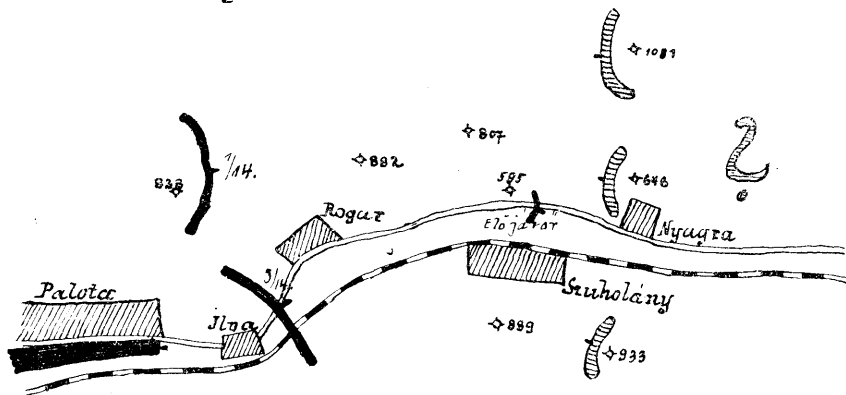
Saját helyzet: I. zlj. Szuhalány község nyugati szegélyénél, onnan északra a hegyháton vezető öszvér út mentén Rogoza írás (részletes térkép) „O“ betűnél;

III. zlj. előbbtől északra a 882 ◊-ig;

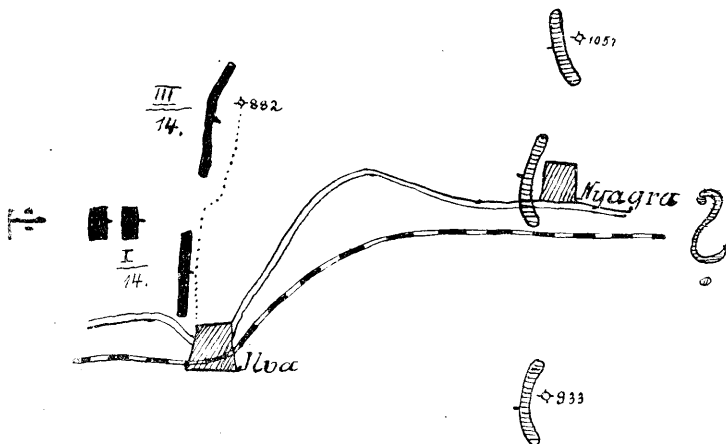
II. zlj. tartalék Ilva patak völgyében az I. zlj. balszárnya mögött;
7/14. század a 976 ◊-nál.

15 h-kor parancs általános támadásra, ezred feladata az ellenséget erélyes támadással lekötni és ha lehetséges visszavetni. Ezredparancsnok intézkedése: „A 1/2 II. zlj. (5. és 6. szd.) a III/14., 1/2 2/12. üteg Kovács százados parancsnoksága alatt 882 ◊-tól 1334 ◊-en Bitca Ratacel 1174 Δ-re nyomul elő, ezt feltétlenül birtokába veszi és azon

Helyzet 9^h 8^I.

Helyzet 10^h.

keresztül az ellenség oldalába és hátába támad. Egyuttal ezen csoport délre az 1081- ϕ magasságáig is felderít.

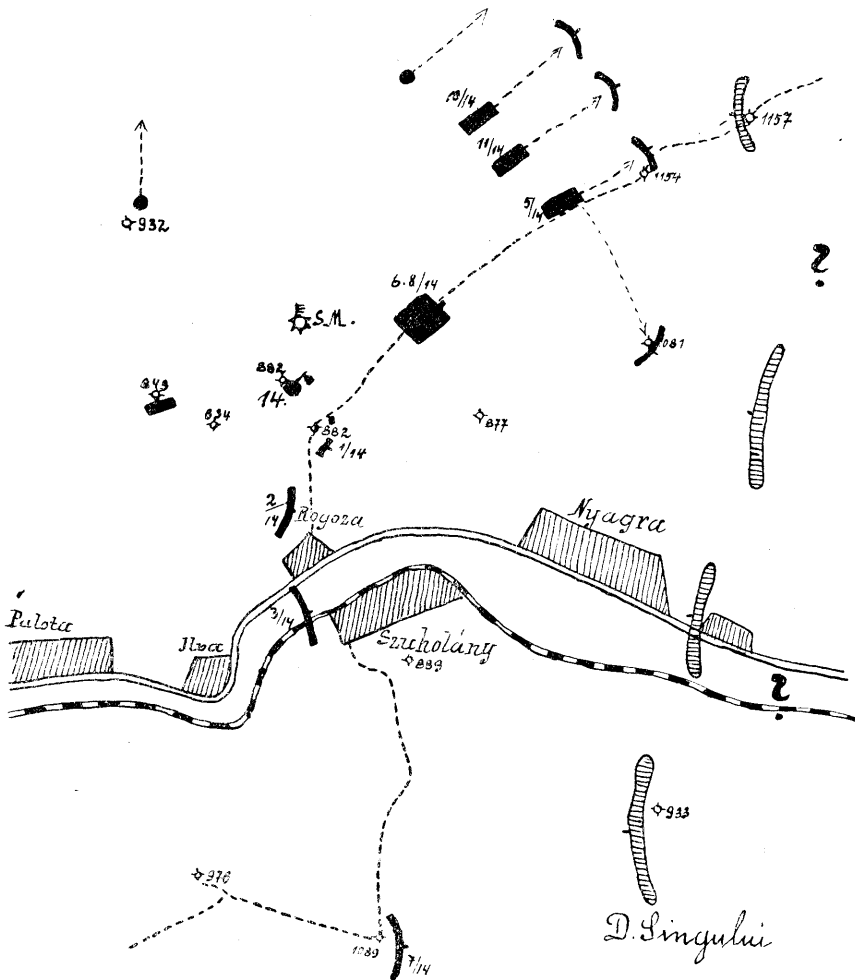
1/14. zlj. a Maros völgyének mindkét oldalán arcban erélyesen támad.

Csoportosítás azonnal felveendő és utána a támadás megkezdendő.

16 h-kor a támadás megindul, a nehéz terep következtében azonban csak igen lassan halad előre, majd 16 h 50'-kor a beállott sötétség miatt beszünttetetik. Éjjelezés az elért helyzetben.

Október hó 10-én éj folyamán változás nincs, reggel a támadás folytatatik, de a nehéz terep és a felderítetlen viszonyok folytán csak igen lassan halad előre. Saját tüzérség időközönként az ellenséges állásokra tüzel, néha azonban az I. zlj.-at is veszélyezteti.

17 h-kor helyzet a *vázlaton* feltüntetett; az est beálltával a támadás beszünttetett. Felderítés és biztosítás tovább folyik.

Október hó 11-én a felderítés és az ellenséges állások mögött látható nagyobb tüzek (valószínűleg raktárak felgyújtása) alapján arra lehet következtetni, hogy az ellenség visszavonul és csak gyengébb utóvédekkel állunk szemben.

11 h-kor járőreink az ellenséges állásokat elérték és azt üresen találták. Intézkedés az üldözésre:

„6. század 1 lovas szakasszal azonnal felderít Oláh Topliczán túl a borszéki út mindkét oldalán D. Runcului, a Maros völgyben Plopluig, hol a Lt. Pudui irányából várható I/14. zlj.-al összeköttetés keresendő.

a) Völgycsoport: I. zászlóalj, gyalogsági ágyús osztag a Maros völgyében nyomul elő Sing-Gödemesterházán át Zebrákra; felderíti a völgy mindkét lejtjét és a mellékvölgyeket. D. Gligii 950 $\triangle$ (Gödétől délre) és Danaselului (Csobotautól északra) magaslatokra felderítő különítményül mielőbb I—1 szakaszt lovasokkal előre tol.

b) III/14. zászlóalj B. Ratacel magaslatot és attól délre 1051—1001 $\triangle$ —Zebrák keleti szegélyét biztosítja. Az él felderítő járőröket küld előre A. Ratacelről 1474 $\triangle$. (Kis Csekától északra) 1366 $\diamond$ —1274 $\diamond$ Bitica Tausin, Vr. Muncului.

c) II/14. zászlóalj, utászszakasz, 2/12. táb. ágyús üteg Gödemesterházára gyülekeztetendők!”

A 6. század 14 h-kor elindult.

A dandár főoszlopa 16 h-kor Gödemesterháza felé menetét megkezdte és oda 18 h-kor beérkezve, laktáborba szállt.

Az I. zlj. a Csobotán község keleti szegélyén húzódó magaslatokon vett felállítást.

A III. zlj. Bitca Ratacelt elérte és ott éjjelezik.

A 6. század Oláh Topliczára beérkezve ott ellenséget nem talált. Az előnyomulás alatt a román 15., 55., 59., 69. és 67. gyalog ezredékből foglyok ejtetnek, kiknek ruházata a lehető legrongyosabb, a legénység lábszárvédője a lakosságtól elvett rongyokból áll.

Október hó 12-én. Intézkedés a mai napra:

„Ellenség Maroshévizen (Oláh Toplicza) át állítólag északkelet felé vonult vissza.

Felderítő különítményül a 11/15. század 1 lovas járőrrel küldetett ki. A 6/14. század Oláh Topliczán ezredét bevárja.

Ütközetmenet a műúton Maroshévizre.

Elővéd 15. h. gy. e. egy zászlóalja.

Főoszlop: II., I/15. zlj., 2 hegyi üteg., III/14. zlj.

A III/14. zlj. Bitea Ratacelről 1051—1001 $\diamond$ —Zebrák felé gyülekezik úgy, hogy ott 18 h 50'-kor besorakozzon; ugyanezen időre az I/14. zlj. is az úton gyülekezzék.”

Indulás 7 h-kor. Ezred 12 h-kor Oláh Tepliczára beérkezett és ott biztosított megállásba ment át.

17 h-kor vett parancs értelmében az I. zlj. D. Runcului 901 $\triangle$ -től keletre a vasút és út keresztesítéshez rendeltetett ki, ezen zászlóalj helyére pedig a III/14. rendeltetett ki.

Az I. zlj. 20 h 35'-kor kijelölt helyét elfoglalta és magát biztosította. Ellenségről eddig semmi hír nincs.

Október hó 13-án. Intézkedés: „A XI. hadtest déli szárnyának előrejutása megkönnyítésére és saját nyugoti szárny előtti felderítésre az I/14. zászlóalj 6 géppuskával, mint felderítő különítmény 5 h-kor indul Par Lomasului, Par Voisodesei, azután Par Neagra völgyben a Negra Saralui—Neagra út felé. Ezen zlj. 3. százada 2 géppuskával biztosítás céljából a Par Lomasului és Par Voisodesei völgy kereszteződésben visszahagyott, hogy a XI. hadtest jobb szárnyával az összeköttetést Dragonel-Vrf. Restilisen felvegye (a 306. h. gy. ezreddel). A 3. századdal telefonösszeköttetés kiépítendő.

A II/14. zlj. Székpaták völgyén, azután Szilvásnál északnak letérve még ma Béborra érkezék be. Hírszerző különítményeket küldjön előre. A zlj. éjjelezési helyéről 5 h-kor induljon.

Ezredtörzse és a III/14. zlj. 7 h 30'-kor indul éjjelezési helyzetéből el Oláh Tepliczán át Piatra Pistire, ahol 11 h-kor elszállásol.

A parancs végrehajtatott.

14 h-kor az oszlop elővédje több helyről tüzet kap, mire az ezredtörzs és III. zlj. parancsot kap azonnal a 832. vasút-útkeresztesítéshez menetelni. A menetkészültségbe helyezés után ezen parancs oda módosítottatik, hogy csak az ezredtörzse és egy század (a 10-ik rendeltetett ki) meneteljen 832.-re, a századtól egy szakasz pedig az 1223- ϕ magaslatra tolandó előre, honnan járőröket küldjön ki Bükkhavas felé.

14 h 30'-kor század elindul 16 h-kor 832.-t eléri és 18 h-kor a biztosító részeinek felállítása is befejeztetett.

II/14. zlj. Bélbort elérte telefon összeköttetést, azonban a mai napig még ki nem építhette.

Az I/14. zászlóalj (három század) mint felderítő különítmény működése 1916. október 13-tól 18-ig.

A zászlóalj 1916. okt. 13-án 4 h-kor D. Runcului 902 $\triangle$ -től keletre a vasut és utkeresztesítésénél a 74. dandártól veszi azon parancsot, hogy a XI. hadtest déli szárnyának előrejutása és saját nyugati szárny előtti felderítés céljából a *Par Lomasului és Par Voivodesii azután a Par Neagra völgyben a Neagra Saralui út felé induljon el és derítsen fel.*

A zászlóalj 3 századdal és 3 géppuskás szakasszal 5 h-kor útba indul és a Par Lomasului—Par Voivodesii völgy kereszteződésben a 3-ik századot 1 géppuskás szakasszal azon parancssal hagyja vissza, hogy a XI. hadtest jobbszárnyával (306. gy. ezreddel) az összeköttetést Dragucul-vrf. Retitisen vegye fel. A zászlóalj két századdal és két géppuskás szakasszal menetét a voivodesii völgyben folytatja, mialatt a hadosztálylovasság egy előre küldött járőrétől azon értesítést veszi, hogy Magura 1505 $\triangle$ Par Voivodesii völgytől északkeletre felderítvén, a járőr elleniséget nem talált.

12 h 30'-kor a zászlóalj az ezredparancsnokság értesítését kapja, mely szerint *12-én a XI. hadtest csapatai Dragucul 1770 $\triangle$ és Petrosul 2102 $\triangle$ vonalát érték el és előnyomulásukat október 13-án Kelemen Cserbükk 2015 $\triangle$ —Kelemen Izvoru 1734 ϕ vonalába folytatják. Ellenség Par Neagra völgyéből nyugat felé előnyomul.*

Ezen vett értesítésre a zászlóalj feladatáról, céljáról és menetvonaláról a 202. dandárparancsnokságnak jelentést küld *Drozdik Nándor* zászlós járőrrel azon feladattal, hogy a Kelemen Izvoru 2033 $\triangle$ —Kelemen Cserbűkk 2015 $\triangle$ vonalába beérkező dandár csapataival az összeköttetést is keresse fel.

A zászlóalj erőltetett menettel Magura 1505 $\triangle$ -től északra vrf. Recelii 1366 $\diamond$ -ig jut előre azon célzattal, hogy virradatkor felderítését tovább folytathassa észak felé és a Par Neagra völgyben nyugat felé előnyomulóban jelzett ellenséget, ha kisebb erő visszavesse, ha nagyobb erő előnyomulását oldalbatámadással feltartóztassa.

A zászlóalj szándékolt menetvonalára *Szalay Pál* zászlós szakaszával még az éj folyamán azon feladattal lett Dragoiasa déli szegélyéig (Kord. P. 1029 $\diamond$) kiküldve, hogy Dragoiasat és Gura Glodului felé vezető völgyet derítse fel és virradatkor a vrf. Paltinisului 1445 $\diamond$ —D. Stancului 1374 $\diamond$ magaslatokon mint a zászlóalj jobboldalvédje a zászlóaljnak Dragoiasan—Paltinison át való előnyomulását biztosítsa.

Október 14-én 2 h-kor Drozdik zászlós jelentő lovas útján jelenti, hogy Kelemen Izvoru 2033 $\triangle$ -nál a 306. gyalogezred 2 századával az összeköttetést helyreállította, ezen két század oda előre lett tólva, de az ezred Kelemen Izvoru és Kelemen Cserbűkk vonalába az ut nehézségei miatt csak 14-én a délutáni órákban fog előreláthatólag beérkezni.

3 h 30'-kor Szalay zászlós jelenti, hogy Dragoiasát és a Gura Glodului völgyet átkutatva ellenségre nem bukkant. Felderítését vrf. Paltinisului 1445 $\diamond$ —D. Staucului 1370 $\diamond$ hátakra folytatja, hogy a vett parancs értelmében a zászlóalj menetét keletről biztosítsa.

Drozdik zászlós még az éj folyamán parancsot kap, hogy Kelemen Cserbűkk 2015 $\triangle$ —Piciosul Figamolui 1525 $\diamond$ —Par Neagra—Neagra Saralui felé derítsen fel és ugyanezen céllal *Kovalik Pál* szakaszvezető parancsnoksága alatt 4 h-kor Delutiul 1405 $\diamond$ —D. Lat 1503 $\triangle$ †—D. Bucinisului 1536 $\diamond$ —D. Buzelanului 1350 $\diamond$ zu Neagra Saralui felé előreküldött járőrrel egyesüljön és azután működésüket Serisoru felé folytassák.

A zászlóalj 6 h-kor vrf. Recelii 1366 $\diamond$ -ról elindul és Dragoiasan át 11 h-kor D. Deluganului 1401 $\diamond$ -et eléri, ott biztosított figyelő állásba helyezkedve látja, hallja és a vett jelentésekből megállapítja, hogy járőrei a Neagra Saralui völgyön áthaladtak és ellenséggel nem találkoztak. Erős tüzérségi tűz hallható egyes becsapódások útján pedig megfigyelhető, hogy azok a Par Neagra völgyből északra Sarul Dornei—Serisoru közötti vonalban kelet-nyugati irányba csapódnak be. Egyidejűleg gyenge gyalogsági és géppuskatűz is hallható.

Fentti benyomások alapján a zászlóalj parancsnoka *Borza Béla százados elhatározása: azonnal a tüzérségi tűz irányába előnyomulni és a harcban résztvenni.*

Időnyerés és menetgyorsítása céljából menetvonal Covercán át a műuton északi irányba.

Egy szakasz egy géppuskával elővéd.

Felderítésre *Nagy István* zászlós a menetvonalon egy járőrrel előreküldve azon paranccsal, hogy az ellenség pontos hollétét és csoportosi-

tását igyekezzen mielőbb megállapítani és a műuton előnyomuló zászlóalj parancsnokának sürgősen jelenteni.

Szalay zászlós, ki a D. Vinat 1647 ◊-re fog beérkezni, parancsot kap a zászlóalj menetvonalától keletre huzódó hátakon továbbra is biztosítva előnyomulni és felderíteni.

Nagy István zls. 15 h 30'-kor jelenti, hogy Panaci előtt az utvonalan állva látja, hogy a műuton erős ellenséges oszlop déli irányba menetel. Útvonaláról letérve lesállást vett fel és tovább figyel.

Erre az elővéd szakasz (a géppuskával) parancsot kap harchoz fejlődve lesállásba helyezkedni és a délre huzódó ellenséges oszlopot meglepő tüzelt rajtaütni.

15 h 45' körül a műuton délre menetelő ellenséges oszlop minden biztosítás nélkül haladó élét az elővéd látja, lesállásban azt egész közeli távolságra bevárja és a 2—3 zászlóaljra becsült ellenséges oszlopot hatalmas meglepő tűz alá veszi, annak tetemes veszteségeket okoz; az oszlopban a rend teljesen felbomlik és az széjjel szalad.

Időközben a zászlóalj főcsapata is beérkezik és a míg az elővéd vonalában harchoz fejlődve ugyancsak harcba lép, az alatt *Drozdik zászlós* és a vele egyesült *Koválek Pál* szakaszvezető járőre is hathatós oldalzó tüzelésükkel zavarják az ellenség harchoz fejlődését.

Mintegy 30 percig tartó igen erőteljes és hatásos tüzelés után az ellenséges tüzéség saját zászlóaljra magát belövi, ez alatt az ellenséges gyalogság is felismeri a zászlóalj csekély létszámával szemben való erőfölényét és harchoz fejlődve támadását megindítja.

A pergőtűz szerű ellenséges tüzéségi tűz és a támadó túlerővel szemben a zászlóalj meglepő rajtaütésével tulajdonképeni célját elértnek látta és további feladatával számolva: a támadás elől kitérni igyekszik azon céllal, hogy a D. Delagunululháton 1401 ◊-nél az esetleges ellenséges üldözéssel szemben a harcot majd újból felvegye.

Ebből kifolyólag 16 h 30'-kor D. Delagunulul 1401 ◊-re a visszavonulás el lett rendelve. A visszavonulás fedezésére a 2. század egy géppuskás szakasszal hagyatott vissza.

Mihelyt az ellenség a zászlóalj visszavonulási szándékát észrevette és felismerte, lóra ültetett gyalogságával az üldözést kísérelte meg, amit a házcsoportokból váratlanul előbujt felfegyverzett lakosság is elősegíteni igyekezett. Üldözésük azonban csakis harci kürtjeiknek hangjával jutott kifejezésre, mert ismételten zárt sorokban megkísérelt üldözésük a visszavonulást fedező géppuskás szakasz erőteljes tüzelésében csirájában fojtatott el, óriási veszteségeket okozva az üldözni szándékozók soraiban.

Megemlítésre méltó, hogy amidőn a visszavonulás fedezésére hivatott 2. század legénysége a géppuskáink tüzével szemben tehetetlenül vergődő ellenséges üldöző mozdulatokat látta: az esetleges igen hatásos ellenséges tüzelt mitsém törődve, ujjongva rohant a szétszórt lovasság sorai közé és onnan 9 lovat zsákmányolt, miközben sebesületlen foglyokat is ejtett.

Az ellenséggel való szoros érintkezés fenntartása céljából járőrök hagyatnak vissza, a sötétség beálltával pedig a visszavonulás foganatosítatik és a D. Delagunulul 1401 ◊ magaslátán a zászlóalj rendezkedett.

A mai nap veszteségei: *Nagy István zászlós elesett* — a legénységből 12% részben halott, részben sebesült.

A lefolyt harcról a hadosztály parancsnoksághoz jelentés — a 202. gyalog dandár parancsnokságnak pedig értesítés küldetett Cserbükkre, — utóbbtól egyuttal tájékoztatást kérve a dandár további előnyomulási vonala és szándékát illetőleg.

Október hó 15-én 3 h-kor érkezett a 306. gy. ezred parancsnokság értesítése, hogy az ezred zöme E. Lat 1503 $\triangle$ — L. Bucinusului 1536 $\diamond$ vonalába a déltán folyamán beérkezik és egy zászlóalj (Milec zlj.) Paltinisui-g-tól előre, hogy október 16-án az ezrednek Caverca—Paltinisui vonalába szándékolta előrejutását biztosítsa.

Az ellenséggel való közvetlen érintkezés céljából visszahagyott járőröktől 5 h 30'-kor azon jelentés érkezik a zászlóaljhoz, hogy az ellenséges erők a műuton keleti irányba tolnak el. Ezen jelentésre a zászlóalj parancsnok arra határozta el magát, hogy az ellenség eltolódását megakadályozandó, visszavonulási útját elzárja. Azonban az erőtetett menekés, a felderítés nehézségei és a harcban is kifáradt zászlóalj szándékának gyors elérésében késetteti. A Paltinisulului 1445 $\diamond$ és D. Stancului 1374 $\diamond$ magaslatokon felbukkanó ellenséges járőröket e zászlóalj felderítő járőrei visszaszorítják és e terepen már ismerős *Szalai zászlós* pedig a Gura Glodului völgyébe beszorult ellenséges erőket járőrével üldözi valamint e völgyet az ellenség esetleges előnyomulása elöl elzárja. (E harcokból visszamaradt 5 román halottat 17-én temette zászlóaljunk el.) 11 h-kor a zászlóalj D. Paltinisulului és D. Stancului magaslatokra felérkezik, ott a műutat észak felé elzárja, hogy a románok visszavonulását megakadályozza; egyben felderítését északi és keleti irányba folytatja. Járőreink váltakozó erejű tüzeléséből megállapítható, hogy az ellenséggel érintkezésben vannak, azonban részletesebb felderítésüket az egész nap tartó köd lehetetlenné tette.

Október hó 16-án 7 h-kor az éjjel beérkezett járőr jelentésekből megállapított, miszerint kisebb ellenséges erők Glodul magasságában és attól északra 1325 $\diamond$ — 1308 $\diamond$ — La Catrinar völgy vonalát tartják megszállva.

8 h-kor a Lomasului és Voivodesii völgy kereszteződésénél 13-án visszahagyott saját 3-ik század bevonul Dragoiasára s így a zászlóalj erősítést kapva — $\frac{1}{2}$ századnak és egy géppuskás szakasznak a Vrf. Paltinisulului 1445 $\diamond$ -nél való visszahagyása mellett a zlj. zömét a D. Vinatra valamint attól keletre és délre húzódó magaslatokra előre tolja, hogy a műutat itt is elzárja és az ellenség visszavonulását megakadályozza.

A zászlóaljnak ezen előnyomulása alatt 9 h 30'-kor a 306. gy. ezred Milec zászlóalja a D. Delagunului 1401 $\diamond$ magaslatot eléri és ott a parancsa szerinti felállítását felveszi.

A zászlóalj esetleges kényszerített visszavonulásának számbavételével a szoros összeköttetésben levő Milec zászlóalj felkéri annak esetleges fedezésére.

A D. Vinat 1647 $\diamond$ birtokba vételért kisebb járőr hacok fejlődnek ki; *Habrik hdgy.* pedig szakaszával a déli műuton keletre kitolva a La

Catrinar völgyből előrejutni igyekvő ellenséges járőröket visszaveti, nehogy azok saját csoportosításba betekintést nyerjenek.

Északra tovább folytatott felderítés folyamán megállapított, hogy ezen irányban ellenség nincsen, ellenben keletre az ismert vonal meg van szállva.

15 h-kor értesítés a Milec zászlóaljtól, hogy a 306. gyalog ezred 17—18 h körül érkezik a vonalába be és azt meg fogja szállani. Saját zászlóalj ezen ideig az elért helyzetében kitart és 19 h-kor a 37. hadosztálytól további feladatára nézve táviratilag kér intézkedést. Miután azonban választ nem kapott, a 306. gy. ezred parancsnokságot tájékoztatja helyzetéről és annak egyetértésével magát a vonalból kivonva a 306. gy. ezreddel szoros összeköttetésben Gura Gloduluinál a völgyet elzárja és saját hadosztály bal szárnyával az összeköttetést onnan keresi.

Öktóber hó 17-én 5 h-kor a Gura Glodului völgy elzárása befejeztetett és 9 h-kor a II./14. honv. gyalogezred 7. századával az összeköttetést az 1451 ◊-en felveszi.

12 h-kor a 306. gyalogezred parancsnoksága az I./14. zászlóaljat Glodultól északra 1325 ◊ magaslat elfoglalása céljából — melyet az ellenség megszállva tart — támadásra rendeli.

14 h-kor támadáshoz csoportosulva veszi zászlóalj a 74. honvéd gyalog dandár telefon parancsát, hogy Bélborba bevonuljon: ezen parancs végrehajtásában azonban a megindult támadás és a sűrű ködben már 15 h 30'-kor beállott teljes sötétség megakadályozta.

Öktóber hó 18-án virradatkor zászlóalj támadását folytatja, ami a sűrű köd és terep nehézségei miatt csak lassan halad előre, ehhez járult az ellenség ellentámadása, amelyből kifolyólag 13 h 30'-kor vissza lett szorítva. Újból csoportosulva 15 h-kor a támadás ismét megindul, 16 h 30'-kor pedig parancsot kap a zászlóalj, hogy a sötétség beálltával a tűzvonalból magát kivonva a 37. honvéd gyalog hadosztály parancsnokság rendelkezésére Bélborra vonuljon be.

18 h-kor a zászlóaljnak sikerül magát a tűzvonalból kivonni és Gura Gloduluiiban gyülekezve rendezkedik.

Öktóber hó 19-én 5 h-kor indul a zászlóalj el Bélborba, annak északi szegélyére érkezte parancsot kap, hogy az 1451 ◊-en foglaljon állást. Oda 13 h 30'-kor beérkezve, a kijelölt vonalat megszállotta.

Bélbor körüli harcok.

Öktóber hó 14-én 4 h-kor kiadott, de csak 6 h-kor átvehetett dandár-intézkedés szerint a 10. század azonnal induljon Borszékre, a III. zászlóalj másik két százada pedig a Székpatak és Par Lomasului kereszteződésétől induljon el. A 10. század feladata Borszékről 1189 ◊-en át 1350 ◊-re menetelni és Gyergyó Hollós felé felderíteni.

Ezredtörzs a 9. és 11. század pedig 1189 ◊-en tartalék.

15 h 30'-kor Alsó Borszékre való beérkezés után a dandárparancsnoksághoz Hollósarkára előreküldött tiszt azon szóbeli parancsot hozza, hogy egy század (10/14) a fenti menetvonalon derítsen fel, egy szd.

tartalék 1184 ◊-en, ugyanott ezredparancsnokság is, egy század pedig tartalék Borszék keleti kijáratánál.

Az intézkedések kiadása után a dandárparancsnok parancsát megváltoztatta, olyképen, hogy az ezredtörzs és III. zlj. Felső Borszéken elszállásolandó, egy század (10/14) a Bükkhavas 1310 △-re küldendő, mely összeköttetést keres Bélborra a II./14 zászlóaljjal és Czifrasarokon a 15. h. gy. e. csoportjával. A századdal telefon összeköttetés fenntartandó.

18 h 30'-kor az ezredtörzs és a III. zlj. beszállásolása befejezést nyert, a 10. szd. pedig menetben Bükkhavas felé.

19 h 30'-kor parancs újból változtatva és pedig: egy század Hollósarkára tolandó előre, egy század Alsó Borszék keleti bejáratánál helyezendő el, a 10. század pedig Bükkhavasra folytatja menetét.

Az erre vonatkozó ezredintézkedések kiadása után dandárparancsnokság parancsát ismét olyképen változtatja, hogy mindkét század és ezredtörzse Alsó Borszéken elszállásolandó: ez 21 h 30'-kor befejeztetett, a 10. század pedig 23 h 30'-kor érkezett Bükkhavasra, összekötő járőrök azonnal kiküldettek.

A II/14. zlj. az elrendelt csoportosítását elfoglalta.

Október hó 15-én 5 h-kor a dandár telefon parancsára ezredtörzs és a III. zlj. az 1262 ◊-re menetelni utasított. A 10. század arra való tekintettel, hogy még beosztható nem volt, parancsot kapott Alsó Borszék keleti kijáratánál gyülekezni, honnan a 754 ◊-hez fog irányíthatni és ott mint dandár tartalék szerepel.

Ezredparancsnokság átvézi a III/14. (9., 11. szd.) III/15. zlj. (120 löfegyver) és 2/13. h. ágyus üteg egy szakaszának parancsnokságát.

6 h 30'-kor a 9. és 11. szd. Alsó Borszékről elindulva 12 h 15'-kor eléri 1149 ◊-et.

13 h-kor a 9. és 11. szd. a III/15. zlj. al megkezdi előnyomulását és 18 h-kor tuloldali *I. vázlat* szerinti helyzetet felveszi.

20 h-kor vett parancs értelmében a III/14. zlj. azonnal Szitár h. 1318 ◊-ra meneteljen és biztosítást a határig tolja ki.

Október hó 16-án 5 h 30'-kor a III/14. zlj. jelenti, hogy Szitár h. 1318 ◊-át elérte és Par Barasolui és Prislópul felé felderít.

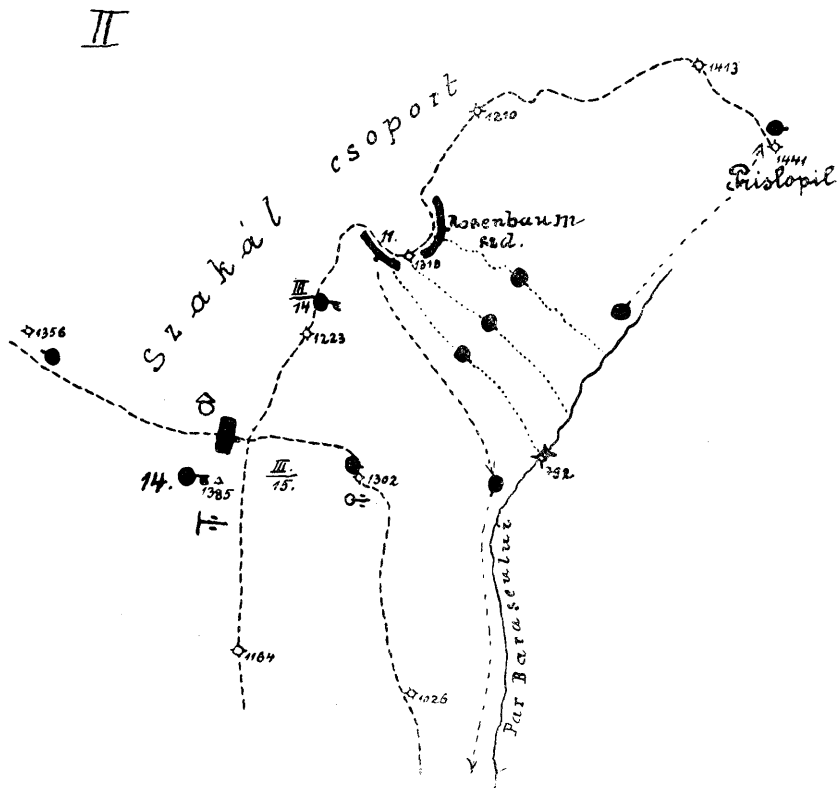
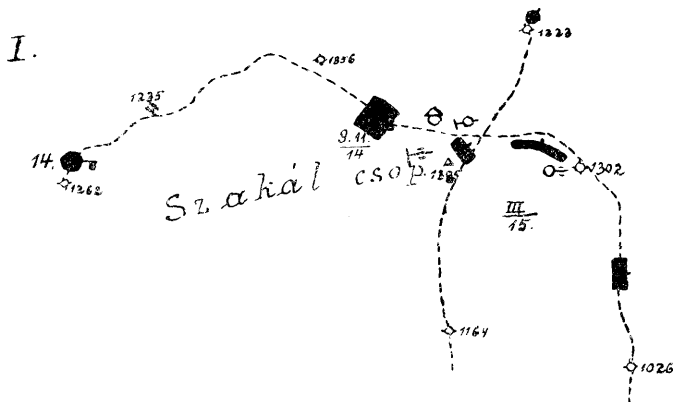
6 h 30'-kor indul ezredtörzs 1385 △-ra, azt 9 h-kor eléri, ekkori helyzete tuloldali *II. vázlat* szerint.

9 h 10'-kor a 792 ◊ felé kiküldött járőr jelenti, hogy egy kbelül 40 főből álló román járőrrel találkozott, azokat megtámadta és visszavetette. Az ellenséges járőr keleti irányba vonult vissza. Egyébként a nap folyamán különösebb esemény nem volt.

18 h-kor az I/15. zlj. tudomásul adja, hogy az 1026 ◊-nál az ellenség a saját vonalát áttörte és a 74. dandárparancsnokság parancsára a zászlóalj 1164 ◊-re visszavonatot. Ennek következtében az 1026 ◊-nál lévő saját szakaszunk is annyira visszavonatot, hogy bal szárnyával az 1302 ◊-re támaszkodva jobb szárnya lekanyarított. Egyébként éjjel nyugalom volt.

Október hó 17-én. Az I/14. zlj. kiküldönítése óta közvetlenül a hadosztály, a III/14. zlj. pedig a 74. dand. prságnak rendeltetett alá.

4 h-kor a dandárparancsnok személyesen intézkedik a csoportparancsnokság kikerülésével a zászlóaljakkal, és pedig III/14.-től egy század az 1302- $\odot$ -re tolatott, míg a III/15. zlj. annyira jobbra kiterjesztették, hogy dél felé 1026- $\odot$ -t is szállja meg; ezen parancs foganatosítása folyamatban.

9 h-kor az 1302 ◊-ről távcsővel megállapították, hogy az ellenség Ptr. Rosie-n beásási munkálatokat végez, az 1/23 üteg egy szakasza ezeket tűz alá veszi, mire a munkálatok beszünttetetnek.

14 h-kor a dandár parancsára ezredparancsnokság Hollósarkára rendeltetett, a III/14 és III/15 zljak mint önálló csoportok szerepelnek.

18 h-kor ezredtörzs Hollósarkára beérkezett, és ott Szakál Pál alezredes a 74. dandár, Br. Szveteney György 5. huszárezredbeli alezredes pedig a 14. ezredparancsnokságát átvette.

Október hó 18-án 6 h-kor ezredtörzse Bélborra menetel, oda 9 h-kor beérkezik, ahol a hadosztály azon parancsát kapja, hogy az I. és II/14. zlj. parancsnokságát vegye át. Ugyanekkor érkezett az I. zlj. jelentése is be, hogy a 306. gyalogezred parancsára a Gladul ellen végrehajtható támadásban részt vesz s így ezredéhez be nem vonulhat.

Ezen körülmény a hadosztályparancsnokságnak bejelentetik, mire az a 306. gyalogezred parancsnokságát felszólítja, hogy az I. zljat azonnal vonultassa ezredéhez be és kilátásba helyeztetett, hogy kérdéses zlj. 18 h 30'-kor fog Bélborra érkezni.

Az I. és II. zlj. helyzete *vázlat* szerint.

Október hó 19-én 6 h—7 h közti időben a 870 Kord. P.-nél lévő saját tábori őrsöt egy erős ellenséges járőr megtámadta, a tábori őrs visszavonulni kényszerült. A tábori őrs helyének visszafoglalására egy szakasz a II. zljtől kirendeltetett. Vett értesítés szerint az I. zlj. csak ma 11 h-kor érkezett Bélborra be.

9 h 30'-kor a Kord. P.-nél befészkelődött ellenség elűzésére kiküldött szakasz a tábori őrs helyét visszafoglalta, az ellenség 870-től északra húzódó hegyoldalba vonult vissza és ott magát beásta, ereje 1 szakasz lehet 2 géppuskával. Ezen beásott ellenségnek a Neagra völgyéből való végleges elűzésére 15 h-kor az 5. század 2 géppuskával és egy gyalogsági ágyuval rendeltetett ki.

11 h-kor az 1251 ◊-ről a 6. század parancsnoka látszóval megfigyelte, hogy egy ellenséges század 1428 ◊-től délre 1000 lépésre hegyháton át menetelt és annak keleti lejtőjén eltűnt. Glodul irányából 15 h-kor erős gyalogsági és géppuskatűz hallható, majd tűzérség tüze is belevagyul.

Az I. zlj. a kikülnítéséből rongyos ruházatban és teljesen kimerülve érkezett vissza.

Bélbór 1442 ◊—1691 △—1864 △-en át az ellenségig küldött lovas járőr 15 h 10'-kor jelenti, hogy 1864 △ kbelül 1 század ellenséggel meg van szállva.

A Par Neagra völgyben befészkelődött ellenséges csoportnak az 5. század által való megtámadása a sötétség miatt megakadt.

Október hó 20-án 4 h-kor az 5. század támadását folytatja és 6 h 30'-kor az ellenséget sikerül elűzni, mely azután Par Neagra völgyében, majd attól északra fekvő magaslaton keleti irányba visszavonult. Az 5. század egy tábori őrsnek a Kord. P.-nél való visszahagyásával az ellenséget üldözni kezdi. 8 h 30'-kor az időközben erősítést kapott ellenséges csoport a 870 ◊-től keletre lévő magaslatról, valamint a Kord. P. irástól

északra fekvő hegyhát irányából az 5. századunkat megtámadja és egyúttal a visszahagyott tábori őrsre is tüzelni kezd.

A század tetemes túlerővel és kedvezőtlen viszonyokkal szemben, megkezdí visszavonulását az 1251 ◊ felé; ekkor az ellenség, mely vegyesen románok és oroszokból áll (kb. 3 század), az 1428 ◊—870 Kord. P. és 1269—1581 ◊ vonalában állott. A század észreveszi, hogy körül van zárva, mindazonáltal *Hyross Tibor zászlós* ügyes és erélyes fellépésével, valamint *Bellák Kamilló zászlós* példás, bátor közreműködésével sikerül egy ponton az ellenséget áttörni és a nyert hézagon a század egy részével visszavonulni. Ekkor már a század, valamint a 2 géppuska összes töltényeit kilötte és az ellenségnek tetemes veszteséget okozott. Még az utolsó pillanatig is buzdító és személyesen tüzelő *Gramantik Ernő hadnagy, századparancsnok* 26 fő legénységgel eltűnt. A gyalogsági ágyút kezelő legénysége megmenteni nem tudta, mert már a parancsnoka *Gyuricska zászlós* és embereinek nagy része is súlyosan megsebesült. Veszteség a századnál: 1 halott, 1 tiszt és 7 fő legénység sebesült, 1 tiszt 26 fő legénység eltűnt, 1 gyalogs. ágyú és 1 géppuskaállvány elveszett.

7 h-kor az 1442 ◊—1581 ◊—1691 △—1664 ◊ menetvonalon elindított lovas járőr, amidőn az 1581 ◊-et elérte, ott kb. egy század erejű ellenséget állapított meg, amely reá tüzelt, ugyanezen helyről géppuska tüzet is kapott.

Részlet az 5. század vállalatából, *Antal hdgy.* feljegyzése alapján:

„Az 5. század parancsot kap, hogy a Neagra völgyében lévő orosz tábori őrs helyét foglalja el, amely gépfegyverekkel volt megerősítve és inkább támpontnak volt mondható.

Kora reggel indul a század 1 gyal. ágyú és 2 géppuskával megerősítve. Az ellenség előretolt tábori őrsre idejekorán értesíti a támpont megszálló erejét. Századunk két szakasszal és 1 géppuskával rajvonalba, egy szakasszal 1 géppuska és gyalogsági ágyúval tartalékban tagozódva nyomul elő.

A sűrű erdőben az áttekintés felette nehéz lévén, dacára a biztositásnak, egy 50—60 főből álló ellenséges szakasznak sikerült a rajvonala és a tartalék hátába kerülni. A tartalék látva a veszélyt, a hátulról rohamozó ellenség ellen felfejlődött és azt megállította, azonban a saját rajvonalba lévő 2 szakasz támogatás híján nemcsak tért nem tudott nyerni, hanem pár ember kivételével részben elesett, részben fogságba jutott, a géppuska azonban meg lett mentve. Időközben egy a tartalékban volt szakasznak sikerült a hátból támadó orosz osztagot széjjel verni, a megmaradt legénységet felfogni és azzal a további ellenséges üldözési kísérletet meghiúsítani. A század maradványa a géppuskákkal és a gyalogsági ágyúval sötétség beálltával a zászlóaljhoz bevonult.“

Október hó 21-én helyzet változatlan. A 870 Kord. P.-hez küldött járőrünk megállapította, hogy ellenség a patak nyugoti oldalán erődítési munkálatokat végez, azok minemúsége a nagy köd és sűrű erdő miatt megállapítható nem volt.

8 h 10'-ig ellenséges tüzérség Par Neagra völgyét lőtte a 870 Kord. P. irányában.

Október hó 22 helyzet változatlan, csakis a szomszéd 306. gy. ezredet a 18. h. gy. ezred váltotta fel.

Október hó 23-án, 24-én helyzet változatlan, élénk felderítés, zárt támpontok kiépítése.

Október hó 25-én változatlan helyzet mellett 15 h 30'-kor az ezredhez közvetlen csatlakozásban lévő $\frac{9}{18}$. századot az ellenség megtámadta, a helyzet még tisztázatlan lévén az I. zlj. késztségbe helyeztetett, egy szakasza pedig az 1440 ϕ -re rendeltetik.

Est beálltával ellenség a 18. h. gy. ezred állásait mintegy 500^x-re megközeleltette és ott magát beásta; mozgadozás még a sötétségben is észlelhető, az általános benyomás szerint támadását folytatni szándékozik. Szakáll Pál alezredes az ezredparancsnokságot ismét átvette.

Október hó 26-án úgy saját, valamint a 18. h. gy. ezred helyzeténél változás nincsen, utóbbi egy orosz foglyot ejtett, aki egy kerékpáros zlj.-ből való; vallomása szerint Gora Glodului községgel szemben 3 századból álló kerékpáros zlj. áll (600 fő), ettől északra 2 dragonyos és 4 ulánus ezred van — létszámukat nem tudja. Az egész vonalon általános támadás van elrendelve.

16 h-kor a 18. h. gy. ezred előtt lévő ellenség úgy látszik a következő magaslatra (Mt. Lin Ciubuc) vonul vissza.

18 h-kor vett telefon értesítés szerint a XI. hadtest déli határa ki fog terjeszkedni, minek folytán az I/14. zlj. fel lesz váltva.

Október hó 27-én 0 h 20'-kor intézkedés a felváltásra kiadott és az I/14. zljat a 13. h. gy. ezred egy zlja felváltja.

15 h-kor a Kord. P. felé vezető őszvérúton felállított saját tábori őrsöt egy ellenséges szakasz megtámadta, élénk tűzharc fejlődött ki, az ellenséges osztag vissza lett verve.

Délután folyamán az I. zlj. Bélborra bevonult.

A bélbori csoport új beosztása: I., II/14., III/13., 2 üteg és $\frac{1}{2}$ lovas század Szakáll alezredes parancsnoksága alatt.

Október hó 28-án helyzetben változás nincs. Bélbor községben az ezredtörzse egy hadifogságban lévő orosz elfogott, aki valamelyik munkásosztagtól lemaradt, vagy eltévedt; bekísértetett a hadosztályhoz.

Október hó 29-én helyzet változatlan. 9 h-kor két saját kém a csoport vonalát állépte.

A hűvös és nedves időjárásra való tekintettel a legénység elrongyolódott nyári ruházatának és a lábbelinek sürgős kicserélése kérelmeztetett.

Október hó 30-án helyzet változatlan. A ferasztó szolgálat és munkálatok következtében a legénység kimerült.

Saját hadtest értesítése szerint velünk szemben egy orosz hadtest azon feladattal gyülekezik, hogy az itt lévő román csapatokat felváltsa. Ennek tüzetesebb megállapítása céljából foglyok ejtése felette kívánatos.

Október hó 31-én: foglyok ejtésére erősebb járőrök kiküldettek, melyek orosz járőrökkel találkoztak, azokat tüzeléssel széjjelugrasztották. Megállapították, hogy 870 Kord. P.-nél és 1691 $\triangle$ Muncelulnál oroszok vannak; ellenséges tüzérség valószínű állása Par Neagra völgy 819 ϕ -nél.

17 h-kor a 9/13 század által egy 10. orosz dragonyos ezredbeli fogoly ejtetett. Vallomása szerint velünk szemben a 13. don kozák ezred van, létszámra századonként 120—130 fő. Ugyanitt áll még 4 dragonyos, 4 doni kozák és 4 cserkesz ezred is tüzérséggel. Gyalogság tegnapelőtt (29-én) jött a koveli arcvonalról, de ezek nagy része, mintegy 3 ezred Dornawatra felé tolatott el. A zlota-lipai arcvonalról egy hadtest a bolgár harctérre szállított. Gyalogság hadi létszámon áll. Állítólag önként jelentkezőkből egy portyázó különítmény alakult azon feladattal, hogy a mi első vonalunk mögött károkat okozzanak és zavart idézzenek elő. Fogoly a ho.-hoz bekísértetett.

Az ezred és a bélbori csoport parancsnokságát Benczur alezredes vette át, Szakáll alezredes a 15. h. gy. ezredhez vonult be.

November hó 1-én helyzet általában nem változott.

14 h-kor egy ellenséges szakasz géppuskával Bélbor—Hóllósark-i úton a 791 ◊-re északi irányból húzódó völgyön át az ott felállított tábori őrsünket megtámadta. A tábori őrs éberségével ezt idejekorán észrevette és tüzelésével a támadást visszaverte.

15 h-kor a 870 Kord. P. irányából egy orosz járőr az öszvérúton nyugoti irányba nyomult elő — ezt az öszvérúton lévő tiszt tábori őrsünk tüzzel széjjelugrasztotta.

16 h-kor az ellenségnél élénk tevékenység észlelhető.

November hó 2-án 5 h-kor az 1471 ◊-en állásunkat két ellenséges járőr megközelítette, azonban kézi granát harcra szíjjel lettek ugrasztva. 5 h 20'-kor az 1373 ◊-től keletre lévő mélyedésben saját járőr egy ellenségeset ugyancsak széjjelugrasztott.

Az utóbbi napokban észlelt ellenséges tevékenység arra vall, hogy velünk szemben oroszok állanak.

Napközben a W. Harlagii 1581 ◊ és 1269 ◊ környékén ellenséges kisebb csoportok mozgolódása észleltetik.

17 h 15'-kor a Par Neagra völgy 870 malomnál ellenséges mozgás látható. 17 h 25'-kor az 1251 ◊-től 870 felé vezető öszvérúton álló tiszt tábori őrsünket egy 40 főből álló orosz lovas (fehér kucsma, barnás zubbony, fekete nadrág és csizma) járőr megközelítette. A tábori őrstől előrevitt granátvető lövéseire, valamint a gyalogság tüzeire a járőr széjjelszaladt.

November hó 3. és 4-én helyzetben lényegesebb változás nincsen. Élénk járőrtevékenység. Mihelyt cél mutatkozik tüzérség kölcsönösen tűz alá veszi.

November hó 5-én 11 h-kor vett parancs szerint az I/14. zlj. azonnal menetkész állapotba helyezendő és 2 százada induljon el a 764 ◊-hez, ott az első vonal megerősítésére lesz kirendelve, a harmadik század a dragonyosok beérkeztéig Bélboron marad.

A 2. és 3. század 11 h 15'-kor elindult, az 1. század pedig visszatartott.

13 h-kor 2 ellenséges század Muncelul 1691 △-től délre 2000^x-re lévő 1471 és 1482 ◊ magaslaton lévő tábori őrsünket megtámadta és azokat visszavonulásra kényszerítette. Veszteség 2 sebesült. A tábori őrsök 1251 ◊-re vonultak vissza, az elhagyott helyeiket saját tüzérség zárótűz

alá vette. Egy órai tüzérségi tűz után a visszavonult két tábori őrs megerősítve ellentámadásra rendeltetett. 17 h-kor ezen csoport a magaslatot eléri, amely azonban az ellenség által már erősen meg volt szállva. A támadás tovább folytatható nem volt, a csoport az 1251 ◊-re visszavonatot és ott biztosított felállítást vett fel.

18 h-kor a 3. lövész dragonyos oszttály Bélborra beérkezett és így az 1/14. század is a 764 ◊-re elindult.

A 9. század *Rosenbaum Nándor* trt. főh. prnoksága alatt november hó 1-étől a 918 ◊ — Tiblesul 1299 ◊ — Valea Sacea 852 ◊ vonalát tábori őrs-szerűleg tartja megszállva. Egy 8 főből álló tábori őrsre előretolva a Tiblesul gerincút és az 1350 ◊ gyalogút találkozásához.

Ezen tábori őrs fontossága abban állott, hogy helyének elvesztése a Ptr. Arsa 1241 ◊ és a 852 ◊ feladását is jelentette. Szemben a 10. szibériai orosz ezred állott, kik naponta ismételve megtámadták ezen előretölt tábori őrsünket, azonban sikert elérni nem tudtak.

November hó 5-én 16 h tájban egy körülbelül 70—80 főből álló ellenséges különítmény egy géppuskával két oldalról támadta meg ismét ezen tábori őrsöt és a kapott erősítések dacára azt mintegy 2000 lépésnyire visszavonulni kényszerítette. Ekkor a 9. század parancsnoka *Mihálik János* tartalékos hadnagyot 14 honvéddel és 18 ulánussal rendelte ellentámadásra azon paranccsal, hogy a tábori őrs helyét foglalja vissza. Az osztag 20 h-kor Tiblesul alpesi kunyhótól elindult és 22 h-kor sikerül neki az oroszokat észrevétlenül mintegy 20—25 lépésre megközelíteni. Az ellenség sűrű figyelőkkel körülvéve éppen a beasással volt elfoglalva amidőn előre megbeszélit rakéta jelre kézi gránátokkal megtámadtatott és azok robbanása után haladéktalanul megrohamoztatott. A rajtaütést teljes siker koronázta, a meglepett ellenséges csoport 3 halottat és 4 sebesültet visszahagyva vad futással menekült és néhány perc lefolyása után a tábori őrs régi helye ismét visszafoglaltatott. A 9. század csoportjának eme működéséről a vázlat tuloldali:

November hó 6-án az 1251 ◊-en lévő 11/13. század megerősítésére egy negyed huszár század 4 h 30'-kor kiküldetett.

9 h-tól 10 h 30'-ig ellenséges tüzérség az 1251 ◊ környékére élénken tüzel.

14 h 30'-kor az 1251 ◊-től északra lévő tábori őrsünk kisebb osztaggal megtámadtatott, mely azonban visszautasított.

15 h-kor az 1553 ◊-től keletre lévő tábori őrsünket ugyancsak kb. 2 század erejű ellenség megtámadja, mire az kénytelen az 1553 ◊-ra visszavonulni.

17 h-kor érkezett a hadosztály értesítése, hogy 8-án két bajor zászlóalj Bélborra fog érkezni.

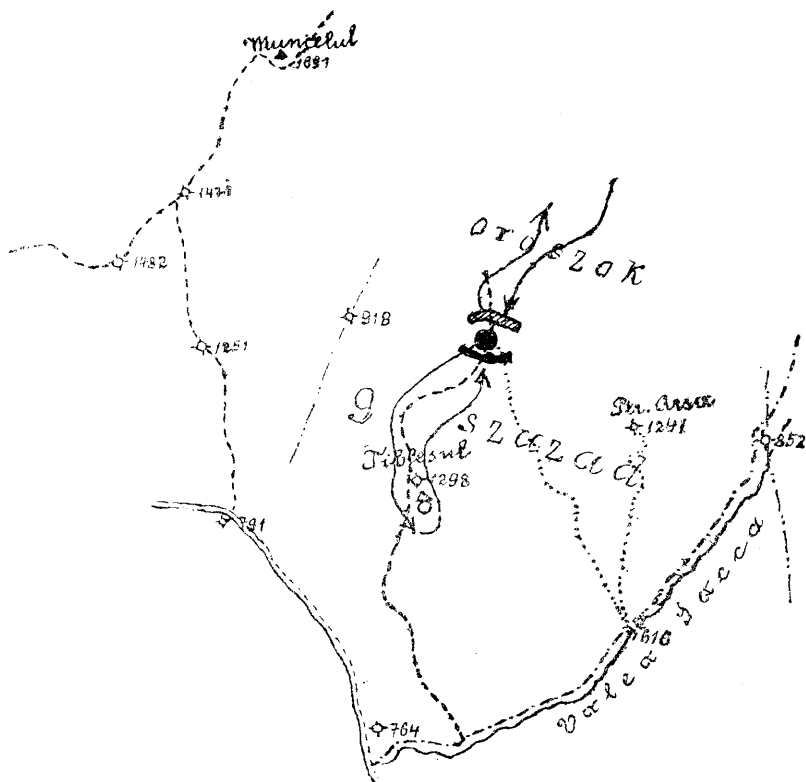
Ugyanekkor az 1553 ◊ ellen 2 ellenséges század támadást intéz, amelyet azonban tüzérségi és gyalogsági tüzzel visszavertünk; az ellenség mintegy 500*-re visszavonult.

Az ellenség 23 h 30'-kor támadását megismétli, — újjólag vissza lett verve. Egyidejűleg az 1396 ◊-től délre lévő saját tábori őrs egy kisebb osztag által megtámadtatott, mely utóbbi is az 1553 ◊ ellen intézett

támadás kudarcra után visszavonult. Az ellenség ujjabb támadásra látszik készülni.

November hó 7-én: tegnap 21 h-kor és ma 2 h-kor az 1251 $\odot$ -tól Kord. P. felé vezető útra előretolt tábori őrsünket egy ellenséges osztag ismételten megtámadta, gyalogsági és tüzérségi tüzünkkel vissza lett verve.

Az 1553 $\odot$ -on a 9/13. század által hajnalban egy orosz foglyul ejtetett, ennek vallomása szerint 10. dragonyos ezredbeli és a tegnapi támadás orosz részről kb. 600 emberrel intéztetett. Ma tüzérségi előkészítéssel a támadás meg fog ismételtetni.

7 h 50'-kor a helyzet: 870 Kord. P.-től nyugatra lévő tábori őrsünket az ellenség a völgyből gyalogsági tűz alatt tartja;

Az 1553 $\odot$ -nál ellenség a támpont előtt 500^x-re, az 1251 $\odot$ -nél pedig 400^x-re be van ásva.

Ellenséges tábori tüzérség és tarackok az 1251 $\odot$ helyét élénken lövik.

11 h-kor a csoportnak egy dragonyos század rendelkezésére bocsájtatik, melyből 1—1 szakasz az 1251, az 1442 $\odot$ -re két szakasz pedig 1452 $\triangle$ -re rendeltetett.

11 h 15'-kor az 1251 ◊ erős ellenséges tüzérségi tüzellel árasztatik el; az ellenség továbbá támadja a Kord. P. felé kitolt tábori őrsünket, mely harcolva az 1251 ◊ felé visszavonul.

11 h 45'-kor 1553 ◊-nál lévő $\frac{1}{2}$ század erős ellenséges nyomás következtében 1452 △-re vonul vissza, melyet az ellenség szintén támad, $\frac{1}{2}$ dragonyos század már oda útban van.

A csoport mindkét útege egy hátrább fekvő állásba vonatik vissza.

11 h 48'-kor 1442 △ irányából rohamkiabálás hallható.

A hadosztály parancsnokság egy esetleg kényszerült visszavonulás esetére, — azon feltétellel, hogy csakis az ellenség erőteljes nyomására szabad a jelenlegi helyzetet feladni — a következő vonalakat jelöli ki:

1. 849 ◊ — Fagetelul — 1452 △ — 1260 ◊ — 1203 ◊ — 1095 ◊ ◊ — 1409 ◊.

2. Bélbor keleti szegélye — 849 ◊.

3. 849—946—1360—1355 ◊—1505 △.

Mindhárom esetben azonban összeköttetés a XI. hadtest déli szárnyával feltétlenül fenntartandó.

Ha a csoport a 3. alatti vonalba kényszerülne visszavonulni, akkor a főszű Székpaták völgyének elzárására fektetendő.

15 h-kor a II/14. zlj. az 1396 ◊-nál lévő részeit az ellenség már délről és nyugatról is megkerülve támadja, mire a zászlóalj visszavonulása elrendeltetik.

Antal hadnagy részletfeljegyzése:

„Az 1396 ◊-t az 5. század és a 6. század egy szakasza tartotta megszállva. Az előző éjjelen már a jobb szárnyunk teljesen védtelenül állott, mert a szomszéd csoportot a kozákok visszaszorították. A magaslattól jobbra kiküldött tábori őrsünket is hajnalban ellenséges osztagok visszavonulásra kényszerítették.

Déli órákban már csak mintegy 200^x átmérőjű körre szorult az 5 szakasz össze. 13 h-kor félkörben bontakozott ki az ellenség erőteljes támadó rajvonal, akadályok állásaink előtt alig voltak, — a számos veszteségek folytán — a csatárok 20—25^x-re voltak egymástól. Az ellenséges többsoros vonal már akadályaink elé ért, amidőn 15 h-kor parancs érkezett a visszavonulásra, amit a cserjés erdő leple alatt aránylag csekélyebb veszteséggel végre is lehetett hajtani.“

Csoportparancsnokság az álláspontját Székpaták északi részénél 946 ◊-ra helyezi át.

20 h-kor érkezik csoportparancsnokság új álláspontjára és a III/13. zljal való összeköttetés céljából, mely megszakadt, egy lovas járőr 990 ◊-en keresztül Bélborra küldetik.

21 h-kor a lovas járőr azon jelentéssel tér vissza, hogy Bélboron már ellenség van és a III/13. zlj. parancsnoka a 889 ◊-nél van körülbelül 30 emberrel.

A 946 ◊-nál egy dragonyos század, (a 3-ik) mely a völgyet elzárva tartja, a csoport parancsnoksága alá lép. Az ezredutász osztaga a 990 ◊ és a kis vasútvonal mellett felállított tábori őrsök megerősítésére kirendeltetik.

Időközben bevonult III/13. zászlóalj legénysége (30 fő) tartalék a 946 ◊-nál.

21 h 30'-kor a II/14. zljal való összeköttetés helyreállítása céljából egy lovas járőr a 932 ◊-n keresztül Szilpás — Bélborra küldetik ki az 1129 ◊-ig. 23 h-kor e járőr azon jelentéssel tért vissza, hogy csak 948 ◊-ig tudott előre jutni, ott azonban minden oldalról már tüzet kapott.

23 h 30'-kor ugyanezen feladattal újabb járőr küldetik ki 1360 ◊ — 1375 ◊ — 1394 — 1355 — 1244 ◊-en át 1087 ◊-re.

15 h-kor az 1442 ◊-ről visszavonuló saját csapatok feltartóztatására a még rendelkezésre álló $\frac{1}{2}$ 6/5. huszár század lett kirendelve.

22 h 50'-kor a hadosztálytól vett értesítés értelmében a 16. bajor gyalog ezred két zlj.-a 8-án északi irányból fog Bélboron át Székpaták völgye felé támadni, a csoport feladata az összeköttetést a bajorokkal felvenni, azok beérkezését pedig a hadosztálynak azonnal bejelenteni.

Fejes Géza tart. főhadnagy harcleírása a Tölgyesi harcokból.

(1916. október 20-tól november 7-ig.)

»1916. október 20-án a 11. század parancsnoka Fejes Géza főhadnagy azon parancsot kapta, hogy századával, mint hadosztály-tartalék, Hollósarka községben nyer elhelyezést, ott két laktáborórséget állít fel és fegyelmező gyakorlatokat tartson. Ezen háborúban kellemesnek nevezhető helyzet október 31-ig tartott.

Október 31-én a század a 15. honvéd gyalogezred parancsnoksága alá lépett és 17 h-kor útbaindított Gyergyóholló községen át a III/15. zászlóalj parancsnoksághoz, majd onnan sötét éjjel úttalan vízmosásokon a kimagasló 1153 ◊-ra, ahova november 1-én 6 h-kor megérkezve felváltotta az 5/15. századot. Az aránylag gyenge létszámú század részére kiutalt terület 2000 lépés hosszú volt, teljesen fedetlen hegygerincen, minden kiépített állások és akadályok nélkül. Elődöm tájékoztatása szerint századommal szemben románok állanak és azok is kimondhatatlan távolságban. Ez azonban mihamar megcáfolást nyert, mert észrevettem, hogy a velem szemben lévő B. Rotunda fenyesében egész sor tüzek égnek és ezek a Péntek patak völgyéig húzódnak, vagyis a saját magaslat lábáig. Első dolgom volt tehát, hogy tiszta képet szerezzek be: 8 h-kor egy kiváló altisztem parancsnoksága alatt 10 honvédből álló járőrt kiküldöttem, hogy derítse fel az előttünk füstölgő tüzek rakóit. 9 h-kor már hallottam a patak völgyéből járőröm ösztüzeit, majd 11 h felé már a Rotunda oldalában több irányból élénk gyalogsági tűz volt hallható. Mindezek után élénk kíváncsisággal vártam a járőr jelentését. 16 h-kor a járőr egy sebesülttel bevonulva jelentette, hogy velünk szemben nem románok, hanem oroszok vannak és már a pataknál találkoztak kuccmás és tányérsapkás oroszokkal, akiket ösztüzekkel elriasztottak és útjukat folytatták B. Rotundára. Ezen helyet az oroszok táboriőrsszerűen megszállva tartják. A járőr azon észrevétlenül átjutni igyekeztén, több oldalról tüzet kapott, egy honvédje meg is

sebesült, majd látva, hogy erősebb osztaggal be akarják keríteni, visszavonult.

November 2-án előretolt tábori őrsöm (1 parancsnok, 4 honvéd) jelenti, hogy erős ellenséges járőr a tábori őrsöt megtámadta és harc közben a tábori őrs parancsnokát szíven lötték.

November 3-án egy körülbelül 80 főből álló ellenséges tisztí járőr támadta ugyanezen tábori őrsömet meg, amely túlerővel szemben kénytelen volt kitérni és bevonulni; az üldöző ellenséges osztagot a század visszaverte és az menekülésszerűen hátrál meg, visszahagyva egy cirill nyomású térképet és egy súlyosan sebesült orosz altisztet. Hogy több sebesülések is lehettek, mutatták a visszamaradt vérnyomok.

Ugyanezen nap délutánján még egy hasonló erejű támadó orosz osztagot vertünk vissza. Mindezen erősebb nyugtalanítások most már kétségtelenné tették, hogy csupán orosz ellenséggel állunk szemben és ezen előjelekből ítélve erősebb támadási előkészületek vannak folyamatban.

Mindezeket mérlegelve és különösen tekintetbe véve, a kiuttalt nagy területre rendelkezésemre álló elenyésző csekély erőt, kértem részemre tartalékot kirendelni. Ugy látszik azonban, tartalék nem állott rendelkezésre, mert ebbeli kérelmemre azon parancsot kaptam, hogy miután a jelenlegi kiugró vonal tarthatatlan: az vissza lesz vonva a mögöttes Korhán tetőre. Majd ezen parancs oda módosított, hogy jelen helyzetben utolsó emberig tartsak ki, mert ezzel nagyban megkönnyebbül egy német hadosztály előnyomulása Gyergyó-Ditró felé.

November 4-én 19 h-kor minden tüzérségi, vagy bármilyen más előkészítés nélkül általános támadást jeleznek ellenünk és rövidesen a legerősebb gyalogsági tűz alatt áll századom. Csatáram lövészetknökből, a géppuskásaim *Kocsis 18. honvéd gyalogezredbeli hadnagy* parancsnoksága alatt derekasan válaszoltak ezen támadásra úgy, hogy az ellenség áttörési kísérlete vissza lett verve és a mintegy 1 és fél zászlóalj erejű ellenség a századom körül, néhol alig 200 lépésnyire beásta magát. Ezen támadó ellenség erejét a kiküldött harciáróreim állapították meg és megerősítették az elfogott foglyok is azzal, hogy ezen 1½ zászlóalj mögött még egy zászlóalj tartalék is van.

November 5. és 6-án kölcsönös gyalogsági tűzharc, a gyűrű mind szűkebbre szorul maroknyi honvédek körül, mi azonban nem csüggedünk, szívósan kitartunk. A legnagyobb gondot a tölténypótlás okozta. November 5-én már a különböző kaliberű ellenséges tüzérség is megkezdte a belövéseit, majd november 6-án erőteljes tüzeléssel árasztotta állásainkat el.

November hó 7-én 10 h-kor az ellenséges tüzérség ismét megkezdte a tüzelést eleinte lassú zavaró tüzettel és így folytatta 12 h-ig. E közben érkezett meg századom részére az étkezés, ami azonban kiosztható nem volt és lerakattam az ott készen álló edényekbe, a mállás állatokat pedig visszaküldöttem a völgybe. 12 h-kor mintegy

pillanat alatt körepülés és füstben volt az egész hegy, megkezdődött — amire elő voltunk készülve — az orosz pergőtűz. Ez tartott szakadatlanul 16 h 30'-ig, majd hirtelen beszüntetve, megindult ellenünk a gyalogság rohama. Pár pillanat és kimerült maroknyi csapatommal védett területet az oroszok áttörték, az egész magaslatot mint egy hangyaboly, elárasztva tömegeivel. Honvédeim és géppuskásaim — kik az utolsó pillanatilg löttek — nagyobbrészt lemészároltattak, igazi hősként magukat az utolsó lehelletig védelmezve. Az oroszok állásaink elfoglalása után saját géppuskáinkat fordították ellenünk, a pár emberből álló megmenekült csoportocskámra.

Mindezeket azonnal bejelentettem, mire egy önkéntes szakaszvezető parancsnoksága alatt 15 fő honvéd küldetett ki, hogy ezzel együttesen ellentámadást hajtsak végre és foglaljam az állást vissza. Természetesen erről szó sem lehetett, az önkéntes fejlövással azonnal elesett, az ellentámadás meg sem volt kezdhető.

Az oroszok már alig 20—25 lépésnyire lehettek tőlünk, amidőn a visszavonulásra kaptam parancsot. Ezer veszedelmek között az egész századom és géppuskásokból megmaradt összesen 26 emberrel értem el a hátrább 2000 lépésre lévő Corbului gerincét és ott teljesen elcsigázva magunkat beástuk. Itt a III/15. zászlóaljjal és az 5. huszárezred részeivel összefüggő állásokat építettünk ki.

Ezen leírásommal tartozom az én volt századomhoz tartozott valamennyi hős bajtársamnak, bizonyága a Tölgyesi szorosban lévő kopasz hegyeken és Hollósarka község temetőjében lévő keresztetek hirdetve az utókornak a tizennégyes ezred és annak legkisebb részeinél is megvolt példás szellemet.«

Salgó László tart. hadnagy feljegyzései a Maros-völgyben előnyomulásnál és a Bélbor körül lefolyt harcokról.

„1916. október hó 8-án és 9-én már ezredünk a Maros völgyében nyomult előre. Járőreink jelentéséből tudtuk, hogy a Maros völgyében elhelyezkedett román erők a tőlünk délre előnyomuló saját csoport által átkarolással vannak veszélyeztetve és keleti irányba vonulnak vissza.

Október hó 11-én ezredünk megfelelő biztosító részeket előre és oldalt kitolva a Maros jobb partján vezető műúton nyomult keletre. 9 h-kor Palota—Ilvánál főcsapatunk a Maros északi kanyarulatához érkezve, hirtelen három oldalról tüzelés hallatszik; ugyanis járőreink a román állásokra bukkantak. A főcsapat megállott és várta a helyzet tisztázódását. Szatmáry Zsigmond főhadnagy századparnok *Salgó László zászlóst* azonnal egy fél századdal jobb oldalvédül különítette ki, azon feladattal, hogy derítse fel, mily irányban és hol húzódik az ellenség állása, mekkora a megszálló ereje, hol vannak a szárnyai. *Salgó zászlós* gyorsan a sebes folyású Maroson fél századával átgázolt — a víz térden felül ért — és az irányul megjelölt meredek szikla felé rajvonalba fejlődve nyomult előre. 2 és ½

órai erős kapaszkodás után elérte a gerincvonalat, ahol *Hoïop József* 2. századbeli szakaszvezetővel találkozott, aki járőrével már felderítette ezen terepet; ellenséget nem talált.

Ezalatt az ezred zászlóaljai a Maros mindkét partján fejlődtek harchoz. Salgó zászlós félé századával északi irányba nyomult előre, de az ellenséggel az érintkezést felvenni nem tudta. 14 h-kor esatla-kozott Salgó járőréhez *Hyross Tibor* és *Grascho* zászlósok hason feladattal kiküldönített járőrei és együttesen működtek a már itt-ott jelentkező román felderítő járőrök ellen, melyeket visszaszorítva, gerincről gerincre üldöztek. 18 h-kor sűrű köd ereszkedett le; ekkor már járőreink a román állásokat megközelítették, miután azonban a kilátás teljesen megszűnt és tovább előnyomulni nem volt tanácsos, az egyesült járőrök az elért helyzetben magukat beásták, az előrekúszott megfigyelőkre a románok olyan óriási tüzelést zúdítottak, hogy az egész völgy rengett bele.

A zászlóaljparancsnokságtól az ellenséges helyzet bejelentésére azon parancsa érkezett vissza, hogy a járőrök vonuljanak be. *Hyross* és *Grascho* zászlósok a parancsot véve be is vonultak, Salgó zászlós azonban azt a küldönc eltévedése következtében meg nem kapta és egész éjjel az elfoglalt helyzetében teljes készültségben kint maradt.

Október 12-én a déli órákban románok egy százada támadni kezdett, a szabadon maradt bal szárnya éppen ott haladt el, ahol Salgó zls. kint maradt csoportjának balszárnya állott; nevezett ezt felismerve, *leszállásból hatalmas oldaltűz alá vette a támadó századot* és abban olyan pánikot idézett elő, hogy teljes rendetlenségben széjjel-szaladt.

Nemsokára ezután érkezett megkésve a parancs, melynek értelmében Salgó járőre is Gödemesterházára bevonulásra utasítottott. A románok Maroshévíz irányába visszavonultak.

Október hó 14-én az ezred általános támadást akart intézni, de végrehajtásra nem került, mert a románok fegyver- és gépfegyvereiket visszahagyva visszavonultak. Gödemesterházán túl az erdő fölött sűrű szennyessárga füst jelezte a visszavonuláskor felgyújtott raktárak pusztulását. A románok oly gyorsasággal vonultak vissza, hogy ezredünk a legerőltetőbb előnyomulás dacára sem tudta a határon belüli utolérni.

Maroshévízen túl az I. zászlóalj külön feladattal balra rendeltett ki, míg a II. és III. zászlóaljak feladata volt Borszék irányába előnyomulni.

Az I. zászlóaljnak sikerült a Par Neagra völgyében a románok egy részére hátulról tüzelle rajtaütöni és a gyalogságukat széjjelugrasztani. A román lovasság kürtszóval rohamot intézett a műút mentén a szorongató saját csapataink ellen, de rajvonalunkig egy ember sem juthatott, mert *Faragó Ede hadnagy* százada tüzelésével teljesen széjjelugrasztotta őket. Erre az ellenség sebtiben lemozdonyozta kis kaliberű hegyi ágyúit, melyekkel a szélrózsa minden irányába tüzelni kezdett, de semmi veszteséget nem okozott.

A románok egyáltalában nem lehettek tájékozva a támadó csapataink számerejéről és a további harc elől gyorsan kitértek.

Október hó 18-án az I. zászlóalj feladata volt a Gora Glodului elfoglalása. A balra lévő 306-os honvédek oroszokkal álltak szemben, mi pedig átkaroló támadást intéztünk a már oroszokkal vegyes román vonalak ellen.

Majdnem térdig érő hóban és igen nehéz terepen nyomultunk előre, az ellenséges állásokat mintegy 200 lépésnyire meg is közelítettük, de tüzérségi előkészítés híján eredményt elérni nem tudtunk, azonkívül a saját tüzérségünk megfigyelője arról értesült, hogy Gora Gloduluit csapataink már elfoglalták; tudniillik a mi ruházatunk színétől, valamint sapkáink alakjától nehezen megkülönböztethető román hasonló felszerelés következtében azon hisztemben volt, hogy minket támadnak a románok hátra, így azután egy vagy több saját üteg minket vett tűz alá, úgy hogy bármerre igyekeztünk, állandóan hatásos tüzérségi tűzben voltunk és számottevő veszteségeket is szenvedtünk. Ebből kifolyólag a csapat helyzete tarthatatlanná vált és kénytelenek voltunk visszavonulni.

November hó 6-án zászlóaljunk már a Bélbor—Hollósarka közötti völgytől keletre fekvő 1011 ϕ -es magaslaton lévő csapatainkat sűrítette, ahova az előző napon a túlnyomó ellenséges támadás következtében a III/15. zászlóalj vonult vissza. A velünk szemben álló ellenséges csapatok túlnyomó része cserkeszekből és kozákokból állott. 18 h-kor erőteljes „Hujj-hujj” kiabálás hallható, néhány puska-lövés hangzik el, majd hirtelen síri csend következett be; ugyanis a tőlünk jobbra lévő dragonyos és III/15-ös zászlóaljat az ellenség (cserkeszek) melegtámadásukkal meglepték és visszavonulásra kényszerítették. Senki sem tudta elképzelni, hogy mi történt, telefon összeköttetés pedig megszakadt. Szathmáry főhadnagy század parancsnok azonnal kiküldötte *Salgó László zászlóst* 6 emberrel a szomszédal megszakadt összeköttetés felvételére. A keletkezett ür azonban olyan nagy volt, hogy az összeköttetést helyreállítani nem lehetett, az oroszok pedig a zászlóaljunk közvetlen szomszédságában voltak. Sokáig lehetett a holdvilágos éjszakán hallani a sebesültek jajgatását és a haldoklók hörgését.

23 h tájban kaptunk parancsot a visszavonulásra és újabb védelmi vonal megszállására a Valea Saccától északra lévő kis Tiblesulon.

November hó 7-én ismét egy századunk állását az oroszok elfoglalták és újból vissza kellett vonulnunk Czifrasarok magaslatra, ahol századunk arcvonala részben helytelen irányba lett felállítva s így az áttekinthetetlen, nehéz terepen egymástól 5—800 lépésre felállított tábori őrsökből (4—4 emberből állottak) néhányat az oroszok hátra fogtak és fogságba ejtették.

22 h-kor vonult vissza az ezred I. és III. zászlóalja is Czifrasarokra, míg a II. zászlóalj ekkor már a Bélbor mögötti magaslatokért elkeseredetten harcolt a Bélborba beözönlött kozákokkal.

November hó 8-án 4 h 30'-kor Salgó László zászlós 20 emberrel és egy géppuskával utóvédül azon parancssal különíttetett ki, hogy kisebb ellenséges erőkkel szemben Czifrasarkon kitartani, túlnyomó erő elől pedig Bélbortól délkeletre fekvő magaslatokra visszavonulni, ahol az ezred I. és III. zászlóalja állást foglal.

6 h 45'-kor támadták az oroszok először meg a fáradtság, éhség és álmatlanságtól kimerült utóvédet, ezen támadás vissza lett verve. A *második ellenséges támadás* 10 h-kor fokozott hevességgel indult meg — szintén vissza lett utasítva. A *harmadik ellenséges támadás* már tüzéségi tüzzel lett bevezetve és nagy erővel indított meg — ennek zöme a Czifrasarok csúcsa ellen összpontosult és 11 h 45'-kor kezdődött.

A beosztott géppuska szinte önönmagát multa felül, gyors egymásután 7½ heveder töltényt lőtt ki, maga előtt nagy pusztítást okozva, az ellenség hullái halomszámra heverték elöttünk. A félkörben elhelyezett Salgó szakaszt most az oroszok oldalból igyekeztek átkarolni és már annyira bekerítették, hogy a közlekedés csak hátrafelé volt lehetséges. A legénység elszántan tartott ki és szakadatlanul erősen tüzelt mindaddig, míg az ellenség tömegrohamával a szakasz felét el nem vágta; mindössze csak 9 ember maradt a parancsnok kezében, akiknek főgondja a géppuska megmentésére irányult; ugyanis a géppuskához beosztott kezelő legénységet egyenként rángatták el a géppuska mellől a hason odacsúszó cserkeszek. A géppuskát, — mivel vize és lőszere már nem volt, a kezelő legénység közül kettő orosz szuronytól megsebesült, egy pedig súlyos lövést kapott — Salgó zászlós szakaszának megmaradt emberei vilámgyorsan az állványból kikapesolták és azzal együtt futva visszavonultak a 10. század előretolt tábori örséhez, ahol még a szétszórtak is gyülekeztek. Itt, miután közvetlen ellenséges üldözés nem érvényesült, a legénység étkezett, lőszerrel ellátott és rendeztetett.

16 h 45'-kor újból kezdődött az ellenség támadása. A géppuska irányzó vette először észre a sűrű erdőben felbukkanó, sárga köpenyes hórihorgas muszkákat, akikre azonnal tüzelni kezdett, majd az egész tábori örs élénk tüzelése csatlakozott ehhez. A fejenként kiadott 550—600 töltényt az emberek három óra leforgása alatt lőtték ki. Az oroszok az erőteljes tüzelés dacára állandóan több vonalban nyomultak előre. *Oswald zászlós* a Czifrasaroktól északra 1 km-re visszamaradt utóvédszakaszával és egy géppuskával a támadó oroszok első vonala mögé férközött be, hogy hátba tüzelje és ott zavart idézzen elő, azonban tervének végrehajtását elhamarkodta, az ellenséges rajvonat és tartalék közé került és ott mindenestül fogságba esett.

Ekkor már erősen sötétedni kezdett; a tábori örs emberei egyenként szaladtak Salgó zászlóshoz, hogy nem tudnak tüzelni, mert a töltény hüvelye a gyors tüzelés következtében fejlődött hőségben a forró töltényürhöz tapadt, puskavessző pedig kéznél nem volt. Amíg Salgó zls egy altisztjével a puskák löképes állapotba helyezésén fáradozott, az emberek kezdtek visszaszökösni, mert lövés nélkül nem

voltak képesek a rohamot kiállani. Salgó zászlós az altiszttel már saját géppuska tüzában tudtak csak hátra jutni, ugyanis az irányzó a sötétben őket is ellenségnek vélte.

A tábori őrs a 10. század futólag elkészített állásáig vonult vissza, ahol mind egy helyre tömörültek, a helyett, hogy a század parancsnoka által kijelölt helyet foglalták volna el. A rendet Salgó zászlós, Berki hadnagy géppuskás század és Moré hadnagy 10. század parancsnoka csak akkor tudták helyreállítani, amidőn az újbóli lőszerpótlással kellő világítóanyag is érkezett. Ekkor már nem kellett a legénységet bátorítani, nyugodtan célozva lőtték, a vonal elég sűrűn volt megszállva, a 10. század megerősítésére egy ulánus szakasz is beérkezett — ugyanis az 1. és 3. század vonalában az oroszoknak sikerült hézagot ütni. A századparancsnokok a harc hevében töltényért rimánkodtak a zászlóaljnál, melynek parancsnoka *Borzu Bélu százados* bámulatra méltó nyugalommal adta ki éppen parancsait, amidőn egy rövidre időzített, saját gránát a zlj. parancsnokság fenyőgalyakból összeállított sátorába csapott be és a parancsnok mellett ülő tisztiszolga mindkét lábát elszakította. Borza százados egyik kezében a telefonkagylóval, másik kezében forgópisztolyával a menekülni készülő törzsbelieket lelövésével való fenyegetéssel tartotta vissza.

A 3. századnál *Paull Ferenc* hadapródjelölt és *Behalik Alajos* szakaszvezető állta meg legderekkabban a helyét. Paull hadapródjelölt *Jemák nevű* megsebesült társa megmentésére a rajvonal elé rohant, mire két orosz öt azonnal üldözőbe vette; több lövést adtak reá le, melyek azonban kárt nem okoztak benne, csak a karabélya agyát roncsolta egy gyalogsági lövedék össze. Paull ekkor önkéntes társával visszaszaladt saját állásokba és egy ügyes ugrással kitért a saját géppuska lövései elől, amely azonnal lekaszálta a két üldöző oroszot. Ekkor volt a harc leghevesebb és legválságosabb, az oroszok a 3. századnál támadt résen akartak minden áron behatolni, de két saját géppuska keresztttűz alatt tartotta ezen hézagot és nem engedte az ellenségnek meg, hogy eme gyenge pontunkat megközelítse.

Az oroszoknak 9 rohamát verte ekkor az I. és III. zászlóalj vissza. Különös szerencse volt, hogy az orosz tömegtámadásának zöme éppen a legsűrűbben elhelyezett géppuskáink területére irányult, amelyek igen nagy veszteségeket okoztak neki.

Faragó Ede hadnagy ekkor mutatta ki személyes bátorságának és elszántságának legragyogóbb példáját, százada rajvonalában feküdt karabéllyal a kezében és a rohamozó oroszok közül számosat küldött a másvilágra; a hulláik 10—12 lépésnyire feküdtek előtte. Hiába való volt az oroszok minden kísérlete és túlnyomó creje, derék 14-es honvédeink vitéz kitartásával összes rohamaik vissza lettek verve.

19 h 45'-kor csendesült végre el az öt óra hosszat szakadatlanul tartó fülsiketítő, idegromboló harcizaj. Az oroszok, látva vállalkozásuk teljes sikertelenségét, kénytelenek voltak visszavonulni, annyival is inkább, mert a bajor csapatok ekkorra már Bélbornál meg-

kezdették az erős tűzérsegi tűzzel előkészített támadásukat, amely három nap mulva a II. zászlóaljunk és a 15. honvéd gyalogezreddel egyesülten ismét birtokba vette a régi állásainkat, melyet azután téli tartózkodásra rendeztünk be.

Ha a 14. honvéd gyalogezred I. és III. zászlóalja nem tartott volna a Nagymezővésztetőn ki, úgy Borszék teljesen elveszett és a németek támadása sem ér oly gyors sikert el.«

Bányai Sándor e. ii. hadnagy naplórészlete 1916. november 8-áról.

»Az egész I. zászlóalj fáradt és kimerült! A hátrahagyott *Salgó* zászlóost pár emberével a Cifrasarokról leverték már, most a Nagymezővésztetőre vezető utat védi haláltmegvető bátorsággal, néhány honvédjével és egy géppuskával. Az orosz nyomás elől azonban kénytelen visszavonulni, hacsak nem akarja maroknyi csapatát és a géppuskáját biztos prédául elfogatni. 17 h-kor Jordánszky önkéntes jelenti, hogy már közel a muszka. Tényleg pár percre reá megindul már a tömegtámadás, mely részünkről elkeseredetten tartóztatik fel, a 3. század már-már inog, de nem szabad engedni, hiszen mögöttünk a Bükkhavas és a Borszéki völgy; ide még egyszer nem jöhet ellenség. „Kitartani fiaim!“ buzdít *Borza Béla* százados, zászlóaljparnok, aki maga is törzsével közvetlenül a rajvonalban van, tisztiszolgája mellette halálosan megsebesül. „Történyt“ a százados válasza.

Csuvara géppuskái söprik az ellenség sorait, *Faragó* század törhetetlen! Véresen omlik össze az ellenség sokszoros támadási kísérlete és 22 h-ig tart szakadatlanul a legvéresebb harcok egyike, amidőn végre belátta az ellenség, hogy a 14-es magyar honvéd nem érti a tréfát, ha a hazáról van szó. További támadást az oroszok bezüntették és 9-én este mi a völgyben táboroztunk már, az oroszok pedig régi állásaikba vonultak vissza«.

Lukszics János főhadnagy, II. géppuskaszázad parnoka, harctéri élményekből:

»*November 7-én* kezdte meg az ellenség az általános támadást. Én két géppuskával az 1251 ♀-en voltam, melyet félköralakulag szállt meg *Benczo András* zászlós parancsnoksága alatt egy gyenge század. Összefüggő vonalunk nem volt, megszállva csak a hegykúpok voltak, a völgyeket pedig egy-egy völgyzáró osztag tartotta megszállva, míg az összeköttetés állandó járőrözéssel történt.

A túlnyomó ellenség (lóról szállt kozákok) már bekerített és elfogott volna bennünket, amikor a visszavonulásra parancs érkezett. A sűrű őserdőben attól tartva, hogy az ellenség elénkbe kerül, értünk Bélbor tulsó magaslataira, ahol Selyem Dezső százados II. zlj. parancsnoka körül gyülekeztünk.

Én parancsot kaptam, hogy géppuskáimmal fedezzem a zászlóalj visszavonulását. Az ellenség már az éjjel bevonult Bélborra, amiről a nagy tábortüzek és a házak világos ablakai eléggé tanuskodtak.

November 8-án egy kbelül 20 fő lovas kozák járőr nyomult utánunk, de tüzzel szétugrasztottam. Az ellenség gyalog járőreivel is össze-összetűzve vonultunk lassan vissza, amidőn a hadosztálytól küldött huszár járőr útján azon parancsot kapta a zászlóalj, hogy tőlünk jobbra egy bajor hadosztály harcban áll az ellenséggel, csatlakozzunk ehhez mi is és vegyük a harcot fel. Bélboron nagy ellenséges tömegeket láttam gyülekezni a hollósarkí út felől. Ellenséges repülő bombákat dobtak reánk le, de kárt nem okozott.

November 9-én a bajor hadosztállyal előnyomulva Bélbort és az előbb részünkről tartott magaslatokat elfoglaltuk.

Veszteségem elég nagy volt, különösen foglyokban, így egyik géppuskámat is, mely a 13-asokhoz volt beosztva, összes kezelő leghénységével együtt elfogták.

November hó 8-án a III/13. zászlóalj összegyűjtött részei a Szék-patak völgy 946 $\diamond$ -nál, ahol a biztosítást a 3. dragonyos lövész osztály végzi, tartalék.

II/14. zljál összeköttetés felvéve még nincs, az ujabban kiküldött járőr ez ideig még vissza nem érkezett.

A legénység nagyon kimerült.

8 h-kor ellenség a 990 $\diamond$ -nél lévő tábori őröt visszavetette — mire az a vasútvonalra vonul vissza. Saját hegyi üteg a 990 $\diamond$ -et erősen lövi.

Ezred értesítetik hogy: a bajor zljnak feladata Bélbortól nyugatra Szilpásnál, a II/14. zljnak pedig — amely a bajor csoportparancsnoksága alá lép — Herlainál állást foglalni.

Ezen parancs közvetítésére 0 h 10'-kor egy tiszt és 5 fő huszárból álló lovas járőr és ugyancsak 1 tiszt és 20 főből álló gyalog járőr küldetik a bajor ezredparancsnokság felkeresésére. Menetvonaluk: 946 $\diamond$ — Szilpás — Bélbortól annyira nyugatra, amennyire a helyzet megkívánja Alunisul mr.

Hasonló feladattal a II/14 zljhoz 1 altiszt 5 lovas, küldetett ki, menetvonala: 946—1360—1355 $\diamond$.

11 h 40'-kor északnyugati irányból erős gyalogsági és géppuska tűz hallható, felderítésre és esetleg a bajor csapatokkal való összeköttetés felvétele céljából újból tiszt gyalog és lovas járőrök küldetnek ezen irányba ki.

13 h 50'-kor a délelőtt kiküldött egyik járőr jelenti, hogy Szilpástól északra 910 $\diamond$ pontot elérte, tőle északra az erdőszegélyt ellenség megszállva tartja. Bélbortól északra harci zaj.

15 h.15'-kor a kiküldött hírszerző különítményünk jelentése szerint: Bélbor keleti szegélyét ellenség tartja megszállva, a községtől északra fekvő magaslatról Bélbor irányába kbelül 200 lovas tart.

16 h-kor ugyancsak a hírszerző különítmény jelenti, hogy Bélbortól erős lovasság mintegy 1000 lovas — kelet felé tartott, majd 16 h 30'-kor oda visszatért és pedig még egyszer annyi erővel (2000 lovas). Bélbor egészen meg van szállva. Véleménye szerint saját csapatok Bélbortól nyugatra fekvő magaslaton lehetnek.

A 990 $\diamond$ ellen Rakottyáson lévő erdőből egy vállalat terveztetik, az ellenség állása jelenleg kikémlelés alatt.

19 h 10'-kor érkezett h. o. parancsa: Azonnal tisztí járőrt kiküldeni bajorokkal való összeköttetés felvételére, melynek parancsnoka a bajoroknak azon utasítást adja át, hogy nekik Szilpás környékére kell jutniok — ezen parancs szóbelileg közvetítendő Bélbortól keletre az 1160 ◊-ra.“

A járőr Grosz hadnagy parancsnoksága alatt 20 h 20'-kor elindult.

20 h 30'-kor sikerül végre a II/14. zlj. az összeköttetést helyre állítani. A zászlóalj ma 11 h 40'-ról kelezve jelenti, hogy Piciorul Bélborului 1087△ magaslato meg szállva tartja. Hajnalban több (8—10) kozák járőrt, mely Bélbor nyugati oldaláról az 1087 △-felé igyekezett jutni, vissza zavarta. Ellenség kbelül 400 fő, Bélbor északi részén gyülekezik és pedig lovasság, tüzérséggel. Hollósaraka felől nagyobb gyalogsági oszlop előnyomulóban Bélbor felé. Összeköttetése sem jobbra, sem balra nincs meg. Allítólag Bélborra egy ellenséges gyalog ezred is beérkezett.

21 h 10'-kor a 990 ◊-t a III/13 zlj. harc nélkül birtokába vette, ennek megszállására 1 szakasz és 1 géppuska rendeltetett ki.

November hó 9-én 3 h-kor érkezik a hadosztály értesítése, hogy a 16. bajor gyalog ezred Bélbor község nagy részét és pedig 1160—966—924 és 1087 △ vonalig elfoglalta.

3 h 20'-kor hadosztály parancsa: „16. bajor gy. ezred azonnal értesítendő, keresse az összeköttetést Benczur csoporttal, vegye birtokába a következő vonalat: 915—1159—1081 és 1160 ◊-t és biztosítsa Bélbor keleti szegélyét. A II/14. zlj. a 16. bajor ezrednek alárendeltetik.

Benczur csoport a bajor 16. gy. ezred élelmezésének foganatosíthatására tett intézkedése után azonnal meneteljen Bükkhavasra. Erről a 16. bajor ezred és a II/14 zlj. azonnal értesítendő.“

A parancs közvetítésére és az összeköttetés helyreállítására két 10—10 főből álló járőr 4 h 45'-kor küldetett el.

7 h 30'-kor bevonult a tegnap 20 h 20'-kor 1160 ◊-ra küldött saját járőr és jelentette, hogy menetvonalát be nem tarthatta, mert Bélbor szegélyéről erős tüzet kapott, amidőn pedig nyugatra kitérve igyekezett célját elérni Herlai magasságában 2 ellenséges tábori őrs közé került, melyek őt széjjelugrasztották. A parancsnok járőrének csak egy részével tudott visszatérni.

10 h 45'-kor hadosztály intézkedése:

„1. Ellenség látszólag Adorján és Reisky csoport előtt visszavonult. Bélboron a 16. bajor gy. ezred egy kozák hadosztállyal áll szemben.

2. A 22. bajor ezred 2 zlja ma a Benczur csoporttal egyesülve a 946 ◊-tól észak felé támad a kozák hadosztály megsemmisítésére.“

10 h 50' a 16 bajor ezreddei összeköttetésre küldött járőr jelentése szerint Bélboron ellenség nincs.

11 h-kor hadosztály parancsa:

„Benczur a csoportparancsnokságot legidősebb tisztnek adja át személyére nézve vonuljon a hadosztályhoz be.“

A csoport parancsnokságát Schneig dragonyos százados vette át és a csoport a 22. bajor ezred parancsnoksága alá lépett.

Tóth Ferenc tart. hadnagy harcleirása 1916. november 3-tól 9-éig Bélbortól keletre lefolyt harcokban a III/14. zlj. működéséről:

„November hó 3-án. Helyzet a következő: Tőlünk jobbra a 15. honvéd gyalogezred a Bitka Assurilonon az 1302- ϕ -n, egy szakasz erejű tábori őrsé a Paltin saroktól keletre.

A Valea Saccában a III. géppuskás század és a 10. század egy része *Berky hadnagy* parancsnoksága alatt.

Ma reggel a 10. század zöme is *Moré hadnagy* parancsnokságával táboriőrsszerűleg megszállotta Tiblesultól délre lévő alpesi kunyhótól a Valea Saccában lévő 816- ϕ -ig a legkeletibb hegynyulványt.

Fenn a Tiblesul 1299- ϕ -n a 9. század volt *Rosenbaum Nándor hadnagy* parancsnoksága alatt.

A Tiblesultól északra az 1471- ϕ -ig *nem volt* megszálló erő.

Az 1471- ϕ -t a 13. h. gy. ezred 11. százada tartotta megszállva.

Tábori őrséink vonala: az 1350- ϕ és a 852- ϕ -tól kissé nyugatra; utóbbinak parancsnoka *Sipos őrmester*. Egy kis tábori őrsünk még a Bistriciora völgyében 791- ϕ -nél.

Ellenség: oroszok és románok vegyesen az egész vonalunk előtt támadáshoz fejlődnek, rendezkednek és nagyobb (60—80) főnyi különítményeket küldenek ki állásaink felé.

Az 1350- ϕ -n lévő tábori őrsünket egy ilyen különítmény visszavetette.

A hadosztály parancsnokságtól kapott értesítés szerint ezredünk I. zászlóaljja és más csapatok útban vannak vonalaink megerősítésére.

Események: a 9. és 10. századtól az ellenség felderítésére járőrök küldettek ki.

Rosenbaum hadnagy járőreinek jelentése szerint 13 h 45'-kor ellenség harchoz fejlődve 1350 és 1299- ϕ -ről jövő utaknál van. Tüzérségünk pár lövést ad le rájuk.

8 h 20'-kor *Veszélák hadnagy* az 1. századdal beérkezett a III. zászlóalj parancsnokságához.

9 h-kor Hollósarka irányából saját tüzérségi tűz és attól délkeletre gyalogsági tűz hallatszik.

9 h 10'-kor a 9. század egy felderítő járőre 1350- ϕ felett elérte a visszavetett tábori őrsünk helyét. Ugyanekkor jelenti *Berky hadnagy* (10. század), hogy *Sipos őrmester* tábori őrsé felől erős puskatűz hallatszik és egy összekötő járőrt oda kiküldött. Ezen időben tüzérségünk a 852- ϕ -t és tőle jobbra a völgyet lőtte.

10 h 15'-kor *Sipossal* megszakad a telefonösszeköttetés, *Sipos* visszavonult a 816- ϕ -tól északra lévő keresztra, ahonnan jelenti, hogy körülbelül 2 század erejű ellenség támadta meg; az első támadást visszaverte és csak a második támadás elől vonult vissza.

12 h-kor *Sipos* jelenti, hogy egy század erősségű ellenség a Piciorul mr. felől leereszkedik és arccal nyugat felé harchoz fejlődik. Tüzérségünk kezdi löni. Ugyanekkor a 9. század felderítő járőre elérte az 1468- ϕ alpesi kunyhója alatti hármás útelágazást.

13 h 30'-kor Sipost ismét megtámadja az ellenség, amit azonban visszavert. Tábori őrsünk a Pietra Arsan áll.

16 h-kor bevonult a 10. század felderítő járőre, mely a 980 ◊—1359 ◊-n ment át, Ptr. Arsan találkozott Berky hadnagy tábori őrsével, azután bevonult Berkyhez. Ellenséggel nem találkozott.

18 h-kor Sipost felváltja Székely egyéves önkéntes szakaszvezető. Egy huszár járőr a hadosztály törzstől kiküldve szintén átkutatta a 980 ◊—1350 ◊ közötti sziklás területet és ellenséget nem talált.

22 h-kor Berky hadnagy egyik géppuskáját kiviszi a keresztnél lévő tábori őrsé elé és két sorozatot kilő. Előtte és utána is csend, csak a délnyugati völgyben észlelhető mozgolódás.

November 4-én 3 h-kor érkezett jelentés szerint Berky hadnagy táboriőrsé a keresztnél van és előtte 2—300 lépésnyire az ellenség; a táboriőrs parancsnoka Oszwald József zászlós.

7 h 15'-kor Oszwald zászlós járőre jelenti, hogy a délkelet felé huzódó völgyben az ellenség állásokat épített ki és akadálykarókat vert le.

7 h 20'-kor gyalogsági tűz hallatszik Oszwald zászlós tábori őrsé felől. Tüzérségünk kezdi lőni a völgytorkolatot — ellenség az Arsa „A” betűje felé huzódó kis gerincen; Oszwald zászlós jelentése szerint oroszok és románok keverve.

7 h 50'-kor Berky hadnagy jelenti, hogy Arsáról a tábori őrsöt egy század erejű ellenség leverte.

9 h 15'-kor az 1. századtól, mely a Bistriciora völgyében a 764 ◊-nél a III. zászlóalj parancsnokság mellett volt tartalékban, 2 raj elindul a Valea Saccában Berky hadnagyhoz. Oszwald zászlós tábori őrsével a kereszttől visszahuzódik, ellenség az Arsáról a 816 ◊ felé vezető gerincen jön lefelé.

10 h 15'-kor Berky hadnagytól délre kiküldött tábori őrs jelenti, hogy ellenséges erő huzódik a Paltin sarok felé; tüzérségünk lövi. Az 1. század 2. raja odafelé lett irányítva.

10 h 45'-kor az 1350 ◊-től északra lévő tábori őrs biztosítása végett 5 ember az 1350 ◊-re küldetett.

11 h 15'-kor a tüzér csoportparancsnokság jelenti, hogy az ellenséges tüzérség 30 perc óta szakadatlanul lövi a Bitea Arsurióit.

11 h 55'-kor Oszwald zászlós jelenti, hogy az Arsáról jön le egy orosz rajvonal, majd gyalogsági tűz hallható.

12 h 40'-kor az 1471 ◊-en lévő 11/13. század jelenti, hogy egy járőre megállapította, miszerint a Tiblesul és 1251 ◊ közötti völgyben egy szakasz erejű ellenség van és pedig a 9. századunk által ugyanezen völgybe időközben kiküldött kis tábori őrsé előtt 5—600 lépésnyire.

13 h 50'-kor a Paltin sarok déli oldalán gyalogsági tűz.

14 h-kor oroszok látszanak az Arsán; ugyanekkor az 1468 ◊ alatti előretolt kis tábori őrsünk felől erős puskatűz hallatszik; összeköttetés a 9. századtól kimegy.

14 h 15'-kor Buck tüzérhadnagy jelenti, hogy az oroszok az 1302 ◊-ot elfoglalták. Az 1. századtól egy szakasz elindul az 1262—1235 ◊-n át a III/15. zászlóalj segítségére.

14 h 50'-kor Valea Saccában a keresztől tűz hallatszik; járőr küldetett a Paltin Sarok felé.

15 h-kor tüzér megfigyelő jelenti, hogy az ellenség Bitca Arsuriloit elfoglalta, saját gyalogság visszafutott, az ellenség üldözi.

15 h 10'-kor a 9. század parancsnoka *Rosenbaum hadnagy* jelenti: 14 h 10'-kor az 1468 $\ominus$ alatti hármás útelágazást egy 30—40 főből álló ellenséges járőr megközelítette, az ott lévő kis tábori őrsünk tűzzel visszavetette — oroszok az 1668 $\ominus$ felé futnak vissza. Az 1. századunk egy szakasza az 1262 $\ominus$ -re lett irányítva; közben erősítésre egy ulanus század beérkezett, amely szintén az 1262 $\ominus$ -re irányított és telefon híján összeköttetéseket hagyott le.

15 h 50'-kor déli szélső tábori őrsünk jelenti, hogy a Paltin Sarkon lévő 15. honvéd gyalog ezredbeli tábori őrs mögül kap lövéseket.

16 h 25'-kor *Berky hadnagy* jelenti, hogy a Paltin Sarok felé felállított két tábori őrsét megtalálni nem lehetett, az oroszok szétugrasztották. A 816 $\ominus$ -tól délnyugatra felállított új tábori őrsé jelenti, hogy a Paltin Sarok felől északnyugatra a 816 $\ominus$ és *Berky hadnagy* csoportjának hátába nagy tömegben jönnek az oroszok.

16 h 50'-kor a 816 $\ominus$ -ról *Berky hadnagy* a III. géppuskás századdal és a hozzá beosztott 10. századbeli emberekkel az 1011 $\ominus$ hátának az orrára jön vissza; a 816 $\ominus$ -nál két raj erejű tábori őrsöt hagyott vissza. A 10. század a Tiblesulról 816 $\ominus$ felé huzódó gerinc azon részéről, mely kelet felé hajlik — támpontjait visszakanyarította úgy, hogy jobb szárnya *Berky hadnagy* csoportjának irányában van.

Berky hadnagy két tábori őrsöt állított fel az 1011 és 1235 $\ominus$ közé és összeköttetés küldött ki az 1235 $\ominus$ -re.

20 h 10'-kor *Koller őrnagy* beérkezett az erősítésül küldött 4. ulanus ezred 150 emberével.

23 h-kor az 1262 $\ominus$ -re erősítésül küldött ulanus századparancsnoka *Jordán hadnagy* jelenti, hogy a magaslatot megszállotta, összeköttetése van II/15. zászlóaljjal jobbra, az 1235 $\ominus$ -re pedig járőrt kiküldött. Ugyanezen időben az 1235 $\ominus$ irányából heves géppuska- és puskatűz hallatszik.

November 5. 12 h 15'-kor összeköttetés érkezik az 1. század 1262 $\ominus$ -re küldött szakaszától; az 1235 $\ominus$ körül a gyalosági és géppuskatűz mindinkább erősödik — tüzérségi tüzet kérünk oda.

12 h 30'-kor az 1262 $\ominus$ -él ellenséges roham, amit az oroszok egymásután háromszor ismételnék meg, ugy szintén az 1235 $\ominus$ -re is.

1 h 50'-kor 50 ulanus egy saját ezredbeli szakaszvezetőnkkel erősítésül az 1235 $\ominus$ -re elindul.

1 h 15'-kor az 1235 $\ominus$ elesett, az ulanus század az 1262 $\ominus$ -re vonul vissza. Ekkor érkezik a 74. dandár parancsa: „Az 1262 $\ominus$ és a tőle észak felé huzódó lejt tartandó a Valea Sacán keresztül a 2 hidtól a Tiblesulig huzódó hegyhát.“ Tábori őrsünk a 10. századtól marad a 816 $\ominus$ -nél és 980 $\ominus$ -nél; a 9. század tartja a régi állást.

4 h 35'-kor *Berky hadnagy* jelenti, hogy az új állást elfoglalta, ugyanakkor azt is jelenti, hogy 816 $\ominus$ -nél tábori őrsét az oroszok dél felől oldalba támadták és helyét magtartani nem tudta.

7 h-kor jelentés érkezik 1262 ♀-ról, hogy 1543 ♀ körül ellenséges csapat mozgás látható nyugat és dél felé.

7 h 10'-kor a III. zászlóalj parancsnokságnál egy III/15. zászlóaljbeli tizedes 5 emberrel jelentkezett.

8 h 25'-kor ugyanide beérkezett a Paltin Sarok-i 15-ös táboriőr.

8 h 30'-kor *Berky hadnagy* jelenti, hogy a 816 ♀-tól jött összekötő járőr jelentette, hogy a 816 ♀-nél a támpont előtti kis hegyhátról 53 oroszot láttak felkuszni.

9 h 15'-kor *Kiss vezérkari* százados kijött a III. zászlóalj parancsnoksághoz.

10 h 10'-kor a 11/13. század jelenti, hogy Muncelul—Tiblesul között orosz erők géppuskákkal a völgybe ereszkednek le. A 2-ik géppuskás szakasz a 791 ♀-n át felmegy a völgyben levő kis tábori őrsünkhöz.

10 h 30'-kor a 9. század jelenti, hogy 1350 ♀-nél gyalogsági tűz és kézigránát harc van.

12 h-kor 70 ulánus elindul a Tiblesulra. Ugyanakkor *Rosenbaum hadnagy* a 9. század parancsnoka jelenti, hogy az 1359 ♀-től északra levő tábori őrsöt az oroszok 980 ♀ felől megtámadták és szétugrasztották; ameddig csak bírták, védekeztek puska- és kézigránátűzzel, de tul-erő következtében magukat tartani nem tudták. Két ember a kunyhónál maradt.

12 h 15'-kor *Rosenbaum hadnagy* jelenti, hogy a 980 ♀ magaslaton vagy 20 oroszot lát, akik tüzelnek; *Móré hadnagy* pedig azt jelenti, hogy inkább saját tüzelés hallatszik és a 980 ♀-n levő tábori őrszhöz összeköttetést kiküldött.

12 h 25'-kor *Rosenbaum hdgy* jelenti, hogy észak felől erős puska-tűz hallatszik.

12 h 40'-kor a 11/13. század jelenti, hogy az 1471 ♀-n levő tábori őrs az 1251 ♀-re vonult vissza, utóvédje a visszavonulást fedezi; különben dél óta az 1251 ♀ magaslatot is az ellenséges tüzéréség lövi. A 2. géppuskás szakasz parancsnoka *Kiss őrmester* jelenti, hogy kiutalt helyét a Tiblesul és az 1251 ♀ közötti völgyben elfoglalta.

14 h 10'-kor *Móré hadnagy* felderítő járőre bevonult és jelenti, hogy a 980 ♀-re, majd az 1350 ♀ irányában a Sziklák felé derített fel; megállapította, hogy az Arsa—980 ♀ és 1350 ♀ közötti völgyben körülbelül 500 román van a Sziklák felé eső részen. Tovább ment az 1350 ♀-n túl északra és hallotta a 9. század tábori őrsének a harcát; gyorsan odasietett, de mire odaérkezett, sem az ellenség, sem a tábori őrs nem volt ott. Erre a járőr bevonult.

14 h 15'-kor *Rosenbaum hadnagy* jelenti, hogy az ulánusok felérkeztek a Tiblesulra.

14 h 30'-kor *Borza Béla százados* az I. zászlóalj törzsével beérkezett a III. zászlóalj parancsnoksághoz.

A 11/13. századdal reggel óta nincs összeköttetés.

A zászlóalj parancsnokságnál tegnap jelentkezett Paltin Sarki 15-ös tábori őrs 8 h 45'-kor az 1011 ♀-n áll.

6 h 20'-kor felért Tiblesulra a 2. század *Faragó Ede hadnagy* parancsnoksága alatt.

8 h 45'-kor 11/13. századdal újra meg van az összeköttetés. A 3. század tartalékban marad 764 ϕ -nél.

10 h-kor jelentés érkezett, hogy 816 ϕ -től délre tábori őrsünk egy orosz járőrt szétugrasztott, ugyanekkor egy orosz járőr huzódik a 10. század felé; majd *Berky hadnagy* jelenti, hogy 10 h 30'-kor a géppuskás osztagunkat egy járőr oldaltűzbe vette.

10 h 40'-kor *Berky hadnagy* jelenti, hogy az 1011 ϕ -től északra huzódó gerincen és az attól nyugatra, valamint délkeletre levő völgyben ellenséges galogság nyomul előre. A Paltin Saroktól lefelé északkeletre huzódó háton szintén ellenséges erők vannak. A 816 ϕ -n tábori őrsünk rendületlenül kitart, dacára, hogy az ellenséges tüzérség is tüzelt reá.

11 h-kor *Faragó hadnagy* jelenti, hogy 2. századdal állást foglalt a Tiblesul és az 1251 ϕ között a Tiblesuli oldalon.

11 h 30'-kor *Rosenbaum hadnagy* jelenti, hogy tábori őrsé az 1350 ϕ -ről ismét visszavonult.

11 h 40'-kor rohamozást jelentenek a Tiblesultól (1350 ϕ -felé vezető uton) keletre lévő völgyben.

12 h 25'-kor *Berky hadnagy* jelenti, hogy a 15-ösök felől gyalogsági- és géppuskatűz hallatszik.

12 h 30'-kor tüzérségi tüzet kérünk az 1500 ϕ -től nyugatra 800 lépésre.

13 h-kor *Berky hadnagy* a 980 ϕ , *Móré hadnagy* a 816 ϕ felől puska tüzelést hallanak.

13 h 50'-kor *Móré hadnagy* jelenti, hogy a középső támpontja felé huzódnak az oroszok.

14 h-kor jelenti továbbá, hogy az oroszok már fenn vannak a gerincen; *Berky hadnagy* balra — *Móré hadnagy* délnek huzódik — a Tiblesulról egy géppuska az alpesi kunyhóhoz megy.

14 h 35'-kor *Berky hadnagy* jelelenti, 200 főnyi ellenséget lát a Valea Saca irás „1^a” beütijénél.

Helyzetről vázlat: Tulóldali vázlat.

November 6. *Rosenbaum hadnagy* jelenti, hogy az 1350 ϕ -re tábori őrsül kiküldött utánusok onnan minden ok nélkül visszavonultak, parancsnokukat figyelmeztette erre, azonban hiába. Erre *Rosenbaum hadnagy* saját századából küld helyükbe tábori őrsöt ki.

15 h 5'-kor *Móré hadnagy* jelenti, hogy a 816 ϕ felett álló tábori őrsünkbe saját tüzérségünk belelőtt, veszteség 1 halott és több sebesült.

15 h 10'-kor *Rosenbaum hdgy.* jelenti, hogy 1350 ϕ felől gyalogsági tűz hallatszik; *Mihalik János zászlóst* 5 rajjal odaküldötte erősítésül.

20 h 40'-kor *Rosenbaum hadnagy* jelelenti, hogy *Mihalik zászlós rohammal az 1350 ϕ -t visszafoglalta.*

19 h 15'-kor megindult az oroszok támadása. *Ujjády Béla százados* a III/15. zászlóalj parancsnok jelzése szerint oroszok az 1262 ϕ északi nyulványa felé nyomulnak több vonalban előre az 1235 ϕ felől.

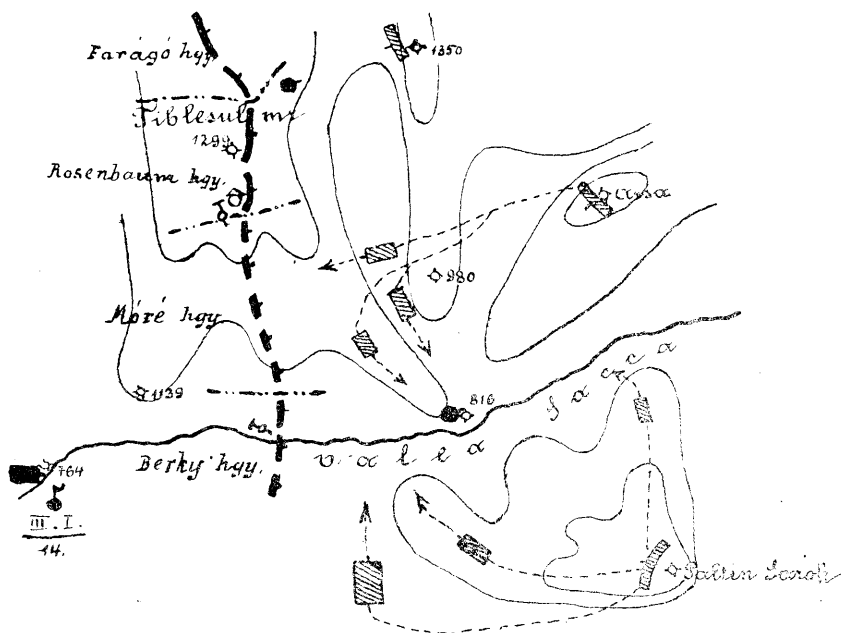
19 h 30'-kor oroszok egy rohama az 1262—1235 ϕ utnál vissza lett verve. Az ellenség az 1262 ϕ -től északkeletre eső nagy völgyben gyülekezik és rendezkedik, tüzérségünk tüzel reájuk.

15h 15'-kor a 816- $\odot$ -nél levő tábori őrsünk 200 lépésnyire visszavonult. Szathmáry főhadnagy a 3. századdal Berky hadnagy és az 1262- $\odot$ közé lett irányítva.

16h-kor a 816- $\odot$ tábori őrsé az utolsó pillanatig kitartott, most leküzdett, csak néhány ember jutott vissza. Berky hadnagy jobb szárnya ellen nagy erő támad.

16h 30'-kor a a helyzet az ellenség részére már rohamra érett; a III/15. zászlóaljjal az összeköttetés megszakad.

Helyzet 14^h 40^í kor:

Legenda: || oroszok; $\odot$ 816-nál tábori őrs parancsnoka: Sefcsik István 10. századbéli szakaszvezető volt.

16h 40'-kor Móre hadnagy jelenti, hogy a részére kiutalt vonalat végig tartja.

16h 55'-kor Berky hadnaggal a telefonösszeköttetés megszakadt, majd 17h 20'-kor ismét helyreállított. Az ellenséges támadás vissza lett verve és Berkynél minden rendben van. Szathmáry főhadnagy szintén jelentkezik telefonon egyúttal jelezve, hogy összeköttetése jobbra az ulánusokkal megvan.

17h 25'-kor Berky hadnagy jelenti, hogy Szathmáry főhadnagy felé erős tüzelés van és annak egyik tábori őrsé vissza lett verve.

17h 30' Szathmáry főhadnagy jelenti, hogy tőle jobbra rohamoznak az oroszok.

17 h 40'-kor Borza százados a 764 ◊-től jelenti, hogy Szathmáry főhadnagy mögött a völgyben puskatüzet hall; az ulánusoknál (1262 ◊-ről) néhány ember visszafutott és jelentik, hogy az ulánusok át vannak törve.

18 h 10'-kor Szathmáry főhadnagy jelenti, hogy tőle jobbra nincs senki. A tartalék századból egy fél szakasz elindul Szathmáry főhadnagy mögött a völgyben, hogy a szétszórt ulánusokat visszavigye az 1262 ◊-re. A másik félszakasz a hollósarki uton lett ugyanezen parancsal 1262 ◊-felé kiküldve.

18 h 20'-kor hiába minden, az ulánusok az 1262 ◊-ről már lent vannak Berky hadnagnynál és a dragonyos század bevonul a III. zászlóaljparancsnoksághoz.

A dragonyosok parancsnoka egy hadnagy, aki Ujjady századosnál volt, jelenti, hogy tőlük (1262 ◊) jobbra már két órával ezelőtt oroszok áttörték a vonalat, saját csapataink csak akkor vonultak vissza, amidőn az ellenség tőlünk egy szakaszt és egy géppuskát elfogott.

19 h-kor jelentés érkezett, hogy az oroszok már Szathmáry főhadnagy százada és a III. zászlóalj parancsnokság közötti völgyben mutatkoznak.

19 h 30': 74. dandár parancsára visszavonulás következőképen: Faragó század (2.), a 4. ulánus század és Rosenbaum (9.) század; A Tiblesul alpesi kunyhójától az 1139 ◊- felé a 10. század; 1139 ◊-től a völgyig Szathmáry főhadnagy a 3. századdal.

Egy géppuska az 1139 ◊-én fedezze a visszavonulást.

További völgyzárlat: a hollósarki völgy nyugati magaslatainak oldalában Berky hadnagy 2 géppuskával, 2 ulánus géppuska, utána 1. század a hid irányáig, azontul ulánusok, dragonyosok és III./15. zászlóalj. A III/14. zászlóalj parancsnokság új helye a bélbóri útról a Cifrasarok felé vezető uton.

Telefonösszeköttetés az I. zászlóaljjal megvan, Tiblesulra járőr ment ki az összeköttetést helyreállítani.

November 7. 1 h körül a 10. század telefonjárőre az 1139 ◊-en át huz egy vezetékét le és a bélbóri uton lévő állami vezetékbe bekapcsolja, így az összeköttetés a Tiblesullal is megvan.

2 h 30'-hor a Nagymezővésztetőn át előre kiépített telefon vonalon megvan az összeköttetés a 37. hadosztállyal és 3 h-kor a 11/13. század is jelentkezik.

7 h 5'-kor a 10. század balszárnyán áttörték az oroszok; az utolsó 50 főnyi tartalékkal Oszwald zászlós elindul a Tiblesulra. A 10. századtól balra lévő csapatokkal a telefonösszeköttetés megszakadt; a 10. századot két orosz század áttörte.

9 h 30'-kor ellenséges tüzérség az 1139 ◊-t lövi.

Uj felállítás. 10 h 30'-kor négy orosz század menetel Munceluiról 1471 ◊ felé, tüzérségünk lövi. (L. tuloldali vázlat.)

A 3. század tévedésből ellenkező arcvonallal, vagyis háttal az ellenségnek állott fel, az oroszok ezt észrevették és 14 h-kor megrohamozták, ugyanekkor a még nem egészen kifejlődött 2. századot is széjjel-szórták. Szathmáry főhadnagy és Faragó hadnagy csak pár emberrel jelentkezett a III. zászlóalj parancsnokságnál.

11h 15'-kor Ujjady százados a hadosztálynak jelenti, hogy az 1197- ϕ -re egy orosz század feljött.

12h 10'-kor egy géppuska lett előretolva a Nagymezővésztetőtől északnyugatra levő kis kupra.

Reisky alezredes értesítése, hogy Cifrasaroktól délre levő völgyben egy ellenséges szakasz közeledik az I. zászlóalj felé. Az 1207- ϕ -en Oszwald zászlós volt kikülönítve 20 emberrel és 1 géppuskával.

12h 55'-kor egy ellenséges század a Cifrasarokról közeledve a völgybe gyülekezik, egy ellenséges szakasz a Nagymezővésztető felé közeledik, egy század pedig az 1261- ϕ felé; úgy látszik kozákok jönnek, mert kardok villogása látható.

Koller őrnagy jelenti, hogy két ellenséges század a Nagymezővésztető felé jön, egy ellenséges század pedig a Cifrasaroktól délre eső völgyben, — végül 1 század az 1197- ϕ -on van.

13h 29'-kor a Cifrasarkon kikülönített *Salgó László zászlós* parancsnoksága alatt levő 16 ember és 1 géppuskából álló tábori őrsünk az 1397- ϕ előtt van 800 lépésre. Tüzérségünk löni akarja a Cifrasarkot, a völgyet és az 1197- ϕ -ot, de saját vonalunkat lövi, sőt az I. zászlóalj törzsébe is beelő; később azonban löelemeit helyes irányba tereli.

16h-kor Oszwald zászlós jelenti az 1207- ϕ -ről, hogy ellenség a tőle északra lévő bélbóri völgyben gyülekezik és felhúzódik az 1348- ϕ felé.

A 3. századnál (Szathmáry főhadnagy) az ellenség támad azonban vissza lett verve.

16h 10'-kor 1. század jelenti, hogy előnyomulnak az oroszok és hogy a 3. századot az ellenség széjjelszórta, a század parancsnoka megsebesült.

16h 30'-kor a harc az egész vonalon igen erőteljes, az oroszok egyik rohamot a másik után hajtják végre, de óriási veszteségeket szenvednek és visszaveretnek. Kilövés a sűrű erdőben alig 10—15 lépésre van. Az egész harcoló vonalon tölténypótlást kérnek; a 3-ik századot az ellenség visszavonulásra kényszerítette, az állásait pedig elfoglalta. Ekkor érkezik be a hadosztályparancsnokság által kiküldött két ulánus század és egy géppuskás osztag, akik *Berky hadnagy csoportjával és Csuvara hadnagy géppuskás századával az újra támadó ellenséget visszaverik, majd ellentámadásba átmelve a 3. század vonalát is visszafoglalják*. Tüzérségünk kitünően irányított pergőtüze ezt nagyban elősegíti.

18h 20'-ig az oroszok kilenc rohama lett visszaverve. Amidőn a tölténypótlás megérkezett (*Lefkó János* őrmester vezetése alatt) az egész rajvonal megéljenezte.

18h 25'-kor általános csend állott be, az oroszoknak igen nagy veszteségei voltak, az előtér tele volt halottakkal.

A hadosztály parancsnokságtól *dicséret érkezik a tiszteknek és legénységnek a felette nehéz viszonyok között tanúsított példás bátor és vitéz magatartásáért*.

Oszwald zászlóst tábori őrsével és géppuskával az 1207- ϕ -nél az ellenség elfogta. Az egész támadás alatt oldalazta tüzével az oroszokat, majd azok hátába került s ekkor őt teljesen körülfogva lefegyverzték, csak néhány embere tudott a géppuska álvánnyal megmenekülni.

A támadás visszaverése után kiküldött saját járőrök több orosz foglyot ejtettek, akik a 269. gyalog ezredhez tartoztak. Egyébként egész éjjel — a járőrök tüzelésén kívül — csend volt.

November 9-én az előreküldött járőrök jelentése szerint az ellenség visszavonul, sok orosz katona teljesen kimerülve közvetlen támpontjaink előtt alva találtatott és foglyul ejtett.

Tüzérségünk és járőreink az ellenség visszavonulását erőteljes tüzelésükkel nehezítik meg.

A bajorok Bélbortól északra támadnak; a 4. ulánus ezredtől egy különítmény rendeltetett géppuskával ki az 1207- ϕ magaslatra, azonkívül a saját I. zászlóaljtól egy a Cifrasarokra és Koller őrnagytól egy az 1190- ϕ -re. A különítmények kiutalt helyeknek elérése után az egész saját csoport is előnyomul és pedig:

a III./14. zászlóalj Cifrasarokra,

az I./14. zászlóalj Cifrasarok és 1197- ϕ között, Koller őrnagy 1197- ϕ és 751- ϕ között, Ujjady százados pedig a 15-ösökkel a 751- ϕ -n túl.

Az üldöző előnyomulás célja az ellenség visszavonulását Bélbor felől elvágni.

A további harcok folyamán sikerült azon vonalat elérni, amelyben a hadosztály 1917. év nyarának közepéig maradt.

November hó 9-től 13-ig a zászlóaljak önállóak: I., III. zlj. Reisky alezredes, a II. zlj. pedig a 16. bajor gyalog ezred parancsnoksága alatt állott.

November hó 13-án 11 h 55'-kor érkezik a hadosztály parancsa, hogy mai nap az ezred I. és III. zlj.-a Bélborra be fog érkezni; a II/14. zlj. a 16. bajor gy. ezred parancsnoksága alatt marad. Együttal értesítetik, hogy a XXIV. menetzászlóalj az ezrednek rendelkezésére áll. A 14. h. gy. ezred törzse 19 h-kor Bélborra érkezett, Benczur alezr. ismét átveszi az ezred parancsnokságát. Estig Bélborra az I. zlj. a 9., 10. század és a menetzászlóalj is beérkezett.

November hó 14-én. A menetzlj. létszáma a pótzlj.-tól való elindulásakor 624 fő volt, beosztásra már csak 472 fő került; oka ezen nagy fogyatéknak a felette gyenge anyag megbetegedése. Nagyobb része 18—20 éves, kisebb része 40 éven felüli, majdnem valamennyi magyar anyanyelvű.

Kiegészítés után a zászlóaljak átlagos lőfegyver állománya 360 fő.

10 h 30'-kor a 11. század is beérkezett. Az I. és III. zlj. rendeztetett.

November hó 15-én 8 h-kor parancs az I. és III. zlj.-al ma estig Hollósarkára beérkezni, ahol az Adorján csoportnak lesz alárendelve. A két zlj. 17 h 55'-kor Gyergyó-Hollósra beérkezett.

Ezen két zlj.-ból és a II/15. zlj.-ből megalakul az *Adorján csoport*, mely a 10. lovas hadosztálynak rendeltetett alá.

Holnapi napra támadás terveztetett, ami később egy nappal elhalasztatott; a holnapi nap tájékozódás, felderítés, tüzérség részéről belövésre használandó fel.

November hó 16-án 0 h 20'-kor vett parancs értelmében a tervezett támadás 17-ére halasztatik. Mai nap is felderítésre és tüzéség belövésére használandó fel.

A csoport részéről 3 felderítő különítmény küldetett ki:

1. 1 szakasz és tüzéségi megfigyelő a 986 ◊-ra.
2. 1 kombinált század 2 géppuskával és 1 tüzéségi megfigyelővel a Wrf. Fagetului hegyhát harmadik kúpjára;
3. 1 szakasz a 742 ◊-ön át Wrf. Fagetuluiira vezető kúpra.

Feladatuk felderítés és összeköttetés; telefon a baraszói templomtól kiépítendő.

A különítmények 10 h 30'-kor átlépték az első vonalunkat.

11 h 30'-kor szóbeli parancsra a különítmények visszavonattak, az ezred I. és III. zlj.-a gyülekezőben, továbbiakra írásbeli parancs következik.

A különítmények 15 h-kor bevonultak.

15 h 30'-kor vett írásbeli parancsra az I. zlj. 764 ◊-nél hadosztály tartalék, a III. zlj. a III/23. bajor zászlóalját fel fogja váltani — az ezred-törzs 764 ◊-nél Jehlin tábornoknak alárendeltetett.

Éjjelre a csoport Felső Hollón laktáborozott.

November hó 17-én az ezredtörzs, a III. zlj. és a századparancsnokok 5 h 30'-kor kocsikon tájékozódás céljából előre mentek a 764 ◊-hez. 6 h-kor a III. zlj., 7 h-kor pedig az I. zlj. csapata is 764 ◊-re elindul s oda 9 h, illetve 10 h-kor beérkezett.

A felváltás 11 h-kor megkezdett és 14 h 30'-kor befejeztetett, a csapat parancsnokságát *Adorján alezredes vette át.*

20 h-kor vett parancs értelmében a csoport területe némi változást szenvedett, mely *november hó 18-án* délelőtt folyamán végrehajtott.

A rendelkezésre bocsájtott $\frac{1}{2}$ II/14. zlj. 15 h 30'-kor a 791 ◊-re beérkezett, ennek 6. százada az 1251 ◊-re küldetett, a $\frac{1}{2}$ 5. szd. pedig csoport tartalék 791 ◊-en. A 6. század kijelölt helyét 19 h-kor elfoglalta.

November hó 19-én a $\frac{1}{2}$ II. zlj. a 764 ◊-hez rendeltetett, mint h. o. tartalék. A csoporttartalék $\frac{1}{2}$ 5. szd.-tól pedig egy szakasz Schnürch alcsoport részére erősítésül rendelkezésre bocsájtott.

November hó 20-án az 5. szd. egy szakasza 9 h-kor 1482 ◊-re felérkezve, onnan nyugatra állásba rendeltetett.

Egész napon az ellenséges tüzéség belövő és zavaró lövéseket ad le.

18 h-kor az 1482 ◊ és 1350 ◊-nél lévő tábori őrsünket ellenséges járőrök megtámadták, azonban visszaverettek.

Tekintettel az 1482 ◊ gyenge megszállására a tartalék szakasz 791 ◊-ről 1251 ◊-re rendeltetett — egy összekötő járőrt hagyván vissza.

November hó 21-én 5 h 30'-kor a tartalékszakasz 1251 ◊-re elindul s oda 7 h-kor érkezik be.

November hó 22-én helyzet változatlan.

November hó 23-án ugyancsak; 16 h-kor felderítésre és nyugtalanításra 3 különítmény küldetett ki:

1. számú: 1 parancsnok 21 ember 1350 ◊ öszvérút 1468 ◊ — Tiblesul;

2. számú: 1 prnok 15 ember 918—1266 ◊-től északra Tiblesul „T“ betű;

3. számú: 1 prnok 30 ember 1471—1440—1691 ◊ Muncelul. Valea Sacca völgybe saját tüzérségi belövés miatt holnap különítmény küldetik ki.

November hó 24-én 1. sz. különítmény felderítette, hogy Tiblesul 1543 ◊-tól délre az 1468 ◊-nál körülbelül 1 ellenséges század állását kiépíti, az alpi konyhónál 3 tábori őrsz. van előre toíva.

A 7. ulánus ezredtől 2 ulánus az ellenséghez átszökött.

Este érkezett hadosztályparancs: „Megbízható jelentések szerint a csoport előtt levő ellenséges lovas csapatok gyalogság által fel lesznek váltva. Foglyok ejtése által igyekezni kell mielőbb megállapítani, hogy ezen felváltás megtörtént-e és ha igen, milyen ellenséges gyalogság által.

E célból erélyes, ügyes tisztok parancsnoksága alatt elegendő erejű különítményeket (önként jelentkezökből) kell kiküldeni.

A tett intézkedések jelentendők. A hadseregcsoporthoz feletti parancsnokságot József főherceg vette át.“

November 25., 26. és 27-én élénk felderítések, foglyok ejtésére jár-örök kiküldése, mérsékelt ellenséges tüzérségi tevékenység. 27-én sikerül a 10. századnak 2 orosz foglyot ejteni, kiknek vallomása: a 103. hadosztályhoz tartoznak és pedig 409. gyalogezredhez. Ezen hadosztályhoz még a 410., 411. és 412. gyalogezred tartozik, az egész hadosztály a mi fegyvereinkkel van felszerelve. Éj folyamán az egész századuk felderítésre lett kiküldve. Századok ereje 150—160 fő, tüzérségük tudtukkal kevés van. Támadási szándékról nincs tudomásuk.

November hó 28-án délelőtt helyzetben változás nincs

9—11 h 20'-ig az ellenséges tüzérség egyes srapel, majd gránát-lövésekkel az 1482 ◊ és 1471 ◊ környékére tüzel, 11 h 20'-tól az 1471 ◊ ellen tűz mind élénkebbé, majd pergőtűzzé válik és kiterjed az 1471 ◊-tól délkeletre húzódo hegyhátra is (saját 7. század).

14—15 h-ig a tüzelés mérsékelt, majd teljesen beszüntetetik.

11 h 05'-kor az 1033 és 878 ◊-nál ellenség mozgadozása észlel- tetik, saját tüzérség tűz alá veszi. 11 h 45'-kor 2 század ellenség D. Werde-től nyugatra fekvő Fenz. H.-nál látható, honnan délre az erdőben eltűnik. 12 h 30'-tól 13 h 50'-ig kisebb ellenséges csoportok Muncelulról 1471 ◊ felé ereszkednek le, majd utánna nagyobb csoportok is követik. 13 h 45'-kor Tiblesulról mintegy 2 század ugyancsak 1471 ◊ felé előnyomulóban. Az előnyomuló csoportokat saját tüzérség erőteljesen lövi. Valószínű, hogy az ellenség 1440 ◊-tól délre és északra levő erdős völgyekben támadáshoz csoportosul.

Az 1471 ◊-tól délkeletre lévő 7. század ellen támadás kíséreltetik meg, mely azonban saját század erélyes tüzelésével megállíttatik.

15 h 50'-kor a II./14. zlj. jelenti, hogy a bal szárnyához csatla-kozó szomszéd csapatot az ellenség megtámadta, de a támadás vissza lett verve. Az ott ejtett foglyok vallomása szerint oroszok 1033 ◊-nál gyülekeznek.

Saját csoport eddigi vesztesége 2 halott és 7 sebesült.

13 h 10'-kor a 1/2 II./14. zlj. hadosztály tartalék a csoportnak rendeltetett alá, a II./15. zlj. h. o. tartalék pedig Hollósarkáról a 764 ◊-hez rendeltetett, amely 19 h 10'-kor ugyancsak a csoport alá rendeltetett.

21 h 15'-kor a holnapi csoportosításra intézkedés adatik ki, mely szerint *Kovács szds.* (III/14. zlj. parnoka) a 918 ◊-völgy zárlat parancsnokságát veszi át csoportja: $\frac{3}{4}$ 9/14. szd., 7/14. szd., $\frac{1}{3}$ 11/14. szd., gyalogs. ágyús osztag a 15. h. gy. ezredtől. A csoportosításnak holnap 7 h-ig készen kell lenni.

Saját tüzérség parancsot kap egész éjjel az 1440 ◊-re és annak környékére nyugtalanító lövéseket leadni.

Lukszics János trt. főhadnagy harctéri élményekből:

„November 28-án Bélbor—Hollósarka között az 1471 ◊-en — szemben az ellenség által megszállott Muncelullal — ismét több erős támadást vertünk véresen vissza, így egyik géppuskám előtt csak amit be tudtunk vonszolni 15 ellenséges halott volt, azonkívül igen sok foglyot is ejtettünk. De ezen 1471-es magaslat nekünk is sok hősi halottunkba került, amennyiben itteni állásainkba az ellenség Muncelulról teljesen belátott és állandó tüzérségi tüzellel árasztotta el.“

November hó 29-én a felderítésre küldött járőrök 5 foglyot ejtettek, kik a 409. orosz gyalog ezredhez tartoztak; ezek vallomása: Két nap előtt érkeztek menetalakulással a 409. gy. ezredhez. Jelenlegi állásban a kozákokat váltották fel. Tegnapi támadás 1 zlj.-al hajtott végre, a mi tüzérségünk igen jól működött, különösen tartalékaikban nagy veszteségeket okoztak. A 409. gy. e. 4 zlj.-ből áll, századok állománya 180 fő. A bekísért foglyok közül négy 20 éves és egy 36 éves, a 20 évesek május óta teljesitenek szolgálatot.

13 h 45'-kor az 1033 ◊-nál ellenséges mozgolódás, 14 h 30'-kor ellenséges tüzérség az 1471 ◊-en lévő saját 6. századot és a 7. szd. jobb szárnyát előbb lassú, majd mindinkább erősödő tüzellel árasztja el, mely 15 h 15'-kor pergőtűzzé fokozódik. Ugyanekkor az 1440 ◊-ről 1471 ◊-felé az ellenséges gyalogság támadása is megindul.

15 h 30'-kor az 1350 ◊-re az ellenség gyengébb erővel ismételtén támad, mely 16 h 40'-ig tartott — valamennyi visszaveretett. A támadó 1 századra és 1 géppuskára becsültetett. Ezen ellenség jelenleg az 1350 ◊-től északra előretolt tábori őrsünk előtt magát beássá.

15 h 45'-kor Tiblesultól 1471 ◊-felé erős osztagok előnyomulóban, erő 2 zlj.-ra becsülve és 15 h 48'-kor az 1471 ◊-en lévő 6. századot tömegekkel rohamozni kezdi, azonban igen nagy veszteségeket szenvedve teljesen visszaveretik; egy helyen, hol a géppuskánk löszere kifogyott és a részünkről szenvedett nagy veszteségek folytán úr támadt — az ellenség betört, azonban *Hyross Tibor zls. szakaszával öntevékenyen ellentámadást intéz, az ellenséget onnan kiveri és a völgyig üldözve 2 foglyot is ejt.*

16 h 20'-kor ellenség támadását megismétli 16 h 40'-kor már ez is visszaveretett. 17 h 50'-kor ellenség Birsén „B“ betűnél gyülekezik — saját tüzérség tűz alá veszi.

18 h 30'-kor járőrünk útján megállapított, hogy oroszok 1440 ◊-környékén magukat beássák — tüzérségünk ezen területet tűz alá veszi.

Az ejtett foglyok vallomása és a felderítésünk alapján az ellenség csoportosítása következőképen gyanítható:

1471 ◊ ellen 1 zlj. első — 1 zlj. második vonalban, jelenleg Birsan és 1440 írás környékén befészkelve — ugyanezen ezred (409) 1—1¹/₂ zlja Muncelulon tartalékban;

1350 ◊ előtt és Ptr. Arsánál állásaink előtt további 2 század.

Nyilvánvaló tehát az ellenség ama szándéka, hogy mielőtt a Tiblesul és Ptr. Arsa hegyháton támadását tovább vihetné, teljes erejével az 1471 ◊-ot birtokba vegye. *Az oroszok összes támadásai, dacára annak, hogy a sűrű köd nekik nagyon előnyös volt; főleg gyalogságunk, különösen pedig a 6 század Pavetics hdgy., Bezemek Béla és Belák Kamilló zászlós hősiesség kitartása folytán, — teljesen kudarcot vallottak; állásaink kivétel nélkül, birtokunkban vannak.*

Mai veszteség: 4 elesett: közte Löbl György ¹/₂ 3 h. ütegbeli hadapród jelölt tüzérségi megfigyelő, aki a rajvonalban 1471 ◊-nál kiváló magatartást tanúsított, és 27 sebesült oroszoktól foglyul ejtetett 2 sebesült és 11 sebesületlen orosz.

19 h-kor h. o. parancsa, hogy a II/15. zlj. egy százada holnap 5 h-ig az 1251 ◊-en legyen — a 2 gépuskája a csoportparancsnokának rendeltetett alá, míg a század 1251 ◊-nél hadosztály tartalék.

Hyross Tibor zászlós naplójából:

»1916. november 29. Az éj folyamán az oroszok szakadatlanul rakettáztak és tüzeltek. Dél előtt folyamán a szakaszommal a rajvonalban lévő 6. század (Pavetics hadnagy) mögé rendeltettem előre mint tartalék. Szakaszomat egy hatalmas szikla mögött, egészen gránátmentes helyen, a rajvonaltól 50—60 lépésre helyeztem el.

15 h-kor az oroszok meglepetésszerűleg pergőtűzzel árasztották rajvonalunkat el, mely körülbelül egy óra hosszat tartott. A pergőtűz olyan pontosan volt a rajvonalunkra összpontosítva, hogy a 6. század légénysége kénytelen volt a rajvonalat otthagyni és hátrább az erdőben a fák védelme alatt meghúzódni. Én ezt látva, igyekeztem a légénységet a rajvonalba visszaterelni, de ez nem sikerült, mert teljesen szét voltak szórva. Selyem Dezső százados zászlóaljparancsnokomnak jelentettem ezt, aki telefonon azon parancsot adta, hogy menjek járőrként előre és ha az oroszok támadnának, szálljam a megmaradt 6. századbeli emberekkel és szakaszommal az állást meg és igyekezzem azt mindenáron mindaddig tartani, míg a már odarendelt 2 szakasz tartalék erősbitésemre fel nem érkezett. A parancsot ezen értelemben végre is hajtottam.

A pergőtűz befejezése után örült ordítózással az oroszok Birsan 1469 ◊ irányából — ahova a pergőtűz alatt összpontosítva lettek — rohamra indultak. Én szakaszommal és a 6. század összeszedett embereivel ekkor már a saját szétlőtt állásainkat megszállottam és heves tüzeléssel, valamint kézigránátózással fogadtam a rohamozókat, kik erre nem számítva, teljesen meg voltak lepve és az első soraik fejet vesztve menekültek vissza, magukkal ragadva a mögöt-

tük lévő rohamozó soraikat is, sok halottat és sebesültet hagyva a völgyben vissza. Az orosz tüzérség a roham megkezdésekor zárótűzet adott le; a roham visszautasítása után oroszok nemsokára a rohamot másodszer is megindítják. Saját géppuskák vize kifogyott és a víz pótlására saját feketekávéval telt kulacsomat adtam oda, hogy a géppuskák működhessenek. Ez sikerült is és a második támadást már ennek közreműködésével vertük vissza; az állásokban valamint annak környékén igen sok halott és sebesült oroszot találunk, közöttük teljesen ép és magukat halottaknak tettető embereket is, akiket foglyul ejtettünk.

Ezen harcokban az oroszok a mi fegyvereinkkel és töltényeinkkel voltak felszerelve, de a töltények nem voltak tározva, hanem egyenként tették a puskába be.

Ezen saját kezdeményezésből végrehajtott ellentámadásért táviratilag az I. osztályú ezüst vitézségi érmet kaptam *Belák Kamilló* zászlóssal együtt. Ki kell emelnem e harcoknál *Badinszky Pál* egy éves önkéntes szakaszvezető vitéz és bátor magatartását, aki egyetlen szakaszparancsnok volt a 6. századtól, aki velem rendületlenül kitartott és néhány emberével segítségemre sietett, miáltal bal szárnyamat a bekerítéstől és az oroszok ottani betörésétől megmentette. *Badinszky* sajnos e harcokban súlyos fejlövést kapott és még az esti órákban meg is halt.

Éj folyamán szakaszomat a 6. század felváltotta és mint tartalék ismét a szikla mögötti helyre vonultam. Ugyancsak az éj folyamán, dacára az állandó erőteljes ellenséges tüzérségi és gyalogsági tűznek, a saját drótkadályok kijavítottak és az útkeresztezésnél lévő betörési pont spanyol bakokkal eltorlasztottatott.«

November hó 30-án éj folyamán eszközölt felderítés eredménye: 1350 ◊ előtt 7 orosz halott, közte 1 zászlós, sok lőszer és egy saját géppuska heveder találtatott ugyanott 4 orosz foglyul ejtetett.

Az 1471 ◊ előtt ellenség *Bírsan* és 1440 irás „0“ számjegyénél állásainak berendezésén dolgozik — tartaléka *Muncelul-on*. Itt ma reggel újabb 3 foglyul ejtetett.

8 h 45'-kor ellenség 1471 ◊ felé újabb támadást indít meg — 9 h 02'-kor ez is visszaveretett. Az 1266 felől oroszok ugyancsak támadnak, eredményt nem tudtak elérni — ellenben a *Rosenbaum* század 12 foglyot ejtett. Nagy köd miatt a kilátás rendkívül korlátolt.

11 h-kor a hadosztály parancsnokság tekintettel ezen megújuló támadásokra hadosztály tartaléknak egy bajor századot rendelt *Bélborrhól* ki az 1548 △-ra

9 h 30'-kor az 1033 és 1401 ◊ vonalból ellenség kbelül 2 századdal támad — ezzel egyidejűleg az 1440 ◊-en keresztül is; a kiterjedés után itélve az első vonala 1—1½ zászlóalj erejű lehet. Ezen támadás még akadályaink elérése előtt gyalogsági és tüzérségi tűzzel visszaveretett; — az ellenség egy része a völgyben 918 ◊ felé visszavonult, mi közben *Mihalik zászlós* 6 foglyot ejtetett.

11 h 20'-kor teljes csend következett be; az 1471 ◊-nél drót-akadályaink előtt a betörés helyén 10 orosz halott találtatott.

11 h 40'-kor ellenség 1471 ◊-t és attól délkeletre lévő állásainkat igen erős tüzéségi tűzzel árasztja el, ami 11 h 55'-kor megszűnt.

12 h 03'-kor 2 fogoly ejtetett, kik azt vallják, hogy az 1440 ◊-tól északnyugatra lévő teknőben gyülekezik az ellenség: eddig azért nem támadtak újból, mert a délelőtti támadás alkalmából tisztjeik vissza maradtak, akik azonban ismét csatlakoztak csapatjaikhoz és most említett helyen gyülekezve rendezkednek. Most mintegy 4 század fog támadni.

12 h 15'-kor 1471 ◊ ellen északi irányból a gyalogsági támadás megindul, eddig azonban még nem fejlődött ki.

12 h 35'-kor 1033 ◊-nál 3 fogoly ejtetett, akiknek vallomása szerint a völgyben egy új zászlóalj gyülekezik, hogy az 1471 ◊ ellen támadjon.

13 h 48'-kor ellenség a szokott irányokból támad az 1471 ◊ ellen, melyhez 1033 ◊ irányából 13 h 55'-kor egy újabb támadása csatlakozik. Valamennyi támadás 14 h 10'-kor visszaveretik és 50 fogoly ejtetik.

16 h-kor az egész vonalon nyugalom állott be.

Mai veszteségünk 3 halott 18 sebesült.

20 h 40'-kor érkezik a hadosztályparancsnokság alábbi dicséréte:

„Pavetics hdgy 6/14. század parancsnokának és Adorján alezredesnek.

Tegnapi támadás vitéz visszautasítása alkalmával melegen üdvözlöm hadnagy urat és derék századát; azon meggyőződésemnek adok kifejezést, hogy hősiek ellentállásukon az ellenség még oly nagy erővel megismétlődő támadásai is össze fognak omlani.

Pavetics hadnagynak és tudomásul Adorján alezredesnek, aki a tekintetbe jövő leginkább kitűnt legénységi egyénéről táviratilag tegyen kitüntetői javaslatot. Haber s. k. tábornok ap: 1130/I.“

„Adorján, Pogány, Krusina csoport; tűzérdandárparancsnokság:

Örömmel vettem Adorján alezredes védőszakasznak a bal szárnya elleni orosz támadás visszaveréséről szóló jelentését, ami fényes bizonyítéka az ott harcolt honvédek és ulánusok kitűnő magatartásának és vitéz ellenállásainak.

Üdvözlöm a derék csapatokat és vezetőit, kiknek kitarlásán bízom meg fognak törni a többi támadások is. Háber s. k. táb. 1130/33 op.“

Ugyanekkor Pogány ezredes dandárparancsnok az ezrednek említett harcokban tanúsított magatartásáért legmelegebb elismerését és köszönetét telefonon tudomásul adta, ami a csapatokkal örömmel közöltetett *Adorján alezredes* csoportparancsnok azon hozzáfűzésével, hogy úgy a tisztikar, valamint a legénységnek legmelegebb köszönetét és üdvözlését nyilvánítja; szilárdan bízva, hogy jövőben is bármely helyzetben hasonlóképpen fogja teljesíteni kötelességét az ezred minden egyes tagja hazája és királya iránt.

20 h 15'-kor hadosztály parancsa: „A 764 ◊- völgyvillánál lévő hadosztály tartalék század az első vonalban lévő legjobban rászoruló századok felváltására igénybe vehető. A felváltás, melynek kezdete és befejezése jelentendő lesz, úgy eszközlendő, hogy a 764 ◊-nél egy századnak, mint hadosztály tartaléknak, állandóan rendelkezésre kell állani.

Antal hadnagy feljegyzéseiből a nov. 29., 30-iki harcokhoz:

„Az 1471 ◊ magaslatát a 6. század tartja megszállva. A század közepén a vonal derékszögben megtört, amely töréstől 120 lépés széles tisztás terült el a sokkal magasabban (1596) fekvő orosz állások felé. Az állások még alig voltak támpontszerűen is kiépítve.

29-én 14 h-tól 16 h 30'-ig erős romboló tüzet ad az ellenség le, majd megindul több vonalban a gyalogsági támadása. Az első kísérletet saját tüzérség teljesen szétverte, úgy hogy gyalogsági harcra sor nem is került.

30-án ugyanazon időben újra megkezdődik a tüzérségi előkészítés, majd teljes két orosz zászlóalj intéz támadást 7 sorral a század ellen. A gyalogsági tűz mintegy 45 percig tartott, a század szívosán kitartott, végre azonban mégis sikerült az oroszoknak a törési ponton mintegy 80 lépés szélességben az állásainkba betörni, de a készenlétkben lévő *Hyross zászlós tartalék szakaszának gyors és erélyes ellentámadása onnan hamarosan visszavetette.*

Az oroszoknak óriási veszteségei voltak, csak a mi századunk előtt több mint 60 halott lett eltemetve és mintegy 120 sebesült foglyul ejtve és a támadó két zászlóalj úgyszólván teljesen tönkre lett téve.“

December hó 1-én éjjel nyugalom. 7 h-tól 7 h 20'-ig ellenséges tüzérség Muncelulról és Par Neagra völgyéből az 1471 ◊ területét élénken tűz alatt tartotta.

7 h 50'-kor az 1471 ◊-ról 1440 ◊ felé kiküldött járőrünk mintegy 800^x-re előre jutván 1 sebesült és 1 sebesületlen foglyot ejt.

8 h 07'-kor ellenséges tüzérség pergőtűz alá veszi 1471 ◊ környékét, saját tüzérség viszonzásul 1440 ◊ és Birsan környékét lövi. 8 h 20'-kor a tüzelés beszüntetetik.

A november 29. és 30.-iki harcokban kitüntettek:

Hyross Tibor zls. 5. szd., *Belák Kamillo* és *Antal Gyula zls.* 6. szd., *Malik János zls.* a 9. szd., *Pöchtigan Ödön* örmester a 6. szdtől: I. oszt. ezüst vitézségi éremmel.

Blestyák István nfk. a 11., *Hlabacsek János nfk.* a 11., *Péntek Géza tizedes* a II. gpo., *Balko Lajos trt. tizedes* 5. szd. a II. oszt ezüst vitézségi éremmel.

Délelőtt folyamán két sebesületlen és 2 sebesült orosz foglyul ejtett. Vallomásaik szerint a tegnapi támadás alkalmával az ő századaik is (12. és 14/409.) résztvettek, géppuskáink tüzétől századuknál 4 halott és körülbelül 10 sebesült volt, — ezen tűz következtében a századuk teljesen szétugrasztatott.

Napközben mérsékelt ellenséges tüzérségi tüzelés.

A 6/14. századot 17 h 30'-kor az 6/15. szd. felváltotta, — előbbi hadosztálytartaléku 764 ◊-re vonult.

December hó 2-án 5 h 15'-kor az 5/14. szd.-ot a 5/15. felváltotta.

Élénk felderítés az ellenség tevékenységének megállapítására, időközönként ellenséges tüzérség tüzel, ebből kifolyólag 1471 ◊-nél a 6/15. századnál 2 halott, 8 sebesült veszteség származott.

November 28-ika óta ejtett összfoglyok száma 132 sebesületlen és 5 sebesült; zsákmány 1 gp. állvány, 2 heveder és 94 fegyver.

December 3-án: Ellenséges állások tüzetes felderítése.

15 h 45'-kor Tiblesul 1543. írás északi szélén nagyobb mozgás észlelhető keleti irányba, amiből az erők eltolására, erősbitések beérkezésére vagy felváltásra lehet következtetni.

A hadtestparancsnok a 6/14. századot délelőtt folyamán 764 ◊-nél megszemlélte és derék magatartásáért megdicsérte.

December hó 4-én a 11/14. zlj a 11/15. zlj által teljesen felváltott és mint ho. tartalék 764 ◊-en helyezkedett el; a 11/14. század hasonmóságban 1251 ◊-nél.

December hó 5-én állásharcok élénk felderítéssel.

15 h 30'-kor a 9/14. szd. figyelője 918. ◊-től északra 4 foglyot ejtett, akiknek vallomása: 2. orosz hadtest 26. hadosztály 102. gyalogezred 11. szd.-ához tartoztak. A 409. gyalogezredet tegnap váltották fel, ezredük 1 zlja állásban, 3 zlj. tartalékban. A századok létszáma 150—200 fő. Dornawatráról jöttek ide, előbbi helyen sok veszteségük volt, ami azonban már pótoltatott; felszerelésük orosz fegyverek.

December hó 6—8-ig állásharcok, csekély tüzérségi tevékenységgel és kölcsönös élénk felderítés.

December hó 9-én 8 h 25'-kor a 7. század járőrei az ellenségnél mozgolódást észlelnek, a 9. századnál egy fogoly ejtetett, kinek vallomása szerint a 442. orosz gy. ezredhez tartozott; ez éjjel jöttek az állásba, hol a 409. gy. ezredet felváltották; utóbbi tartalékul vonatott vissza. A századok létszáma 130 fő.

Ugyanezen időpontban az 1196 ◊ ellen saját részről végrehajtott vállalat sikerrel járt, az előretolt ellenséges állás elfoglaltatott, fogoly is ejtetett, tekintve azonban, hogy mintegy 15 perc múlva nagyobb — mintegy 2 század — erősítés érkezett oda, saját különítmény eredeti állásába visszavonatot.

8 h 45'-kor 1440 ◊-nél egy tábori őrsünket megtámadták, de az ellenség visszaveretett, sőt 2 foglyot is ejtettek, ezek vallomásuk szerint a 102. gy. ezred 4. zlj. 13. századától valók — 4 nap óta vannak az állásban, — századok létszáma 140 fő.

9 h 30'-kor Tiblesul és Muncelul déli lejtjén az 1266 ◊-től északnyugatra a völgyben, úgyszintén az 1440 második „4” számjegy (részletes térkép) alatti völgyben ellenséges mozgás észlelhető, megfigyelés szerint mintegy 2 század támadáshoz csoportosulni látszik. 9 h 45'-kor ezen helyre gyalogsági és tüzérségi tűzünk összpontosításával a csoportosuló századok széjjel ugrasztattak és visszavonultak.

14 h-kor a 9. század előtt újabb 2 fogoly ejtetett. 412. gyalogezred 5. századához tartoztak, századuk létszáma 200 fő; a délelőtti támadást egy orosz zászlóalj hajtotta végre. Ezredparancsnokuk Ungermann ezredes.

A nap további folyamán nyugalom.

December hó 10-én 9 h-kor ellenséges gyalogság az 1440 ◊ keleti és nyugati lejtjén körülbelül 1½—2 zászlóaljjal támad. 8 h 40'-kor a tábori őrsaink vonalában saját tüzérség eredményes működése folytán az oroszok megállani kényszerítették. 9 h-kor az ellenség nyomása következtében a tábori őrsaink bevonultak, az ellenség drótakadályaink előtt mintegy 200 lépésnyire sűrű rajvonalba beássa magát.

Nagy kiabálás hallható, állítólag korbáccsal hajtják a legénysége előre. Saját tüzéség, gránátvetőink, gyalogság és gyalogsági ágyúink erőteljesen tüzelnek az oroszok rajvonalára és álló tűzharc fejlődik ki.

16 h 30'-kor a 6. század előtt 150 lépésnyire beásott sűrű ellenséges rajvonatra tüzéségünk tűzzel rajtaütött, úgy ennek, valamint a közvetlenül követő előreküldött erős járőreink nyomásának következtében oroszok eredeti állásaikba visszavonulni kényszerítették. Járőreink egész az ellenséges állásokig üldözik az ellenséget, saját tábori őrsők felállítás helyüket ismét elfoglalják. Az üldöző járőrök közül különösen kitüntette magát *Szunyogh János* tizedes járőre, melynek derék parancsnoka feladatát igen ügyesen hajtotta végre és az ellenségnek tetemes veszteségeket okozott. Az előterepről eddig 15 halott és 1 sebesült orosz hozatott be, saját részről veszteség nincsen.

Sebesült orosz vallomása szerint az ellenség 8 századdal támadott, ezred száma 102. Oroszok sebesültjeiket és halottaikat magukkal vitték, ezt bizonyítja a havon látható véres sávok.

Az arcvonal többi része előtt nyugalom. Délután folyamán a 9. szd. 5 orosz foglyot ejtett, kik vallomásuk szerint a 412. gy. ezredhez tartoznak, a 103. hadosztály kötelékében, ezredparancsnokuk Ungermann ezredes. Orosz puskákkal vannak felszerelve, lőszer fejenként 120 db., gázálcokkal el vannak látva; létszám századonként 200—220 ember. Ezred két zászlóalja tartalékban; élelmezés gyenge; tisztjeik által minden nap támadáshoz lesznek előrehajtvá, egy darabig előre is nyomulnak, de azután rendszerint megállanak. A 10. szd. által ejtett fogoly ugyanezen orosz ezredből való és hasonló vallomást tett.

Éj folyamán nyugalom.

December hó 11-én 9 h-kor megfigyelés szerint a Par Neagra völgyben 829 ϕ -nél egy gyalogszázad és 2 ágyú nyugati irányba menetelt. 11 h 45'-kor a Par Neagra völgyben élénk mozgólódás észlelhető, lovak és járművek ide-oda futkosnak.

Egyébként egész nap nyugalom.

December hó 12-én 7 h 45'-kor a Par Neagra völgyében, 829 ϕ -nél, 3 ellenséges gyalogszázad nyugat felé menetel, ugyanott pár perc után hasonló irányban egy ágyú vonszoltatott. Ezen völgyben általában élénk forgalom észlelhető.

10 h 35'-kor a 9. századnál ismét egy orosz foglyul ejtetett, vallomása: a 415. ezredhez a 103. hadosztály kötelékébe való, létszám szdonként 200 fő, a mi puskáinkkal vannak felszerelve. Ezred 1., 2. zlja állásban, a 3. és 4. zlj. tartalékban. Élelmezésük gyenge.

19 h-kor érkezett távirati értesítés, hogy Vilmos császár és Károly király az ententenak a békekötést felajánlotta, — a csapatoknak azonnal ki lett hirdetve.

December hó 13-án 8 h-kor a 10. századot az 5. század felváltotta, előbbi a 764 ϕ -nél 13 h 30'-kor mint hadosztálytartalék helyét elfoglalta. Ugyanezen napon, valamint *december hó 14-én* az arcvonal előtt nyugalom.

December hó 15-én 9 h-kor vett távmondati parancs értelmében a 11/14. szd. mint hadosztálytartalék a 791 ϕ -hez kivonandó.

Iparkodni kell a II/15. zlj.-at állásból kivonni és a 764 ◊ -hez ugyan-csak hadosztálytartalékul elhelyezni.

A 7. század ma 6 h-kor 1 parancsnok és 4 főből álló felderítő járőrt küldött ki, amely Muncelul 1691 ◊ -tól délkeletre lévő kúptól a délnyugati irányba húzódó völgy felső szélénél 10 h 30'-kor egy 7 főből álló orosz tábori őrsre bukkant. Járőrünk ezen tábori őrsöt hason kúszva megközelítette és kézigránatokkal meglepőleg megtámadta, majd nyomban meg is rohamozta. A tábori őrs védekezni nem tudott, fegyverét letette és magát megadta. A 7 foglyon kívül 7 puská, 4 szurony derékszíjjal és az összes töltények zsákmányul estek. Gázálarcuk nem volt. A foglyok vallomása: 102. gy. ezred 10. szdtól valók, létszám századonként 3 tiszt vagy tisztjelölt és 70—80 fő. Ezredparancsnokuk fején megsebesült, béke felajánlásáról nem tudnak semmit. Élelmezés gyenge.

December hó 16-án arcvonal előtt nyugalom. Megfigyelések alapján megállapították, hogy 1440 ◊ -nél az ellenség állásaiból a tábori őrsének vonala felé a hegygerinc két oldalán az éj folyamán 2 futóárok emeltetett ki, a nyugotinak hossza 60 lépés, a keletié 40 lépés. Felderítésére és a munkálatok zavarására járőrök kiküldettek, ezek jelentése szerint a futóárkok az ellenséges állásokat és az elől-
lévő tábori őrsök támpontját kötik össze.

December hó 17-én arcvonal előtt nyugalom. 12 h-kor a 7. századtól Muncelul felé 1 parnok és 10 főből álló járőr egy 14 főből álló ellenséges járőrrel találkozott; az ellenséges járőrt maga mellett elhaladni engedte s azután megrohamozta. Rövid kézitusa után 4 orosz halva ott maradt, 5 fogságba esett, a többi elszaladt. A járőr parancsnoka és 4 embere az I. o., három a II. o., a többi bronz vitézségi éremmel lett kitüntetve.

December hó 18-án helyzetben változás nincsen.

Litzmann német gyalogsági tábornok a 816 ◊ -nál lévő állást és a tartalékokat megszemlélte, teljes megelégedésének adva kifejezést 3 legénységi kitüntetést osztott ki.

A hadosztálynak 15-én a felváltásra, illetve csoportosításra kiadott rendelkezése mai napon végrehajtott.

December hó 19—22-ig arcvonal előtt nyugalom, állandó felderítés.

December hó 23-án 15 h 30'-kor 1 parancsnok és 25 főből álló osztag a Val. Sacca völgyben 1147 ◊ irányában felderítésre kiküldetvén az 1147-től délnyugatra lévő tisztáson egy erős ellenséges tábori őrsöt megtámadta. Saját osztagnak sikerült az ott részben dolgozó, részben szolgálatot teljesítő ellenségből 12 foglyot ejteni, ezenfelül 3 orosz halott, 1 pedig sebesülten a helyszínén maradt, míg a többi széjjelugrasztatott.

A bekísért foglyok vallomása: 11 fő a 269. gy. ezredtől, 1 fő pedig a 30. sapeur zljéből való. A megtámadott tábori őrs 35 emberből állott, ezenfelül az állás kiépítésén még 25 fő és 2 sapeur dolgozott ott. Az ezred 4 zljéből áll, századonként 220—230 fő létszám, orosz puskákkal vannak felszerelve. A 68. orosz hadosztály a 269.,

270., 271. és 272. gy. ezredekből áll és a 36. hadtest kötelékébe tartozik. Főállásaik előtt 4 soros dróttakadály van, az állások férőhelyekkel kiépítve. Étkezésük rossz, ruházatuk megfelelő. Ezelőtt másfél hónappal jöttek a rigai arcvonalról. Az egyik fogoly vallomása szerint ezelőtt 3 nappal mögöttük 20 km-nyire egy új hadtest érkezett. Békefelajánlásról tudomásuk nincsen. Az osztag parancsnoka és 1 tizedes az I. oszt., 4 ember a II. oszt., a többi bronz vitézségi éremmel lett kitüntetve.

Egy másik saját járőr, mely az 1401 ϕ felé küldetett ki, az ott lévő orosz tábori őrsöt ugyancsak meglepte és széjjelugrasztotta, mely alkalommal 2 drb. puskát zsákmányolt. Felderítését továbbfolytatni nem tudta, mert három oldalról tűzbe került. Megállapította, hogy az oroszok 1401 ϕ és attól északra lévő kupokat tábori őrsökkel megszállva tartják; a tábori őrsök 200 lépésre állanak egymástól és az állásaik kiépítésén dolgoznak.

A nap folyamán mérsékelt ellenséges tüzérségi tevékenység.

December hó 24—31-ig helyzet változatlan, élénk felderítés, foglyok elvétele ejtetnek, vallomásuk lényegében egyezik az eddig elfogottak bemondásaival.

A vállalatok közül kiemelendő december 30-án *Neuber Ernő tart. zászlós*, aki 15 főből álló járőrével Rosenbaum t. hadnagy századától (9/14) az 1266 ϕ -on elhelyezkedett igen erős ellenséges tábori őrs rajtaütésére rendeltetett ki. Neuber feladatát fényesen oldotta meg: a tábori őrsöt teljesen meglepte, azt széjjelugrasztotta és 2 tiszt, valamint 5 fő legénységet foglyul ejtve veszteség nélkül vonult be.

1917. január 1-től június 15-ig.

Állásharcok az elfoglalt területen. Az időjárás február havában felette zord, ellenségen kívül farkasok is veszélyeztetik egyes személyeinket a járőrmeneteknél. Az előrehaladás hihetetlenül nehéz, sőt a terepen sok helyen az 1 m-es hóval borított őserdőben teljesen lehetetlen. A csoporton belül időközönkénti felváltás fajvonala és tartalékok között. Ellenséges és saját tüzérség időközönkénti mérsékelt működése. Élénk felderítés az ellenség állásai és csoportosításának megállapítása és az abban előforduló változások nyilvántartása céljából. Kiseb vállalatok az ellenség nyugtalanítása és foglyok ejtése céljából. Kiemelve *Neuber Ernő tart. zászlós* március hó 19-én 16 fő erejű járőrével az 1492 ϕ nyugati oldalán eszközölt erőszakos felderítése, ugyanis az ott állásain dolgozó ellenséget széjjelugrasztotta, több ember veszteséget okozva az oroszokat géppuskáik és aknavetőik működésbe helyezésére kényszerítette, amiből azután azok helyét és számát megtudta. Ezen ügyes tettéért március hó 21-én József főherceg hadsereparancsnok szemléjénél személyesen tüzte fel mellére az ezüst vitézségi érmet.

Az állásokban hosszabb tartózkodás folytán teljes berendezkedés, közlekedési vonalak kiépítése.

Június hó 16-án 4 h 45'-kor *Badinszky László* 6. századbeli hadnagy járőrével a Valea Sacca északi oldalán közel az ellenséges állásokhoz erős járőrharc árán 1 orosz tisztet és 5 embert foglyul ejtett. Saját részről e harcban egy altiszt súlyosan, 1 honvéd könnyebben megsebesült.

Egyébként változatlan.

Június hó 17-től július hó 26-ig. Helyzet változatlan, tevékenykedés az állásharcokban.

Ojtozi szorosban lefolyt harcok.

Július hó 27-én. Éj folyamán a II/14. zljat a 60. gyalogezred, a III/14. zljat pedig a 65. gyalogezred felváltotta.

Július hó 28-án a III. zlj. 6 h-kor Hollósarkáról motorkocsikon, a II. zlj. 15 h-kor az erdei vasúttal a 764 $\diamond$ -tól Maroshévizre szállítottatott.

Július hó 29-én vasuti szállítás:

2 h 34'-kor II. zlj. törzse, 5. és 6. század;

7 h 05'-kor 7., 8. és géppuskás század;

10 h 30'-kor III. zlj. törzse, 9. és 10. század;

12 h 30'-kor 11., 12. és géppuskás század;

17 h-kor ezredtörzs, műszaki század és gyalogsági ágyus osztag.

Az I. zlj. felváltása 28-ról 29-ére éjjel hajtattott végre, a felváltott zlj. 29-én délután folyamán az erdei vasúttal Maroshévizre szállítottatott, est folyamán bevagónirozása után szintén elindult.

Július hó 30-án ezredtörzs, műszaki század és gyalogs. ágyus osztag 2 h-kor Sepsi-Bükszád—Bálványos fürdre érkezik. A pályaudvar ki nem világítása folytán kirakodás fényszóró mellett 2 h-tól 5 h-ig tartott. 14 h-kor indul ezen szállítmány teherautókkal Ojtozra s oda 20 h 30'-kor érkezett be. Ugyanoda 22 h-kor a III. zlj. is beérkezik, mely autókkal Bereck-ig szállítottatott, onnan pedig gyalogmenetelt.

Az ezred vonata és összes lovai Bálványosfürdről gyalogmenetben indítottak a csapat után el.

Július hó 31-én 7 h-kor a III. zlj., 9 h-kor az ezredtörzs és műszaki század Clabucul 1366 $\diamond$ -ra gyalogmenetben elindul, oda 17 h 30'-kor beérkezve a II. zljal egyesül és mint hadtest tartalék táborba száll.

Az I. zlj. Ojtozról 17 h 40'-kor indul és Eszternasortetón 1259-nél táborba szállva éjjelezik.

Augusztus hó 1-én az I. zlj. a hadtest parancsnokság rendeletére 6 h-kor éjjelezési helyéről az 1041 $\diamond$ -hez menetel, ott a 8. hegyi dandár parancsnokság alá rendelve azon parancsot kapja, hogy a Coarnele 1151 $\diamond$ -en kiépített 2. védelmi vonalat szállja meg. 18 h-kor a zászlóalj a 82. gyalogezred parancsnoksághoz 589 $\diamond$ -re ismét útbaindítottatott.

Hyross Tibor zászlós naplójából:

»1917. július végén a Tölgyesi szorostól északkeletre lévő állásainkat sűrűsége átadva, gyalog, vonaton és autókon Ojtoz felé vonultunk, ahol a románok az arcvonalunkat áttörték.

Az ezred I. zászlóaljja mint élzászlóalj az Ojtozi szoros előtt és a Casimului lejtőjén lett harcra vetve, miután aug. 1-én bevetett 69. közös gyalogezred rohamzászlóaljának az ellentámadása alkalmával tetemes vesztesége volt, de sikerült az ellenséget rövid időre megállítani.

Augusztus hó 2-án 22 h-kor ment századom rajvonalba és pedig egyenként szakadozva, miután az ellenséges rajvonala 70—80 lépésnyire állott és a felváltást felette óvatosan kellett eszközölni. A századom a 69. gyalogezred rohamzászlóaljának megmaradt részét váltotta fel és mint hajnalban láttam, nekem az ojtozi műút, kis kasút és egy útkeresztezés védelme jutott. Álláskiepítés egyáltalában nem volt, csakis hevenyében kiemelt fejező állásocskák. A románok a mozgadozást észrevették és 23 h-kor leváltás közben tüzzel rajtunk ütöttek, mely után támadni kezdtek. Teljes sötét lévén, csakis a toroktüzek irányából tudtam meg, hogy az ellenség vonala hol lehet, mert a 69. gyalogezred rohamzászlóaljához tartozó hadnagy csak pár szóval tájékoztatott a helyzetről azon megkereséssel, hogy embereit egyenként küldjem hátra. Így teljesen idegen terepen és viszonyok között, ellenséges támadás közepette elrendeltem a tüzelést, természetesen a 69-esek töredékét nem engedtem hátra, hanem rajvonalam sűrítésére bevettem és így a románok éjjeli támadását sikeresen visszavertem. Éjfél után 2 h felé ismételt parancsra a 69-esek fennmaradt részét hátra küldöttem.

Augusztus 3-án 4 h felé aknavetéssel előkészített és tüzérségi tüzzel támogatott támadást kezdtek a románok, mely támadást — mint később megtudtuk — francia tisztek vezettek, azonban sikerült ezt is visszavernem, a balszárnyamon az útnál csak kézigránátokkal tudtuk a románokat visszavetni. A reánk nézve felette kedvezőtlen terepen oly nagy veszteségem volt, hogy ezen támadás visszautasítása után rajvonalamat egy szakasszal sűríteni kellett. Meleg étkezést akkor már 2-ik napja nem ettünk és a tartalék adagot — számítva az élelmezés további késedelmezésére — felére kellett redukálnom. Egy szerencsénk azonban volt, mert történet, puskát és kézigránátot annyit küldtettem parancsnokom Szakál alezredes, amennyit csak kértem. Nap folyamán körülbelül 17 h-ig amennyire lehetett, kimélyítettük a gödröket és azokat kezdtük összekötni, mert az a kis domb, mely a legexponáltabb helyen volt és uralta a szakaszt, valamint a pár épen maradt szálfá védelmet nem nyújtott, a románok pedig a szemben lévő hegyoldalból minden mozgást észrevettek és azonnal gyalogsági, ágyu- és aknatüzzel zavarták a munkálatainkat. A románok ugyan szintén állásaikat építették ki, de zavartalanabban, mert sem géppuskáink, sem aknáink, sem pedig gyalogsági ágyunk

nem volt, puskatűzzel pedig vajmi keveset értünk el, miután elegendő mélységű állásaikba az első lövés után bebújtak.

17 h-kor a román állásokban igen élénk mozgást észleltem, amit azonnal jelentettem Szakál alezredesnek és kériem tüzérségi támogatást, mert támadásra következtettem, amit azonban telefonösszeköttetés megszakadása folytán nem kaptam és annak kijavítása a felette nehéz terepen igen lassan ment.

18 h felé román tüzérség megkezdte a munkáját, melyet aknavetőik és gyalogsági ágyuk támogattak. 18 h 30'-kor a tüzérségi és aknavető pergőtűzzé fokozódott, mely 19 h-ig tartott. Ezután megindult a románok tömegtámadása a műút és az út mentén. Szakasszal a tüzelést a legvégsőkig fokozva tartottam magamat és látva az óriási túlerőt, már azt hittem, hogy az állást tovább nem tarthatom, amidőn a románok a jobb szárnyamról oldalzó tűzbe jutottak és el kezdtek visszaszaladni; szakaszom pedig erre még fokozottabb erővel kezdte tűzzel üldözni. A románok vesztesége igen nagy volt, de én is megfogytam alaposan. 21 h felé a románok egy vöröskeresztes lámpával 6 fő erejű temető járőrt küldtek ki és azok 21 h-ig folytonosan hordták állásaikba a sebesülteket és halottakat. Én a járőrre nem tüzeltem, hanem szintén felhasználtam ezen időt a saját sebesültek és halottak összeszedésére és egyúttal állásaink kiépítésére.

Augusztus 4-én 5 h felé megkezdődött a kölesönös és állandó tüzelés; 6 h felé a saját tüzérség is tüzelni kezdett, de lövedékei a román állások mögött csapódtak be; mint később megtudtam, a tüzérségi megfigyelőnk románok részéről csapatösszevonást vett észre és ezt zavarták tűzzel meg.

A tüzérségi tüzelés 6 h 30'-kor mindkét fél részéről igen élénk lett, a románok a századom állásait 28-as aknákkal árasztották el. 7 h felé románok részéről a tüzérségi tűz beszünttetett, majd egy rövid tűzzel való rajtaütés után megindult a gyalogságuk támadása. A románok már ekkor hullámokban támadtak, az első hullámokat körülbelül 20'-ig gyalogsági tűzünkkel megállásra kényszerítettük, saját tüzérségünk ekkorra már belötte magát és élénk tűzzel árasztotta el a román állásokat és azok támadó hullámait. A bal szárnyamra támaszkodó szakasz és a jobb szárnyam rajának oldalzó tüze, a többi rész élénk tüzelése és a „Rajta” kiabálások annyira megfélemlítették a románokat, hogy a harmadik hullám még el sem érte a két elsőt, amidőn már visszafordult és állásaiba visszamenekült, melyet a többi támadó hulláma is követett. Így sikerült ismét az ellenség támadását visszaverni.

Ezen a napon kaptunk először az állásokban két nap után étkezést, de az is csak egy napos főtt húsból állott, mert a leves és főzelék, mire előrejutott, megsavanyodott és élvezhetetlen volt. Félttem, hogy a legénységemre a legválságosabb pillanatban nem fogok számíthatni, mert az éhségtől, a nagy melegtől és a hullák bűzétől ragályos betegségek ütnek ki, vizet pedig olyant ittunk, amelyben napok óta hullák heverték.

Ugyanezen napon 14 h felé ismét kaptunk élelmezést és pedig húskonzervet és fejenként $\frac{1}{2}$ kenyeret. Éppen idejében érkezett, mert sejtettem, hogy a románok ismét megkísérlik a támadást és ha az út és vasút mentén sikerül vonalunkat áttörni: úgy a hátunkba kerülnek, aminek kimondhatatlan következményei lettek volna és ha éppen akkor éhségtől legénységem már harcképtelenné vált volna.

A délelőtt folyamán erősbítést kértem, amely azonban be nem érkezett. Közben 16 h 30'-kor erős záporosó keletkezett, mellyel egyidejűleg a román tüzérség is megkezdte működését. Időközben a kézigránát pótlás beérkezett és felkészülve vártuk a románok támadását. 16 h 45'-kor az ellenséges tüzérség tüze pergőtűzzé fokozódott, majd mintegy 30 perc után megindult az eddigi román támadások közül a leghevesebb. Csekély saját tüzérség támogatása mellett a legélénkebb gyalogsági és kézigránát tüzet fejtettünk ki — ennek dacára a román tömegek egy részlegének sikerült a balszárnyamba betörni, ahol ádáz szurony kézítása keletkezett. A legváltásosabb pillanatban érkezett erősbítésül a bal szomszéd szd. egy szakasza *Németh Mátyás hadnagy parancsnoksága alatt, amely erélyes „rajta” kiáltozással megrohamozta a románokat*, akik túlbecsülve a közbelépett erőt: vad futással menekültek vissza az állásaikba. A visszaözönlés oly rendetlenséget idézett az ellenség soraiban elő, hogy egymást fellökték és szúrva-döfve igyekeztek visszajutni. Ezen támadást szintén francia tisztiek vezették, kik a kudarc után mindig sipokkal hívták össze a szétvert románokat. Veszteség mindkét fél részéről igen számottevő volt.

A támadás visszaverése után érkezett be az első élvezhető meleg étkezés, úgyszintén a jobb szárnyamra egy bosnyák százados parancsnoksága alatt egy század erősbítést kaptam. A nap hátralévő részén mindkét fél részéről gyengébb tüzelés volt. Éjjel a sebesültek és halottak lettek összeszedve és az állásom veszélyesebb helyei elé spanyol bakokat helyeztettem el.

Augusztus 5-én és 6-án a románok ismételten kísérletet tettek előrejutni, de minden alkalommal sikerült azt csirájában elfojtani.

Augusztus 8-án 21 h-kor 45 perces tüzérségi és akna pergőtűz után igen erőteljes gyalogsági tömegtámadást intéztek a románok ellenünk, amely azonban már silány akadályaink előtt összeomlott. Ez volt eme exponált helyzetemben a románok utolsó számottevő erőlködése.

Közben két német 28-as aknavető is beérkezett, úgyszintén a 69. gyalogezred egy százada két géppuskával és most már mi készülünk támadni. A támadást tőlünk jobbra lévő 13. és 14. honvéd gyalog ezredbeli zászlóaljoknak kellett volna megkezdeni, de az nem sikerült s így a saját zászlóalj beavatkozása is elmaradt.

Augusztus 20-ika táján zljunk felváltatott, mi pedig bevonultunk az ezred kötelékébe. Ez év október havában soronkívül hadnaggyá kineveztettem és kaptam meg ezen vázolt harctevékenységemért az arany vitézségi érmet.«

A 14. honvéd gyalogezred 1. zászlóaljának és az 1. számú géppuskás századnak működése Magura Casinuluin.

(Csuvara József főhadnagy naplója alapján)

„Az I. zlj. 1917. július 27-én vagoniroz be Maroshévízen és 10 h-kor indulva szállítatik vasúton Csikszereda felé. Ütközet- és eleségvonat a csapatot gyalogmenetben követi. Parancs értelmében minél több lőszer viendő a csapatok által el. Tudtuk, hogy rövidesen véres harcoknak nézünk elébe.

17 h körül érkezik vonatunk Tusnádra, majd Sepsi-Bükkszádra, ahol megkezdődik a kirakodás és tart egész éjjel 1 h-ig; az állomásról a zászlóalj koromsötétben egy órai menetelés után érkezik be a községbe, ahol rövid pihenő tartatik. Időközben beérkeznek a német teherautók és megtudjuk, hogy bennünket fognak szállítani.

Éjjel 23 h-kor felrakodva az autókra, heringek módjára összeszorulva elindulunk és 30-án reggel Bereckre érkezőnk, ahol délig pihenő és étkezés. Délután autókkal tovább szállítás Ojtoz felé; az út meredek szerpentinákon vezet felfelé és csak lassan tudnak a járművek előreljutni úgy, hogy esteledett, mire Ojtozra beérkeztünk. Itt éjjelezés a szabadban, tiszt és legénység egyformán kapja a vacsoráját: kevés kávé és fél kenyér; ezenfelül még 2 tartalék konzerv osztatik ki, melyet el kell tenni, mert hegyekbe megyünk. Láttam, hogy éhes honvédekem némelyike még az éj leple alatt — gondosabb megőrzés céljából — fogyasztja azt, hidegen, kenyér nélkül el.

31-én kora reggel indul a zászlóalj Eszternasortetőre s onnan tovább a Mg. Casinului felé. Két napi fáradságos menet után aug. 1-én érkezőnk be a 82. közös gyalogezred körletébe, éjjel és még az éj folyamán állásba felvonulunk a Mg. Casinului 1187 Δ déli lejtőjére jobb szárnyal a Casinu patakra támaszkodva.

Az I. zlj. géppuskás százada aug. 2-án reggel rendeltetett tartalék gyanánt a zászlóaljparancsnokság álláspontjára. Szép nyári nap volt és úgy 9 óra tájban érkeztem be a zászlóaljparancsnokomhoz. Éppen lemálházunk és indulok a zászlóaljparancsnoknak, Borza Béla századosnak, a beérkezésről jelentésemet beadni, sőt már jelentésemet félig el is mondtam, amidőn az ellenséges tüzérség minden bevezetés nélkül irtózatatos pergőtűzet zúdít az elfoglalt területünkre. Mindjárt az első becsapódó gránáttól Borza százados súlyosan megsebesül, összeesik, én pedig egy bükkfa törzse mellé ugorva igyekszem magamat a repkedő repeszdaraboktól fedezni.

A pergőtűz mintegy 15 percet tartott, a látvány borzalmas volt! A tartalékban ott lévő 1—1 zászlóalj 69-es — bosnyák — 82-es, 34-es, kik mind e területen táboroztak, teljesen széjjelszaladt, otthagya fegyverét és felszerelését. A 14/l. géppuskás század maradt csak a helyén, összebújva a hatalmas bükkfák törzse mellett és egy mélyedés sziklás kövei között.

Midőn a tüzérségi tűz megszűnt, első dolgom volt századom sebesültvivő járórivel zászlóaljparancsnokomat biztonságba helyezni, azután fél századom a géppuskákkal riadóban állva biztosí-

totta a további munkálatokat, melyet a századom másik felével végeztettem, ugyanis bekötöttük és hátra hordtuk a veszélyes területtől a sebesülteket.

Iszonyú látvány volt a súlyos sérülések, továbbá a fák ágain lógó emberi roncsok és a gazdátlan, földön heverő emberi végtagok. Könyörgő, emberi alakoknak látszó megeseonkított harcosok rimázkodnak, hogy mentsük őket meg. Lehetetlen leírni azon borzalmas hatást, melyet az ellenséges tüzérés okozott: élenken él még emlékezetemben, hogy egy 69-es szakaszvezető, midőn meglátta, hogy jobb lágyékán a belei kicsüngenek, megőrült és puskájával a szájába löve öngyilkos lett. Egy másik 69-es gyalogos, kinek jobb lapockáját teljesen szétroncsolta egy gránátszilánk és a hátán keresztül látható vérhabos szétroncsolt tüdeje, arra kér, hogy kötözzem be! Persze már csak perccel voltak még hátra, megsimogattam elhidegülő arcát és így igyekszem iszonyú kínjain könnyíteni, amíg ki nem lehel a lelkét.

A szétszaladt emberek csak jó félóra letelte után merészkednek egyenként visszaszálingózni, de akkor is csak fegyverét és szerelvényét felkapva — siet mindenki ezen elátkozott helyről távozni.

Századommal még ezen nap éjjelén egy másik pokolba is kerültem: ugyanis a zászlóaljunkat a románok megtámadták és nekem azonnal a legnagyobb tűzben és teljes sötétségben kellett segítségére sietnem; néhány emberem élete árán el is értem a rajvonalat.

Augusztus hó 3-án hajnalban és azontúl egész augusztus 7-én reggelig minden este és hajnali virradatkor a románok rendületlenül megtámadtak bennünket, napközben pedig a tüzérésük dolgozott alaposan meg, mintha csak a mi csoportunk lett volna egyedül vele szemben. Honvédeink mindezen támadásokat rendületlenül kiállották és mint oroszok harcoltak annak visszaverésénél. E harcok között halálos lövést *Horváth Mátyás* századparancsnok is.

Minden reggel és este majdnem pernyi pontossággal tudtuk a támadás idejét, a századok legénysége csak kézi gránátokkal dobálta a rohamozó ellenséget, géppuskáink pedig ontották gyilkoló tüzüket és tüzérésünk tűzzel való támogatását ugyancsak saját rajvonallunk vezette. Ugyanis, ha piros rakéta lövetett fel, úgy pár pillanat múlva már tüzérésünk zárótüzet adott, ez tartott mindaddig, amíg zöld rakéta nem jelezte a támadás visszaverését.

Támadott ellenünk a román hadsereg minden elit ezrede, vadászok, gárdaezredek stb., sikert elérni azonban egyik sem tudott. Halottaik százával feküdtek rajvonalaink előtt, mi pedig gázálcot voltunk kénytelenek felvenni, hogy a hulláktól kiáradó bűzt elviselni tudjuk. Tudtuk valamennyien, hogy a Mgr. Casinului magaslat feladásával az egész Ojtozi szorost elvesztettük volna.

Az utolsó támadás augusztus 6-án este ismételtetett a románok részéről meg; 7-én reggelre már a románok visszavonultak, zászlóaljunk pedig a rajvonalból kivonatott, de még ugyanezen napon felváltottuk a Limba Vecina északnyugati oldalán az 5. köz. h. ezredet.

A Mgr. Casinuluinál vívott harcokban 98 kezelő emberem ment a rajvonalba, a felváltáskor 8 géppuskám kezelő legénysége már csak 30 volt, a többi elesett és megsebesült.

Ezen létszám a Limba Vecina elfoglalásakor 21 főre apadt le. Ekkor ugyanis a hadosztály rohamzászlóaljához volt géppuskás századom beosztva és a rohamzászlóalj megsemmisülése az én századom hárképtelenségét is maga után vonta.

Elesett: *Szabó Gergely hadnagy* szakaszparancsnokom;

Molnár András tiszthelyettes, szakaszparancsnok 5 súlyos sebet kapott;

Orni János irányzó elesett;

Tóth István, *Minczunya Mihály* irányzók és még 6 kezelő emberem súlyosan megsebesült.

A századom e harcokban tanúsított kiválóan vitéz és bátor magatartásáért következő kitüntetésekert kapta:

1 drb. III. oszt. katonai érdemkereszt,

5 drb. I. o. ezüst vitézségi érmet,

15 drb. II. o. ezüst vitézségi érmet,

4 drb. ezüst vitézségi érem pántot,

18 drb. bronz vitézségi érmet és

5 drb. bronz vitézségi érem pántot.

Ezenkívül külön ezredparancsnoksági dicséretet a saját, és a 82. közös gyalogezred parancsnokság részéről.«

Kováts Jenő tart. zászlós: Följegyzéseim Casinuluiból.

»Erőltetett menet után *augusztus 2-án* értünk Casinuluiba. Kiéhezve, kifáradva, piszkosan, a szerelvény súlya alatt görnyedt minden honvéd. Rövid pihenő után így kimerülten csoportosultunk a támadáshoz. A támadás elmaradt. Délután feszülten vártuk a további parancsokat és a 2 nap óta elmaradt étkezést. A parancs megérkezik, de az étkezés elmaradt.

Este 21 h 30'-kor felváltottuk a rajvonalba lévő teljesen kimerült bajtársakat. Felváltás közepette kaptuk az első teljesen meglepő román támadást, ami bevezetése volt a pokoli *tizenkilenc* napnak, melyet Casinuluiban töltöttünk.

Honvédeink egész idő alatt gyönyörűen viselkedtek és még gyönyörűbben lőttek, mely utóbbinak bizonyossága a förtelmes hullaszag volt, amely két nap mulva az ellenséges állások felől áradt felénk.

Augusztus 3-án 2 h 30'-kor támadnak a románok, visszaverettek és menekülésszerűen vonulnak állásaikba vissza. Délután a támadást megismétlik, de hasonló eredményt érnek el. A román tüzéség nagyon jól volt reánk belőve és roppant nagy tevékenységet fejtett ki, ennek dacára honvédeink nemcsak, hogy nem esüggedtek, de inkább még lelkesedtek, hogy bajtársaik halálát vagy megsebesülését visszatartolják.

Augusztus 4-én az ellenség kora reggel kezdte újból a támadását és dacára annak, hogy honvédeink már negyedik napja nem kap-

tak rendes étkezést és testileg már az elgyengülés tünetei mutatkoztak, mégis állásainkba egy talpalatnyira sem tudott az ellenség betörni.

A délután 17 h-kor megismételt román támadás ugyancsak teljesen vissza lett verve.

Augusztus hó 5-én hajnalban érkezett végre a rajvonalba az étkezés. E nap pusztító tűzérségi tűzén kívül 17 h-kor óriási zivatar is keletkezett galambtojás nagyságú jégesővel, ezzel egyidejűleg a románok is megtámadtak, azt hitték, hogy ez lesz alkalmas pillanat a siker elérésére; de tévedtek, mert honvédeink éber figyelme és szívós kitartása következtében teljesen vissza lettek verve.

A románok így folytatták naponta többször megismételve macacs támadó kísérleteiket *augusztus 6., 7., 8. és 9-én*, az eredmény változatlanul meddő maradt.

Augusztus 10-én erőteljes két napos tűzérségi előkészítés után kísérelték meg a románok az utolsó támadásukat, amely ugyancsak teljesen meghiúsult.

Kemény kilenc nap volt ez, de feladatunkat megoldottuk, mindegyikünk azon tudattal volt áthatva, hogy állásainkat utolsó emberig, utolsó csepp vérig tartani kell és annak becsülettel helyt is állott.

A következő napokon egymás után kaptuk a felsőbb és legfelsőbb dicséretet és elismeréseket sorozatát.

El nem mulaszthatom e helyen kiemelni *Hyross Tibor zászlós* érdemét! Mint egy sérthetetlen félisten járt-kelt a legnagyobb ágyú- és puskatűzben, ő nyújtotta az utolsó vigaszt haldokló hőseinknek, ő adta az első segínyt sebesült honvédeinknek, ő volt az, aki lelkesítő szavaival magához hasonlóvá tette a küzdő hősokeket, minden pillanatban készen a hazáért meghalni.«

A II. és III. zlj. az esti szürkületkor felváltotta a 1/2 III/314. zljat és a 14 huszárezred 2 századát, és pedig:

605 ♀-tól északra 400*-re, attól délre 1029 ♀-tól 500*-re.

A felváltás 16 h-kor megkezdődött.

19 h 30'-kor érkezik a hadosztály parancsa, melynek értelmében a II. zlj. 605 ♀-nél gyülekeztetendő és a 8. hegyi dandár parancsnokság rendelkezésére bocsáttatik.

A hadosztály parancsa értelmében az *Adorján csoport* parancsnokság alakul meg, ez alá tartozik: III/14. zlj., 14. huszár ezred, 2. huszár ezred 3 százada és a IV/24. zlj. A csoportparancsnokság álláspontja Kord. P. 736 ♀.

Az ezred eleségvonata Berecken, ütközetvonata Prédikátor fején van, a felvételezés pedig 1019 ♀-en történik. Utánpótlás kötélpályán, végállomás a 736 ♀-tól nyugatra 2000 m-re. Elhelyezkedése a csapatnak északról délre:

III/14. zljtől 9., 10., 11., 12. század,

14. husz. ezr.-től 7., 3., 6., 5. század;

a 2. huszár ezr. két százada tartalék a 605 ♀ mögött 1500 lépésre, egy százada pedig 1029 ♀ mögött a völgy oldalán.

A IV/24. zlj. (300 puska létszámmal) és 9 géppuska a Par Talimba 854 ◊-nél csoport tartalék.

Augusztus hó 2-án a 2. huszár ezred további 3 százada is Adorján csoport parancsnoksága alá helyeztetett; ezáltal a háttárvonala 1029 ◊-tól délre 1000 lépésre terjed ki. Ezen 3 századból 1 század tartalék az 1029-től délre 400 lépésre.

Augusztus hó 3-án a hadosztálypság parancsa folytán a rohamszázad fele *Lipták főh.* parancsnoksága alatt a D. Secaturei 975 ◊ és ettől délre fekvő széles hátat megszállta és erőszakos felderítési fog eszközölni. Mt. Resbonilui 1014 ◊ és Mt. Chinusu 981 ◊ irányában.

22 h-kor egy román fogoly ejtetett. Különböző helyzet, mint előző nap, csak még az I/15. közös zászlóalj is a 736 ◊-hez beérkezett, mint csoporttartalék.

Augusztus hó 4-én virradatkor a III/14. zljat felváltotta a IV/24. zászlóalj és előbbi csoport-tartalékul 854 ◊-hez vonult.

Délután folyamán a 14. huszár ezred egy százada, a III/14. zlj rohamszakasza és 6 géppuska a 975 ◊-re előretolatott; a különítmény parancsnoka *Kralovics százados*, feladata erőszakos felderítés.

Augusztus hó 5-én hajnalban a Resbouilui—Chinusu—Limba Vecina ellen tervezett támadás az I/15. közös zlj. elvonása és a IV/24. zlj. állásából kivonása folytán elmaradt.

Augusztus hó 6-án a hadosztály pság intézkedése folytán a 508 ◊-tól délnek húzódó gerinc 975 ◊-n keresztül vonuló széles hátton nyugatra 1037 ◊ felé megszállandó és pedig északról dél felé: a 14. huszár ezred — ½ I/14. zlj., III/14. zlj. — és a 2. huszár ezred. Ebből kifolyólag az Adorján csoport 508 ◊-tól nyugatra 300 lépésre kezdődik a pataktól délre húzódó hátton és 1037 ◊ felé 1000 lépésre tart a szakadéig kizárólag.

Limba vecinai ütközet.

Ezen új védelmi szakasz megszállása *augusztus hó 8-án* hajnalban hajtatót végre. A 14. huszár ezrednek, miután nyílt terepen volt kénytelen előnyomulni, a vonal eléréséig 18 sebesültje lett.

A Limba Vecina birtokba vétele céljából a hadosztály következő támadási parancsot adja.

„9 h 55'-kor a Say csoportnak alárendelt 9/12. üteg Limba Vecina ellen a tüzelést megkezdi.

10 h-kor a 74. dandár támadó csoportja előnyomulását megkezdi”.

10 h 45'-kor a 2. huszár ezred állásait ellenséges tüzéréség erőteljesen lövi, a járőreik már gyalogsági tűzben vannak.

10 h 35'-kor a III/14. zlj. erős ellenséges tüzérégi tűzben, miért is saját tüzéréség támogatását kéri, hasonlóképpen tüzérégi támogatást kér Say csoport, különösen a Limba Vecina ellen. Ennek megtörténte után Say csoport tért nyer. A térférségnél többek között bátor magatartásával *Czelhoffer Ferenc zászlós* igen szép példát adott.

10 h 50'-kor érkezik hadosztály értesítése, hogy a 70. hadosztály csapatai az ellenség vonalát áttörték.

11 h-kor Say alezredes a Resbouilui felé erős támogatást kér, mely a tüzér dandárnak továbbíttatott.

A csapatok lassan tért nyerne; erőteljesebb tüzérségi támogatást kérnek.

11 h 23'-kor a III/14. zlj. Resbouiluire zárótűzet kér, mert az ellenség ellentámadást intéz. Hasonló kérés érkezik a Say csoporttól is. Utóbbi parancsot kap, hogy magát beásva az elért vonalat feltétlenül tartsa. Egyúttal felszólíttatott a 14. huszár ezr. pság, hogy tekintettel a Resbouilui felől észlelhető ellenséges ellentámadási előkészületekre, tartalékait a jobb szárny mögé tolja el; erre az ezred jelenti, hogy tartaléka nincsen.

11 h 45'-kor Chinusu és Resbouiluinál erős ellenséges ellentámadás megindul; Say alezredes támogatást kér, mert különben nem képes az elért helyét tartani.

11 h 53'-kor a III. zljnak nagy veszteségei vannak; sebesültvívőket és egészségügyi anyagot kér.

12 h 01'-kor Say alezredesnek parancs adatik, hogy roham hullámai ott, ahol vannak, ássák be magukat, *az elért vonal minden körülmények között tartandó*; egyúttal utasítatik, hogy az egész vonalán fehér raketták lövendők ki, hogy saját tüzérség a vonalakról tájékozva legyen; ha az ellenséges támadás tért nyerne, úgy ez vörös rakettákkal jelezendő, mire tüzérségünk oda zárótűzet fog adni.

12 h 07'-kor a 14. huszár ezred parancsnoka tartalékot kér a jobb szárnya mögé, mire szintén értesítést kapott a fehér és vörös raketták jelentőségére nézve.

12 h 10'-kor *Lipták főhadnagy*, a fél rohamszázad parancsnoka elesett.

12 h 15'-kor a III/14. zlj. Chinusu és Resbouiluire tüzérségi tűzet kér.

12 h 35'-kor a 35. zlj. rohamjárőre vállalatot hajtott végre és megállapította, hogy 508 $\odot$ -tól keletre a második fehér kúpon erős román támpont van kiépítve, aknákkal és géppuskákkal felszerelve, erről a saját tüzérség tájékoztatva lett.

12 h 45'-kor helyzet: rohamcsapataink és az ezt követő hullámok eddigi megállapítások szerint az előretolt támpontokból az ellenséget kiverték és tovább előre haladva látszólag a fensík keleti oldaláig jutottak előre, ahol Resbouilui—Limba Vecina—Chinusu felől erős ellenséges keresztűz és erélyes ellentámadások következében tovább tért nem tudnak nyerni, tehát ott magukat beássák.

Az I/13. előretolt részei Resbouilui irányában egy erős ellenséges tábori örs támpontját elfoglalták, tovább előnyomulva erős ellenséges vonalra bukkantak és megállani kényszerültek. Ezen elért vonalban a közép és bal támadó csoport az ellenség ellentámadását visszautasította.

A Resbouilui északi lejtőjén a 14. huszár ezred jelentése szerint a villaalakú nyúlvány keleti hosszabb részén erős ellenséges támpont

van aknákkal és géppuskákkal; ez előtt 5–600 lépésre járörök; egyébként nyugalom.

A 2. huszár ezred előtt saját tüzérség egy telitalálattal egy ellenséges géppuskát tönkre tett; ugyanítt 2 román foglyul ejtetett, vallomásuk szerint a Limba Vecinán két ellenséges ezred van.

Veszteség 15 h-ig: *Lipták* főhadnagy, *Székely Zoltán* zls., *Nyul József* és *Markó József* hadapród elesett; *Ruisszl, Katkin, Oswald, Szabó Gergely* hadnagyok, *Dwihally* zls. és a 14. honv. gyalog ezredtől 49 fő sebesült. Foglyul ejtetett a 2. huszár ezred által 2, a rohamszázad által 1 román.

15 h 30'-kor a 14. huszár ezred jobb szárnya ellen ellenséges rajvonal előnyomulóban; tüzérségünk zárótűz alá veszi.

17 h 02'-kor a III/14. zlj. jelenti, hogy az ellenség egész vonalunk ellen támad és a Chinusura erős tüzérségi tüzet kér.

Az ellenséges támadás a nap további folyamán jelentékenyebb tért nem nyert, ellenben tüzérsége a csoport csapataiban nagy veszteségeket okozott, úgy hogy az előbb felsoroltakon kívül az ezredtől még 50 fő halott és 250 fő sebesült van, ebből az ezred segélyhelyén 225 fő nyert segélyt.

Kuheida Ferenc t. hadnagy naplórészlete: »Jellemző, hogy a támadásnál miként viselkedtek derék honvédeink. Az egyre növekedő gyalogsági és aknatűzben annyira felesigázódott a harci kedvük, hogy amint sűrítés céljából rajvonalban előre nyomultunk, dacára, hogy még az ellenséget nem is látták, máris hangos „Rajta” kiáltással roharni akartak és csak nehezen lehetett őket a rajvonalban visszatartani. Ezen támadásban halt hősi halált *Markó József* hadapróddjelölt, aki bátor és vitéz magatartásáért megkapta az I. oszt. ezüst vitézségi érmet.«

Nyitray József tart. hadnagy feljegyzése szerint ezen harcoknál az ellenség nyugodtsága és kitartása bámulatos volt, ami az egyes lövéseken is észleltetett.

Augusztus hó 9-én az éj álló tűzharc mellett mérsékelt tevékenységgel telt el.

9 h 30'-kor ellenség támadását folytatja a jobb szárnyunk (12. szd.) ellen; tüzérségünk Limba Vecinára és annak északi lejtjére erőteljes tüzelést fejt ki.

Adorján csoport tagozódása:

I/13. zljből $\frac{1}{2}$ szd. tartalék, többi rajvonal,

I/14. zljből 1 század tartalék, többi rajvonal,

III/14. zlj. egész rajvonalban.

Roham félszázad a 975 $\odot$ -tól délnyugatra a völgyben.

10 h-kor a Chinusunál lévő ellenséges üteg saját III. zlj. vonalában nagy veszteségeket okoz, saját tüzéreszport utasítatják ezen ellenséges ütegre tüzelni, ha ez nem lehetséges, az ellenséges rajvonallalra viszonzni.

10 h 55'-kor ellenség a III. zlj. jobb szárnya (12. szd.) ellen újból a Limba Vecina északi lejtőjéről nagy csoportokkal támad, tüzér-

ségünk zárótűzet ad a 12. század elé és 11 h 07'-kor az ellenséges támadás visszaveretett.

Nap további folyamán a helyzet nyugodtabb lett, csakis 22 h 15'-kor a Resbouilui északi lejtjéről támad az ellenség újból a 14. huszár ezred ellen; saját tüzérség haladéktalanul erőteljes tűzét oda összpontosítja és 22 h 30'-kor csend következett be.

Ej folyamán 3 ellenséges járőr igyekezett vonalunkat megközeleltetni, de idejekorán visszazavartattak.

Augusztus hó 10-én 8 h 05'-kor Limba Vecina északnyugati részén mozgás észlelhető; saját és szomszéd csoport tüzérsége ezen területet tűz alá veszi.

A II/14. zlj., mely az Ojtozi szorosba való beérkezése óta a 82. gyalog ezred parancsnoksága alatt áll, magatartásáért a Casinului ellen vívott ütközetben a *8. hegyi dandár legmelegebb elismerését vívta ki.*

Reeska Imre tart. zászlós a „Casinului harcok“ leírásából:

»*Augusztus hó 8-án* nappal aránylagos csend volt, a román tüzérség mérsékeltén tüzelt állásainkra. Zászlóaljunk (II/14) a Casinului völgyében harcolt; én a 7. századnál szakaszparancsnok voltam a rajvonalban. Állásról, drótakadályról szó sem volt, csak sekély lövészgödörökben kuporogtak honvédeink. Járkálni nem igen lehetett, mivel a román figyelők, mihelyt cél mutatkozott, kitűnően belőtt puskáikkal azonnal lelőtték. A beszélgetésnek is csak csendben kellett történnie, mivel az ellenséges tüzérségi megfigyelők igen közel tartózkodtak és ha hangos beszédet hallottak, rögtön oda irányították tüzérségi tüzelésüket. A románok vonala századunk előtt 120 lépéssyire volt.

20 h-kor szemeregni kezdett az eső és az eddig elég csendes ellenséges tüzérség örületes pergőtűzet zúdított állásainkra, majd 20 h 30'-kor megindult a gyalogság támadása. Sűrű, tömött vonalokban jött a román előre, igaz csak ott láttunk biztos céltárgyat, ahol egy-egy világító rakétánk bevilágította az előterepet, de ott azután iszonyú mészárlást okozott az ellenség tömött soraiban a gyalogsági és géppuska tűzünk, úgy hogy rövidesen a támadók nagy jajveszékés közepette állásaikba visszaszaladtak.

Augusztus hó 9-én 4 h-kor tüzérségi tűzzel egyidejűleg megismételték a románok támadásukat. Egy ideig, dacára erős tüzelésünknek, makacsul nyomultak előre; 1 órai elkeseredett harc után azonban újabb igen nagy veszteségekkel állásaikba visszavonultak. Saját részről e két napon aránylag kevés veszteségünk volt.«

Az ezredpság ezzel kapcsolatban a *Secaturei harcokban eddig tanúsított vitéz magatartásáért az I. és III. zljnak is dicsérő elismerését tolmácsolta.*

10 h 30'-kor Chinusu felől ellenséges tüzérség vonalainkat erőteljesen lövi; saját tüzérség igyekszik ezen üteget elhallgattatni.

A 14. huszár-, a 2. huszár ezred és az I/13. zlj. 14 h-i kezdettel erőszakos felderítő vállalatot fog végrehajtani; az előkészületek folyamatban.

10 h 45'-kor a 14. huszár ezred reggel kiküldött járőrei 508 $\odot$ -tól Resbouilui 1014 $\odot$ hegyhát keleti nyúlványát elérték, ellenséggel nem találkoztak; felderítést tovább folytatják. 13 h 30'-kor ezen járőrök megállapították, hogy az ellenség Resbouilui „R” betűtől (részl. térk.) északra húzódó leghosszabb hátat tartja megszállva, a járőreink vele érintkezésben vannak.

18 h 30'-kor a III/14. zlj. megállapítja, hogy a Limba Vecinán lévő ellenséges állások mögött 1000 lépésre a legmagasabb ponton a románok fedezékeket ásnak.

21 h 15'-kor az ellenség a Plateau ellen és egyidejűleg Limba Vecina—Chinusu és Resbouilui felől is támad. 21 h 40'-kor Chinusu felől állásainkat ellenség igen erős géppuska és akna tűzzel árasztja el. Saját tüzéség ezen területre összpontosítván tüzét 21 h 55'-kor nyugalom állott be.

Augusztus hó 11-én egész nap folyamán helyzetben lényegesebb változás nincs.

19 h-kor hadosztálytól vett parancs értelmében a 605 $\odot$ -nél tartalékban lévő 1/13. honvéd század a 14. huszár ezred jobb szárnyán lévő két századát váltsa fel; az 1/13. század éjfél tájban érkezett oda be.

Augusztus hó 12-én 6 h 15'-kor a 2. h. e. 2 szda felváltása befejeztetett. A huszár szdok hadosztály tartaléku 1304 $\odot$ -re rendelve.

A folyó hó 8-ki harcok folyamán az 1. géppuskásszázad 9-ik géppuskája, mivel a kezelő személyzete részben elesett, részben megsebesült, a két rajvonal között, közvetlen az ellenséges rajvonal előtt maradt. Éj folyamán a géppuskás század parancsnoka, *Csuvara József hadnagy egy emberével előreküszott és a géppuskát szerencsésen visszahozta.*

Augusztus hó 13-án, kölcsönös tüzéségi tevékenységen kívül, nyugalom.

Augusztus hó 14-én 3 h-kor a csoport parancsnokságot Pogány Antal ezredes veszi át; ezred rendelkezésére az állásban lévő I. és III. zlj. áll.

11 h-kor dandár értesítése, hogy saját csapataink a Sboina Neagrát már elérték, az ellenség visszavonult. 12 h 05'-kor járőreink a Limba Vecinán és a Neagrán már fenn vannak.

12 h 30'-kor az I. és III. zljtől üldöző különítmények Chinusura elindulnak azon parancsal, hogy a Chinusut szállják meg. I/14. zlj. különítménye az északi, a III/14. zljé a déli úton derít fel.

13 h 15'-kor dandár szóbeli parancsa: „Ezred előnyomulása azonnal megkezdendő. Hadrend: III/14. zlj. — 5/9. üteg — I/14. zlj. Menetvonal Chinusu—D. Slatinci—Culmea Tepsi!”

16 h-kor indul el az ezredtörzse is és 19 h-kor Limba Vecinára érkezik. A helyzet ekkor következő:

Üldöző különítmény, mely a Chinusura irányított, az erősen átszegdelt erdős terepen irányt tévesztett és Resbouiluinak nyomult előre. 20 h-kor vele a telefonösszeköttetés helyre lett állítva.

11., 12., 1. század és az I. géppuskás század *Skwor szds.* parancsnoksága alatt szintén Chinusura irányítva, ugyancsak helytelen úton halad; összeköttetés e csoporttal nincs meg.

10. század és a III/14. zlj. parancsnoksága Limba Vecináról Chinusura vezetővel (Susika hgy.) menetben.

2., 3., 4. század Limba Vecinán.

74. dandár parancsnoksággal összeköttetés helyreállítva.

23 h-kor dandártól kapott parancs szerint az elrendelt helyzet még az éj folyamán elérendő.

23 h 15'-kor Benczó zls. jelenti, hogy Resbouilui az ellenség által meg van szállva; saját rohamot és élénk puskatűzet hall.

12 h-kor az ezredtörzse három századdal az erdőben a nehéz tájékozódás és menetakadályok miatt csak lassan tud előre haladni. Telefonösszeköttetés a szomszéd csapatokkal még az est folyamán megszakadt, amak helyreállítása a koromsötétben igen lassan halad; ebből kifolyólag ezredpság a helyzetről tájékozatlan. Chinusu és Resbouilui irányából szórványos puska és ágyutűz hallható.

Érdekes volt az üldöző csapatok hangulata: már előre számították az emberek, hogy az ellenséget jó messzire Románia belsejébe fogjuk visszaszorítani, amíg egy nagyobb város közelébe nem jutunk, ahonnan majd könnyű lesz szabadságra hazamenni.

1917. aug. 8—11-ig, Limba Vecinai ütközethez.

Dr. Dávid Antal nfk. hgy. naplójából.

»*Augusztus hó 8-án* a Limba Vecina ellen végrehajtott támadásból a III. zljnak jutott a kulcspontr elfoglalásának nehéz feladata.

A visszavonulásban lévő elődeink által teljesen elvesztett érintkezést az ellenséggel *Brucsó zászlós* (beosztva a 37. roham zászlóalj felderítő különítményéhez) kereste és találta meg a Limba Vecina északi nyúlványain és parancsa értelmében a megállapított ellenséges tábori őrrel szemben állást foglalván: középpontjává lett az előretolt vonalnak, amelyben jobbra a III-ik és tőle balra az I. zlj. tartották az összeköttetést balról a 13. honv. gy. ezreddel, jobbról pedig a huszárokkal.

Ezen előre és felfelé szökő vonal törése volt kiinduló pontja az aug. 8-i támadásnak, amelynek első hulláma volt: *Lipták főhgy, roham százada, mint közép* a III/14. zlj., *Neuber hgy.* parancsnoksága alatt egyesített rohamjárőreivel erősített 14/12. század, melynek parancsnoka *Dávid Antal nfk. hgy* volt (szakaszparancsnokai: *Braxatovics, Ruiszl hgy, Hruesó, Dvihally* zászlós, ezek mellé beosztva: *Kniesza, Székely Zoltán, Dodek* hadapródjelölt) mint *jobb szárny*, és a 4/14. század a rohamjárőrökkel mint *bal szárny*.

Az eligazítást, — amely szerint 10 perces pergőtűz, rövid tűzszünet, majd újabb 5 perces pergőtűz után a három rohamoszlop Limba Vecina 1257 ♀ általános iránnyal betör az ellenséges állásba — 8-án reggel kaptuk meg.

Az étkezés gyors elosztása után elfoglaltuk a rohamállásokat s alig hogy elhelyezkedtünk, 8 h 30'-kor megkezdődik a programszerű „pergőtűz”, amelynek ideje alatt rendületlenül géppuskáz bennünket az ellenség, amennyiben a szórványosan leadott gránátjaink és srappelljeink még csak közelében sem jártak az ellenség állásainak.

Telefonon erről jelentést teszek, de a pergőtűz megszüntével (újabb „megsemmisítő tűzről” persze szó sem volt, igaz, hogy kár lett volna a hatástalan lőszerért) már indulnom is kellett századommal, nehogy késedelmekkel az összműködést megbontsam és a vállalat esetleges sikerét éppen ezáltal talán kockára tegyem.

Az ellenség meg nem rendített erős tüzelése közepette rohamra indulunk tehát, mint ez később kiderült, 4–500 lépés távolságról. (A felderített ellenséges tábori őrs ugyanis ellenállás nélkül visszavonult a mögötte fekvő, gyalogsággal és géppuskákkal megrakott, kifűnően kiépített román körtámpontba.)

A halált megvető bátorságnak és fegyelmezettségnek kevés szebb példáját adta a világháborúban résztvevő csapatok közül ezredünk legénysége és tisztikara eme fényes haditettével, mint ezen roham végrehajtásával. Dacára a nehéz kapaszkodónak, a teljes mérvében hatásos ellenséges gyalogsági és géppuska tűznek, amelynek zajában a tartalékainkra irányított ellenséges tüzérségi tüzet észre sem vettük, gyorsan és teljes rendben értük a körtámpontot el, amelynek megszálló csapata 30–40 lépésre várta rohamozó vonalainkat be és azután öklével fenyegetőzve szuronyaink és kézigránátjaink elől a főállásba szaladt vissza.

Ezen főállás többsoros drótkadályokkal, túltömött megszálló erővel és gépfegyverekkel, a körtámpont plateauját 8–100 lépés széles, meredek lejtőjű völgy (a „halálvölgy”) tulsó oldaláról, a plateau-nál magasabban fekvő szintről ék alakban fogta oldalról tűz alá a támadót, mihelyt a körtámpont megszálló creje ezen főállásba bevonult.

Az ürületes erővel reánk zúdított tűz pusztító hatását növelte még azon körülmény is, hogy a plateau mindhárom rohamoszlop, sőt az I/13. zlj. néhány százada is egymással összekeveredett. *Sebesültek, halottak, helyüket nem találó 7–8 különböző századhoz tartozó, elöretörő, visszaözönlő, fejvesztett emberek fetrengtek, gomolyogtak egymás hegyén-hátán a legerősebb idegeket is próbára tevő kaoszban. Apokaliptikus irók körülbelül ilyennek képzezték az utolsó ítéletet!*

A helyzet azzal fenyegetett, hogy a kavarodásból visszafutás lesz, amely esetben emberi számítás szerint épen senki se menekült volna meg.

Miután *Lipták főhgy.* elesett és a leggyorsabb közbelépésre égető szükség volt, kötelességemnek tartottam a plateau összevegyült csapatok feletti parancsnokságot átvenni. A közelben ért tisztek és altisztek minden elismerésre méltó, halált megvető kötelességtudása segítségével sikerül is a félőrült társaságot kézbe venni, illetve

az arcvonal különböző helyein rendet teremteni, amelyek összetartozásukat érezve, végre egységes terv szerint jártak el.

Az egységes cselekvés legfőbb célja természetesen abban összpontosult, hogy az ide-oda futkosás és kapkodás megszűnjön, az embereket lefekvés- és beásásra kényszerítsük és így a céltalan tömegmészárlás megszűnjék. *Valóban emberfeletti munka volt ez, amelyben Somlyó, Ruiszl, Czelhoffer hgyok, Székely Lajos zls., Vondra, Kniesza, Székely Zoltán hadapródjelöltek és első sorban Brucsó zls. működtek közre*; utóbbi a „halálvölgyön“ keresztül néhány emberével a jobb szárnyunkat tartotta és biztosította a zürzavar egész ideje alatt. Az altisztek közül, akiket láttam, értelmiségükkel és elszántságukkal kitűntek: *Forján tizedes*, aki az egész vonalon halált megvető bátorsággal ide-oda járt, parancsokat közvetített, rendet teremtett, sebesülteket szállíttatott és sebesült tiszteknek segélyt nyújtott; *Szanák tizedes*, akinek a rendezkedés segélyezésénél 19 lövedék lyuggatta köpenyét át; *Krausz egészségügyi altiszt*, ki a pokoli tűzben és zürzavarban egymaga 120 sebesültet kötözött be.

Körülbelül 10 h tájban jelentettem, hogy az ellenséges előállást elfoglaltuk és Lipták főhadnagy elesése folytán átvettem a vállalat első vonala felett a parancsnokságot.

A további támadást, mint céltalan emberpusztítást, beszüntettem, a legénység az elért helyzetben magát beásta és azt kézben tartotta.

Helyzetünk azonban még korántsem volt kétségtelen; bizonytalan eredetű s egyes csoportok visszavonulását elrendelő kósza „parancsok“ következtében még egy néhányszor kellett erélyes közbelépéssel a visszafutókat elfogni és helyükre visszairányítani, ami természetesen újból és újból feléledő pokoli ellenséges tüzet vont magára. *Végül is egy géppuskát akként állítottam fel, hogy állandóan az első vonalam feje felett szórt és mindenkit a helyéhez kötött.*

A délután részünkről az alkonyat várásával, a románok részéről a sorainkban feltűnő célokra, sajnos igen jól irányzott, egyes lövésekkel s a legkisebb mozgásra rögtön reagáló géppuskázással telt el.

A szürkület újabb izgalmakat hozott: a *Brucsó zls.* szakasza maradványának bevonása s a jobb szárny biztosítására előnyösebb helyen való elhelyezése közben két román ágyú teljesítő képességének teljes kihasználásával és az összes gyalogsági, valamint gépfegyverek kísérete mellett, elkezdte a plateauat szórni. A sebesültek bekötözése és vigasztalása, a halottak elszállítása mellett; az épen maradt legénységnek a szemmel látható készülődő ellentámadással szemben *az elért helyzetben való kitartása vette teljes mérvben igénybe minden időnket és idegeinket.* Hosszas kérelmezés után végre a saját tüzérsg is munkába lépett. A tőlünk vezetett, igazán bőségesen leadott és hatásos tüzérsgéi tűz következtében már előkészületeiben csődöt mondott az ellenség ellentámadása és csakhamar elcsendesedett az ellenséges tüzérsgéi és gyalogsági tűz is. (Ezen tűz eredményeként a későbbi előnyomulásunknál mintegy 70 hirtelen bekapart román halottat találtunk az állásaik mögött.)

Az esővel súlyosbított s tüzeléstől tarkított éjszakán *Somlyó hadnaggyal* testi- és lelki kimerültségtől érzéktelenül jártuk a fensikon elfoglalt állásainkat be, részletesen kijelölve a vonalat, rendezve a század- és szakasz határvonalakat, valamint a parancsnoklási viszonyokat.

A *másnap* ugyancsak teljes elfásultságban telt el, amelyből a bal szomszéd tisztjeivel hatásköri vita kérdések sem voltak képesek bennünket felrázni. Este megismétlődött az előző nap mozgalmassága, azzal a különbséggel, hogy az éjjelre rajvonalba vitt géppuskánkat — kezelő legénységével együtt — mindjárt az első ellenséges tűzérési gránátok egyike harcon kívül helyezte. Egyébként az éjjel árkok és futóárkok továbbépítésével telt el, amely munkában egy közös hadseregbeli műszaki század is segédkezett.

Még egy napot és éjszakát töltöttünk ezen állásban fel-feléledő, az előző napokéhoz hasonló erős tűzben, de jelentékenyen kevesebb veszteségekkel, azután felváltott bennünket Rosenbaum hgy. psága alatt a 9. század, mi pedig bevonultunk a különböző századokhoz.

A századomnak (12.) vesztesége e harcokban legénységben 42%, tisztekben 50% volt.

Augusztus hó 15-től 18-ig. Az ellenség visszavonulása után a 12. század, mint élszázad, parancsot kap előnyomulni Chinusu—D. Slatinei—Culmea Tepsi irányval. Ezt követte a 11. század. A Chinusun reánk esteledvén, biztosított megállást vettünk fel. Ellenség harci zaja előttünk és oldalban volt hallható.

Augusztus 16-án reggel az előnyomulás folytatott. Járóreink a Chinusu és Slatinei közti kúpon ritka ellenséges vonalat jelentenek, melyet 3 járőrrel sikerül elzavarni.

Innen minden kis gerincen laza védő vonalra bukkanunk, amelynek egymástól 30—40 lépésre lévő gödreiben egy-egy lőszerrel bőven s — mint később megtudtuk — 2—3 napi élelemmel ellátott lövész szorongott.

Miután még két vonalat sikerül a járőrökkel lassan, de veszteségek nélkül kiürítenünk, elért bennünket az I. zljunk *Skoor százados* parancsnoksága alatt, aki helyeselte a veszteség nélküli előnyomulási módot.

Az eddigiokről és az éppen folyamatban lévő járőr működésről tett telefonjelentésemre a 11. század parancsot kap harchoz fejlődni és teljes erővel támadni, majd veszteségei és fenyegetett helyzete következtében a 12. század is sűrítésre rendeltetett be.

A 12. szdnál 2 halott és 12 sebesült, a 11. szdnál 8 halott és 30 sebesült árán elérjük, hogy az ellenség ezen vonalát is kiüríti; tovább azonban nem nyomultunk előre, az utolsóelőtti ellenséges állás elfoglalásánál reánk esteledett.

Másnap 17-én hajnalban vett parancs értelmében 5 h-tól 6 h-ig pergőtüz után roham intézendő az utolsó ellenséges állásra.

Később újabb parancs érkezett, mely szerint a pergőtüz és roham egy órával eltolatik.

Mivel pedig a rohamhoz való rendezkedésünk közben feltűnő kevés lövést kapunk, egy járőrt küldtem ki, amely egy halottat találva, egy sebesült és egy ép románt pedig elfogva azon jelentéssel tért vissza, hogy az ellenséges állások üresek. Erről jelentést téve, a 9. század kap paranesot az üldözést átvenni, azonban alig hogy megindul, ellenséges tüzet kap.

A 11. és 12. század e napot az elért helyén tartalék viszonyban tölti. Este a menetalakulásból 12. század 34 embert kapott és újból 129 főre szaporodott fel.

Augusztus 18-án pihenőre a Limba Vecinara menetünkben paranes érkezik, hogy Resbouilui, a 13. honvéd gyalogezrednél jelentkezünk. A 11. szd. a II/13, a 12. szd. az I/13. zljhoz osztatott be, mely minőségben *19-én* a 961 $\diamond$ ellen végrehajtott, de véresen visszavert vállalatnál mint tartalék szerepelve, működésbe nem jutott.

20-án a két század bevomul Chinusu oldalán tartalékban lévő saját zljához, homnan pár óra mulva a Slatinei lejtjét megszállva tartó huszárok felváltására indul, ahol a fegyverszünetig álló harcok voltak.«

Augusztus hó 15-én 2 h 30'-kor az ezredtörzs és a három század szakadatlanul menetelve az erdőben tévelyeg, amennyiben a tájékozódás lehetséges, a Resbouilui közelébe érhetett, körülbelül 800 lépésre elől tűzharc folyik, a csapat teljesen ki van merülve.

3 h-kor érkezik a 74. dandár tájékoztatása és pedig:

„Előttünk az ellenség visszavonulóban, előreláthatólag Gura Vai—D. Arinisului vonalában fog megállapodni.

Parancs: a dandár csapatai 7 h-ig D. Badionului—647 $\diamond$ —lejtámenet—D. Slatinei 860 $\diamond$ -tól 1000 lépésre északkeletre 961 $\diamond$ vonalában zárkózzanak fel; biztosító csapatokat pedig D. Matei 625 $\diamond$ és Culmea Tepsi 642 $\diamond$ -ig töljanak előre.

Majd a főcsapatok fentti vonalat 7 h-kor átlépve még a mai napon 617 $\diamond$ (D. Mateitől 2 km-re keletre) — Culmea Tepsi — 447 $\diamond$ (Par Casinu), északi szárnnyal a 8. hegyi dandár csapataihoz csatlakozva, érijék el; az előcsapatok pedig ugyanezen napon D. Pietros—D. Arinisului 625 $\diamond$ —599 $\diamond$ és 419 $\diamond$ vonalába tolandók előre.

Mihelyt a 14. honvéd gyalogezred Culmea Tepsi 642 $\diamond$ magaslatot elérte, a 13. h. gy. ezred (I., II. zlja) és a 8. hegyi dandár Par Casinui völgytől délre álló részei a Par Casinu völgytől északra levő ellenséget meg fogják támadni.“

8 h-kor az ezred helyzete:

I. géppuskás század, I., II., 12 század Slatineitől északkeletre 400 lépésre, felderítő járőrök Culmea Tepsi felé előre tolva;

2., 3., 4. század 860 $\diamond$ -tól délnyugatra a kúpon;

9., 10. század, III. géppuskás század 981 $\diamond$ -tól keletre az út-elágazásnál.

11 h-kor Skwor százados egy fél századdal Slatinei felé felderített: megállapítandó, hogy milyen erővel állunk szemben és pedig:

a félszázad széles arcvonalat vegyen fel, hogy az ellenséget kifejlődésre kényszerítse.

11 h 40'-kor parancs adatik Say alezredesnek, hogy hasonlóképpen egy gyalog és a III. gp. századdal az ellenséget kifejlődésre kényszerítse.

12 h 25'-kor *Skwor százados* zászlóaljával az előnyomulást megkezdi, mire 13 h-kor már élénk gyalogsági tűzharc fejlődik ki.

13 h 10'-kor az előretolt ellenséges erők vissza lettek vetve és saját csapat már az ellenség főállásai ellen nyomul előre; igen élénk gyalogsági tűzharc.

14 h-kor helyzet: Ezred 4^{1/2} százada D. Slatinein felfejlődve. Átkarolás megakadályozására megfelelő tartalékok a szárnyakon.

A csapatok mindenütt erős ellenséges támpontokra bukkannak, úgy hogy tüzérségi támogatás nélkül az előnyomulás nehezen megy. A tüzérséggel külön telefon vonal kiépítése volna szükséges, mert az ezred által kiépített vonalba mindenki be van kapcsolva és ezen történik a tüzérségi tűz vezetése is.

14 h 45'-kor ellenség a jobbra lévő 2. huszár ezred felé húzódik.

15 h 15'-kor 74. dandár intézkedése, hogy a Chinusun lévő zlj. hadosztálytartalék csak legvégső esetben lesz felhasználható.

16 h 30'-kor a III/14. zlj. nyugati szárnyát meghosszabbítani kénytelen, mert az ellenség erősbítéseket kapott és tüzérsége is megkezdte működését.

19 h 10'-kor D. Slatineinél az ezred jobb szárnya ellen az ellenség ellentámadást kísérel meg, az állásaikból kiugorva kézi gránátokat dobva törnek előre, azonban gyalogsági tűzünkkel visszaverettek.

22 h-kor helyzet: ellenség állandó lassú tüzérségi tűz alatt tartja állásainkat; gyalogsági tüzelés gyér.

Salgó László hadnagy naplójából a Casinului völgyben és Limba Vecina körüli harcokról:

(1917. aug. 8-tól aug. 15-ig.)

„1917. július végén hadosztályunkat Tölgyesről az Ojtozi szorosba hozták le a románok betörését visszaverendő. Hadosztályunk beérkezésekor már elkeseredett harcok voltak a Casinu hegy birtokáért, mely ellen a románok 41 sikertelen támadást intéztek.

Augusztus 8-án 10 h-kor kaptuk a parancsot, hogy a Limba Vecina egy északi lejtőjén lévő jól kiépített ellenséges állást az I/14. zászlóalj a hadosztály rohamszázadával és az I/13. zászlóaljjal támadja meg.

Rövid, gyenge tüzérségi tűzben fejlődött fel a rohamszázad, a mi I. zászlóaljunk és az I/13. zászlóalj. A III/14. zászlóaljnak feladata volt a régi állásokat tartani. Saját állás az erdő szegélyén volt, melynek ritka fái között a románok egy erős tábori őrsét lehetett látni, amely egy lankás domboldalon helyezkedett el és tüzelt az időnként mutatkozó célokra.

Az ellenség számerejéről sem a rohamszáznak, sem pedig a zászlóaljnak nem volt pontos tudomása. Alig hallgatott el 6 ágyunkból a román tábori őrsre leadott pergőtűz, a roham hullámok megindultak és hatalmas lendülettel fel is jutottak a tábori őrs vonaláig. Ekkor a mi soraink már alaposan megritkulva a teljesen üresen hagyott ellenséges állásokba beugráltak és álló tűzharcba bocsátkoztak a román főállással szemben. Az ellenséges tábori őrs helyéről délre húzódó drótakadályokkal megerősített és sűrűn géppuskákkal felszerelt ellenséges állásokból 5 géppuska állandóan tüzelt a párhuzamosan húzódó völgyecskét pásztázva, amelyen a mi rohamozó hullámainknak kellett magukat a sziklás, fatorlaszokkal ellátott terepen átküzdenie. Így tehát célunkat csak részben érthettük el, azt is igen súlyos áldozatokkal, dacára az önfeláldozó vezetés és legénységünk bámulatos elszántságának. Ekkor esett el rohamozó csapatának élén *Lipták István főhadnagy*, a rohamszázad parancsnoka, fej- és mell-lövésekből származó sérüléssel; *Székely Lajos zászlós*, aki teljes odaadással buzdította legénységét a szívós kitartásra; *Markó József hadapród* és számos derék vitéz harcosunk.

Személyes vitézségével és példás lélekjelenlétével különösen kiűntette magát *Dr. Dávid Antal hadnagy*, aki a rohamszázad parancsnokának eleste után a keletkezendő fejetlenséget csirájában elfojtotta, a vezetést azonnal átvette és talpraesett gyors intézkedéseknek, valamint hidegvérének köszönhető, hogy ezen vállalat nem végződött kiszámíthatatlan következményeket maga után vonható kudarcra. Személyes bátorságuknak fényes példáját adták még: *Oswald Ede, Katkin Viktor, Kiss László, Braxatorisz Zoltán, Neuber Ernő* hadnagyok, *Ruiszl József, Dwi-hally József* zászlósok, *Szikora* és *Varhanyik* hadapródjelöltek. Oswald, Katkin hadnagy, Dwi-hally, Ruiszl zászlós és Szikora hadapródjelölt többé kevésbé súlyosan megsebesültek. *Szabó Gergely* hadnagy aki géppuskás századát ritka hősiességgel vitte előre, könyök és haslövést kapott, amelybe bele is halt.

Augusztus 13-án a románok állásaikat otthagyták és a Slatinei magaslatra vonultak vissza.

Augusztus 15-én az I. és III. zászlóalj támadást intézett a Slatinei ellen, a románok kitűnően kiépített állásaikban olyan szívós ellenállást fejtettek ki, hogy támadásunk sikert elérni képes nem volt. Különösen feltűnt ezen harcokban a románok kézigránát dobásában elsajátított ügyessége.

A támadási terep sűrű fiatal fenyőkkel és cserjékkel benőtt területen vezetett. *Faragó, Dávid, Kiss* és *Mihalik* hadnagyok vitézségükkel különösen kiűntek.

Említésre méltó részlet, hogy ezen támadás közben *Salgó László* hadnagy egy derékvastagságú fa mögött beszélgetett egy tűzér megfigyelőül odarendelt hadnaggal és az utóbbit odakalauzolt huszárhadnaggal; a románok a hangos beszéd irányába tüzelni kezdtek, egy lövedék a fához támasztott puskát találta el, a puska

Salgó hadnagy fejéhez vágódott, a lövedék pedig a huszár hadnagyot lapockáján, a tüzér hadnagyot pedig a jobb térdén súlyosan megsebesítette.

Ezen támadásnál a legnagyobb baj az volt, hogy saját tüzérségünk magát az ellenséges állásokra belőni nem tudta, miután saját rajvonal egész közel küzdötte magát előre; így azután a legesekélyebb saját előretörekvési mozzanatra az ellenség részéről eszeveszett gyalogsági tűz és kézigránátok zápora következett.

A támadás beszüntetése után az elért helyzetben fokozatosan az állásaink kiépítették, ahol azután a fegyverszünet ért bennünket.«

Augusztus hó 16-án 3 h-kor a 74. dandár intézkedése értelmében az ezred I. és III. zlja 6 h-kor egy órai tüzérségi előkészítés után támadni fog.

5 h-kor dandár értesítése, hogy támadás egy órával elhalasztatott.

5 h 45'-kor a jobb szárnyal szemben ellenség állásait elhagyta és a 9. század járőrei már ezen állásokban benn vannak.

6 h-kor helyzet: jobb szárny század Rosenbaum hgy. (9.) az ellenséges állásokban.

Közép és balszárny előnyomulóban, ellenség visszavonult. Felderítésre és Culmea Tepsi felé való előnyomulásra parancs kiadva. Az ellenséges állásokban több halott feküdt és 2 román foglyul ejtett, kik a 25. gyalogezredhez tartoztak.

6 h 15'-kor az I. zlj. a gyalogsági ágyus osztaggal az erélyes üldözésre rendeltetett, a III. zlj. és az ezred többi része 1000 lépésre követi. A 10. század az I. zljnak rendeltetik alá.

7 h 45'-kor az üldöző I. zlj. elővéd százada 652 ♀ felől gyalogsági tűzbe kerül és harchoz fejlődik; a 12. század pedig jobb szárnyának meghosszabbítására rendeltetik előre és élénk gyalogsági tűzharc fejlődik ki, melyet a tüzérségünk erőteljesen támogat.

15 h 5'-kor parancs érkezik, hogy a Slatinei elleni támadás ma még nem hajtható végre s egyben a dandár azon értesítése is, hogy a 13. h. gy. ezred 961 ♀-tól északra intézett támadása bár sikerült, azonban 20 h-kor megakadt és az ellenség ellentámadást intézett.

21 h-kor 74. dandár értesítése, hogy a további támadás beszüntetetik, egy védelmi vonal választandó ki, amely berendezendő.

Hrnesjár Lajos t. hadnagy „Napló a haretéri élményeimről“-ből.

(1916. július 20—1917. augusztus 17.)

„1916. július 20. Felpántlikázva, mámoros kedvvel, virágcsokrokkal, ragyogó arccal állunk sorakozva a laktanya udvarán. Istennem, hiszen csak most kerültünk ki az életbe, négyen vagyunk önkéntesek a menetszázadban, mind a négy fiatal gyerekaréú fiú, telve lelkesedéssel, alig várjuk, hogy kimehessünk a haretérre, hisz ez volt eddig az álmunk s íme: most valóra válik.

A pótzászlóalj parancsnok megható beszéddel búcsúzik; még be sem fejezheti azt egészen, máris a pántlikás fiúk örömrivalgással éljenzik parancsnokukat. Majd felesküszünk a királyra, a kürtös el-
fújja az „Imát” s cigányzenével a századparancsnokunk kedvenc nótája: „Sárga a esikő, sárga a nyereg rajta” nóta mellett elindulunk a vasuti állomásra. Füttyül a mozdony, indul a vonat, számos kislány könnytől nedves zsebkendőjével búcsút int. Nem tudják, viszontlátják-e a búcsúztatottat még valaha. A négy önkéntesnek azonban esze ágában sincsen, hogy búslakodjon, mi nem érünk rá, hogy még ily szomorú gondolatokkal is foglalkozzunk, sokkal fontosabb és „sürgős” elintézni valónk van.

Első dolgunk a hazaira kimondani a halált, ennek nem lehet megbocsátani, hátha megromlik; a cigaretta, a snapsz okvetlen romlandó, legalább mi annak minősítjük, tehát el kell fogyasztani s mivel mi jól nevelt fiúk „amit megtehetsz ma, ne halaszd holnapra” közmondást is szem előtt tartva, a „hazai” többi részét is elfogyasztjuk.

Másnap érkezünk a magyar határra, nyílt pályán — kalauzunk legnagyobb bosszantására — megállunk, elénekeljük valamennyi elképzelhető hazafias dalokat és indulunk tovább. Elhagytuk tehát már hazánkat, vajjon visszatérünk-e még kedves otthonunkba szereteteinkhez?

Július 21. Borongós nyári nap, közbe szemereg az eső. Édes hazánk elhagyása után már a mi hangulatunk is olyan lesz, mint az idő; már csak szomorú, melancholikus dalok jutnak az eszünkbe és titokban haza vágyódik mindenki — szülőföldje felé szállanak gondolatai.

Július 22. Átléptük már az osztrák-orsz határt és Kielcen át Radomnak visz a vonat. Az osztrák határon túl már szomorú látvány tárul mindenfelől a szemeink elé. A vasuti állomások leégve, lerombolva, majorok, községek rombadólve, nagy része teljesen lakatlan; a vasuti tóltés mentén itt is, ott is nyírfakeresztes magányos sír, fonnyadt koszorúkkal, helyenként nagy fakeresztes közös sírhely látható. Megilletődve nézzük, kik ezek a hősök, ki tudja, hány családapa alussa itt idegenben örök álmát, valamennyien hazájukért, hozzátartozóik boldogságáért áldozták életüket a haza szent oltárára. Büszkeséggel tölt valamennyinket el ama tudat, hogy most mi is harcolni, szenvedni megyünk a hazáért.

Július 23. Iwangorod—Lublinon át Kowelbe érkezünk, a jó koweli sörtől nagy harci vágyat érzünk s olyanforma gondolatokat szóttunk, hogy jó volna már a rajvonalba bemenni, ami persze nem történt meg, mert 1 napi várás után Wladimir-Wolinski felé vettük utunkat, ahol beérkezve az ulánus laktanyában szállásoltattunk el. Mi önkéntesek külön szobát választottunk ki, azonban az ott talált milliónyi légy miatt csakhamar lakáscserét eszközöltünk.

Július 25—aug. 14. Már a harmadik szálláson vagyunk, Jordán önkéntes társammal ismét külön szobát találtunk, azonban következő nap a legénységünk már a negyedik szállás cserére utasított. Két-ségbe voltunk esve — vajjon a XX. század népvándorlása kezdő-

dött-e; elhatároztuk, hogy tekintettel Jordán századirnoki minőségére s miután az irodának jó helyen kell lennie, tehát maradunk. 26-án éjjeli gyakorlat volt, Jordán bajtárs, mint a század lelke, nem vonult ki. Éjjeli gyakorlattól fáradtan visszatérek lakásunkra, hát Jordánt már nem találok ott. Megyek a legénységi barakba és ott találok barátomat iszonyú szitkozódásokat szórva egy kilakoltató idegen nemzetiségű főhadnagyra. Így azután mi is az összes 37. hadosztály menetalakulataival közösen a lovardában helyezkedtünk el.

Augusztus 14—szeptember 12. Pár napi ittartózkodás után, bármennyire is szerettünk volna már ezredünkhöz kijutni, a cholmi továbbképző — a mi nyelvünkön „továbbkínzó” tanfolyamba kerülünk, amely szeptember 12-én végződött be.

A 37. hadosztály önkéntesei nemzeti lobogókkal feldiszítve indulunk a frontra. Igazi lelkesedéssel indultunk oda; egyelőre Kolozsvárig vagyunk irányítva, tehát tudjuk, hogy átutazunk hazánkon a román arcvonalra és saját ezredünkhöz kerülünk. Kolozsvárig vidám nótaszóval utazunk, itt kapjuk a továbbírányítást, de a nagy vonattorlódások miatt 2 napig vesztegelünk.

Az erdélyi állomásokon szomorú képeket lehet látni: a szerencsétlen menekültektől hemzseg minden út, minden község. Néhol érdeklődünk az ellenség holléte felől és halljuk, hogy már Szászrégenben tanyáznak. Persze verjük a mellünket, „hiszen csak érkezzünk oda mi, majd ellátjuk a bajukat!”

Szeptember 26—október 18. A jóslásunk be is teljesedett, amint Szászrégenben 26-án beérkezünk az ezredhez, 2 napra reá már zavarjuk a románokat. Én a 9. századhoz kerültem és maradtam is a háború végéig. Zászlóalj parancsnokom *Kovács Béla százados*, századparancsnokom *Rosenbaum Ferdinánd hadnagy*. A zászlóaljnak csak 3 százada volt és azok létszáma is elég kicsi. Megkezdődik az előnyomulásunk: a románok oly gyorsan vonulnak vissza, hogy alig kerül sor az utóvédekkel való összeütközésre, máris visszavonulnak. Mindamellet azon tapasztalatra jutottam, hogy mint önkéntes rajparancsnoknak, a folytonos erőltetett menet 220 éles töltemmel még a tisztí koszt mellett sem a legkellemesebb foglalkozás. A románok a hidakat mind elrombolták, a faivak lakatlanok és az utánszállítás néha — ha a hidak rendbehozatala több időt igényelt — 2—3 napig is késett és akkor a Maros vizével töltöttük meg a gyomrunkat. Ilyen viszonyok között alig vártuk, hogy a határt elérjük és vége legyen a túlfeszített menetelésnek.

Október 10-én Ratosnyánál volt a századunk első sebesültje, *Bártfai őrmester* — sok ember irigykedve nézte a szép comblovését. Innen azután Ratosnya, Palotailva, Maroshéviz, Borszék, Hollósarkán át a *Szitár* magaslatra kerültünk a Tölgyes szoroshoz. A II. zászlóalj itt tőlünk elvált és Bélbornál ezen időben, különösen az 5. századnak, kemény napjai voltak.

Október 18—22. Sitár h. és Komarnik megmászása, szabad ég alatti éjjelezés, hideg időjárás, havazás. Felderítő járőreink gyakran összeütköztek a román járőrökkel.

Október 23—november 2. Szitár h.-ről 22-én Hollósarkára jöttünk le a 9. és 10. század a 764 ♀ fűrésztelepre, a 10. század innen a Tiblesulra irányítottunk, mi 9. század a fűrésztelepen maradtunk és 2 táborig őrösöt állítottunk fel: egyet a Valea Sacca, másikat a bélbori völgybe. Október 26-án leváltottuk a 10. századot, a század egy része *Sipos Lajos* őrmester parancsnoksága alatt a „Valea Sacca”-ba ment és ez adta az „arsai” 6 emberből álló táborig őrösöt; a század zöme (30 ember) a Tiblesult szállta táborig őrösszerűleg meg. Ittlétünk alatt naponta élénk járőrözés folyt; velünk szemben románok állottak az 1666 ♀ magaslaton, akiket november 2 táján a 10. szibériai lövészezred váltott fel. Míg a románok egy-két lövésre már az állásukba visszafutottak, addig az oroszok nagyon talpraesetten viselkedtek; előfordult, hogy járőrharcban még a sebesülteik is tovább tüzeltek reánk.

November 3—6-ig. Az oroszok erősen puhatólózhatnak, sikeres erőszakos felderítéseket hajtanak végre, ami természetes is, mert nálunk emberhiány folytán helyenként több kilométeres űr van. Így történhetett meg, hogy egy géppuskával ellátott erős kozák járőr bejutott a bélbori útra és elfogta a 13-asok konyhakocsiját.

November 4-én századparancsnokom Rosenbaum Nándor hadnagy 6 honvéddel járőrbe rendelt ki és az 1350 ♀-ről az 1666 ♀-ra vivő gerincúton egy géppuskával ellátott orosz járőrrel ütköztem össze; körülbelül 20 perces harc után az orosz járőrt visszavetettük, majd egy óra múlva ugyanezeket üldözve ismét harcba keveredtünk és újra visszavonulásra kényszerítettük. Ezután leszállást foglaltam el, időközben a fölténypótlásra visszaküldött 2 emberem is beérkezett és nyugodtan vártuk a továbbiakat. Fő célom volt legalább egy élő orosz lövészt elfogni, sajnos nem sikerült, bár egész éjjel kint maradtunk. *November 5-én* erősítést kaptam, akik azon hírt hozták, hogy Tölgyesnél az oroszok erősen támadnak és saját csapatainkat vissza is szorították. Dél táján az oroszok engem is jobbról és hátulról bekerítették, 10 perces erős harc árán sikerült balra 600 lépésnyire visszavonulni, ott széjjelugrasztott embereimet összeszedve ellentámadást intéztem az orosz osztag ellen és régi helyünket vissza is foglaltam. Nehány perc után azonban saját tűzérésünk igen hatásos tüzelése következtében (minket ellenségnek vélt) újból vissza kellett vonulnunk. Időközben *Mihalik János* hadnagy, aki felváltásomra beérkezett, az üldöző osztagot rohammal széjjelugrasztotta.

November 6 és 7-én általános támadás az oroszok részéről és 7-én erős harcok után Tiblesulról visszavonultunk Czifrasarkon át a Nagymezővészettőre; utóbbi helyen azután nemesak megállítottuk az oroszok támadását, hanem ellentámadással visszavonulásra is kényszerítettük, különösen szépen működtek a géppuskás századok és csakhamar a Tiblesult ismét birtokba vettük, ahol gyors állások és akadályok kiépítéséhez kezdtünk. Saját tűzérésünk ekkor igen határozottan támogatta munkálatainkat. Egyébként igen élénk járőrharcokon kívül nagyobb tevékenység nem volt.

1917. január 11-én harcok és fáradságos munka után lekerültünk a 764 ◊-re tartalékba, ahol némiképen a fáradalmat kihipentük.

Január közepén ismét állásba mentünk a Valea Sacca és Paltin Sarka közé, ahol folytattuk az állandó járőrözéseket; az ellenséges tüzéség különösen D. Verdé felől igen szorgalmasan tüzel állásainkra.

Február 16-án újból tartalékba vontak bennünket vissza a 764 ◊-re, majd március 2-án felváltottuk saját ezred I. zászlóalját. A 9. század Rosenbaum Nándor hadnagy parancsnoksága alatt az 1350 ◊-re került. Itt igen érdekes és számos járőrözés és lesállítások felvétele játszódott le. Az orosz járőröket állandóan távol tartottuk a saját állás felderítésétől és oly pontosan ismertük az ellenséges állás minden egyes részét, hogy egész biztos célokat adtunk a jó lövészeknek meg, például: „a gerinctől 50 lépésre balra lévő vastag fenyőfánál a figyelő”.

Május hó 6-án zászlóaljunkkal ismét tartalékba került századunk, időközben az 5. század nagy előkészületeket tett a Pietra-Arsa elleni vállalatra, ami azonban végleg elmaradt.

Június 19-én parancsot kaptunk, hogy századunk az ezred legszébb helyére, a Pietra Arsára jut, amely egy óriási kősziklából állott, ahova minden oldalról belátott az ellenség. Itt a mindennapos ellenséges tüzéségi tűzön kívül különös esemény nem történt.

1917. július 28-án a közös 65-ösök felváltottak bennünket, majd az Ojtozi szorosba kerültünk, ott a 14. huszár ezredet és a 314-eseket váltottuk fel.

Augusztus hó 8-án a Limba Vecina elleni támadás; Lipták főhadnagy rohamszázada majdnem teljesen elpusztul, parancsnoka hősi halált halt. Nagy veszteségek árán az ellenséges előretolt állásokat sikerült elfoglalnunk, továbbjutni azonban nem tudtunk és pokoli helyzetben 5 napig szívósan kitartunk, míg végre augusztus 14-én a románok visszavonultak.

Augusztus 15-én I. és III. zászlóaljunk a Slatinei ellen támad, én szakaszommal a Resbouilura voltam kikülönítve összeköttetés felvenni a szintén támadó 13-asokkal és Bencó szakaszával egyetemben a jobb szárnyunkat biztosítani.

Augusztus 16-án Bencó és az én szakaszom a Slátinei északi lejtjére nyomul elő, azonban harcra nem kerül a sor, mert a románok visszavonultak.

Augusztus 17-től a Calasan patak völgyéből való kikülönítésből bevonultam a századhoz és ezen időtől kezdve állásharcok, fegyvernyugvás, majd fegyverszünet, végül határőrszolgálat az Uz völgyében és békekötés a románokkal”.

Augusztus hó 17-én éjjel nyugodtan telt el; 9 h 20'-kor dandár parancsa, hogy az elért vonal feltétlenül tartandó, a 14. h. gy. ezred bal határvonala a Par Calasan; a kötelékek rendezendők, az állás gondosan kiválasztandó és támpontszerűleg megszállandó. A III/14. zlj. tartalékba visszavonandó. 9 h 45'-kor helyzet:

Jobb szárnyunkhoz a 2. huszár ezred csatlakozik 3 századdal, úgyszintén az 5. huszár ezred 3 százada.

Ezen körülbelül 5 km kiterjedésű vonalra a rendelkezésre álló erő felette csekély, mire az ezred részére jobb szárnyával a Slatinei tetőn át vezető úttól délre 600 lépésre, bal szárnyával pedig a Par Calasan patakig húzódó terület utaltatott ki és az ezred 1. és 11. századainak területét a 2. huszár ezred vette át.

Egyébként az ellenséges tüzérség az állásainkra belövi magát.

Priesender László hadnagy harctéri élményeimből:

„*Augusztus hó 16-án* délután a $\frac{1}{2}$ 3. századdal zászlóalj tartalék voltam, a kiutalt helyről az ellenséges tüzérség csakhamar elzavart, 4 ember veszteséget okozva. Este Ledényi zászlós parancsnoksága alatt a félszázadunk Fliegaufl főhadnagy századától balra rendeltetett azon feladattal, hogy a 13. honvéd gyalog ezreddel az összeköttetést vegyük fel és a hézagba tábori őrsök helyezendők el. Én voltam 10 honvéddel az 1. sz. tábori őrs, egész éjjel személyesen teljesítve a figyelő és felvezető szolgálatát, mert honvédeim holtra fáradtan aludtak a szakadó eső dacára.

Másnap szürkületkor a tábori őrsöm előtt 30—40 lépésnyire alakokat fedezek fel tüzelésre kész helyzetben, a kimerült honvédeimet felrángcigálva már éppen tüzelést el akarom rendelni — szerencsére már világosabb lett és ekkor látjuk, hogy előttünk és velünk szemben lévő alakok a 2. sz. tábori őrs, mely este helytelen arevonallal és nem a kiutalt helyen foglalt állást. Délután folyamán a 13-asokkal sikerült az összeköttetést helyreállítani, miközben egy ellenséges járőrt visszavertünk.

Felemlítem még az alábbi személyesen látott jelenetet: A Limba Vecinai támadásunk után a románok számos halottat hagytak vissza, minden század körletében talált hullákat el kellett temettetni. Egy századbeli öreg sebesültvivő sehogysem tudott egy kétszeresére felpuffadt román hullával boldogulni, miután az egy bozótban elakadt. Próbálgatja az öreg előre, hátra, jobbra, balra a bokorból kihúzni — hiába, nem sikerül. Gondolkodik, megtörli izzadt homlokát, körülhéz, vakarja a füle tövét, végre kifakad: „Ejnye, ejnye! hát kend még most is akaratoskodik!”

Augusztus hó 18-án helyzet változatlan, csakis a 11. és 12. század Resbouilura rendeltetett, a 9. és 10. század a III. zlj. törzsével pedig hadosztály tartalék Chinusun.

Augusztus hó 19-én 9 h 15'-kor a Resbouilura kirendelt 11. és 12. század a 13. h. gy. ezreddel 45'-ig tartó tüzérségi előkészítés után támadást hajt végre; ezred részéről egy erős járőr Par Calasan felé küldendő ki az ellenség nyugtalanítására, 10 h-kor pedig az egész vonalunkon járőrökkel demonstrálás foganatosítandó.

9 h 30'-kor ellenséges gyalogság és tüzérség ezred állásait élen tűz alá veszi.

10 h 15'-kor dandár értesítése, hogy az ellenség 961 ϕ -nél erőteljes ellenállást fejt ki s így a 13. ezred támadása nem tud tért nyerni.

A nap további folyamán a vonalaink ellen az ellenséges tüzéség állandóan erősen tüzel.

Mint érdekes jelenséget említi fel *Székely Zoltán hadnagy* következőket:

„Egy a románokhoz beosztott francia tüzer felderítő tiszt higadt és vakmerő viselkedését bámultam meg. A 9. századhoz — melynek parancsnoka Rosenbaum Nándor főhadnagy volt — voltam beosztva. A századnál aránylagos nyugalom volt, amidőn hirtelen a románok pergőtűszerű ágyuzással árasztanak bennünket el. A figyelő riasztó lövésére azonnal készenlébbe helyezkedünk. Arcvonalunk előtt rendes roham hullámokban mozognak a románok és a mi gyalogsági tüzelésünket nem viszonyozzák. Erre a századnál is rövid tűzszünet áll be és a csendben egész tisztán lehet hallani, hogy előtűnk valaki a telefonba kiabál be, majd pár pillanat múlva fától-fáig ugráló sárga eszímás tisztet pillantunk meg kezében egy csomó irománnyal. Azonai megtudtunk mindent, mert a Casinu Monte irányából oldalzó pontos tüzéségi tüzzel lettünk elárasztva egy ellenséges 12 cm-es tarackkal.

Ilyen szokatlan felderítéssel azután is többször kísérleteztek a románok, de ekkor már akna- és gránátvetőink segítségével azt azonnal lehetetlenné tettük”.

Augusztus hó 20-án Say alezredes 9 h-kor megbetegedett és a III. zlj. parancsnokságát Ujjady Béla százados átvette.

10 h 30'-kor a 11. és 12. század a Resbouiluiról bevonul és a Chinusun lévő III. zlj. többi részeivel egyesül.

16 h 30'-kor a III. zlj. a 2. huszár ezred felváltását megkezdi, azt azonban csakis *augusztus hó 21-én* 5 h-kor fejezte be; ezen zlj. 8 h-kor ezenfelül még az 5. huszár ezredet is felváltotta.

9 h-kor Adorján alezredes megbetegedése folytán Szakál alezredes az ezred parancsnokságát átvette.

12 h-kor az ezred mindhárom zlja egyesül és egész nap az állások kiépítésén dolgozik.

Kiss László tart. hadnagy naplója 1917. augusztus 1-től 20-ig.

„Távol szeretteinktől, messze idegen földön a háború küzdelmei, szenvedései, véres borzalmai között a magyar ember örökké vidám kedélye az, ami soha cserben nem hagyja és még a közvetlen veszély pillanatában is jóízű humorával fűszerezi az el-elkomorodó hangulatát, sőt élcet csal ajkára. A szeretet kedves melege az, ami összefűz idegen embereket és ami könnyebbé, elviselhetőbbé teszi a harci fáradaimakat. A hazától való távolság, az idegen ország komoly, soha nem látott, sőt ember nem járta vidéke, a közös sors és a halálnak oly alattomos közelsége átformálja az emberi lelket, közelebb hozza, sőt rövid idő alatt barátokká teszi az előbb teljesen idegen embereket. De mekkora az öröm, mily nagy a boldogság, ha

a sors régi ismerősöket hoz össze. Előkerülnek a régi kedves emlékek, a napok kellemesebbekké lesznek és nyugalmas estéken a gondolataink szárnyán lelkünk összefogóztatva messze száll ismerős vidékek, szederindás, vadvirágos tájak felé, a kedves otthon kis falujába és együtt kopogtatunk be a zöld zsalus, futórózsás ablakon.

1917. augusztus 1-én Bukovinában, idegen ezrednél átélt 4 hónap és a 13. testvér ezrednél eltöltött rövid idő után kerültem szeretett ezredemhez vissza. Hallottam, hogy kemény napok előtt állunk, mégis örült a lelkem, hiszen itt minden arc jóformán ismerős, mindenki kedves jó barát. Lejelentkeztem az ezredparancsnokságnál és jókedvűen bandukoltam a Casinu völgy kis erdei vasútja mentén a 9. század felé, ahova beosztásomat nyertem. Milyen örömmel, mennyi szeretettel fogadtak, vége-hossza nem volt a sok kérdezősködésnek.

A 9. század akkor Rosenbaum Nándor hadnagy parancsnoksága alatt egy kopár, letarolt gerincet tartott megszállva a Casinu völgyében a 605 $\diamond$ -tól északra. Előttünk alig 5—600 lépésre, ahol a völgy egy kissé kiszélesedett, barakkok voltak, jobbra tőlünk a III. zászlóalj többi századai és a huszárok, balra a 314-es honvédek, majd a Mgr. Casinuluin a 82. közös ezred a mi I. és II. zászlóaljunkkal. A helyzet igen feszült volt, a románok áttörték a németek vonalát és a mellettük lévő huszárok idáig kényszerültek visszavonulni. Jelenleg a románok a 82-eseket támadták meg-megújuló erővel.

Mi csendesen, mondhatnám nyugodtan éltünk, csak néha jelent felettünk meg 1—1 ellenséges repülő és vágódott be örült robajjal egy-egy bomba az előttünk csobogó kis patak völgyébe — valószínűleg a raktárainkra vadásztak; szerencsére sikertelenül.

Augusztus 4-én délután nagy mozgólódás támadt mögöttünk a völgyben. A roham század két szakasza erőszakos felderítésre indult, a nap aranyos sugarai táncolva törtek meg acélisakjaikon, arcukon jókedv és a harciláz rózsapírja. Velük együtt ment a géppuskás század egy szakasza és egy huszár járőr. Átkelve a kis patakon kapaszkodtak felfelé a tulsó domboldalon északkeleti irányba. Sokáig néztünk utánuk — míg az erdő fái eltakarták őket szemünk elől. Még nem borult le az est, máris távoli puska lövések jelezték, hogy a járőrök már ellenségre bukkantak.

Augusztus 5-én nem sokkal éjjel után szakadó esőben indultunk el a már elől lévők után, hogy velük együtt támadjuk az ellenséget meg és vessük vissza. Amint hajnalodott, az eső szünni kezdett, majd széjjel szakadozott a sűrű felhő, foszlányait messze kergette a szél és nyomukon kibújít az aranyos napsugár. A Limba Vecina előtti gerincen a járőrök által elért vonalban összefüggő állást foglaltunk és beástuk magunkat. Mihelyt meg volt mindenfelé az összeköttetés, járőrök indultak ki, hogy megállapítsák az ellenség pontos helyét. A románok alig pár száz lépésre a Limba Vecina előgerincét tartották megszállva. A felderítések szerint erősen folynak az előkészületek a támadásra, mely augusztus 8-ára lett kitűzve.

Augusztus 8-án kora reggel már gyülekeztek a csapataink az erdőben. 9 h 45'-kor tüzéségünk löni kezdte a románok állását és

10 h-kor még a tüzérségi tűz alatt megindult a támadás. Szemben a roham fél század, a mi 12. századunk és az I. zászlóalj, balról az I/13. zászlóalj. A 9., 10. és 11. század a vonalat tartotta megszállva.

A roham fél század képezte az első hullámot; a 2. és 3. hullámban a 12. század és az I. zászlóaljunk oszlott meg. Erős ágyú és puskatűz fogadta az előretörő csapatainkat, de a heves lendülettel megindult ellenséges tüzet megtörni nem tudta. *Lipták főhadnagy* esodás-lelkierővel tartotta össze és vezette a rohamcsapatát, de a valóságos bravuros magatartásának *áldozata lett*. Elvesztését nemsokára érezni is lehetett; a románok elszánt kitartásán az előnyomulásunk meglassadt és a romanjárőrök széjjelszéledtek. De a 2. és 3. támadó hullámunk *Dr. Dávid Antal* ezredbeli hadnagy erélyes, bátor fellépésével felfogta a visszavonulókat és erős lendülettel előrevitte a támadást, majd betört rohammal a románok állásaiba és azt kezdte jobbra felsodrítni. A románok szívós védekezés dacára kénytelenek voltak a mögöttük lévő Limba Vecina gerincén kiépített főállásukba visszavonulni.

A siker — bár óriási áldozatokkal járt — lelkesedést öntött embereinkbe és folytatták a támadást a főállás ellen. Az erősen megszállott, drótakadályokkal megerősített és kitűnően kiépített ellenséges állásokból azonban borzalmas tűz fogadta csapatainkat, hogy az előrejutás lehetetlenné vált és a Limba Vecina gerincén a román állások közvetlen közelében magukat beásták.

A balról támadó I/13. zászlóaljnak a vállalata kevésbé sikerült, egy részük ugyan előrejutott néhány száz lépésnyire, de a pokoli tűzben legnagyobb része visszavonulni kényszerült a mi vonalunkig.

A románok látva, hogy támadásunk megakadt, tüzérségi tüzűket teljesen az elfoglalt állásainkra összpontosították és olyan pusztítást okoztak, hogy *Dr. Dávid Antal hadnagy* és részben *Benczó András zászlós* talpraesett erélyes fellépésének köszönhető csak, hogy legénységünk az állásainkban kitartott.

Augusztus 9-én a nagy veszteséggel megvívott limba-vecinai ütközet után egy ideig csend volt, délután azonban ismét heves tüzelés tört ki és a sebesültek ismét csoportosan kullogtak hátra véres fejjel, átlótt karral vagy lábbal stb. segítségért és különösen egy csepp vízért könyörögve. Estefelé a harci zaj elcsendesedett, a 9. századot felváltotta a 4. század és mi kissé hátrább húzóltunk a gerinc mögé, hogy a sötétség beálltával leváltsuk majd az elfoglalt állásokban lévő kifáradt, az izgalmak- és nélkülözésektől elesigázott embereinket. De mintha a románok megsejtették volna a felváltást, heves ágyú és gyalogsági tüzeléssel árasztották a vonalunkat el.

Augusztus 10-én éjféli felé elült a zaj, csak itt-ott hallatszott egy egy lövés, jelül annak, hogy ébren is van valaki a rengetegben.

A hold csillogó sarlója ezüstös fénnel vonta be a hegyoldalt, melynek gyalogútján mint halvány sötét sáv kigyózott felfelé Rosenbaum hadnagy parancsnoksága alatt a 9. század. Köröskörül magas fű, feljebb hatalmas sziklák és kövek egymás hátán, akárcsak mintha óriások dobálták volna össze-vissza. Szóltanul, gondolataiba me-

rülve kullogott mindenki és a csendes nyári éjszakába mint könyörgés, mint imádság sirt bele az ott maradt sebesültek nyöszörgése, segítségért rimáncodó el-csesukló szava. Mire a nap ragyogó kerek arca megjelent a hegyek fölött s aranyos sugarai, mint szétbontott kéve végigömlöttek a völgyön, már rendezkedve, minden eshetőségre készen vártuk a történézőket. De e nap minden különösebb esemény nélkül mult el, a román tüzéség ugyan küldött néhány gránátot közibénk, de veszteséget nem okozott.

Augusztus 11--13-ig. A nyugtalanító tüzéségi tüzet és a lövöldözéseket megszokva minden gondunkat állásaink megerősítése, valamint a körletünkben lévő sebesültek és halottak eltakarítása képezte. Az óriási fűben lépten-nyomon találtunk elesett hősöket és igyekeztünk őket eltemetni, hogy a *borzalmas hullaszagot*, mely bennünket körülvevett, csökkentsük.

Augusztus 14. Már a sötétség beálltával észre vettük, hogy a figyelők lövései ritkábbak lesznek, és éjjel után már teljes esend borult a román állásra. Még a drótakadályaink építését sem zavarták meg, pedig ez nagyobb zajjal ment a szokottnál. Feltűnt eme nagy esend és kora reggel tapogatózni kezdtünk, majd járőreink megállapították, hogy az ellenség visszavonult.

Délben megindult az üldözésünk a Limba Vecinán át Chinusu és Slatinei felé. Az éjszakát biztosított megállásban töltöttük a Chinusu alján.

Augusztus 15. Kora hajnalban folytattuk az előnyomulást és a Chinusu gerincén átmenve Slatinei aljára értünk. A 11. és 12. század hareba boesátkozott a Slatinei lankásán beasott románokkal, de a románok valóságos guerilla harcot folytattak, a hosszú lejtén egymás mögött több vonalban voltak lövésztelkőik. Elöl csak egy-kettő, a második vonalban már több, a harmadik-, negyedikben már kis támpontok és fenn a gerincen teljes összefüggő állásaik voltak és minden talpalatnyi földet kétségbeesetten védelmeztek. A lövésztelkőkben órák hosszat kitartottak, a támpontjaikat a végsőkig védtek, ha közelükbe érteztünk, csak a legközelebbibe vonultak vissza és ismét felvették újult erővel a harcot.

11 h tájban a mi századunkat is bevetették a megritkult támadó vonalunk sűrítésére. Friss erőt kapva, új lendülettel indult tovább a támadásunk s bár a román lövedékek és kézigránátok nagy pusztítást vittek véghez sorainkban, mégis sikerült a 2-ik állásukból is őket visszavetni. Itt azonban támadásunk megakadt és magunkat az elért helyzetben beástuk. Este felé a románok kézigránátokkal egy előretörtést megkíséreltek, de visszavertük azt, mire a gerince húzódtak vissza.

Hajnalban a támadást folytatni és az ellenséges állást rohammal birtokba venni akartuk, azonban az éj folyamán a románok visszavonultak.

Augusztus 16. Századunk egy darabig megszállva tartotta a Slatinei előtti gerincet, majd, amidőn az I. zászlóaljunk folytatta az előnyomulást, tartalék viszonyba kerültünk.

Augusztus 18-án az egész III. zászlóaljat kivonták és a Chinusu alá dandártartalék viszonyba kerültünk. A 11. és 12. század innen a 13. ezred mögé küldetett, míg a 9., 10 és a géppuskás század a Chinusu aljában maradt.

Távol a puskák ropogásától, eltakarva a lépten-nyomon leskelődő halál elől, nyugodtan biztonságban éreztük magunkat. A délutáni nap aranyos sugarai kíváncsian lopóztak a fák lombjai között az erdő mélyébe, mintha látni szeretnék volna, hogy mi történik ott. És valóban, mozgalmas élet volt ott, hamarosan sátrak tarkították a bújá zöld fűvel benőtt domboldalt és a honvédek jókedvűen sürgöttek-forgotak, főztek és mostak, sőt sokan ledobták zubbonyukat és végignyújtózkodva a puha gyepen, boldogan élvezték az aranyos nap-sugár éltető melegét. Mi is összeültünk egy nagy fa tövében, élcelődtünk, mókáztunk; az elmúlt napok borzalmait, apró epizódjait már humorral emlegettük; ugrattuk az egyiket, aki félt, bújt és meglapult, dicsőítettük a másikat, aki bátran szembenézett az éreccsákós ellenséggel, erélyesen vezette az embereit és revolverrel tartotta vissza a megfutamodni akarókat . . .

Lassanként leszállt az est, a nap utolsó sugarai reszketve törtek meg a fák lombjai között, búcsút leheltek a fák koronáira, ezután csak az égen úszkáló göndör báránnyelűket festették pirosra — majd lejjebb csúszott az izzó golyó, az erdő lombsátora mögött még sárgát lángolt az ég, majd ez a fény is kialudt s csak sápadt felhőfoszlányok pihentek mozdulatlanul a nyugati égbolton hosszan, lomhán elnyújtózva a távoli erdők felett. Szüntelen szürkeség borult az erdőre; a szemek, amelyek eddig a piros golyót követték útjában, most révedezve tekintettek messze nyugat felé s a gondolatok mint megfáradt madarak pihentek meg egy pillanatra az ég halvány kék tengerén pihenő felhőgályákon. De azután felrepültek s hegyeken, völgyeken át csodálatos sebességgel szálltak messze nyugat felé. Csend borult már az erdőre, csak az esti szellő suhant át, mint nehéz sóhajlás a csendesen ringatózó, lágyan ölelkező fák lombjai között.

Az éj sötét leple eltakarta az erdőt, itt is, ott is tüzek gyultak ki és mint szentjánosbogárkák világítottak az éjszakában. Körülötte víg, jókedvű fiúk mesélgettek, dalolgattak. Nemsokára azonban elhalt a nótaszó, elhamvadtak a tüzek, itt-ott pislákolat még egy kis parázs fel-fellobbantva az esti szellőtől, de azután az is kialudt. Csak egy égett még nagy lánggal, vigan pattogva a tisztí sátor előtt. Jókedvű fiatal fiúk ülték körül, lelkükbe melegséget lopott a tűz izzó parázsa. Az egyik mesélt, a többiek hallgatták és révedező szemmel bámulták a lobogó lángot: lelkük otthon volt és egy kép rajzolódott képzeletükbe. Tél volt, odakünn hideg zimankós idő, de benn a szobában kedves meleg; ők ott ültek a kályha mellett, nézték a lángot, a nyitott ajtón át hallgatták az édesanya meséit. A mese véget ért, halkan nevettek utána, azután csend lett, csak a tűz pattogott s valahonnét messziről tompa lövések hangját hozta a szél. Egyszerre halkan, majd mind erősebben hangzik fel az ének és mint imádság sír,

zokog bele a néma éjszakába: „Késő éjjel a táborban elmerengek a tűz mellett!”

Elhamvadt az utolsó parázs is, a csend, mint kísértet ül az erdő felett; mindenki alszik, csak a hold, azaz öreg jó cimborá virraszt hűségesen s ezüstös fénnel vonja be a megfáradt harcosok édes álmait.

Augusztus 20-án leváltottuk a Slatineitől jobbra lévő huszárókat, átvettük tőlük a vonalat s mert tovább nem juthattunk előre, megkezdtuk a munkálatokat, a berendezkedést télire.”

Jeney hadnagy háborús élményeiből (1917):

„1917. január 19-én érkeztem Borszékre az ezredhez, ahol az I. zászlóalj 2. századához lettem beosztva és 21-én este kerültem a 918 ◊ völgyelzáró csoporthoz. Alig fekszem le, midőn a földözékem kigyulladt, sikerült hamarosan a tüzet eloltani — szerencsére az ellenség nem tüzelt oda.

Január 22-én századom kiterjedését csökkentették, így is azonban 1800 lépés volt szakaszonként, amely szakasz 18—24 emberből állott. Támpont az egész század előtt 4 volt, mindegyik előtt 2 soros 30 lépés kiterjedésű drótakadály kihúzva. Harci tevékenység naponként igen gyenge tüzéségi, valamint gyenge gyalogsági és géppuska tüzelésből állott.

Az állások lassan kezdtek kiépülni, február vége felé a gránátmentes fedezékek kiépítése is megkezdett.

Február hó 26-án az 1266 ◊ felé lettem járőrbe kiküldve, a nagy hó miatt azonban eredményt elérni nem tudtunk.

Március 2-án zászlóaljunk tartalékba került a bélbóri völgybe. Századparancsnokom Kukán Imre hadnagy pár napra elment és én vettem a parancsnokságot át; ekkor lettem századommal a 18. honvéd gyalog ezredhez, mint tartalék rendelve, ahol a gránátmentes fedezékek építésén dolgoztunk az 1471 ◊-nél.

Körülbelül 2 heti ittlét után visszakerültünk a zászlóaljhoz és a Valea Sacca—Pietra Arsa és a Paltin Sarkon lévő csapatokat váltottuk fel. Nekem szakasszal a Valea Sacca völgy elzárása jutott feladatul, egy tábori őrsőm 300 lépésnyire volt előretolva azon feladattal, hogy az ellenség betekintését akadályozza meg. Az állásunk igen erős volt, kitűnően kiépített drótmezőkkel.

Március 22-én mint gyalogsági felderítő a Pietra Arsára kerültem. Itt a legénységnek igen nehéz helyzete volt a sziklaesűsán, amennyiben az állások és kavernák építése emberfeletti munkát vet igénybe, az elhelyezkedés és az egészségügyi viszonyok pedig nagyon kedvezőtlenek voltak. Az ellenséges tüzéség tűzhatásának naponta ki voltunk téve. A De Verde-i ellenséges üteg oldalozott bennünket, az orosz tüzéségi megfigyelőnek kitűnő leplezett helye volt a Muncelulon, a Mt. Stege és a Szitár hegyen. A tüzéség munkálatainkat állandóan zavarta — szerencsére veszteségünk alig volt.

Az ellenség kisebb járőrvállalatokon kívül nagyobb tevékenységet nem fejtett ki.

A húsvéti ünnepek alatt propaganda tevékenységet fejtettünk ki a béke érdekében és sikerült mint felderítőnek igen érdekes adatokat beszerezni.

Állásunk az oroszoktól 120 lépésnyire volt. Az orosz állások hatalmas harántgáttakkal voltak ellátva, közbe pedig körtámpontok kiépítve; hétsoros drótakadály és kitűnő leplezés védte azt.

Az Arsát védő 42 honvéddel szemben négy orosz század állott; akkor már az oroszok rohamjárőrökkel rendelkeztek, páncélsisakjaik azonban nem voltak jók (kis és vékony páncélból készültek). A Saca völgyében két ellenséges hadosztály szárnya találkozott.

Április 20-tól június 14-ig rohamtanfolyamon voltam, amely idő alatt lényeges változás saját részről nem volt. Visszakerülve az I. zászlóaljhoz, a zászlóalj rohamszakasz vezetésével lettem megbízva.

Június 15-én szakaszommal az 1350 ◊ és 1467 ◊ felé lettem felderítés céljából kiküldve. A saját állástól 1800 lépésnyire lévő orosz állásokat 50 lépésnyire megközelítve, bámulatos dolgokat láttam: az orosz figyelők szolgálata a leghanyagabb volt. A figyelők leggyakrabban puskáikat otthagya 20—30 lépésnyire is eltávoztak, az előterepet egyáltalában nem is figyelték meg. Orosz katonákat láttam az állásaik és a drótakadályaik között derékig meztelenül játszani és kiabálni. Az állásaik nagyon jól ki voltak építve, nagyszerű srappellmentes géppuskaállásaik voltak, drótakadályuk 13 sorosra ki volt húzva, jelző harangocskákkal ellátva; az előterep teljesen le volt tarolva. Csak a bámulatos lanyha szolgálatuknak köszönhetem, hogy több ízben ott megjelenve és figyelve, egyszer sem vettek észre.

Borza Béla százados zászlóaljparancsnokom megbízott ezután azzal, hogy a Cibos patak völgyet és az 1210 ◊ magaslatot derítsem fel. Roppant fáradságos és nehéz utam volt, 7 óra hosszat mentem, amíg feladatomat meg tudtam oldani. Az ellenség második védelmi vonalát is felfedeztem. Két ízben egymás utáni napon járőrharcot volt orosz járőrökkel, amelyben embereim kitűnően megállották helyüket és az ellenségnek veszteségeket okozva, azt visszavonulásra kényszerítettük, míg nálam csekélyebb sebesüléseken kívül veszteségem nem volt.

Július 21-én Tiblesul megfigyelő szakaszunk felderítését kaptam feladatul. Az ellenség a szokottnál erőteljesebb tevékenységet fejtett ki és különösen az 1219 ◊-nél lévő Futó hegyi ütegünket kereste. A tüzérség helyett Ruzsicska főhadnagy százada vette ki a részét az orosz ekrazit gránátokból.

Július 28-án a miskolci hadosztály maradványa váltott bennünket fel és mi a tábori vasúttal Maroshévizre szállítottunk, ahol másnap bevagónirozva Sepsibükkszádra irányítottunk, onnan autókkal Ojtozra július 30-án reggel értünk be. Rövid pihenés után folytattuk menetünket a Clabucul felé, mely elé pár kilométerre éjjel, koromsötétben érkeztünk be és táborba szálltunk. Július 31-én vissza lettünk irányítva a 82. gyalog ezred parancsnoksághoz. A hosszú utat hihetetlen gyorsasággal tettük meg és még aznap éjjel sötétben felkapaszkodtunk a Casinuluirra. Az élelmes bakák sapkájuk mellé korhadtt vi-

lágító fát tettek, ami a koromsötétben nagyszerű tájékozódásul vált be. A menet a fáradt emberekkel már igen nehezen nyert tért, amint 1—2 perces pihenő volt, elaludt az egész zászlóalj. Teljesen kimerülve étlen-szomjasan érkeztünk be.

Augusztus hó 2-án délelőtt Szabó főhadnagy, Katkin hadnagy és én felmentünk századainkkal az I/82. zászlóaljhoz, hogy az ellenséget állásaikból kivessük. Már az összes előkészületek megtétek, amidőn parancs megmásíthatott. Ekkor már az I. század parancsnoka voltam.

Aug. hó 3-án a tartalékállások kiépítésén dolgoztunk; a délelőtt folyamán napok óta először kaptunk végre meleg étkezést. Alig hogy befejeztetett az étkezés, 12 h 30'-kor az ellenséges tüzérség meglepte pergőtűzével a szűk területen összeszorult tartalékokat. Óriási pánik keletkezett, a zászlóaljunk parancsnoka *Borza Béla százados* súlyos sebet kapott, *Keresztes* és *Steiner főhadnagyk* súlyos sérüléseket szenvedtek, több ember részben holtan, részben sebesülten a helyszínén maradt, a többi pedig a leggyorsabban igyekezett a szórt területről menekülni.

Rövid időn belül sikerül a fejetlenséget leküzdeni és új gyülekező helyet kijelölni, ahol a szétfutott emberek kötelékekbe rendeztetnek.

Alig szedtem embereimet össze, parancsot kapok századommal a Casinului völgybe, mint tartalék a 82. gyalog ezred bal szárnya mögé menetelni. Alig indultam rendeltetési helyemre el, megkezdődött a románok támadása és az ellenség zárótüze éppen századom közepét érte. Veszteségem halottak és sebesültekben tetemes volt, mindazonáltal századom megmaradt részével teljes rendben elértem rendeltetési helyemre, amely saját rajvonala mögött 30 lépésnyire volt.

A nap folyamán a románok több ízben igen erőteljes tömegtámadásokat intéztek, valamennyi már a rajvonalaunk által visszaveretett és a tartalékok beavatkozására nem volt szükség.

Augusztus hó 4-én a románok erőteljes pergőtűzzel bevezetett újbóli támadást kíséreltek meg, de sikert elérni nem tudtak, bár a tüzérségi tűz tartalékban lévő századomtól ismét több áldozatot szedett.

Délutáni órákban az ellenség újra még hevesebb tömegtámadást intéz, amelynek elhárítására már századom is a rajvonalba rendeltetett; a támadás véresen vissza lett verve.

Este az egész rajvonalba lévők húsmérgezés következtében megbetegedtek, ennek dacára mindenki a helyén maradt és az e napon *ötödször* megkísérelt ellenséges támadás is fényesen vissza lett verve.

Ezzel a románok napokon át minden erővel megkísérelt áttörési kísérlete ezen helyen végleg meg volt hiúsítva.

Augusztus hó 5-én az I. zászlóalj fel lett váltva és délután folyamán a Sekature magaslat 619 és 975 $\odot$ megszállására rendeltetett.

Századom a bal szárny mögé tartalék viszonyba került. Az előnyomulásnál a zászlóalj a patak hídján való átgyülekezés közben

erős tüzéségi tűzbe jut, ami azonban az előrejutásunkat fel nem tartóztatja és *Katkin* hadnagy századával elsőnek érkezik fel a kijelölt vonalra, majd rövid idő után *Oswald* és *Veszélák* százada is kifejlődött.

Az én századom, mire a patakon átkelt, már teljes sötét lett, a tájékozást elvesztve eltévedtünk és *augusztus 6-án* 3 h 15'-kor váratlanul a román állásokra bukkantunk. Szerencsére a sötétben csak igen kevés veszteséget szenvedve sikerült visszavonulni és a világosság beálltával a 14. huszár ezreddel az összeköttetést felvenni. Itt azután egész napon a huszárok rajvonalához csatlakozva álló harcot vívtunk mérsékelt ellenséges tevékenységgel.

Augusztus 7-én románok a 14. huszár ezredet tűzzel elárasztják, annak tetemes veszteséget okoznak, saját századom szerencsére megkíméltetett.

Augusztus hó 8-án előnyomulás a Limba Vecinára; mielőtt még oda századommal felérkeztem volna, hallom *Katkin hadnagy* és a rohamszázadának „Rajtá”-zását, erre gyorsított ütemben a lárma irányába tartok, mire azonban a magaslatra felérkeztünk, a románok előretolt állása már kezünkben volt; ezen dicsteljes nehéz vállalatnál *Dr. Dávid* és *Faragó* hadnagyok vették oroszlánrészüket ki.

Röviden utána támadásunk teljes nagyságában kibontakozik; századom fele a két rajvonal között nyomul előre és erőteljes ellenséges géppuska oldaltűzbe kerül, egyik szakaszparancsnokom megsebesül, a félszázad kénytelen elért helyen magát beásni. Saját rajvonalunk többi része erélyesen igyekszik tért nyerni, de a románok szívósan kitartanak, gyilkos tűzzel árasztják csapatainkat el és tért nyerni nem tudunk, ennek dacára egész vonalunk az elfoglalt ellenséges előretolt állásokban rendületlenül kitart. Majd századom ellentámadásra lett kirendelve, ez azonban az oldalzó pusztító ellenséges géppuska tűzben lehetetlenné vált.

A románok ismételten a nap folyamán ellentámadással igyekeznek kivetni bennünket, mind valamennyi véresen vissza lett verve és az elért vonalat szívósan teljes egészében tartottuk.

A következő napok közvetlen közelségben álló harcokkal teltek el és *kimondhatatlan szenvedések dacára honvédeink önteláldozóan, példásan kitartottak.*

Augusztus hó 13-án a románok visszavonultak, mi pedig megkezdtük az üldözést a Chinusura; azt elérve biztosított megállásba mentünk át, mert előretolt üldöző különítményeink még az ellenségre nem bukkantak.

Augusztus 14-én kora reggeli órákban az előnyomulás Slatinei magaslat felé megindul; alig haladunk előre, a románok a Slatinein erős ellenállást fejtenek ki; század század után vettetik harcba, de az ellenséget körtámpontjaikból kiverni nem tudjuk és 30 lépésnyire tőle magunkat beásni kényszerülünk a következőképen: a jobb szárnyon *Stiif század*; középen *Dávid* és *Faragó* század; bal szárnyon *Forster század*; az én századom tartalék a közép mögött.

Augusztus 16-án éj folyamán a románok 600—700 lépésnyire visszavonultak, ezredünk parancsot kap Culmea Tepsi felé üldözni. Az én feladatomból volt a 2. huszár ezred támadását támogatni; e célból előnyomulva az előreküldött felderítő járőrömet az ellenség, súlyos sebesüléseket okozva, szétugrasztja. Később rendeltetési helyemre mégis sikerül beérkezni, ahol tartalékol rendeltettem az ezred közepe mögé. Itt csakhamar felfedezett a román tüzérség és századomnak újra tetemes veszteségeket okozott.

A délután folyamán Adorján alezredes parancsára a 14. honvéd és a 2. huszár ezred közti hézag biztosítása céljából 2800 lépés kiterjedésben tábori őrsöket állítottam fel, majd erősítésül a Faragó század is ide rendeltetett.

Augusztus 17-én est folyamán a Stift századát váltottam fel, ami az ellenség közvetlen közelletére való tekintettel, bár az egész éjszakán tartott, de sikerült észrevétlenül végrehajtani.

Augusztus hó 22-én egész nap nyugalom.

A mai szemrevételezés alapján megállapítatik, hogy a lovaságtól átvett vonalunk a térképen feltüntetettnél tényleg egy hegyháttal hátrább van, tehát a 614 ◊ -nél jelzett előretolt állás sincsen ezen helyen, mert a 614 ◊ tulajdonképpen az ellenség birtokában van, míg saját állásaink attól nyugatra az útkönyöknél.

Tekintettel arra, hogy ilyképpen a balról húzódnó hegy hátáról az ellenség előretolt állásunkat oldalozza, az ezred javaslatára az 600 lépésre visszavonattott.

19 h-kor a dandár parancsára az ezred jobb szárnya a III/13. zljtől az 587 ◊ pataktól délre 150 lépésnyi területet is átvette.

Az éj nyugodtan telt el.

Augusztus hó 23—25-ig az általános helyzetből kifolyólag előreláthatólag hosszabb ideig megmaradunk jelen állásokban, miért is annak ilyen célra való kiépítése megkezdetik. Ellenség részéről egyes tüzérségi lövéseket kivéve, nyugalom.

Augusztus 26-án Tóth Sándor alezredes bevonult és az ezredparancsnokságát átvette.

Augusztus 27—szeptember 8-ig. Álló harcok, állások kiépítése és tökéletesítése. Utánszállítás, étkezés lebonyolítás berendezése. Állandó járőrözések, kisebb vállalatok felderítés és az ellenség nyugtalanítása céljából. Ellenség részéről váltakozó, gyér tüzérségi tüzelés különböző helyekről, különböző területekre és a nap különböző időszakájában.

Szeptember hó 9-én. 7 h 30'-kor ellenséges tüzérség Culmea Tepsi és D. Matei irányából az I. és III. zlj. állásai ellen tüzel, 8 h 14'-kor ellenséges gyalogság 614 ◊ -től északra a patak völgyében gyülekezik és 8 h 40'-kor két sorban előnyomul. Saját részről erőteljes tüzérségi tűz fejtetik ki. 8 h 45'-kor az I. zlj. előtt az ellenség állásaiban gyülekezik; 13 h 46'-kor a 614 ◊ -től északra ugyancsak az ellenség gyülekezve dél felé húzódik.

A hadosztályparancsnokság értesíti ezredet, hogy a románok valószínűleg Grozeszti és Sticla fabrika ellen támadni készülnek.

A kiküldött járőrök megállapítják, hogy az ellenség egyes helyeken állásait előbbre toltá és a csoportosításában változtat, de komoly támadási szándéka eddig fel nem ismerhető.

Szeptember hó 10-től december hó 5-ig. Helyzet változatlan, felderítésből kifolyó kisebb járőrharcokon kívül az ellenség mérsékelt tüzérési tevékenységet fejt különböző időpontokban ki. Propaganda tevékenység.

Milecz János tart. hdgy. naplójából 1917. április 28-tól december 6-ig.

„1917. április 28-án kerültem a Tölgyesi szorostól északra, a védőállásban lévő ezredünkhöz. Az 1. századhoz lettem beosztva, mely az I. zászlóalj kötelékében tartalékban volt. A tartalék feladata volt a második védelmi vonal, barakkok építése és az őszi előnyomulás alatt kissé meglazult fegyelem helyreállítása.

Május 6-án zászlóaljunk felváltotta a rajvonalban lévő III. zászlóaljunkat és az 1. század a kis Tiblesul 1350 $\diamond$ -én a 10. szd. volt helyére került. A felváltás után a gyakori járőrözésen kívül főfoglalkozásunk a téli és kora tavaszi időjárástól megrongálódott fedezékeink és akadályaink helyreállítása. Az ellenség magatartása elég csendes, csakis a kora reggeli figyelők lövöldözései és mérsékelt ellenséges tüzérési tűz, mely különösen a szomszédságban lévő kopár Arsa gerincét kereste előszeretettel fel, zavarták az egyhangúságot egész *július hó 29-ig*, amidőn ezredünket a 66. közös gyalog ezred felváltotta és mi 30-án és 31-én be lettünk vagónirozva.

Hogy hova jutunk, arról sejtelmünk sem volt és csak akkor tudtuk meg, amidőn a Kézdi-medencébe érkeve hallottuk, hogy a románok az Ojtozi szorosban elkeseredett támadásokkal igyekeznek betörni.

Július 31-én Sepsibükkszádon kirakodva, részint gyalogmenettel, részint autókkal szállítva az I. zászlóalj augusztus 1-én hajnalban Ojtozra érkezett. A vidék hegyes volta nagyon hasonlított a Tölgyes mentihez; a hosszú, nyugodtan töltött idő után már az első napon látott előjelekből (erős csapatzállítások, távoli ágyumoraj) arra következtettünk, hogy kemény napoknak nézünk elibe.

Délelőtt pihenő, délután pedig az egész zászlóalj elindult a rajvonalaink felé. A hangulat általánosan nyomottá vált, melyet néha-néha oszlatott el egy-egy találóbb legénységi humor. A nehéz terepen lassan haladtunk előre, nemsokára beesteledett és az egész zászlóalj egy erdőségben leszerelt.

Augusztus 2-án kora hajnalban érkezett parancsra útirányunk megváltozott és menetünket folytatva, már találkoztunk a komoly helyzet előhírnökeivel: sebesültekkel, akik saját lábukon vánszorogtak visszafelé és akik, tekintettel a saját, már mindenen túlesett állapotukra, nagyon is kiszínezték a harcoló vonal helyzetét, ami még inkább lehangozta honvédeinket és a parancsnokoknak elég igyekezetébe került az izgatott kedélyeket megnyugtanni.

Délután egy magaslatra érkeztünk, ahol leszerelve, izgalmasan vártuk a következőket. Alig szereltünk le, megkezdődött románok részéről Casinu völgyben a pergőtűz, majd az azt követő gyalogsági támadás. A telefon jelentésekből tudtuk meg, hogy a 82. közös gyalogezred vitéz magatartása immár a 4. és 5-ik rohámot utasította vissza.

Nemsokára a zászlóaljunk is parancsot kapott és előnyomultunk a 82. gyalog ezred harcvonala felé. 21 h-kor beérkeztünk a 82. gyalog ezred parancsnokságához, ekkor azonban már a harc szünetelt, csakis egyes lövések voltak még hallhatók. Itt a 82-esek súlyos veszteségére és a bizonytalan helyzetre való tekintettel kiegészített lőszerrel és feltűzött szuronnal koromsötétben a Casinu hegyre lettünk irányítva. A menet csendjébe az úton-útfélen hallható sebesültek jajveszékése vegyült, ami egész kísértetiesé tette az amúgy is felesigázott hangulatot.

Augusztus 3-án érkeztünk egy kis tisztásra be, ahol összetömörült bosnyákok- és 69-esekből odairányított tartalékokat találtuk.

A románok támadása eddig is a Casinu völgyében öltött legnagyobb mérvet és erre való tekintettel irányítottak a tartalékok ezen, a rajvonaltól 900 lépésnyire lévő tisztásra.

Délelőtt folyamán az egyes századok körletükben megkezdték a beását, mert előrelátható volt, hogy a tömeg lármája, a tűzrakásból eredő füst stb. bizonyára felhívja az ellenség figyelmét. Délután 13 h-kor éppen a századoktól lőszerért lettek szakaszok kiküldve, amidőn hirtelen a román tüzérség erőteljes pergőtűzzel árasztotta el a kis térségen összetömörített tartalékokat. A hirtelen meglepetésnek és a tüzelés hevének borzasztó erkölcsi hatása lett, a védetlen helyről mindenki a hátrább megállapított gyülekező helyre menekült és a század-, valamint szakaszparancsnokok nagy erélyére volt szükség, hogy a puska és szerelvény nélkül menekülni akarókat legalább azok felvételére kényszerítsék, mert a fejetlenségben mindenki csak pusztá életének megmentésére gondolt. A pokoli tüzelés 16 h-ig tartott; amidőn az némiképen enyhülni kezdett, a kötelékek azonnal rendeztetek és a legénység a tisztásra előre vezetett. Általános meglepetésünkre — bár nagy veszteségek voltak — de mégsem oly nagy, mint azt a helyzet megítélése szerint gondoltuk. Alig foglaltuk el a kellőképpen módosított régebbi álláshelyeinket, máris, mintha csak lehallgatta volna az ellenség azt, újból megkezdte a román tüzérség tüzelését. Ez azonban egyrészt előkészülve talált valamennyinket, másrészt nem is volt oly hatalmas, mint az első, tehát semmi különösebb hatással nem bírt és 15—20 perc után meg is szűnt.

Este felé tetézte ezt még egy borzasztó jégeső és pedi éppen akkor, amidőn a szokásos ellenséges gyalogsági támadás is megindult. Zászlóaljunktól 1½ század már a rajvonal sűrítésére be lett vetve és a 82-esekkel egyetemben az egymás után tömegesen előre hömpölygő román támadó hullámokat visszaverték. Én

félszázadommal szintén a rajvonal sűrítésére előnyomulóban voltam, amidőn az ellenség visszavonulása következtében vissza lettem rendelve. A késő éjszakai órákban az I. zászlóaljunk rajvonalba bevetett részei ki lettek a harcból vonva és az egész a tartalék helyén rendeztetett.

Augusztus hó 4-én délelőtt a rendezkedéssel és felvételezéssel telt el; a románok általában a nap ezen szakában eddig soha sem kíséreltek támadni. Délután folyamán zászlóaljunk parancsot kap, hogy miután a románok visszavonultak, a zászlóalj azonnal nyomuljon Chinusu felé utána és igyekezzen az esetleg visszahagyott utóvédeket széjjelugrasztani. Azonnal elindultunk, egész éjjel óvatosan, messzemenő biztosításokkal a legnagyobb csendben menetelünk. *Augusztus hó 5-én* a nehéz terepen éjjel végrehajtott teljesítménytől holtra fáradtan és meglehetősen leapadt létszámmal kora reggel a Chinusu gerince felé nyomultunk előre, amidőn váratlanul szemben és jobbról tüzet kaptunk, erre a zászlóalj harcához fejlődött és viszonzta a tüzelést. Ugyanekkor érkeztek be a biztosító részek jelentései is, úgyszintén a helyszíni szemle arról világosított bennünket fel, hogy a románok főállásával állunk szemben.

Rövid tűzharc után a sebesülteink és halottaink összeszedése után, mögöttünk jóval kedvezőbb vonalra teljes rendben visszavonultunk és azt megszálltuk. Tőlünk balra az 5. huszár ezred, jobbra pedig saját III. zászlóalj vett állást fel.

Ezen helyzetben voltunk *augusztus 8-ig*, amely nap kora reggelén a 13. honvéd gyalog ezred feiváltott bennünket, mi pedig parancsot kaptunk a Limba Vecina gerincén előnyomulni és ha halljuk az előttünk támadásba ment rohamszázad, 12. századunk (Dr. Dávid Antal hadnagy) és a 4. századunk „Rajta” kiáltását, úgy mi is hangoz „Rajtá”-zással ismételjük azt.

Nemsokára bekövetkezett a fordulat: a támadás legnagyobb hévvel megindult, puska és kézigránát hatalmas ropogása hallatszott százszoros visszhanggal a hegyekben, borzasztó jajveszékelés tölti meg a levegőt, az 1., 2. és 3. századunk felérkezett a gerincre, felveszi a hullámalakzatot és várjuk minden pillanatban az előnyomulási parancsot. Az 1. század alkotta az utolsó hullámot, az előttünk menő hullámok elfoglalták a románok előállításait, tovább jutni azonban erőteljes tűzérségi támogatás nélkül nem tudtunk, miért is az 1. század, ellenséges ellentámadás valószínűségére számítva, tartalékul maradt. Én parancsot kaptam a folyamatban lévő harc helyzetről és a kötelekek hollétéről vázlatot készíteni, ami az elkeseredett harc közepette, nehezen bár, de sikerült, igaz, hogy néhány órát vett igénybe.

16 h tájban a románok négy ízben kísérlik meg elvesztett állásaikat visszafoglalni, ami azonban nem sikerült nekik. Az utolsó erőfeszítésük alkalmával parancsot kaptam, félszázadommal a rajvonalat sűríteni; ezen kísérletük is az előbbiekhöz hasonlóan, csúfos kudarcot vallott.

Augusztus 9—13-ig az elfoglalt állásainkat erősítettük és *14-én* délután megkezdettük előnyomulásunkat, amennyiben a románok a jobbról érvényesült nyomás következtében állásaikat feladták.

Augusztus 15-én az ellenség még a Slatincein komoly harcba bocsátkozott velünk, amelyben leginkább ezredünk III. zászlóalja vette részét ki.

Ettől kezdve a fegyverszünetig védőállásaink kiépítésén dolgoztunk és számottevő harcselekmény nem fordult elő*.

December hó 6-án 8 h 30'-tól kezdve *december hó 30-ig fegyvernyugvás*. Az ellenséges állások megfigyelés útján való felderítése igen jó eredménnyel járt. A propaganda tevékenység nem volt mindenütt sikeres, különösen a Badinunluin, mert a románok beszélgetésbe nem bocsátkoztak, a kihelyezett röpiratokat pedig nem vitték el.

A fegyverszünetre vonatkozólag alábbi parancs adatott ki *1917. december 11-én 19 h 10'-kor*:

„A Foksaniban megtartott tárgyalások alapján a következő fegyverszünetszerződés lépett érvénybe, mely a Brest-i szerződés hejyett a hadsereg arevonalára kötelező:

1917. november 26. (december 9-én) 22 h 30'-kor, pétervári idő szerint dut. 10 h 30'-kor osztrák idő szerint egyrészt a román arevonalon lévő orosz és román hadseregek, másrészt pedig ugyanazon arevonalon lévő német, osztrák-magyar, bolgár és török hadseregek között a fegyverszünet feltételei:

1. A román arevonalon a Dniester és a Duna torkolat között (bezárólag) Schmarbatow tábornok parancsnoksága alatt álló orosz hadsereg között egyrészt és ugyanezen arevonalon: József főherceg és Mackensen tábornagy parancsnoksága alatt álló német, osztrák-magyar, bolgár és török hadseregek között másrészt, ideiglenes fegyverszünetre vonatkozó szerződés kötött, melynek érvényessége azon pillanattig terjed, amidőn az orosz alkotmányozó gyűlés a békéről és háborúról dönteni fog. Az ugyanezen arevonalhoz tartozó Presán tábornok parancsnoksága alatt álló román hadseregek ezen megállapodáshoz szintén mindaddig csatlakoznak, amíg a román arevonalon álló orosz hadseregek fegyverszünete tartani fog.

2. Mindkét fél kölcsönösen arra kötelezi magát, hogy az ellenségeskedés újból való felvételét 72 órával annak megkezdése előtt bejelenti. Ezen szerződés automatice hatályát veszti, ha egy német, osztrák-magyar, bolgár vagy török hadseregek részéről a Keleti tenger és a Duna torkolat (bezárólag) között az arevonal valamely szakasza ellen offenzíva indítatnék, még akkor is, ha az a román arevonalon kívül esne; úgyszintén érvényét veszíti abban az esetben, ha az orosz és román hadseregek az ellenségeskedést újból megkezdik. De ebben az esetben is az ellenfél mindig 72 órával előzőleg értesítendő.

3. Az 1. pont alatt megnevezett arevonalon minden ellenségeskedés ezen szerződés érvénybe lépésekor azonnal megszűnik.

4. A gyalogság hadműveletei mindkét félnél azonnal beszüntetendők nemesak az ellenséges vonalaknál, hanem egy 10 km-nyi

széles övben is, mely az illető szerződéses fél legelső vonalának árkaitól mérendő. A kötött léggömbök tevékenysége ugyanazon időben szintén megszűntetendő.

5. Mindennemű járőröknek, sőt egyes felderítőknek is a saját előterep drótkadályainak vonalán túl való kiküldése tilos.

6. Mindkét fél előőrseinek tilos a saját előterep drótkadályain való átlépése.

7. Mindkét fél kötelezi magát arra, hogy egy támadás (offensiva) előkészítésére szolgáló munkálatokat nem végeztet, éppúgy tilosak az olyan munkálatok is, melyek az állások erősítését és kiépítését célozzák. Csakis azon munkálatok vannak megengedve, melyek az állások jókarbantartására és a csapatok létfeltételeinek (ellátás, egészségügy viszonyok) javítására szolgálnak, úgyszintén a barakképítkezések meg vannak engedve.

8. A szerződés érvénybelépésének pillanatától kezdve mindkét fél arra kötelezi magát, hogy hadműveleti csapatmozdulatokra és átcsoportosításokra vonatkozólag parancsot nem ad ki; úgyszintén arra is kötelezi magát, hogy semminemű szállítmányozást és átcsoportosítást nem fogadosít, melyekre a parancs bezárólag december 5-ike (saját időszámítás) után adatott ki.

A fegyverszünet egész tartama alatt a következők vannak megengedve:

a) Az egységek rendes felváltása a hadsereg, hadtest keretében;

b) azon csapatmozdulatok a hadsereg zónáján belül, melyek a csapatok jobb elhelyezésére és ellátására szolgálnak. Nincsen azonban megengedve valamely hadtest körletéből kivont csapatoknak másokkal való helyettesítése; ez legfeljebb az 1. pontban megjelölt arcvonalhoz tartozó azonos erősségű csapatok által történhetik meg.

9. Az ezen pillanatban, az ezen arcvonalon álló csapatoknak, egyeseknek, vagy a legénység bizonyos kategóriájának kivonásával való gyengítése azon célból, hogy más arcvonalakat megerősítsenek velük, tilos.

10. A fegyverszünet idejére mindkét fél legelől lévő drótkadályai között elterülő zóna semlegesnek nyilvánítatik. Mesterséges akadály hiánya esetén a legelől lévő árokrészek között húzott egyenes képezi a zóna határait, mely zászlókkal jelölendő meg. A Duna deltájában a Szt. György-ág képezi a semleges zónát.

11. A semleges zónába való belépés tilos; azonban napközben ezen zónában fegyver nélkül közlekedő személyek ellen a fegyveres beavatkozás tilos.

12. Minden egyén, aki a semleges zónát átlépi, hadifogolynak tekintendő.

13. A semleges zónában alkoholtartalmú italok eladása, továbbadása vagy azok élvezete tilos.

14. A megállapodás alatt keletkező félreértések mindkét fél kiküldöttei által szabályoztatnak. A delegáltak találkozásának ideje és helye minden egyes esetben hadikövetek által állapítatik meg.

15. Mindkét félnek joga van ezen szerződés megváltoztatására kiegészítő javaslatokat tenni. Szükség esetén egy, a mostani bizottság meghatalmazásával azonos meghatalmazással felruházott bizottság ülne össze.

16. A fegyverszünet mindkét fél folyó-flotillájára is vonatkozik.

17. A fenti szerződés az aláírás pillanatában hatályba lép.

18. Ezen fegyverszünetszerződés hatályon kívül helyeztetik, amint egy kifejezetten az egész arcvonalra szóló fegyverszünet egyrészt a központi hatalmak legfelsőbb hadvezetősége és másrészt az orosz és román legfelsőbb hadvezetőségek között köttenék.

19. Mindegyik fél a delegáltak közvetítésével egy aláírt francia nyelvű példányt kap. Az aláírottak azon óhajukat fejezik ki, hogy a Duna különböző ágai között lévő partvidék semlegessége és a Fekete tengertől Galazig való hajózás egy vegyes speciális bizottság által vitassék meg és szabályoztassék”.

1918. évi január hó 1-től 20-ig helyzet változatlan, ezred állásaiban, harctevékenység nincsen.

Január hó 21-én az ezred állásaiból kivonatott és a Kézdi mendencébe, Gelencére áthelyeztetett. A felváltást a 13. honvéd gyalog ezred eszközölte olyképen, hogy állásaiban kiterjeszkedve a III/14. zlj. szakaszát átvette; a felváltás 5 h-kor befejeződött és a III. zlj. 1287. Ő-re menetelt, ahol éjjelezett.

Január hó 22-én az I. zlj. váltatott fel, de a csapatok megmaradtak állásaikban. A III. zlj. Ojtozra menetelt, étkezés után egy részével Magyaros tetőre, a többi pedig Bereckre vonult el és ott laktáborba szállt.

Január hó 23-án ezredtörzs az I. zljal és a 2. gp. szdal 5 h-kor volt állásából Ojtozra elindul és ott éjjelezik.

Január hó 24-én III. zlj. Gelencére, az ezredtörzs és I. zlj. Bereckre menetel s ott laktáborozva éjjelezik.

Január hó 25-én ezredtörzse és az I. zlj. is Gelencére 11 h-kor beérkezik, ott laktáborba száll.

Az ezred állásaiból kivonása és elvonulása teljes csendben történt, a nélkül, hogy az ellenség ezt észrevette volna.

Január hó 26 és 27-én pihenő, ruházat, szerelvény rendbehozatala, szállásokban elrendezkedés. A legénységi szállások legtöbbszörében nincs kályha és kevés a fűtőanyag.

Január hó 28-tól február hó 10-ig. Foglalkozási tervezet szerint kiképzés.

Február hó 11-én 15 h-kor veszi ezred a 8. hadtest szóbeli parancsát, hogy febr. 13-án Kézdimartonosra meneteljen, ahol a hadtest parancsnokság további parancsait veszi.

Február hó 12-én előkészületek a menetire, 12 h-kor a szállás-csinálók előreküldetnek Kézdimartonosra. Az ezred vonatanyagát egyszerre magával vinni nem bírja, mert 106 darab ló hiányzik.

Február hó 13-án 8 h-kor indulás, 11 h-kor beérkezés Kézdimartonosra és ott laktáborba szállás.

13 h-kor 8. hadtest telefon parancsa, hogy ezred körülbelül 2 napig Kézdimartonoson fog maradni.

Február hó 14-én mai nappal ezred az 53. hadosztály kötelékébe lépett, parancsnok Goldbach altábornagy. Ezreden kívül a 124., 125., 82. gyalog ezredek tartoznak még a hadosztályhoz.

Február hó 15-én 11 h-kor a hadosztály értesíti az ezredet, hogy február 22-ig jelen helyén marad.

Február 16-tól 26-ig kiképzés és fegyelmező gyakorlatok.

Február hó 27-én 6 h-kor ezred Ojtozra elindul. A vonatából lóhiány miatt 16 kocsi visszamarad. 10 h 30'-kor beérkezés Ojtozra, ott 2 órai pihenő, azután tovább menet Sósmezőre, hova 15 h 30'-kor érkezett be. Elhelyezés: ezredtörzs és műszaki század Sósmező; I. zlj. és II. gp. szd. Sósmező—Harja közötti barakkokban; III. zlj. Harja.

Február hó 28-án 12 h 05'-kor vett hadosztály parancs szerint ezredtörzs és I. zlj. mai napon Grozestibe meneteljen, a III. zlj. Harján marad.

I. zlj. önállóan 13 h-kor indul Heerestrauba és ott a 82. gyalog ezred kötelékében éjelezkik.

Március hó 1-én ezred a tegnapi csoportosításban maradt.

Március hó 2-án 12 h 30'-kor parancs, hogy az I. zlj. az est beálltával foglalja el Cosnán a kiutalt körletét. 12 h 35'-kor dandár értesítése, hogy a románok nem fogadták el a békefeltételeinket, miért is *ma 11 h-tól számítandó 72 óra múlva az ellenségeskedés kezdetét veszi.*

17 h 30'-kor ezredtörzs elindul Cosnára az új álláspontjára. A sötétség beálltával az I. zlj. is megkezdí a 2/18. század felváltását és azt 21 h 30'-kor befejezte.

Március 3-tól 6-ig: 8 h-kor kihirdettedik, hogy *románok a békefeltételeinket elfogadták.* Ezred csoportosításában változás nincs.

Március hó 7-én az I. század Grozesti északi szegélyén lévő barakkokba helyeztetik el. Az I. hadsereg parancsnokság közlésezi, hogy a románokkal *14 napos fegyverszünet köttetett*, mely az eddigivel teljesen egyenlő feltételeken alapszik. A fegyverszünet 3 napí felmondással megszüntethető, ezen esetben a „Halali” végre lesz hajtva.

Március hó 8-tól 12-ig helyzet változatlan, a III. zlj. Harjárdól a II/18. zlj. helyére előrevonatot hadosztálytartalékul.

Március hó 13-án III. zlj. Vrf. Ungureánára menetel a 74. dandár volt helyére, a dandár parancsnokság pedig Slanic fűrdőre.

Március hó 14-én III. zlj. Ungureánáról Baile-Slanictól délnyugatra 6 km-re fekvő Kecskés t.-re menetelt, az I. zlj. pedig állásából kivonatot és a III. zlj. helyére Vrf. Ungureanára vonatott vissza.

Március hó 15-én az I. zlj. a Baile Slanictól északra lévő Satul-
Noi községbe menetelt, ott laktáborba szállt, ezredparancsnokság pedig Baile Slanicon helyezkedett el; ütközet- és mátha vonat Harján, eleségvonat Ozsdolán.

Március hó 16-tól 20-ig fenti helyzetben pihenő. Braxatoris hadnagy egy srappellgyújtó robbanástól megsebesült.

A lejárt román fegyverszünet 3 nappal meghosszabbított. 19-én 2 tiszti járőr indított el a 3. lovas hadosztály vonalainak szemrevételezése céljából.

Március hó 21-től 31-ig ezred helyzete változatlan.

22-én 18 h 30'-kor a román fegyverszünet 72 órával meghosszabbított.

24-én és 26-án a Baile Slanic-i lőszerraktárakban robbanások történtek, oka gyanus, felderíthető azonban nem volt. Veszteség a dolgozó munkás osztagnál 7 halott és 4 sebesült.

30-án 21 h 30'-kor kapja ezred a parancsot a 3. lovas hadosztály felváltására: 31-én előkészületek az indulásra.

Április hó 1-én a 9. és 10. század Bosnyák százados parancsnoksága alatt Nemira 1653 $\diamond$ -ra, az ezred többi része Harján—Sósmezőn keresztül Ojtozra menetel és ott éjjelezett.

Április hó 2-án Ojtozról Berecken át menet Lemhénybe, ott éjjelezés.

Április hó 3-án Lemhényről Kézdiszentlélek, Szárazpatak, Jakabfalván át menet Impérre, ott éjjelezés; *április 4-én* ugyanott pihenő.

Április hó 5-én I. zlj. parancsnokság, I. gp. szd., 1., 2., 3., 4., 9. század, 1½ műszaki szakasz Akloscsárdára, III. gp. század és 10. század Lobercre menetel.

A II. gp. és műszaki század Impéren pihen.

Április hó 6-án I. zlj. parancsnokság 762 $\diamond$ -re menetel, 1. és 2. század a 4. ulánus ezred részeit váltja fel; 3., 4. század Csobános völgybe menetel 881 $\diamond$ -hez; II. gp. század felment az Aklos csárdához, a 10. század pedig Nemerére beérkezve felváltja a 3. dragoños ezred 7. századát.

Április 7-től 13-ig: az egész felváltás 7-én 11 h-kor befejeztetett.

8-án erdőégés a Csobános völgyben.

Többi napokon a kiállított főörsök szökevény foglyok közül 11-et elfogtak.

Április hó 14-től 25-ig: 15-én Kászon-Impérről a 3. lovas hadosztály elvonul és az ezred veszi át a szakasz parancsnokságát és pedig Nagy Sándor—Torjai büdös barlang vonaltól északra fekvő összes alakulatok felett. Az I. hadseregparancsnokság feloszlata után ennek helyébe a Brassóban székelő I. Gk. lép. Ezred határoni szolgálatot teljesít, egyúttal feladata az összes hadianyag leszállítása és az állások lebontása. Hadifoglyok bárhol átjöhetnek, míg az elhurcolt polgárok csakis az Uz völgyében léphetik a határt át. Ezredparancsnokság Kászonimpéren helyeztetik el, a vonat Jakabfalván.

A kötélpályákat és a 414. sz. tábori kórházat ugyancsak ezred veszi át. Az 1872. évi születésű legénység kivonatik a vonalból.

Április hó 26-tól 30-ig. Tábori őrseink igen sok szökevény orosz foglyot tartóztatnak fel, kik az orosz békekötés hírére hazafelé igyekeznek.

Ezred folytatja az anyaggyűjtést és parancsot kap a lőszer sürgős összegyűjtésére és leszállítására. Aklos csárdánál géppuskás tanfolyam állítatott fel.

Május hó 1-től 10-ig. Három építőszázad felváltatik, melyekkel a délnyugati hadszíntérre mennek a Csiki medencében lévő kezelő szakaszok is a közúzó és kötő gépekkel. Az ezred folytatja az anyaggyűjtést. A Csobános völgybe beérkezett a csendőr-őr.

Május 11-től 20-ig: ezred átveszi a jakabfalvai lőszerraktárt, úgyszintén a Naményi tüzércsoport elvonulása után a csikszentiváni és csikszentmártoni lőszerraktárakat is.

A lőszer gyorsabb leszállítása rendeltetik el.

Május hó 20—31-ig: az ezred, valamint az eddig alája rendelt többi alakulatok felett a 74. dandár veszi a parancsnokságot át, székhelye: Csikszereda.

A drótkötélpálya és ezred rohamsisakjai a délnyugati hadszíntérre szállítatnak.

Ezred Aklóson a második géppuskás tanfolyamot állítja fel.

Június hó 1—10-ig a 221. sz. tábori kórház Kászon-Impérről elvonult, helyette ezred egy 10 ágyas gyengélkedőt rendezett be.

Június hó 11—14-ig: előkészületek az ezredemléknap ünnepélyére.

Meghívott: vezérparnokság *Hadty Imre* gy. tábornok; *Haber János* altb., a 37. hadoszt. prnoka; *Pogány Antal* tb., 74. ddr. prnoka. 13., 15., 18. gy. ezred parancsnokai és tisztikara, roham z. 14. pótlj. parnoka *Deisler Károly* ezredes, mint az ezred akkori parancsnoka, a pótlj. tisztikara. *Csernoch János* hercegprimás, *Gr. Majláth Gusztáv Károly* gyulafehérvári püspök, *Gr. Batthyány* nyitrai püspök, Esztergom, Bars, Hont, Nyitra és Csik vármegye.

Június hó 14-én Ezredünnepély, 1915. június hó 14-én vívott piskorowycsei esata emlékére.

Az 1915. évi június hó 14-én Piskorowyce-nél, Galiciában vívott fényes győzelmének emlékét ünnepelte az ezred meg Kászonaltizen.

Az ünnepély 10 h-kor isteni tisztelettel kezdődött a kászonaltizi főtéren az e célra épített kápolnában. Istentisztelet előtt Nitsch Arthur segédlelkész az ezred tábori lelkésze Isten, király és hazaszeretetre buzdította a nagy számú hallgatóságot.

Mise alatt a tisztek- és legénységből összeállított énekkar egyházi dalokat énekelt, melyet a hadosztály zenekara kísért. Mise után *Haber altábornagy*, hadosztály parancsnoka meleg, elismerő szavakkal vázolta a 14. honv. gyalog ezred dicsőséges multját.

Tenczer Gyula Nyitra vármegye főjegyzője a vármegye és Nyitra város üdvözlétét tolmácsolta.

Tóth Sándor ezredes, ezredparancsnok az ünnepet méltatta. Ezután az ünnepélyt a főtéren díszmenet zárta be. A vendégek a hő-

sök temetőjének meglátogatásával rótták le az ezred elesettei és halottai iránti kegyeletüket és hálájukat.

Délben díszbéd az ezred tiszti étkezdéjében.

Haber János altb. hadosztályparancsnok a királyra;

Oláh Dani kézdiszentléleki plébános, háromszéki főesperes, Gróf Majláth Gusztáv erdélyi püspök képviselőjében a dícső 14-eseket éltette;

Pogány Antal tábornok, ddr. prnok az ezredparancsnok erényeit méltatta;

Tóth Sándor ezredes a Piskorowycénél résztvett és az ünnepélyen is jelenlévő tiszteket: *Lux* százados, *Velics* százados, *Korányi, Veszelák* főhadnagy és *Freeska* hdgy-t éltette;

Gyürky Ferenc Nyitra vármegye helyettes polgármestere és főjegyzője az ezrednek számos harcokban kipróbált, becsületes, hazafiságtól áthatott legénységét éltette;

Incze Domonkos országgyűlési képviselő Csik vármegye közönségének elismerő hódolatát tolmácsolta;

Boér Ártur dobolyi görög katolikus esperes plébános a m. kir. honvédségre Isten további áldását kívánta.

16 h-kor népiünnepély volt Kászonimpéren a Likut patak völgyében: a lepényevés, zsákbanfutás, a drórakadályokon való áthatolás és az éles kézigránatokkal bemutatott rohamgyakorlat kellemes perceket szerzett a nagy vendégseregnek és Kászon községei népének. Kattogott a géppuska, szólt a gyalogsági ágyú, a gránát- és aknavető. Az ezred özvegyei és árvái javára adományok folytak be.

Este az ünnepély tánccal zárult be. A legénység a vonalakban e napon tetemesen bőségesebb és feljavított ételmezést kapott.

Az ezredünnepélyen résztvettek: Haber János altb., h. prnok, Pogány Antal tbk., ddr. prnok, a 14. pótzlj. képviselőjében: Velics Imre szds. és Freeska István hgy; a II/14. zljat Veszelák főh., a 18. h. gy. ezredet Farkas szds. képviselte.

Nyitra vármegye képviselőjében Tenczer Gyula és neje,

Nyitra városában Gyürky Ferenc és neje;

Csik vármegye nevében Incze Domokos országgyűlési képviselő és Wellmann főszolgabíró;

Gróf Majláth Gusztáv püspököt Oláh Dani kézdiszentléleki főesperes képviselte.

Jelen voltak még a szomszédos községek plébánosai és jegyzői, továbbá az ezredtől századonként 1 tiszt és 6 fő legénység.

A befolyt adományok: Dr. Csernoch János hercegprimás 1000 K hadikölesönkötvény, Gróf Majláth Gusztáv erdélyi püspök 200, Haber János altb., Pogány Antal tb., Dr. Tenczer Gyula főjegyző, Adorján Ágoston ezr., Dr. Krenner szds. 100—100 K; Wellmann főszolgabíró, Nitsch Artur táb. lelkész 25—25 K; Léva városa 300 K; népiünnepély és tiszti mulatság 2630 K 50 f.; Gróf Batthyány Vilmos nyitrai püspök 500K, Nyitra városa 500 K, Esztergom sz. kir. város 200 K, Beniczky Ödön esztergomi főispán 100 K-t küldött a 14. pót-

zászlóaljhoz be. Mindezen összegek az ezred özvegyek és árvák alapjához szolgáltatottak be.

Június hó 15—20-ig helyzet változatlan. A rendelkezésre álló munkacrével a hadianyag lebontása, annak összegyűjtése és elszállítása.

Június hó 25—30-ig hadianyag gyűjtése, lőszer szállítása. Gyűjtőhelyek: Kászon-Jakabfalva, Csikszentmárton, Csik-Ménaság.

Felsőbb parancsra a határokon való átlépés megengedettett, célja Romániából — amennyire lehet — élelmet, lovat, szarvasmarhát áthozni. E célra (csempészés) azonban csakis polgári egyéneket szabad felhasználni. A románok által áthozott állatok megvételével a közlekedő állomások vannak megbízva, ami egyelőre eredményre nem vezetett.

A II. zljnak az ezredhez való bevonulása jeleztetett. Hadosztály elrendeli bejelenteni, hogy a II. zlj. kivételével ezred hány arató részleget tud kiállítani; egy ilyen arató részleg 1 parancsnok, 1 parancsnok helyettes és 100 főből áll. Ezred 6 arató részleget jelentett be.

A II. zlj. bevonult és egyelőre további intézkedésig Kézdiszentléleken marad.

Az arató részlegek menetkészültsége elrendeltetett, azok az állásokból akként vonattak be, hogy július 1-én Kézdiszentlélekre indulhassanak, ahonnan rendeltetési helyükre továbbítottak. A részlegek következők:

1/14	rendeltetési hely	Zircz (Veszprém vm.)	
2/14	„	„ Keszthely (Zala vm.)	
3/14	„	„ Zalaegerszeg	„
4/14	„	„ Sümeg	„
5/14	„	„ Tapolca	„
6/14	„	„ Zseliz (Bars vm.)	
7/14	„	„ Medgyesháza (Arad vm.)	
8/14	„	„ Baranyavár—Bélmonostor (Baranya vm.)	
9/14	„	„ Magyarboly	„
10/14	„	„ Dárda	„
11/14	„	„ Dárda	„
12/14	„	„ Szt. Lőrinc	„

Az arató részlegeken kívül még egy kombinált osztag állítottott fel, mely Csikszeredára indítottott útba.

30-án a nehéz élelmezésre való tekintettel meg lett engedve, hogy az élelmező tiszték a maximális áron felül vásárolt élelmicikkeket is elszámolhatják (ezen intézkedés az élelmezésen nem igen segített).

A hó végén az ezredet nagy veszteség érte: *Bellosics Károly* alezredes meghalt.

Neveztetett az ezred minden egyes tagja ismerte, ha talán személyesen nem is, de hírből bizonyára.

Bellosics Károly alezredes az önzetlen emberi erények példaképe; törekvése mindig az volt, hogy Minden édes Magyar hazán-

kért, a királyért és katonáinkért; ő maga fel is áldozta mindenét és végül a legbecesebbet, az életét is.

Ha támadásra adott parancsot, úgy ő maga személyesen vezette azt, a veszélyt nem ismerte, alárendelt legénységét és tisztjeit végtelenül szerette, azokat a legnagyobb veszedelmekkor is megfontolással és ésszel vezette. Ő maga személyére minta katona volt, kiváló bajtárs és melegen érző szívű ember.

1916. június hóban az oroszok lucki áttörése alkalmából az utolsó pillanatig vitézül kitartva, harcolva fogságba jutott; érzékeny lelkét minden bajtársa féltette ezen megrázkódtatás következményeitől, ami fájdalom, be is következett. Fogságból kivételes csere útján került haza, azonban oly szervi bántalommal, amely rövidesen sírba is vitte.

Nagy veszteség érte hozzátartozóit, a honvédséget, bajtársait és különösen rajongva szeretett ezredét. Hisz a 14-esek első két év fényes haditetteinek sikere Bellosics alezredes személyével volt kapcsolatos.

Július hó 10—30-ig helyzet és munkaterv változatlan.

Fegyelmező szakaszok felállítása ott, ahol a szökések és függelem sértés elharapózott. Ilyeneknél külső megkülönböztetésül sapka rózsza levéttetett, oldalifegyver viselésétől eltiltattak, dohány illeték meg lett vonva. Erre azonban az ezrednél szükség nem volt.

A hátsó állásokban anyagot gyűjtő csapataink sok orosz foglyot hoznak vissza, akik Romániába akartak átszökni.

Romániából való bevásárlás lassan megindul, a Nemirán és az Uz völgyben sikerül néhány vágómarhát darabonként 2—3000 leiért beszerezni, úgyszintén a Csobánosban néhány lovat 1—3000 lei árban.

A románokkal való érintkezés a hírszerző állomások útján élénkebb lesz; a Csobános völgyben rendszeres lóvásárlás indul meg.

Legénység ruházatában, különösen nadrágokban hiány van, úgyszintén a fehérneműben is, a többi ruházati cikk igen jó. Felszerelés gázálaré és rohamsisak kivételével teljes. A legénység részére üdülési szabadság nagyobb mérvben engedélyeztetett, ami a nyugodt viszonyok mellett lehetségessé vált. Egészségi állapot igen jó, ragályos betegségek nem fordultak elő.

Augusztus hó 1—10-ig előkészületek az ezred felváltásához, könnyebb közlekedés céljából az Ujtusnádra vezető út kijavíttatik. Ezredet az I/311. zászlóalj fogja felváltani.

Augusztus 11—15-ig a felváltás fokozatosan foganatosított és Kászonaltizén gyülekezve gyalogmenetben 15-én az ezredtörzs és műszaki század Ujtusnádon, az I. és III. zlj. Tusnádon, a II. zlj. Lázárfalván laktáborba száll.

Az arató századok *Lux Lajos* szds. parancsnoksága alatt Kézdiszentléleken gyülekeznek, ahonnan külön szállítmányképen lesznek az ezredhez útbaindítva.

Augusztus hó 16—18-ig pihenőnap. Vasuti szállításhoz berakodás: 17-én 17 h-kor ezr. törzs, műszaki század, gyalogsági ágyus osztag; 24 h-kor III. zlj.; 18-án 6 h-kor II. zlj.; 12 h-kor I. zlj.

Augusztus 19—28-ig vasuti szállítás Brassó, Piski, Arad, Szeged, Szabadka, Baja, Dombóvár, Kaposvár, Gyékényes, Laibach, Udinén át Pordenonba, onnan gyalogmenet Marsuréba és laktáborba szállás.

Augusztus 29. és 30-án rendszeres kiképzés 6 h—10 h-ig és 15 h—17 h-ig.

Augusztus 31-én az ezred parancsnoka a 41. és 51. hony. gy. hadosztályok védőállásainak megtekintésére indul.

Ezred gáztisztek és gázaltisztek kiképzésére tanfolyamot állít fel.

Szeptember 1—10-ig rendszeres kiképzés folytattatik.

3-án vett értesítés szerint a hadosztály ismét más hadszintérre lesz szállítva.

Szeptember 11-én gyalogmenet Pozdennébe és bevagonirozás.

Szeptember 12-én vasuti szállítás Gemmona, Pontafel, Spittal a/D-be.

Szeptember 13-án továbbszállítás Salzburgon át Roseheim bajor határállomásra, itt fertőtlenítés, átszállás német vasuti kocsikba, este továbbszállítás.

Szeptember hó 14. 15-én vasuti szállítás Ulm a/D., Bretigheim, Durmersheim, Ersteinbe, ahol kivagónirozás után gyalogmenet Schäffersheim, Biesenheim, Uttenheimen át Westhausenbe, ott laktáborbaszállás.

Szeptember hó 16-án II. zlj. Uttenheim, I. zlj. Kerzdorfban helyeztetett el.

Szeptember 17—21-ig foglalkozás és rendszeres kiképzés.

Szeptember 22-én a hadosztály parancsára gyakorló- és lőtér hiánya miatt ezred Goxweiler és Heiligensteinbe helyeztetik át.

Szeptember 23—28-ig kiképzés folytatása, arató osztagok beérkeznek. Ezred teljesen új gázvédelmi szerekkel lett ellátva és a gázvédelemben való kiképzésre gáz-iskola állítatik fel.

Az ezred a német legfőbb hadvezetőség (Dohl) rendelkezésére áll és a württembergi herceg hadseregesoportparancsnokságának van alárendelve.

Szeptember hó 29-én az ezredhez kézi géppuska tanfolyamok oktatójául 4 német tiszt osztatott be.

Szeptember hó 30-tól október hó 14-ig a szoros elhelyezés miatt az I. zlj. Wolf községbe helyeztetett át. Kiképzés folytattatik, különös tekintettel az ezen hadszintén alkalmazott haremódokra nézve. A csapatok gázvédelmi szerekkel szerelhetnek fel és gázvédelmi gyakorlatok tartatnak. Zászlóaljanként aknavető tanfolyamok állítatnak fel, vezetőkül német altisztek osztatnak be.

Ezredben a spanyoljárvány lép fel és rohamosan terjed; ellen-szerűl a legénységnek pálinka adatik ki.

Október hó 15-én von Eben német tábornok az ezredet meg-szemléli és kitünő magatartásáért megdicséri.

Október 16. és 17-én Kirchbach lovassági tábornok szemléli az ezredet meg.

Október hó 18-tól november hó 1-ig a spanyol járvány terjedése következtében a foglalkozási idő megrövidítették.

Ezen vidéken a német lakosság egész idő alatt az ezred legénységét szívesen fogadta, csak azon csodálkoztak, hogy a magyarnak fehér bőre van és nincs vállig érő haja. Mutogatták embereinknek, hogyan kell a villanylámpát és a vízvezetéket kezelni. Egy ízben a templomban az ottani pap többek között a következőket foglalta beszédébe: „... és eljöttek a mi szövetségeseink, a messze kelet pusztáit, kik a *lengyelhez* hasonló kiejtéssel beszélnek zengzetes nyelveket stb...”

Ilyen fogalmuk volt a magyar nemzetről és többek közt nem akarták elhinni, hogy Budapesten előbb volt földalatti villanyos, mint Berlinben.

Ekkor már a legénység hangulatát a magyar lapok és a szabadságról bevonulók kezdték megmételtyezni, ami egy alkalommal aiább vázolt kirobbanásban nyilvánult meg:

Goxweiller községben egy kántin állított fel, amelyben a spanyol járványra való tekintettel szeszest italt lehetett kapni, de csak egész üvegekkel. A megnyitáskor a legénység, pénze bőven lévén, odatódult és palack számra vásárolta a pálinkaféléket. A sötétség beálltával a III. zlj. (mely Goxweillerben volt elszállásolva) nagy része már ittas volt. Ugyancsak véletlenül ekkor adatott ki ama parancs, hogy a kézigránatok a legénységtől összegyűjtendők és a községen kívül e célra kijelölt helyiségekben helyezendők el. Ez alkalomból valaki felrobbantott egy kézigránatot, amire a robbantás mind sűrűbbé válik és már pergőtűszerűvé fajul el; egyesek már az ablakokból is puskával kezdenek lövöldözni. A polgármester telefonon a katonai parancsnokság közbelépését kérte; az ezredparancsnok személyes közbelépése következtében a józan legénység támogatása mellett sikerült rendet teremteni.

November hó 2-án ezred jelenlegi laktáborából elvonult és a Vogesekben lévő alábbi községekben helyeztetett el:

ezred prnokság: Dambach;

II. zlj.: Dambach, Blienchweille és Epfig;

III. zlj.: Andlau, Bernhartsweiller, Reisfeld;

I. zlj.: St. Moritz, Hochwart, St. Peterholz, Thannweiller.

November 3-tól 10-ig ezred a németek számára épülő hátsó vonal kiépítésére rendeltetett, naponta 3 óra munkaidővel. Ezen kívül fegyelmező gyakorlatok és ellenpropaganda az elharapózó lázítások ellen.

A lakosság itt már ellenszenvvel viseltetett, a legénységet itatták és lázították előljáróik ellen. Nyíltan bevallották, hogy már alig várják a franciákat és megmutogatták az előre elkészített francia zászlókat, valamint kokárdákat, amellyel fogadni fogják. Pedig a nép nem is tudott franciául és mégis annak vallotta magát.

November hó 10-én hangulat az izgatások következtében mindinkább izzó lesz. A hadosztály parancsnokság a csapa-

tok azonnali hazaszállítása céljából futárt küld a magyar hadügy-minisztériumhoz, a póstaforgalom teljesen megszűnt.

November hó 11-én Dambachon néhány ezredbeli legénységi egyén német bolsevik katonákkal tüntetve átvonul a községben, a ki-tüntetések és rendfokozati jelvényeket egyeseknél leszedik, és a nyugati kapunál lévő laktábor őrséget leszerelik. Az ezredparancsnokság gyorsan összeszedett józanabb elemből álló osztaggal a zendülést elfojtja és a rakoncátlankodókat lefegyverzi.

Ezen szomorú átmeneti jelenség csakis Dambachon fordult elő; a többi zászlóaljknál teljes rend és fegyelem.

November hó 12-én ezred gyalogmenetben elindul haza felé, a zászlóaljak önállóan menetelnek Ebersheim, Sand, Gerstheim (itt átkelés a Rajnán) és Ottenheimon át Meissenheimbe. Az 50 km-es menet a csapatot nagyon igénybevette, az eső és sár következtében már az utolsó kilométernél minduntalan pihenőt kellett tartani.

Az útvonal mentén tömegesen heverték az elszórt rohamsisakok, ásók, lámpák stb., ennek dacára ezrednél a fegyelem kifogástalan maradt.

November hó 13-tól 16-ig menet tovább folytattatik Tehenheim, Lahr, Bieberach, Steinach, Haslach, Schiltarch, Alpirtsbach, Lossburg, Glattenen át Hochdorfbá.

November hó 17-én pihenő Hochdorfbán.

November hó 18-tól 23-ig tovább gyalog menetelés Unter Sessingen, Rentlingen, Eningen, Upfingen, Aningen, Bottingen, Schelkingen, Ulm a/d. Donauba.

November hó 24-én a vasútállomás közelében a lovak és járművek átadták a német katonai hatóságnak, miután azok továbbszállítására vasuti kocsik nem voltak. A német katonai hatóság a helyszínén bámulatos rendben és gyorsasággal azokat a lakosságnak azonnal elárverezte.

Délután az ezred két szállítmányban bevagónirozott és vasúton szállított tovább.

November hó 25. és 26-án vasuti szállítás München, Salzburg, Wien, Pozsony és *27-én* hajnali órákban érkezett Nyitrára be.

Délelőtt a tábori ezred leszerelt és a legénység, mely még oda beérkezett, elbocsátott.

A fegyverek és kézigránátok Ulmban a berakodás alkalmával szedetett be és megbízható őrség kíséretében külön vasuti kocsikban hiánytalanul szállított Nyitrára be.

A nagy német nép — kivéven az Elsassiakat — mindenütt az átvonulás alkalmával szíves vendéglátással fogadta csapatainkat. Sok helyen az iskolás fiúk és a lakosság a község előtt várták a csapatot segédkeztek a szerelvény és fegyver vitelével a fáradt legénységen könnyíteni. Több község bejáratánál díszkapú volt felállítva, a házakban, ahol katona volt elszállásolva az ajtók és ablakok fenyőkoszorúkkal voltak szegélyezve és ez a német tartományok zászlócskáival körül tűzdelve. Mindenütt meleg szobával, terített asztallal, sok he-

lyen még fürdővel is várták a legénységet. Sok helyen a pékek úgy nyilatkoztak, hogy soha, — békében még a legnagyobb ünnepnapon sem — sütöttek annyi kalácsot, mint a honvédek megérkezése napján.

Ausztriában ünnepélyes fogadtatás már nem volt, de legalább étkezéssel várták a csapatot.

Amidőn Marcheggnél hazánk határára ért az ezred, fogadtatás helyett égő falvak voltak láthatók és mindenütt a megszállás elől menekülő lakosság.

Pozsonyba érkezéskor csak akkor kezdtek az ezred részére étkezést készíteni, amidőn a szállítmányok már be is érkeztek. Az állomás épülete kétes kinézésű egyénekkel volt telve, akik már dél-előtt cigány zene mellett dorbézoltak. A szállítmányok csak délután indultak tovább, de oly lassan haladt a vonat, hogy arról bármikor le lehetett szállni; sokszor a nyílt pályán állott meg.

Mindez tervszerűleg azon okból történt, hogy a még meglévő fegyelem is felbontassék, mert a hideg időben, fűtetlen kocsikban a legénység sokat szenvedett. Igen sokan útközben leszálltak és más vonattal utaztak tovább, vagy a közelben lévő községbeliek gyalog mentek haza.

Függelék a II. kötethez.

1. A m. kir. 8. számú menetzred harctéri működése.

1914. augusztus hó 1-től szeptember hó 6-ig.

A m. kir. 8. számú menetzred a nyitrai 14. és a trencsényi 15. honvéd gyalog ezred által állított fel és pedig állt a 14., 40. és 15. zászlóaljából. Az ezredtörzset, a 14. zászlóaljat és a 40. zászlóalj törzsét, valamint két századot a nyitrai 14. honvéd gyalog ezred — a 15. zászlóaljat és a 40. zászlóalj másik két századát pedig a trencsényi 15. honvéd gyalog ezred állította fel. A menetzrednek egy géppuskás osztaga és ezredutász osztaga volt, telefon felszerelése csakis a századoknak volt meg. Ezred és zászlóalj kürtösök, jelentőlovasok, kerékpárosok rendszerítve nem voltak.

Hadrend: ezredparancsnok Deisler Károly alezredes, segédtsizt Fehérváry Géza főhadnagy, ezredutásztiszt primóczi Szentmiklóssy Nándor főhadnagy, géppuskás osztag parancsnok turcsánkai Turchányi István hadnagy, ezredorvos főnöke dr. Bóna András ezredorvos.

14. zászlóalj parancsnok: gicziassa és abianczkúrti Ghyczy Zoltán alezredes, segédtsizt Kroha János főhadnagy, orvos dr. Deutsch Izidor tart. főorvos.

Századparancsnokok: Mihályi István, Haslinger Miklós, Mihalik Oszkár századosok és Rosztóczy Emil főhadnagy.

40. zászlóaljparancsnok Mikovich László őrnagy, segédtsizt Ujjady Béla főhadnagy, orvos dr. Grosch Károly tart. főorvos.

Századparancsnokok: Putnik Béla százados, altorjai Csoboth Miklós, Fröhlich András főhadnagyok a nyitrai 14. honvéd; Juhász Imre főhgy. a trencsényi 15. honvéd gyalog ezredtől.

15. zászlóalj parancsnok Tikos István őrnagy, segédtsizt Gottschal József 15. h. gy. ezredbeli hadnagy, orvos dr. Paszternak Oszkár 15. h. gy. e.-beli tart. főorvos.

Századparancsnokok: Deisler Árpád százados, Krompachi Gundelinger Géza, Lórencz Károly és Vadas József főhadnagyok a 15. honvéd gyalog ezredtől.

Hadkiegészítő kerület a nyitrai 14. és a trencsényi 15. honvéd gyalog ezredké.

Felszerelési állomás: ezredtörzse, 14. és fél 40. zászlóaljé Nyitra, 15. és fél 40. zászlóaljé Trencsén.

Az általános *mozgósítási parancs* 1914. július 31-én hirdettetett ki és első mozgósítási napul 1914. évi *augusztus hó 4-ike* jelöltetett meg.

A *mozgósítási előmunkálatokat* a két tábori ezred pótkeret parancsnoksága dolgozta ki és ennek alapján bonyolódott a mozgósítás le.

Augusztus hó 1-én a békeállomáson levő tényleges állományú szervek a bemutatás, elhelyezés stb.-re nézve az előkészületeket megkezdik; e napon már szórványosan bevonulnak az idegen állomásokról a menetezredhez beosztott tényleges tisztek és néhány nem tényleges tiszt, valamint legénység is.

Augusztus hó 2-án a bemutató osztagok megkezdik működésüket, a tömeges bevonulás kezdetét veszi. Nagy nehézségeket okoz, hogy a menetezredhez beosztottak igazolványai, könyvei — tekintettel arra, hogy az állomány rendezése csak ez év május havában volt befejezhető — nem voltak helyesbítve. A tömeges állományrendezés ugyanis az ez évi fegyvergyakorlatokhoz való bevonuláskor terveztetett, így azután a menetezredhez beosztottak a régi alosztályaiknál lettek bemutatva és mindaddig felszerelve, amíg a feltűnő nagy feleslegekből a tévedés oka fel nem fedeztetett. Ekkor kellett azután az illetőket leszerelni és újból az illetékes alosztályánál (törzsnél) felszerelni. A legénységnek 30 százaléka ilyenképen az illető ezred külállomására (Léva, Rózsahegy) vonulván be, csak a mozgósítás 5. és 6. napján jutott rendeltetési helyére.

Augusztus hó 3-tól 11-ig tömegesen bevonulók bemutatása, felszerelése, rendezkedés és elhelyezés.

A vonat és műszaki felszerelés nem volt előkészítve, azokat a pót-raktárakból kellett összeszedni. Itt lehetett tapasztalni azon óriási hátrányt, hogy a tényleges állományú gazdasági tisztek más hadibeosztásuk következtében már az első napokban új rendeltetési helyükre eltávoztak, a menetezredhez bevonult tartalékos gazdasági tisztek pedig teljesen tájékozatlanok voltak és így az ő teendőiket is az alosztály és zászlóalj-parancsnokoknak kellett végezni.

Nagy nehézségek és surlódások leküzdése után a mozgósítási tervezet szerint sikerült a teljesen új alakulatokat összeállítani és az állományt rendezni.

Fokozatosan a tervezet szerint a bevonultak kiképzése, lövészet.

Augusztus hó 12-én sikerült az ezred vonalát is rendezni és a felvonuláshoz előkészíteni.

Az ezredhez bevonultak minőségére nézve az alábbi kategóriákba tartoznak: *Tisztek*: alosztály parancsnoktól felfelé (géppuskás és utász-osztag parancsnoka is) kizárólag tényleges állományból, legnagyobb része békében tanári és irodai beosztással bírt egyének; szakaszparancsnokok kizárólag tartalékosok, azonban fiatal évfolyambeliek. *Orvosok* az ezred-orvos főnök kivételével tartalékosok; *gazdasági tisztek* az élmezőnyszt kivételével (aki azonban csak a mozgósítás kihirdetése után 6 nappal vonulhatott távoli békebeosztásából be) valamennyi tartalékos és polgári foglalkozásra nézve banktisztviselő és gazdatiszt, soha gazdasági tiszti szolgálatot nem végzett.

Legénység néhány tovább szolgáló és tényleges altiszten kívül századonként 4—5 tényleges rendfokozat nélküli honvéd, a többi 90

százalék póttartalékos és 10 százalék tartalékos. Évfolyamra nézve a tartalékosok zöme idősebb évfolyambeli közös hadseregtől honvédséghez áthelyezett.

A kiképzés foka felette hiányos volt, a póttartalékosok zöme évek óta katonai kiképzés, illetve továbbképzésben nem részesült, szakasznál nagyobb kötelékben alig volt, fegyver kezelése és lövészetben teljesen járatlan. Mindezen hiányok dacára a század parancsnokok és alantas tisztek fáradságot nem ismerő szorgalma, odaadása, célirányos és okoszerű nevelése pár nap alatt bámulatos eredménnyel járt; a fegyelem mintaszerű és meggyőződéssel alapuló, a bajtársi bizalom és együttérzés megteremtésével mindenki igyekszik minél előbb és minél talpraesettebb hasznavehető harcosná lenni; büszke mindenki arra, hogy a haza és hozzátartozói érdekében kell most majd érvényesülnie.

Augusztus hó 12-én ezred vonatának összeállítására számos surlódások után befejezést nyert, az állomány teljes létszáma nemcsak meg volt, hanem számottevő felesleg származott abból kifolyólag, hogy a békében számításba vett be nem vonulók százaléka $\frac{1}{4}$ részre apadt le. Egyébként a tervezet szerinti foglalkozás serényen folyt.

Augusztus hó 13-án a menetvezető elérte a menetkészséget, előkészületek a felvonuláshoz.

Augusztus hó 14-én gyalog menet: ezredtörzse, 14. és $\frac{1}{2}$ 40. zászlóalj Kis Rippényre — 15. és $\frac{1}{2}$ 40. zászlóalj Beczkóra, ott be szállásolás.

Augusztus hó 15-én gyalog menet Kis Rippényről, illetve Beckóról Pöstyénbe és ott beszállásolás. Pöstyén lakossága a legnagyobb szeretettel fogadja az ezredet Czóher Kálmán főszolgabíró, dr. Fodor Kálmán udvari tanácsos, országgyűlési képviselő, Winter Lajos fürdőigazgató, Lelley főjegyző és a többi helyi előkelőségekkel az élén, a tisztek és legénység igaz magyaros vendégszeretettel és kitüntető ünneplésekkel hámozottak el, a világfürdő ünnepi díszben lobog, a környék lakossága is oda tódul, hogy nem üdvözölheti-e még hozzátartozóját, vagy legalább nem ikenhet-e még valamit a testvér tábori és népfelkelő ezrednél beosztott rokonnak, vagy ismerősnek.

E napon lett ama (valószínűleg kósza) hír közzétéve, hogy franciaországból gépkocsikkal igen nagy összegű arany pénz szállítatik Oroszországba, miért is elővigyázatból az összes Vág völgy utvonala szigorú ellenőrzés alá lettek véve.

Augusztus hó 16-án a 8. számú menetvezető megalakult, úgy e napon, valamint *augusztus 17-én* zászlóaljanként fegyelmező és harcgyakorlat.

Augusztus hó 18-án diszkivonulás és tábori mise, melyet a község kedves és rokonszenves esperes plébánosa Praznovszky Antal tartotta óriási számú közönség jelenlétében. Délben a Thermia nagytermében díszebéd Pöstyén és környékének előkelőségei részvételével.

Augusztus hó 19-én zászlóaljanként harcgyakorlat Pöstyén környékén. *Augusztus hó 20-án* ünnepélyes eskütétel tábori misével, lelkesítő beszéddel magyar, német és tót nyelven, azután diszmenet. Az ünnepélyre messze környékről gyülekeztek oda a nézők ezrei.

Augusztus hó 21-én ezredgyakorlat Pöstyén környékén.

Augusztus hó 22-én ezred megkapta a felvonulási parancsot; egész napon át előkészületek a vasuti szállításra. Az ezred négy szállítmányba alakítottatt és pedig:

- a) a 14. zászlóalj,
- b) a 40. zászlóalj,
- c) a 15. zászlóalj és
- d) ezredtörzse, géppuskás osztag és egyesített vonat.

Augusztus hó 23-tól 25-éig vasuti szállítás Zsolna—Csáca—Neu-Sandecen át; kirakodás: ezred törzse, 14. és 40. zászlóalj Rozwadowon, 15. zászlóalj Niskon. Vasuti szállítás alatt hazánk határáig a közeli községek lakossága a vasutvonal mentén várva üdvözölte honfiai és kívánt szerencsét harci tevékenységéhez, az állomásokon pedig tömegesen vendégelik meg derék honvédeinket. A magyar határon túl már csak szórványosabb a rokonszenv, amely azután a felvonulási körletben végleg megszűnik.

Rozwadow és Nisko kirakodási állomások már tömve vannak hadtáp csapatokkal és vonatokkal, a háborus mozgalom már teljes egészében látható és érezhető.

Augusztus hó 25-én kora reggel érkezett Rozwadowra be az ezredtörzse is és 9 h-kor kapja ezredparancsnoka ama parancsot, hogy még ma Domastawara menet, oit a 15. zászlóaljjal Niskoról egyesül és a további parancs következik.

11 h-kor indul Rozwadowról az ezredtörzse 14. és 40. zászlóalja el, a községtől északra keletre készült hadihídon a Sanon átkelve Jaszkawice—Buda—Studzienicén át 18 h-kor érkezett Domastawara be. Utközben találkoztunk az *első orosz hadifoglyokkal* (kizárólag lengyel nemzetiségűek voltak), akik nagy csoportokban kísértettek Rozwadow irányába el. Az út felette rossz, járművek azon nem is közlekedhettek, így a vonat Nisko Zarzeczen át irányított Domostawara. A jókedv kezdett alábbhagyni, mindenki többé-kevésbé átérzi komoly hivatását.

Est folyamán a 15. zászlóalj is beérkezett, a vonat azonban az óriási torlódások miatt sem ezen, sem következő napon nem tudott ezredéhez bejutni és azt csak augusztus 28-án érte Kozarzownál el.

Domastawán laktáborozás ragályos betegségek folytán lehetséges nem lévén, ezred a községtől északra tábororségekkel biztosítva táborba szállt.

Augusztus hó 26-án 8 h-kor indulva ütközetmenet Lazek—Ordynackin át Janowra; ezred 9 h-kor lépte át az orosz határt, Lazek Ordynackin egy kozák raktárban talált orosz katonai ruházat és felszerelési cikkek nagy újdonságul szolgáltak és boldog volt, aki ilyesmit birtokába vehetett. A Tanew mocsaras övén az előrejutás gyalogságnak is felette nehéz, a kiépitett dorongúton számtalan elakadt jármű olyan torlódást eredményezett, hogy az iszapos mellékterepen lehetett csak tért nyerni. A konyhakocsik csapatjukat követni képesek nem voltak és egyesek csak napok után érkeztek be, így az élelmezés nehéz problémája a századparancsnokokra hárult, akik azután azt sikeresen meg is oldották. 14 h-kor érte ezred menetcélját el és Janow-

tól nyugatra 2 km-re az úttól északra táborba szállt, ahol az éjszakát is táborőrségekkel biztosítva töltötte.

Itt találkozott a menetezred először a tábori ezred augusztus 24-iki első sebesültjeivel, akik az andrzejowi tűzkeresztségen mentek át. Janow egy nagyszabású telephellyé alakult ki; mint a kiépített keskenyvágányú vasut egyetlen kiinduló pontja óriási sürgés-forgás színhelye volt, az éjjeli órákban fáklýák mellett lázas kiépítése a vasut és dorongútnak egész misztikus képet nyújtott.

Áz est folyamán érkezett az 5. hadtestparancsnokság első intézkedése, amelynek értelmében holnap 6 h-kor indulva menet Stawcere; éj folyamán a 15. zászlóalj konyhakocsijai beérkeztek és így az ellátás nehézségei némiképen enyhültek.

Augusztus hó 27-én 6 h-kor útközetmenet Stawcere, útközben már láthatók a lefolyt harcok nyomai, a kraszniki útközet sebesültjei hosszú kocsisorokkal szállítottak Janow felé, távolról ágyudörgés hirdeti az ott folyó harcokat. Az útvonalon élénk utánszállítási mozgalom, lőszer-szállító és élelmi oszlopok igyekeznek északi irányba, gyalogság csakis az útmenti terepen tud tért nyerni; a hőség tikksztó. 17 h-kor beérkezés Stawcere, a községtől délre ezred táborba szállt. Nagy gondot okoz a vízhiány, kutak már kiapadva, kilométerekről kell a vizet előteremteni. Ezredparancsnoka a községtől nyugatra lévő hadtestparancsnokságnál jelentkezett, ott azon parancsot kapta, hogy a hadtest összes menetezredei Blum ezredes parancsnoksága alatt mai napon menetedandárba egyesítetnek.

Augusztus hó 28-án ezred a dandár főcsapatában besorolva 6 h-kor Str. Wiesre menetel, ott az egész dandár, mint hadtest tartalék 14 h-ig készülségi állásban, a harci zaj már mind erősebb lesz.

13 h-kor vett parancs értelmében ezred Kozarzowra különített ki, ahova 15 h-kor beérkezett és magát táborőrségekkel biztosítva táborba szállt és éjjelezett.

Éj folyamán sikerült a 26-án más útvonalon Janowra irányított vonattal az összeköttetést felvenni, maga a vonat azonban még 1 napi járásra volt visszamaradva.

Augusztus hó 29-én délelőtti ezred Kozarzow község északkeleti kijáratánál, mint a cs. és kir. 33. hadosztály tartaléka készülségben állott. 13 h-kor éppen az étkezés lebonyolítása közben parancs érkezett, melynek értelmében a menetezred Piotrkowtól dényugatra lévő 286 Δ magaslátot ellentámadással vegye birtokába, ahova ugyanis az ellenség a cs. és kir. 33. és a m. kir. 37. honvéd gyalog hadosztály közé betört. Ezredparancsnoka 13 h 30'-kor az ezredet Lewandowszczyśnán át 286 Δ irányval oszlopvonalban 14. és attól balra 40. zászlóalj első harcvonal 15. zászlóalj második harcvonallal a közép mögött előnyomulni rendeli, irány 14. zászlóalj balszárnya 286 Δ !

Az ezred és zászlóaljparancsnokok előrelövegoltak és 15 h 30'-kor Lewandowszczyśnánál ezred parancsnoka a következő szóbeli parancsot adja ki: „Támadás a 33. és 37. hadosztály közé 286 Δ -nál betört ellen-ségre! 14. és attól balra 40. zászlóalj tűzvonat, 15. zászlóalj a géppus-

kás osztaggal ezred tartalék a közép mögött. Irány 14. zászlóalj bal szárnyával 286 Δ .

14. zászlóalj jobbra a 37. hadosztály — 40. zászlóalj balra a 33. hadosztály csapataival keresse az összeköttetést fel.

Segélyhely Lewandowczysnétől északra lévő erdő északnyugati részén útkeresztezésnél.

Ezredparancsnokság ezredtartaléknál.“

A támadás erős ellenséges tűzben bontakozik ki, majd egyhuzamban tért nyerve 286 Δ -tól délre mintegy 2 km-re már igen élénk ellenséges gyalogsági tűz is érvényesülni kezd. A 40. zászlóaljnak sikerült a 33. hadosztály 83. gyalog ezredével az összeköttetést felvenni, a 14. zászlóalj azonban a 37. hadosztállyal azt helyreállítani nem tudta. Mindezek dacára a támadás példás rendben és nagy lendülettel megy tüzelés viszonzása nélkül feltartóztatatlanul előre, majd 17 h az orosz rajvonaltól mintegy 800—1000 lépésnyire a tűzvonalba rendelt zászlóaljak is megkezdik a tüzelést, kisebb-nagyobb részek előreszökkelésével folytonosan tért nyerne és 18 h-kor már az igen élénken tüzelő ellenséges rajvonalat 4—500 lépésnyire közelítették meg. Időközben a géppuskás osztag a 40. zászlóaljhoz rendeltetett harcba, az ezredtartalék pedig a 14. zászlóalj jobb szárnya mögé lépcsőben tolatott el.

18 h-tól kezdve erőteljes álló tűzharc fejlődött ki, melyben már a géppuskás osztag is vitéz parancsnoka *Turchányi István hadnagy* ügyes vezetésével igen eredményesen vesz részt, majd 18 h 30'-kor a $\frac{1}{2}$ 15. zászlóalj a 14. zászlóalj sűrítésére rendeltetik be és ettől kezdve megindul a kis csoportokban és egyenkénti szakadatlan előrekúszás. Az oroszok makacsul kitartottak, azonban a már rohamtávolságra előre jutott vitéz és derék honvédeink erkölcsi nyomása következtében, mielőtt az általános roham végrehajtatott volna, az élénken kiemelkedő 286-os magaslat mögé visszavonultak Majdan Chmiel irányába, maga Piotrków egész hosszában ekkor már lángokban állott.

A tűzvonalba rendelt zászlóaljak haladéktalanul birtokukba veszik az oroszok fedezőkeit és pusztító tüzeléssel üldözik a visszavonuló, egyes helyeken pánikszerűen menekülő ellenséget, majd a győzelmi mámorban elvétve saját osztagok előreszaladva igyekeznek a futókat utólrni, azonban a parancsnokok erélyes fellépésére rövid időn belül rend áll be és az üldözés tüzeléssel foganatosíttatik.

19 h-kor az ellentámadással visszafoglalt saját állások teljes egészben birtokunkban vannak, kisebb üldöző különítmények kirendelése után az alkonyat beálltával a kötelékek rendeztetnek és biztosításra az intézkedések megtéttnek.

20 h-kor a helyszínén megjelent Lieb tábornok, csoportparancsnoknak ezredparancsnoka jelenti a lefolyt eseményeket, valamint a jelen helyzetet; nevezett az ezred tűzkeresztségében tanúsított példás magatartásáért és a teljes sikerért legmelegebb szavakkal dicséretét és elismerését nyilvánította, különösen kiemelve azt, hogy a teljesen hiányzó összeköttetési berendezéseket és közegeket tekintve — minden egyes az ezrednél működött parancsnokot a legnagyobb elismerés és köszönet illeti meg.

Ezred elért helyzetében harcász állapotban éjjelezett, késő éjjel sikerült a Krzczonownál lévő 74. honvéd gyalog dandárral is az összeköttetést helyreállítani.

Augusztus hó 30-án 4 h-kor vette ezred kézhez a 37. honvéd gyalog hadosztály ama parancsát, hogy neki alárendeltetvén harcból azonnal kivonandó és Majdan Piotrkowektől délre fekvő erdő északi szegélyén mint hadosztály tartalék a 18. honvéd gyalog ezredet váltsa fel.

Az erre vonatkozó parancsok a zászlóaljknak kiadattak, gyülekező helyül kérdéses erdőszegély jelöltetett ki. Az oroszok egész éjjel semmiféle harctevékenységet nem fejtettek ki és ezreddel szemben harcoló ellenség nem volt.

A harcból kivonás már csak a teljes világosságban volt megkezdhető, a tartalékban lévő 15. zászlóalj 4 h 30'-kor kezdte meg eltolását, ezt követte a 14. zászlóalj. Ekkor azonban az oroszok észrevették a tömeges mozgadozást és eleinte tábori — majd a nehéz tüzérségükkel is erőteljes, sőt pergőtűszerű tüzelésükkel árasztották el Piotrkowektől délnyugatra fekvő területet. A 40. zászlóalj visszavonása így már csak részben volt foganatosítható, nagyobb része az elfoglalt helyzetéből mozdulni képes nem volt.

A harcból kivonható részek az óriási tüzérségi tűzben csak nagy elővigyázattal és fokozatosan tudtak rendletetési helyükre jutni, úgy, hogy az ezred zöme 18 h-kor volt az erdőszegélyén együtt, sötétség beállta után a 40. zászlóalj elmaradt részei is bevonultak. Dacára a hatalmas ellenséges tüzérségi tűznek, alig volt néhány sebesülés. Est és éj folyamán a kötelékek rendezettek.

Augusztus hó 31-én 2 h-kor érkezett a 37. hadosztály parancsa, melynek értelmében 8 h kezdettel általános támadás Piotrkow és Majdan Chmiel közti területen északi irányban. A 8. menetezred harcterülete Piotrkow keleti és Piotrkowek nyugati szegélye között, irány közép 272 ◊. Balra a 33. hadosztály, jobbra a 7. menetezred csatlakozik.

5 h-kor adja ki Majdan Piotrkowek északi szegélyén ezredparancsnok a zászlóalj parancsnokoknak a terepen mutatva következő szóbeli parancsát: „Támadás Piotrkowtól keletre húzódó magaslaton 272 ◊-re! 14. zászlóalj és attól jobbra 15. zászlóalj tűzvonal. Harcterület 14. zászlóalj Piotrkow keleti szegélye és a † között 15. zászlóalj tőle jobbra Piotrkowek nyugati szegélyéig. Irány belső szárnyak a † — 272 ◊. 40. zászlóalj ezredtartalék a közép mögött.

Jobbra tőlünk a 7. menetezred, balra a 33. hadosztály (19. közös ezred) csatlakozik.

Támadáshoz csoportosítás az erdő szegélyén felveendő, a támadás parancsomra 8 h-kor indul meg.

Ezredparancsnokság erdőszegélyén, majd Piotrkow déli kijáratától keletre 1 km-re lévő kereszt.

Segélyhely Majdan Piotrkoweken.“

8 h-kor ezred támadást megkezd, alig bontakozik az erdőből és Majdan Piotrkowek községből ki — az ellenséges tüzérség nagy pontossággal belöve (békében ezen terület orosz tüzérségi lőtér volt) hatalmas tüzzel árasztja el az előnyomuló csapatokat, különösen a belátha-

több területen haladó 15 zászlóalj. Ezen zászlóaljban az ellenséges tüzérségi tűz nagy veszteségeket okoz és a rajvonalba rendelt századok a kijelölt területüktől jobbra szaladva Piotrkovek község házai között keresnek fedezést, majd a parancsnokok erélyes fellépésével ott a rend helyreállítatik és az előnyomulás folytatatik, de nem a kiutalt területen, hanem attól keletre az erdőben.

A 14. zászlóalj *Ghyczy alezredes* parancsnoksága alatt a tüzérségi tűz dacára, kiutalt területén teljes rendben erélyesen tért nyert.

10 h-kor az első harcvezetésbe rendelt századok Piotrkow község közepének vonalába jutottak, amidőn a harcterületéről jobbra letért 15. zászlóalj az erdőben elmaradva támadó 7. menetezred elé kerül és arcban az oroszok, hátban a saját csapatok (7. menetezred) keresztútjába jut. A századoknál eme kétségbeesítő helyzetben felbomlik a rend, össze-vissza gomolyogva az emberek részben az erdőben szélednek széjjel, részben Piotrkovek felé rohannak vissza, a parancsnokaik közelébe lépők pedig a helyszínen magukat elszigetelve beássák.

Az ezred parancsnoka mindezeket álláspontjából látva, parancsot ad ezredtartalékból két századdal a 14. zászlóalj jobb szárnyának meghosszabbítására, tehát a hézag betöltésére.

A 14. zászlóaljnál ugyanekkor a gyalogsági tűzharc szintén megkezdődött, az ellenség rajvonala 800 lépésnyire volt, tekintve azonban, hogy *Ghyczy alezredes* látta, hogy jobb szárnya egyelőre biztosítva nincsen, az előnyomulását beszünteti.

14 h-kor a hézag betöltésére rendelt két századnak sikerült *Ghyczy* zászlóalj magasságába jutni és a megrendült 15. zászlóalj elszigetelten kintartó részeit megerősíteni, mire ez egész első vonal apró szökélésekkel Piotrkow északi szegélyének magasságáig nyomult előre. Ugyanekkor érkezik a hadosztály parancsnokság intézkedése, hogy a további támadás beszüntetendő, a csapatok elért helyzetükbe ássák magukat be.

16 h-kor érkezett újabb parancs értelmében „a lehetőség mérvéhez képest 8. menetezred kiindulási helyzetébe harcból kivonandó, miután (különösen a 14. zászlóalj) elkülönítve áll elől, e célra a 7. menetezred Dörnyei zászlóalja az ezred rendelkezésére bocsájtatik.“

Ezred parancsnoka erre vonatkozó intézkedéseit kiadja és pedig, miután 19 h-kor a Dörnyei zászlóalj beérkezett, azt a 15. zászlóalj felváltására harcba veti azzal, hogy elsősorban ezen zászlóalj maradványai vonandók Majdan Piotrkowektól délre fekvő erdőbe vissza, majd a *Ghyczy* és *Mikovich* zászlóaljak kövessék azt, utoljára pedig a Dörnyei zászlóalj vonul vissza. Ezredparancsnokság Piotrkowek déli kijáratánál.

20 h-kor a gyalogsági tűzharc megszűnt, a csapatok fokozatosan a kijelölt helyen gyülekeztek, az egész erdő területe órákon át orosz részről élénk szórótűzzel volt elárasztva.

22 h-kor ezred együtt volt és a hadosztály parancsnokság rendelkezésére mint hadosztálytartalék Kozarzewótól északra táborba szállt.

Az augusztus 31-iki harcok a 8. menetezredtől számos áldozatot vettek: az ezredparancsnok, a 15. zászlóalj parancsnoka és két századparancsnok megsebesült; *Gundefinger* százados, *Fröhlich* főhadnagy századparancsnokok elesetek; ezenkívül 12 alantos tiszt és 580 fő legény-

ség részben elesett, részben megsebesült, 58 fő legénység pedig eltűnt. Fehérváry Géza és Kroha János főhadnagyok segédtsztek az emberfeletti teljesítmények következtében teljesen kimerülve, önkivületi állapotban szállították a segélyhelyre. Gottschall hadnagy zászlóalj segédtszt pedig megsebesült.

Ennek megérthetésére felemlítettek, hogy a menetezred és a zászlóaljparancsnokságoknak *egyedüli* segédközege parancs továbbítás, jelentés, közvetítés stb.-ra *csakis a segédtszt* volt. Elképzelhető tehát egy nehéz viszonyok között végrehajtható támadásnál telefon, küldönclovások stb. nélkül vezetés lebonyolítása egyetlen tiszttel. Ha legsebesebb jármódban lovagolt rendeltetési helyére, legtöbbször már az odaérkeztek a viszonyok megváltoztak. Hogyan képzelhető azonban el, hogy 800—1000 lépésnyire az ellenséges rajvonaltól egyes lovasok ide-oda száguldjanak, amikor az orosz tüzérség 10—15 lövést adott egyes ember céltárgyakra le. Ha pedig gyalog teszi útját meg, úgy abba órák telhetnek bele.

A harc vezetése tehát csakis úgy volt megoldható, hogy vagy a parancsnok vagy a segédtszt kénytelen volt a közbelépés színhelyére személyesen oda menni és a helyzetet megkívánó módosítást elrendelni, mily nehéz azonban ez pusztító tűzhatás körletében és több kilométeres kiterjedésnél.

Mindezeknek dacára a parancsnokok és különösen a segédtsztek emberfeletti fizikai teljesítménye tette lehetővé, hogy az együttműködés sikerült, legékesebb példája, hogy a parancsnokok 50%-a a segédtsztekuek pedig 75%-a lett ezen egy napi harcban harcképtelen. Századparancsnok és alantás tisztekben pedig e napi veszteség 45% volt.

Szeptember hó 1-én a 40. zászlóalj a 14. és 15. honvéd gyalogezred pótlására a 8. menetezred kötelékéből kivált és feloszlattott.

14. és 15. zászlóalj mint hadosztálytartalék Krzczonow községtől keletre fekvő magaslaton egész napon át készülségben és ugyanott éjjelezett. Az ezred parancsnokságát *Ghyczy Zoltán alezredes*, a 14. zászlóalj parancsnokságát *Mihályi István százados* a 15. zászlóaljét pedig *Deisler Árpád százados* vette át,

Szeptember hó 2-án 6 h-kor a 14. zászlóalj a 8. számú menetezred kötelékében a 74. honvéd gyalogdandár tartalékául rendeltetett ki. 11 h-kor a dandárparancsnokság rendeltére a 14. honvéd gyalogezred balszárnyának meghosszabítására Zukowtól keletre fekvő erdőbe harcba vettették és miután az igen erős ellenséges tűz következtében tért nyerni nem tudott 13 h-kor a hadosztályparancsnokság intézkedésére a 15. zászlóalj is csatlakozott a támadáshoz. Eleinte a két zászlóalj tért nyert, de 15 h-kor az újabban fellépett hatalmas orosz tulerővel szemben és a pusztító ellenséges tűz miatt kénytelen megállapodni és elért helyzetében a sötétség beálltáig kitartani.

Az éj leple alatt úgy a 14. valamint a 15. zászlóalj Krzczonow község északi szegélyére visszavonattott és ott a kötelékek rendeztettek. Ezen napi veszteség is tetemes volt 210 ember elesett és megsebesült 78 ember eltűnt.

Szeptember hó 3-án a 8. számú menetezred prnoksága alatt 14.,

15. zászlóaljja és a 7. számú menetezred 39. zászlóaljja hadosztálytartalék Krzczonowtól délre fekvő magaslaton.

11 h-kor hadosztályparancsot ad ki Zukow irányába előnyomulva a saját megrendült csapatokat feltartóztatni. Az ezredparancsnok szóbeli parancsára a 39. zászlóalj első harcvonal, ezt követte jobbra lépcsőben a 14. és 15. zászlóalj mint második harcvonal. 12 h 10'-kor alig néhány ezer lépés előnyomulás után a saját elől lévő csapatok visszavonulása és az orosz tömegek közvetlen nyomása következtében a 39. zászlóalj is visszavonulni kényszerült, amit az ezredparancsnok látva az 1. 3/14. és 1. 2/15. századot Lipniktől délkeletre fekvő magaslatokra rendeli azon parancssal, hogy ott az előnyomuló orosz üldöző erőket oldaltűzbe véve tartóztassák fel.

Mihályi és Deisler századosok erélyes fellépése és szívós kitartása következtében sikerült az oroszokat az est beálltáig álló harcra kényszeríteni tehát a visszavonuló saját csapatokat a közvetlen nyomás alól mentesíteni. Éjjel harc megszűnte után ezen négy század a hadosztálytól vett parancs értelmében Zielonától délre fekvő magaslatra visszavonatot, ott a 14. és 39. zászlóaljjal egyesült és az ezred mint hadosztály tartalék helyezkedett el.

Szeptember hó 4-én a 14. és 15. zászlóalj egész napon át hadosztálytartalék Zielonától délre.

18 h-kor a csoport Krzczonowtól Majdan Piotrkowekre az erdőn át vezető útra rendeltetett, oda érkeze azon parancsot veszi, hogy a Piotrkowek és Piotrkow közt harcoló 18. honvéd gyalogezred támogatására nyomuljon azonnal előre.

21 h-kor Piotrkowektől délre az erdőben előnyomulva a két zászlóalj az oroszok által meglepőleg megrohmoztatott, a roham azonban nemcsak vissza lett verve, hanem a rohamozók nagy része: 4 tiszt és 360 fő orosz foglyul is ejtetett.

22 h 30'-kor a meglepetés ismétlődhetésének megakadályozására a 14. zászlóalj a 18. honvéd gyalogezred mögé Majdan Piotrkowek keleti részére arccal keletnek rendeltetett, a 15. zászlóalj pedig lépcsőben tőle jobbra arccal északkeletnek. Az oroszok tényleg éj folyamán többször kísérletet tettek különböző irányokból a 14. zászlóalj vonalát áttörni, mindannyiszor ebbeli szándékuk vissza lett utasítva. A két zászlóalj egész éjjelt szakadó esőben a legéberebb készségben töltötte.

Szeptember hó 5-én kora reggeli órákban az egész 37. honvéd gyaloghadosztály Kozarczow—Ursulinon át déli irányba megkezdte a visszavonulást és 18 h-kor Dobrowka—Tarnawka vonalát érte el.

Az újból egyesült 14., 15. és 39. zászlóalj mint pótlásra rendelt csoport az éjt táborozva Dabrawkán töltötte.

Szeptember hó 6-án a 14. és 39. zászlóaljból hadiállományra összevont zászlóalj Tarnawkán a 14. honvéd gyalogezred kötelékébe lépett, ahol egész napon át mint hadosztálytartalék készségben állott.

A 15. zászlóalj még megmaradt része a 15. honvéd gyalogezredbe osztatott be.

Ezen napon tehát a 8. menetezred végleg feloszlott; a lezajlott események egészen más feladatokat róttak reá, mint amelyre tulajdon-

képen hivatva volt, de hogy ezt becsülettel teljesítette és rendeltetését magasan túlszárnyaló követelményeknek is minden tekintetben fényesen megfelelt — bizonyítják a megmaradt ebbeli hivatalos naplók.

2. A m. kir. 62. honvéd menetzászlóalj hadította a Sandomierzi éjjeli ütközetben 1914. szeptember hó 13.-ról 14.-ére.

A m. kir. nyitrai 14. honvéd gyalogezred első menetalakulása a 62. menetzászlóaljnak, mint önálló csoportnak, fényes hadította Sandomierzben a következőképen folyt le:

Zászlóaljparancsnok: zaibelsdorfi és bethlenfalvi *Bethlenfalvy Gyula* alezredes;

zászlóaljsegédtiszt: *Belcsák Kálmán* főhadnagy;

századparancsnokok: 1. század: *Horváth Zoltán* főhadnagy;

2. század: *kohanóczi Kohanovszky Ede* százados;

3. század: *Kiss József* tart. főhadnagy.

A zászlóalj harcoló állománya 800 puska volt és 1914. szeptember hó 9-én vonult be a sandomierzi hídfőbe, ahol résztvett a szeptember 9., 10. és 11.-én vívott harcokban.

Szeptember hó 12-én a hídfő kiürített és a 62. menetzászlóalj Sobowba irányított, ahol táborba szállt.

Szeptember hó 13-án reggel a zászlóalj parancsnoka Sandomierz irányából tüzérségi tüzet hallott, mely azonban rövid idő múlva megszűnt és egyéb harci zaj sem hallatszott. A zászlóalj parancsnoka, Bethlenfalvy Gyula alezredes további parancsot nem kapva, elhatározta, hogy saját kezdeményezéséből Sandomierz felé előnyomul és ott önként csatlakozik a 100. npf. dandárhoz. Ezen elhatározásának indoka volt, miszerint ezt megelőzőleg, midőn már napokon át a sandomierzi hídfőnél harcban állott zászlóalja, az oroszok támadásukat naponta a késő éjjeli órákban indították meg és hajnalig folytatták; így tehát a zászlóaljjal Sandomierzt még a sötétség beállta előtt el kellett érnie. Ebből kifolyólag az étkezés mielőbbi kiadását elrendelte és egyúttal Belcsák Kálmán főhadnagy segédtisztjét előreküldötte azon parancsal, hogy a helyzetet illetőleg tájékozódjon és jelentse meg a dandárparancsnokságnak, miszerint Sobownál semmiféle ellenséges mozgolódás nincsen, a zászlóalj tehát onnan Sandomierzbe bevonul. Ezzel egyidejűleg Bethlenfalvy alezredes felszólította a mellette táborozó 306/II. számú porosz landwehr zászlóalj parancsnokát, hogy csatlakozzon hozzá. A porosz alezredes, hivatkozva arra, miszerint parancsal lett Sobowra rendelve és csak parancsra hagyja el helyét, nem csatlakozott a 62. menetzászlóaljhöz.

Étkezés befejezése után a menetzászlóalj Sandomierz felé elindult. Időközben visszaérkezett Belcsák főhadnagy zászlóalj segédtiszt és jelentette, hogy a 100. npf. dandár csapatai visszamentek Sandomierzbe, tehát a 62. menetzászlóalj szintén vonuljon be oda.

A menetzászlóalj 19h-kor érkezett Sandomierzbe, hol a 100. npf.

dandárparancsnokság rendeletére, mint tartalék a nagy fogház helyiségében riadó szállásba helyezkedett el.

Éjfél tájban erős gyalogsági és tüzérségi tűz fejlődött ki, mely hajnal felé mindinkább fokozódott. Ugyanis az oroszok arcvonalunkat áttörték és a 73. számú orosz gyalog ezred benyomult a város dombon épült északi részébe, ahol azután az egyetértő lakosság támogatásával magát befészkelte és pedig: géppuskáikat a templomtornyokban helyezték el, a házak padlásait, ablakaikat, ajtóit, a temetőárkot, sirboltokat stb. pedig megszállották olyképen, hogy mindenütt különös súlyt helyeztek keresztűz kifejthetésére.

A betörés következtében a hidfő helyzete komollyá és válságossá lett, mert egyrészt a befészkelődött ellenség a saját félkörben előretolt csapatainkat hátha tüzelte, másrészt az innen mintegy 500 lépés kiterjedésben erősen lefelé eső terepen az oroszok a Visztula hidját könnyen birtokba vehették, mellyel azután az egész saját hidfőt birtokban tartott csapataink visszavonulási vonalát elvághatták volna.

Ez volt *szeptember hó 14-én* éjfél után a helyzet, amidőn Mihalcsics György tábornok a 100. népfölkelő dandár parancsnoka személyesen 3 h 30'-kor Bethlenfalvy alezredesnek következő szóbeli parancsot adta:

„Ellenség arcvonalunkat a város északi részénél áttörte és magát ott befészkelte. Intézzem zászlóaljával ellentámadást a betört ellenségre, vesse azt vissza.“

A parancs vétele után — tekintve, hogy Bethlenfalvy alezredes zászlóalja megelőzőleg már négy napon át Sandomierzben volt, tehát a terep és egyéb viszonyokat ismerte — a zászlóalj parancsnoka arra határozta magát el, miszerint a város északi részébe befészkelődött ellenséget ugyancsak egy még átfogóbb keresztűzzel fogja megtörni és lehetőleg azok elfogását kierőszakolni.

E célból a három századból álló zászlóaljat az ellentámadáshoz következőképen csoportosította:

„Kohanovszky (2.) század arcban támad a templomdombokra, irány középpel a középső templom torony;

$\frac{1}{2}$ Horváth (1.) század, a századparancsnok személyes vezetésével átkarolólag támad a templomdombok nyugati szegélyére;

$\frac{1}{2}$ Kiss (3.) század, ugyancsak a századparancsnok személyes vezetésével átkarolólag a templomdombok keleti szegélye ellen támad.

A fennmaradó Horváth és Kiss fél-félszázad zászlóalj tartalék a Kohanovszky század mögött!“

Ezen csoportosításban a zászlóalj 3 h 45'-kor, teljes sötétségben, megtámadta a templomdombokat. Mihelyt az arcban támadó Kohanovszky század felért a templomdombokra: a tornyokban felállított ellenséges géppuskák és a házak, sirbolt, burgonyavermek, temetőárok stb.-ben elhelyezkedett orosz gyalogság pusztító keresztűzzel fogadta, mire a század visszafutott. A zászlóaljparancsnok a zászlóalj tartalékkal a visszaözlönöket felfogta és a kijelölt irányába újból előre rendelte; a század eleinte tért is nyert, csakhamar azonban mákacs álló tűzharcot

kénytelen vivni, mert a jól befészkelődött ellenséget helyéből kivetni nem tudja, ellenben erős tüzelésével arra törekedett, hogy legalább az oroszok a hid irányába előre ne törhessenek. A templomtornyokban elhelyezett ellenséges géppuskák elhallgattatása céljából a zászlóalj parancsnoka a templomok közelében lévő házakat erős küzdelmek után felgyújtatta.

Ezen időben érkezett Horváth főhadnagy csoportjának jelentése, hogy átkaroló feladatát végrehajtani nem képes, mert egy ellenséges rajvonat útját állja — kér tehát támogatást. Ezen jelentésre a Horváth és Kiss csoportok támogatására a zászlóalj tartalék egy-egy szakasza azon parancsal rendelkezett ki, hogy a csoportok külső szárnyain az oroszok oldalába igyekezzenek jutni, mert az ellenség nyomása a hid irányában már érezhetővé vált. Az arcban támadó Kohanovszky csoportot ugyancsak több ízben kellett a zászlóalj tartalék kisebb részeivel meg erősíteni, nehogy az oroszoknak sikerüljön a hid irányában tért nyerni.

7 h-kor a felgyújtott házból már magasra törő lángoszlopokat a szél a templomtornyok ablakaiba is becsapkodta, minek következményeképpen az orosz géppuskák kénytelenek voltak tüzelésüket fokozatosan beszüntetni. Ekkor a még rendelkezésre maradt zászlóalj tartalék bevetésével az egész zászlóalj megrohmozta az ellenséget. Egyes helyeken rövid, de igen heves kézitusák keletkeztek, mely alkalommal a zászlóalj parancsnoka is lövés következtében könnyen megsebesült. Csakhamar eleinte szórványosan, majd tömegesen az oroszok megadták magukat.

A 73. orosz gyalog ezred parancsnoka az egyik templomból kijövet, gyomor- és veselövés halálosan megsebesülten a kíséretében volt tisztekkel együtt foglyul ejtetett. Az orosz ezred nagyobb részének azonban sikerült a nagyon gyenge létszámú átkaroló csoportunkon magát keresztültörve északi irányba elmenekülnie, mely alkalommal a géppuskáikat is megmentették.

A zászlóalj vesztesége e harcban: zászlóaljparancsnok könnyen sebesült; 1 század-, 9 szakaszparancsnok és 309 fő legénység részben elesett, részben sebesült, tehát a harcoló létszám 40%-a volt.

3. NÉVJEGYZÉK

a volt nyitrai 14. honv. gyalogezred állományába tartozott és a háború folyamán az ezrednél szolgált tisztek és tisztjelöltekről, akiknek neve és hadi kitüntetései megállapíthatók voltak.

Acsai Lajos tart. főhgy.

ménasági *Adorján Ágoston* ezredes:
Lptr lvg (krd), 3 o. vkr lvg (krd), 3 o.
kék (krd), K, 2 o. német vaskereszt.

Adorján Hugó trt. zls.: K.

Akucs Árpád trt. zls.: 2 o. ez. vit. é., K.

Akucs Béla trt. hgy.: br. kée (krd), K.

Akucs István trt. hgy.

Akucs László trt. hgy.: br. kée (krd), K.

Allersdorfer Ferenc fhgy.: br. kée (krd),
K, S.

Ambrózy Jenő trt. zls: K.

Dr. Andorka Zoltán trt. fhgy: 3 o. kék
krd), br. kée (krd), K, S.

Andrássy Gyula t. fhgy: 2 o. ez. vit. é, K.

Andrássy Nándor trt. zls.

Áprily Dezső trt. fhgy.

Antal Gyula trt. fhgy: 1 o. ez. vit. é., K.

Argay István trt. zls.

Arnold Aladár szds: br. kée (krd), K.

Arnold Sándor trt. fhgy.

Azsaltovics Gyula trt. fhgy: br. kée
(krd), K.

Babescu Elek szds: 3 o. kék (krd)

Babusik Ferenc t. eü. hgy: br. vit. é., K.

Badinszky László hgy: 3 o. kék (krd),
br. kée (krd), br. vit. é., K.

Bajnok József trt. hgy: br. kée (krd), K.

Baka János trt. hgy.

Baksa István trt. hgy.

Balázs Miklós trt. hgy: br. kée (krd), 2 o.
ez. vit. é., K.

Balázsovics István trt. hgy.

Bálint (Brüll) Jenő trt. fhgy: br. kée
(krd), K.

Bányai Sándor trt. eü. hgy.

Bárdio Elemér szds: 3 o. kék (krd)

Bárdio Mihály hgy.

Bárdos Jenő hgy: br. kée (krd), 2 o. ez.
vit. é., K.

Bárdos József szds: ez. kée (krd), br.
kée (krd), K.

Barna János trt. zls.

szárazajtai *Bartha László* szds: 3 o. kék
(krd), ez. kée (krd), br. kée (krd), K, S.

Barta Tibor trt. zls.

Bartha Zoltán trt. hgy: K.

Bartha Zsigmond trt. eü. hgy: br. kée
(krd), br. vit. é, K.

Bartosiewicz László fhgy: br. kée (krd),
2 o. ez. vit. é, K.

Bartos Lajos trt. hgy: 1 o. ez. vit. é, K.

Basska József trt. hgy: br. kée.

Báthy Gyula fhgy.

Bauer Gyula trt. hgy.

Bátky Endre hgy.

Becht Lajos trt. zls.

Belcsák Kálmán szds: ez. kée, br. kée
(krd), K.

Bellák Kamilló trt. hgy: ez. kée (krd),
br. kée (krd), 1 o. ez. vit. é, K.

Bellosics Károly őrn: 3 o. vkr lvg (krd),
3 o. kék (krd), br. kée (krd), K.

Belosits János trt. hgy: 1 o. ez. vit. é, K.

Dr. Beller Péter trt. főorvos: K.

Beluch Imre trt. hgy: 2 o. ez. vit. é. 2-
szor, 2 o. ez. vit. é, K.

Bendly Artur trt. hgy.

Benedek Dénes trt. hgy.

Benezs József trt. hgy: K.

Benkovics Zoltán trt. eü. hgy: K.

Benczó András trt. hgy.

Bérczy László trt. zls: 2 o. ez. vit. é, K.

Bercsényi Lajos trt. hgy.
Bernát Ignác trt. hgy: K.
Bertalan Vince trt. hgy: 1 o. ez. vit. é, K. zai-
 beldorfi és bethlenfalvi vitéz *Bethlen-
 falvy Gyula* ezredes: Lptr lvg (krd),
 3 o. vkr lvg (krd), FJ r. tk, K, S, 3 o.
 bolg. érd. ker.
 zai- beldorfi és bethlenfalvi *Bethlenfalvy
 Péter* szds: 3 o. kék (krd), br. kée,
 K, S.
Bezemek Béla trt. fhgy: 2 o. ez. vit. é.
 2-szor, 2 o. ez. vit. é, br. vit. é, K, S.
dezséri Bielek Károly trt. fhgy: 2 o. ez.
 vit. é, K.
Bielek Lajos trt. hgy: K.
Bihari Béla trt. zls.
Biró János trt. zls.
Bittera Imre fhgy: br. kée (krd), K.
Blumentfeld Sándor trt. hgy: K.
Bocsák József trt. zls.
Dr. Bóna András ezr. orvos.
Boócz Géza trt. hgy: K.
Boronkay Lajos trt. hgy.
 Dr. boronkai *Boronkay Zoltán* trt. hgy.
Boros Ignác szds. gt: br. kée (krd), K, S.
Boroska Lajos trt. hgy: br. kée.
Borza Béla szds: 3 o. vkr lvg (krd), 3 o.
 kék (krd), ez. kée (krd), br. kée (krd),
 K, S, 2 o. német vasker.
Bosánszky István trt. zls.
 felsőpataki *Bosnyák József* szds: 3 o.
 vkr lvg (krd), 3 o. kék (krd), br. kée
 (krd), K, S.
Botka Jenő fhgy. gt.
Botta Sándor trt. hgy.
Bozó József zls.
Böhm Imre trt. zls.
Brandmayer Alfréd szds: br. kée (krd), K.
Brandstetter Ferenc vk. szds.
Braun Lajos trt. hgy.
Braun Rezső hdj: K.
 háró *Braunecker Lamosál* hgy.
Braxatorisz László trt. hgy: br. kée
 (krd), K.
Breitenhofer Lajos gazd. tiszth.
Dr. Brichta Manó trt. fhgy: br. kée
 (krd), K.
Brza József hdj: K.
Budinszky Lajos trt. fhgy.
Bukovics István trt. hgy: K.
Bukovinszky Ferenc trt. zls.

Buzna Gyula trt. hgy.
Chobodiczky Elemér trt. fhgy: br. kée
 (krd), K.
Csányi Miklós hgy.
Császár Imre trt. zls.
Cseeskovics Gyula trt. hgy.
Csemniczky Szilárd hgy: 3 o. kék (krd),
 elesett 1914. november.
 vitéz *Dr. Csenkey Geyza* szds: 3 o. vkr
 (krd), 3 o. kék (krd), ez. kée (krd),
 br. kée (krd), K, S.
Csepregi Kálmán t. hgy: br. kée (krd), K.
Cserei Gyula trt. zls.
Cserei István trt. segédlelkész.
Cseryn Ágoston trt. hgy: 2 o. ez. vit. é,
 br. vit. é, K.
Dr. Csernyánszky Alfréd trt. hgy.
Csikó Ferenc trt. zls: 2 o. ez. vit. é, K.
Csiby Kálmán szds: 3 o. kék (krd), br.
 kée (krd), K, S.
 dítrói *Csiby Lőrinc* szds.
Csiffáry Jenő trt. zls.
Csiffáry Zoltán trt. fhgy: 3 o. kék (krd),
 br. kée (krd), K.
 altorjai *Csoboth Miklós* szds: 3 o. kék
 (krd), K, S.
Csóka József trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
 vit. é, K.
Csóka Lajos trt. hgy: br. kée (krd), K.
Csoma Gyula őrn: br. kée (krd), K.
 zelényi *Csukás Endre* zls.
Csunderlik Emil trt. zls: K.
Csuvara József trt. fhgy: 3 o. kék (krd),
 br. kée (krd), 2 o. ez. vit. é, K, S.
Czanyó László trt. zls.
Czelhoffer Ferenc t. hgy: br. kée (krd), K.
Czeisel János trt. eu. hgy: K.
Cziffermayer Richárd trt. fhgy.
Czigler Mór trt. fhgy: br. kée (krd), K.
Dr. Czukor Kálmán trt. hgy. gt: br. kée
 (krd), K.
Dr. Dávid Antal nik. fhgy: 3 o. kék (krd),
 br. kée (krd), br. vit. é, K.
Dávid Ede nik. szds: br. kée (krd), K.
Deák László trt. hgy: K.
Deisler (vitéz Németh) *Károly* ezredes:
 Lptr lvg (krd), 3 o. vkr lvg (krd), 3 o.
 kék (krd), ez. kée (krd), br. kée (krd),
 K, S, 1 és 2 o. ném. vask, 3 o. bolgár
 Sándor-rend ker.

- Dr. Demjén Jenő* törzsorvos: FJ r. lvg.
Dénes Miksa trt. ilgy.
Derfler Alajos trt. hgy.
Dr. Deutsch Izidor trt. ez. orv: FJ r. lvg
 (krd), br. kée (krd).
Diamant Izidor trt. hgy: K.
Dióssy József trt. hgy.
Dobó Aladár trt. hgy.
Dobó Sándor trt. zls.
Dobos Miksa trt. zls.
Dodék Jenő trt. zls.
Dombay Miklós trt. ilgy: 1 o. ez. vit. é,
 2 o. ez. vit. é, K.
Donáth Aladár trt. zls: elesett 1915. jú-
 nius 2-án.
Donáth Nándor trt. hgy.
Dömötör Béla trt. hgy.
 vitéz *Dörnyei Béla* alezr: Lptr lvg (krd),
 3 o. vkr lvg (krd), 3 o. kék (krd), el-
 esett 1916. július.
Drozdik Nándor trt. hgy: br. vit. é, K.
Đuba Kálmán trt. zls: elesett 1915. jú-
 niusban.
 vitéz *Dudás László* trt. ilgy: 1 o. ez. vit.
 é, 2 o. ez. vit. é, K, S.
Dvihály József trt. hgy: 2 o. ez. vit. é,
 K, S.

Ekker Ferenc trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
Enrődy Lajos trt. zls.
Eröss Gyula trt. ilgy: ez. kée (krd), br.
 kée (krd), K.
Eröss Imre trt. zls.

Fábián István trt. zls: ar. vit. é, újból 2 o.
 ez. vit. é, 2 o. ez. vit. é, K.
Faül Gyula trt. hgy.
Faüth Fülöp trt. ilgy.
Faragó Ede trt. ilgy: 3 o. kék (krd), br.
 kée (krd), K, S.
 alsóeöri *Farkas Géza* trt. hgy.
Farkas Jenő trt. hgy.
Fehér Jenő trt. hgy.
Fehér Sámuel örn. gt: kor. ar. ék (vész)
Fehérváry Géza szds: 3 o. kék (krd), br.
 kée (krd), K, bolgár érdemérem.
Fehérváry László trt. hgy: 1 o. ez. vit. é,
 K.
Fejes Géza trt. ilgy: br. kée (krd), újból
 2 o. ez. vit. é, 2 o. ez. vit. é, K.
Fejérváry Géza trt. hgy.
- Fekets László* ilgy. gt: kor. ar. ék (vész),
 ar. ér. ker (vész).
Ferlich Gyula trt. hgy.
Fekete István trt. hgy: br. vit. é, K.
Fekete József trt. zls: 2 o. ez. vit. é, br.
 vit. é, K.
Ficza Gyula trt. hgy: br. vit. é, K.
Füllberger Endre zls.
Finkér Frigyes trt. hgy.
Dr. Fischer Imre trt. főorv.
Fiszl István trt. hgy.
Fizély Gyula trt. hgy: 3 o. kék (krd), K.
Fizély Imre trt. zls: 2 o. ez. vit. é, K.
Fleischer Ferenc t. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
Fliegau Ignác trt. ilgy.
Formanek Lázár ezredes: 3 o. vkr lvg
 (krd), meghalt súlyos sebesülés után
 orosz fogságban.
Forster Jenő Márton trt. ilgy: ez. kée
 (krd), br. kée (krd), K.
Földi István trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
Frank Ármin trt. zls.
Fratrics Jenő trt. eü. hgy: K.
Freeska István trt. hgy: 2 o. ez. vit. é,
 K, S.
Fried Vilmos nfk. szds: br. kée (krd), K.
Friedl Ernő trt. zls.
Fridrik Árpád trt. hgy.
Frölich András főh: elesett 1914. aug. 31.
Frölich József hgy: br. kée (krd).
Fuhrmann Ede trt. hgy.
Fuszka József trt. zls.
Futala György trt. hdpr.
Futala Ödön trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
Fürchtgott Árpád trt. hgy: K.
Füredi Izsó trt. zls: 1 o. ez. vit. é, K.
Fürst Fülöp trt. hgy: K.
Füzi Mihály trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, br.
 vit. é, K.
- Gaál Ferenc* hdj: K.
Gagel János trt. hgy.
Gálffy Sándor zls.
Dr. Gallasy József ezr. orv: FJ r. lvg
 (krd), ez. kée (krd), br. kée (krd), vör.
 ker. 2 o. tisztí jelv, K.
Garai József trt. hgy.
Gasparetz Béla trt. ilgy: br. kée.
Gasparovics József trt. ilgy: K.

- Gasparovics Pál* trt. hgy: br. kée (krd),
1 o. ez. vit. é, K.
- Gáspár József* trt. fhgy: br. kée (krd), K.
- Gáspár Sándor* trt. zls.
- Geleta József* trt. zls.
- ghiczi assa és ablánczkürti *Ghyczy István* örn: br. kée (krd), K.
- ghiczi assa és ablánczkürti *Ghyczy Zoltán* ezredes: 3 o. vkr lvg (krd), 3 o. kék (krd), K, 2 o. ném. vask.
- Gladitsch Pál* fhgy.
- Glatz János* trt. hgy: 1 o. ez. vit. é, K.
- Goldberger Aladár* trt. hgy: br. kée (krd), K.
- Gorka Gyula* trt. zls.
- Gotthard Károly* trt. zls.
- Gottmann Emil* örn.
- Gönczy György* ezredes.
- Gramantik Ernő* trt. fhgy: 3 o. kék (krd), br. kée (krd), 2 o. ez. vit. é, K.
- Gratzer Gyula* trt. hgy: br. vit. é, K.
- Graublicska N.* trt. zls: elesett 1916 júniusban.
- Greschó Gyula* trt. hgy: K.
- Griács Péter* trt. fhgy.
- Grillusz Artur* trt. fhgy.
- Grünwald Árpád* trt. zls.
- Gunyics György* hgy: elesett 1914. augusztus 24-én.
- Guth Emil* t. fhgy: 3 o. kék (krd), K, S.
- Dr. Gyapay Ede* nfk. szds: br. kée.
- Gyarmaty Imre* hdj: K.
- Gyenes László* szds: K, S.
- Gyertyánfi Kornél* zls.
- Győri János* trt. zls.
- Gyurinka Árpád* trt. hgy: br. kée (krd), 2 o. ez. vit. é, K.
- Gyurinka József* trt. fhgy: K.
- Gyurják József* trt. hgy.
- Haán Aladár* trt. hgy: br. kée (krd), 2 o. ez. vit. é, K.
- Habrik István* trt. hgy: 3 o. kék (krd), br. kée (krd), K.
- Hajdú Aladár* trt. fhgy.
- Hajdú Pál* trt. fhgy.
- Hajós Jenő* trt. állatorvos: kor. ar. érd. ker (vész).
- Halász Jenő* trt. zls.
- Halász Willibald* hgy.
- Hammel Árpád* nfk. fhgy: br. kée (krd), K.
- Hanuszek János* trt. hgy.
- Harkányi Gyula* trt. hgy.
- híhalmi *Harmos Miklós* fhgy.
- Hastinger Miklós* szds.
- Havas Lajos* méneskari szds: K.
- Hecht Gyula* trt. zls.
- Heibik Aladár* trt. hgy.
- Helcz Gyula* szds: 3 o. kék (krd), br. kée (krd), elesett 1915. júliusban.
- Helisz Gyula* trt. hgy: 1 o. ez. vit. é, K.
- Herczegh Tivadar* trt. hgy: K.
- Herz Ernő* trt. zls.
- Henezs József* trt. eü. hgy: kor. ar. érd. ker. (vész), K.
- Hermann György* trt. zls: br. vit. é, K.
- Herverth Béla* trt. hgy: K.
- Hidas József* trt. fhgy.
- Hilvert Henrik* trt. fhgy.
- Hissuth István* trt. hgy.
- Hlaványi József* trt. zls.
- Hlavatsek Ferenc* t. fggy: br. kée (krd), K.
- Dr. Hollitscher Vilmos* nfk. szds: br. kée.
- Holtság András* trt. hgy: br. kée (krd), K.
- Horti József* trt. zls.
- Dr. Horváth Ferenc* ezr. orv: FJ r. lvg (krd), ez. kée (krd), br. kée (krd), K.
- Horváth Gyula* trt. hgy. gt.
- Horváth István* trt. hgy: K.
- Horváth János* trt. zls.
- Horváth László* trt. hgy: br. kée (krd), 2 o. ez. vit. é, K.
- Horváth Nándor* t. hgy: br. kée (krd), K.
- Horváth Zoltán* fhgy: br. kée (krd), K.
- Hrdina Endre* fhgy: 3 o. kék (krd), br. kée (krd), elesett 1915. július 2.
- Hrucsjár Lajos* trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, br. vit. é, K.
- Hugyecz Gyula* trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
- Hugyecz József* trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
- Hütter Gyula* trt. hgy.
- Hyross Kálmán* hgy. gt: ar. érd. ker. (vész).
- Hyross (vitéz Honfy) Tibor* trt. hgy: ar. vit. é, 1 o. ez. vit. é, 2 o. ez. vit. é, br. vit. é, K, S, porosz harcos érem.
- Ihász Károly* trt. hgy: K.
- Iró Bálint* trt. hgy.

- Iványi Gusztáv* fhgy: 3 o. kék (krd), ez. kée (krd), újból br. kée (krd), br. kée (krd), K, S.
- Iványi Nándor* trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
- Jákó Jenő* trt. zls: 2 o. ez. vit. é, K.
- Jakubovits Sándor* trt. hgy: 1 o. ez. vit. é, K.
- Jámbor Ferenc* örn: 3 o. kék (krd), elesett 1914. október 24-én.
- Jambrik Lajos* nfk. hgy: K.
- Janák Lajos* trt. hgy.
- Janik Alajos* trt. hgy: ez. kée (krd), br. kée (krd), K.
- Jaroch Béla* fhgy: br. kée (krd), K.
- Jedlicska János* trt. hgy.
- Jellinek Vilmos* trt. hgy. gt.
- Jeney N.* trt. hgy.
királyiai báró *Jeszénák Alajos* szds.
- Jeszenszky Elek* fhgy: br. kée (krd), K.
- Joó József* trt. fhgy: br. kée (krd), K.
- Dr. Kabina József* trt. hgy.
- Kadarász Béla* fhgy: 3 o. kék (krd), br. kée (krd), K, S.
- Kadarász Károly* fhgy: br. kée (krd), K.
- Kalapos Béla* trt. hgy.
- Kalix Béla* trt. zls.
- Kálmán Kálmán* trt. hgy.
- Kálmán Miksa* trt. zls.
- Kántor Imre* trt. fhgy.
- Kántor István* trt. zls.
- Kapsz Géza* trt. hgy: br. vit. é, K.
- Kardos Lajos* trt. zls: K.
- Kapitány Jenő* trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
- Kardos Miksa* trt. hgy.
- Karl István* t. hgy: elesett 1917. aug.-ban.
- Dr. Karsay Sándor* trt. hgy.
- Kartal Artur* trt. hgy: 3 o. kék (krd), 1 o. ez. vit. é, K.
- Katkin Éde* trt. hgy: 3 o. kék (krd), 1 o. ez. vit. é, 2 o. ez. vit. é, K, S.
- Katkin Győző* hgy: 3 o. kék (krd), K.
- Katona Jenő* trt. zls.
- Kelemen Zsigmond* trt. hgy.
- Kellner László* trt. zls.
- Kelndorfer Oszkár* trt. hgy.
- Keresztes Gyula* fhgy.
- Kertész Árpád* trt. hgy.
- Kertész Ferenc* trt. hgy.
- Kertész Kornél* trt. zls.
- Keviczky Pál* trt. eu. zls.
- Kianicska Ferenc* trt. hgy.
- Dr. Kis Jenő* trt. hgy.
- Kiss Béla* trt. zls.
- Kiss Ferenc* trt. fhgy: br. kée (krd), K.
- Kiss György* trt. hgy: ar. érd. ker (vész).
- Kiss Lajos* trt. zls.
- Kiss László* trt. hgy: br. kée (krd), 2 o. ez. vit. é, br. vit. é, K.
- Kiss Péter* trt. eu. hgy.
- Kittler József* trt. zls.
- Klausch János* t. hdpr. elesett 1916. júniusban.
- Klein Ernő* trt. hgy.
- Klein Imre* trt. hgy.
- Klincsek Béla* trt. fhgy: 2 o. ez. vit. é, K.
- Klincsek János* trt. fhgy: br. kée (krd), 2 o. ez. vit. é, K.
- Klinda Károly* t. hgy: br. kée (krd), K, S.
- Kmethy Antal* trt. hgy: br. kée (krd), K.
- Kmethy István* trt. zls.
- Knausz Ferenc* vk. szds: 3 o. kék (krd), ez. kée (krd), br. kée (krd), K.
- Knieszsa István* hdj: K.
- Knotek István* trt. hgy.
- Knüpfelmacher Lajos* trt. fhgy.
- Koller József* trt. hgy.
kohanócezi *Kochanovszky Béla* szds: br. kée (krd).
- Dr. Komáromi Ferenc* trt. hgy.
- Komáromi Jenő* t. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
- Dr. Kómiyes László* nfk. fhgy: br. kée (krd), K, S.
- Kömley János* trt. zls.
- Konecsny Béla* t. fhgy: 3 o. kék (krd), K.
- Konkoly-Thege Zoltán* trt. fhgy: br. kée (krd), K.
- Konrád Kálmán* trt. hgy.
- Konyári Ödön* trt. hgy.
- Kopalszky Győző* trt. zls: elesett 1916. novemberben.
- Kopcsányi Gyula* trt. fhgy: K.
- Kopcsán Mihály* trt. zls: 2 o. vit. é, K.
- Korányi Rezső* fhgy: ez. kée (krd), br. kée (krd), K.
- Kormány László* trt. fhgy: másodsor 2 o. ez. vit. é, 2 o. ez. vit. é, K.
vitéz *Korompay (Koprna) László* szds: 3 o. kék (krd), K, S.

- Kostyál János* trt. hgy.
Kotiersz Dezső trt. zls.
Kotschy Hugó trt. hgy.
Kovács Barna szds.
Kovács Endre trt. hgy.
Dr. Kovács Gyula trt. hgy.
Dr. Kovács Ignác szkv. fhgy: ez. kée, br. kée (krd), K, S.
Kovács István trt. zls: K.
Dr. Kovács Jónás törzsorvos: haretéri ragályos betegségben meghalt.
Kovács József trt. zls.
Kovács László trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
Kovácsik Nándor trt. zls.
Kovács Márton hgy.
Kovácsy Gyula trt. hgy.
Kováts Jenő trt. zls.
Kováts Sándor trt. fhgy: ez. kée (krd), br. kée (krd), 2 o. ez. vit. é, K.
Král Ferenc trt. fhgy: ez. kée (krd), br. kée (krd), K, S.
Kramer Miksa trt. hgy.
Kraicsovics György trt. hgy: br. vit. é, K.
Kramm Antal ník. fhgy: ez. kée (krd), br. kée (krd), K.
Krausz József trt. hgy.
Krecsák Gyula trt. zls: K.
Kriek Gyula trt. hgy: K.
Krizmanics János trt. zls.
Kroha János szds: br. kée (krd), K.
Kruppa Pál trt. zls.
Kubicsek Géza trt. hgy.
Kubicza Kázmér fhgy.
Kucsera Imre trt. hgy: ar. ér. ker (vészt), br. vit. é, K.
Dr. Kuchta Gábor trt. fhgy: K.
Kukán (vitéz Hajdú) *Imre* trt. hgy: ar. vit. é, br. kée (krd), K.
Dr. Kulcsár Andor ezr. orv: FJ r. lvg (krd), ez. kée (krd), br. kée (krd), K, vörösker. 2 o. tisztí jelv.
Kulina József szds: 3 o. kék (krd), ez. kée (krd), br. kée (krd), hds. főpsági dícséret, K.
Kund Árpád trt. hgy.
Kun Károly trt. fhgy: K.
Kutassy László trt. fhgy: br. kée (krd), K.
Kvasz András trt. zls: 2 o. ez. vit. é, K.
Kuheida Ferenc trt. hgy: br. vit. é, K.
- Dr. Ladányi Ödön* ník. hgy: K.
Lacza Béla ník. fhgy: ez. kée (krd), br. kée (krd), K.
Lacza László trt. fhgy: K, S.
Landsmann Emil trt. fhgy.
Langer Aladár trt. zls.
Lányi Gyula trt. hgy.
László Ernő trt. hgy.
Lauter Sándor trt. hgy.
Lázár József trt. hgy.
Lázár Lajos hdpj: 2 o. ez. vit. é, K.
Ledényi Lajos trt. hgy.
Legát Ferenc trt. hgy. gt.
Legény Béla fhgy: 3 o. kék (krd), ez. kée (krd), br. kée (krd), K, S, 2 o. ném. vasker.
 lehetőskai *Lehóczky János* alezr: 3 o. kék (krd), ez. kée (krd), br. kée (krd), K.
Lelkes István trt. hgy.
Lénárd János trt. hgy: K.
Lencső Vilmos trt. hgy.
Lende Géza trt. hgy: br. kée (krd), K.
Lengyel Elemér trt. hgy.
Libertiny Árpád t. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
Libertiny Zoltán trt. fhgy: K.
Linek Adolf trt. hgy.
Linter József trt. hgy.
Lipovniczky Tibor fhgy: K.
Liptai Béla trt. eü. hgy: K.
Lipták Géza trt. zls.
Lósy Béla trt. hgy: K.
Lovász József trt. zls.
Löwinger Herik trt. hgy: K.
Lukovics János trt. fhgy.
Lukszics János trt. fhgy.
Lux Lajos szds: 3 o. kék (krd), br. kée (krd), K, S, 2 o. német vasker.
- Makay Gyula* trt. szds: 3 o. kék (krd), br. kée (krd), K.
Manusich Ferenc fhgy: ez. kée (krd), br. kée (krd), K, S.
Manninger János hgy: br. kée (krd), K.
Markó Győző trt. hgy.
Markovich Sándor trt. hgy.
Markovics József őrn: br. kée (krd), K.
Markstein Ármín t. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
Martiska József trt. hgy: br. kée (krd), 2 o. ez. vit. é, K.
Marton Jenő trt. hgy.

- Márton József* trt. hgy.
- Massányi Dezső* trt. hgy: K.
- Massányi Imre* hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
- Massányi Jenő* trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
- Maszarek János* trt. zls.
- Maszaroviits Gyula* trt. hgy: br. kéé (krd),
br. vit. é, K.
- Mátos Béla* trt. hgy.
- Matus Ferenc* trt. műsz. segédtiszty: ar.
érd. ker (vész).
- Medgyesy Sándor* alezr: br. kéé.
- Melcher Gyula* fhgy. gt: br. kéé (krd).
- Meltsch András* trt. hgy.
- Merkader Antal* trt. hgy: br. kéé (krd),
2 o. ez. vit. é, K.
- Mihálik János* trt. hgy: br. kéé (krd), 1 o.
ez. vit. é, br. vit. é, K.
- Mihalik Oszkár* szds.
- Mihálovics János* trt. hgy.
- nemes *Mihályi István* őrn: 3 o. kék (krd),
ez. kéé (krd), br. kéé (krd), K, S.
- Mikla Sándor* trt. hgy.
- Mikovich László* alezr: 3 o. kék (krd),
br. kéé (krd), K.
- Miksik Andor* trt. hgy: K.
- Mikulay József* trt. hgy.
- Mikus János* trt. hgy: K.
- Milecz János* trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
- Minár János* trt. hgy: elesett 1917. au-
gusztusban.
- Missner Gyula* trt. zls.
- Missury György* fhgy: 3 o. kék (krd), br.
kéé (krd), K.
- Missuth Kálmán* t. hgy: br. kéé (krd), K.
- Möldy István* fhgy: K.
- Mogán Sándor* fhgy. gt: br. kéé (krd),
kor. ar. érd. ker. (krd), hads. főpsági
dicséret, K.
- Molnár Alfons* trt. fhgy: br. kéé (krd),
kor. ar. érd. ker. (krd), K.
- Molnár Gábor* zls.
rudinai *Molnár Jenő* alezr.
- Molnár Kálmán* fhgy: br. kéé (krd), K.
- Móré László* fhgy: br. kéé (krd), K.
- vitéz *Móró János* trt. hgy: br. kéé (krd),
1 o. ez. vit. é, br. vit. é, K, S.
- Muraközy Dezső* t. fgy: br. kéé (krd), K.
- Nuchlovsky Gyula* trt. zls: K.
- gárdonyi *Nagy Imre* fhgy: 3 o. kék (krd),
elesett 1914. augusztusban.
- Nagy István* trt. zls.
gárdonyi *Nagy Pál* szds: 3 o. kék (krd),
elesett 1914. október 24-én.
- Nalepa Andor* trt. hgy.
- Naményi Zsigmond* szds.
- Nedeczky Sándor* trt. hgy.
- Nedelák Béla* trt. hgy: br. kéé (krd), K.
- Nedelják István* trt. fhgy: br. kéé (krd),
K, holgár érdemérem.
- Nedőczy Gyula* fhgy: br. kéé (krd), K.
- Nemcsék Béla* fhgy: 3 o. kék (krd), K.
- Nemes István* trt. hgy: K.
- bejezi *Németh Lajos* ezredes: Lptr lvg
(krd), 3 o. vkr lvg (krd), K, S.
- Németh Mátyás* trt. hgy: 3 o. kék (krd),
2 o. ez. vit. é, K, elesett 1917. augusz-
tusban.
- Neuber Ernő* trt. hgy: 3 o. kék (krd), 2 o.
ez. vit. é, K.
- Neuschl János* trt. zls.
- Nitsch Artur* trt. segédlelk: FJ r. lvg
(krd), br. kéé (krd), kor. ar. ér. ker.
lelkészi kereszt, K, 2 o. vörös ker.
tisztí jelv.
- Novoszenszky László* trt. hgy: br. kéé
(krd), K.
- Nyári Antal* fhgy: 3 o. kék (krd), br. kéé
(krd), elesett 1916. évben.
- Nyikos Zsigmond* trt. fhgy.
- Nyitrai József* trt. hgy: K.
- Nyuli József* hdpr. elesett 1917. aug.-ban.
- Ocskay Elemér* fhgy: 3 o. kék (krd), br.
kéé (krd), elesett.
- Ocsvoszky Árpád* trt. hgy: br. kéé
(krd), K.
- Okolicsányi László* trt. hgy. gt: kor. ar.
érd. ker. (vész).
- Dr. Ordódy Vilmos* nfk. fhgy: br. kéé
(krd), K.
- Osztroveczky Tibor* trt. zls.
- Oswald József* trt. zls: 1 o. ez. vit. é, K.
- Oswald Ede* trt. fhgy.
- Pahán Imre* trt. zls.
- Pál Imre* trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
- Pály János* hdj: K.
- Paun Ferenc* trt. zls.
- Papp Sándor* trt. hgy: K.
- Parsche (vitéz Kadicsfalvy) Gyula* ezre-
des: Lptr lvg (krd), 3 o. vkr lvg (krd),
3 o. kék (krd), K.

Parseh István trt. fhgy.
Paskay Ferenc trt. hgy: 1 o. ez. vit. é, K.
Passovszky Károly trt. zls.
Dr. Patak Endre trt. hgy.
Pick György hdj: K.
Pelczér Tivadar trt. hdgy: K.
Pintér János trt. hgy.
 ürményi *Pintér Zoltán* trt. hgy.
Petrik Pál trt. hgy: br. kée (krd), K.
Petrovics Károly trt. zls.
Pohl Edgár trt. hgy.
Polákovics József trt. hgy.
 polcerékaí *Polerezky János* örn: br. kée.
Politzer Béla trt. zls.
Pollák Jenő trt. zls.
Polónyi Lajos trt. hgy.
Polyák Agoston trt. zls.
Pomothy János trt. zls: K.
Porzsolts Oszkár trt. hgy.
Pós Béla trt. fhgy: 1 o. ez. vit. é, K.
Pottyondy Gusztáv alezr: 3 o. kék (krd),
 ez. kée (krd), br. kée (krd), K.
Preicz Gyula trt. hgy.
Pribil Sándor örn.
Priesender László trt. hgy.
Prikril Gyula trt. hgy: br. vit. é, K.
Prinz Sándor trt. zls: 2 o. ez. vit. é, K.
Purgly Béla trt. hgy.
Putnik Béla szds: 3 o. kék (krd), K.

Quill Alfréd trt. zls: ar. érd. ker. (vész),
 br. vit. é, K.

Rabek Mihály trt. hgy: br. kée (krd),
 2 o. ez. vit. é, K.
Rucskovics Jenő trt. hgy.
Rugányi Ignác trt. hgy.
Rainer László zls: 2 o. ez. vit. é, elesett
 1915. június 5-én.
Rakota József trt. zls.
Raskó Károly trt. zls.
Razsó Imre trt. hgy.
Rédeky Imre trt. zls.
Rédeky Lajos trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
Reidner Agoston szkv. szds: br. kée.
Reidner (Pétery) Béla szds: 3 o. vkr lvg
 (krd), 3 o. kék (krd) újból, 3 o. kék
 (krd), br. kée (krd), K, S.
Reidner Henrik trt. fhgy: br. kée.
Rester Emil trt. hdpr.

Révész Kálmán nfk. zls.
Dr. Ribarik János trt. fhgy: ez. kée (krd),
 br. kée (krd), K, bolgár érd ér.
Riedl Gábor trt. zls: ar. vit. é, K.
Rimely Dénes trt. hgy.
Rinter Jenő trt. hgy.
Rohács Géza trt. hgy.
Rolfesz Berndát trt. zls: 2 o. ez. vit. é, K.
Rosenbaum Nándor trt. fhgy: 3 o. kék
 (krd), br. kée (krd), K, S.
Rosztóczy Emil szds: 3 o. kék (krd), ez.
 kée (krd), br. kée (krd), K, S, 2 o. né-
 met vask.
Reeska Imre trt. zls.
Dr. Rudolf Béla szkv. szds: br. kée (krd),
 hadsereg par. dicsérő elismerés.
Ruiszl József trt. fhgy: 3 o. kék (krd),
 2 o. ez. vit. é, K.
Ruiszl Rezső trt. zls.
Ruzicska Béla trt. hgy: br. kée (krd), K.
Ruzsicska Kornél fhgy: 3 o. kék (krd),
 újból ez. kée (krd), ez. kée (krd), br.
 kée (krd), K, S, 2 o. német vask.

Saitos Gyula trt. hgy: ar. érd. ker.
Salamon Béla szds. gt: br. kée.
Dr. Salamon Géza trt. hgy: K.
Salgó László trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
Salgó István trt. hgy: br. kée (krd), 1 o.
 ez. vit. é, K.
Salzberger Oszkár trt. fhgy: br. kée
 (krd), K.
Salvendy Artur trt. hgy.
Sándor Kálmán trt. hgy.
Say Rezső alezr: 3 o. kék (krd), K, S.
Schick Miksa trt. fhgy.
Schiller Gyula trt. zls.
Schmeringer Gyula trt. hgy.
Schmidt Gyula trt. fhgy.
Schmidt Kálmán alezr: 3 o. kék (krd),
 br. kée (krd), K, S, hadoszt. dicsérő
 elismerése.
Schneider József szds: 3 o. kék (krd), br.
 kée (krd), K, S.
Schneider Miklós trt. hgy.
Schöber Elemér trt. hgy: elesett 1914
 október 25-én.
Schöberle Géza trt. üi hdpr: 2 o. ez. vit.
 é, K.
Schubert Tivadar trt. hgy.
Schultz György trt. hgy.

- Schultz Győző* trt. hgy.
Schultz János trt. zls.
Schüch Sándor trt. zls: K.
Schwaho Vilmos t. zls: 2 o. ez. vit. é, K.
Schwank Jenő hdpr.
Schwarz Szigfried trt. eü. hgy: K.
Dr. Schweitzer Artúr trt. segéadorvos.
Sebestyén Pál trt. zls: 2 o. ez. vit. é, K.
Sefcsik István trt. fhgy: br. kée (krd),
 1 o. ez. vit. é, 2 o. ez. vit. é, K.
Sefcsik János trt. zls.
Seikovics Ferenc trt. hgy: 3 o. kék (krd),
 br. kée (krd), K.
 vitéz *Selyem Dezső* szds: 3 o. vkr lvg
 (krd), 3 o. kék (krd), K, S.
Silberstein Frigyes trt. hgy: K.
Sille Sándor szds (vk): 3 o. kék (krd),
 ez. kée (krd), br. kée (krd), S, 2 o.
 német vasker.
Simonyi Gyula trt. hgy.
Simora István trt. zls.
Singer Gábor trt. hdpr.
Singer Sándor trt. hgy.
Sinka László trt. fhgy: 1 o. ez. vit. érem
 újból, 1 o. ez. vit. é, K, S.
Sipler Dezső trt. fhgy.
Siposs Lajos trt. hgy: elesett 1916. jú-
 nius 17-én.
Skultéti János trt. hgy.
Somogyi László hdprj.
Somlyó Hugó trt. hgy: br. kée (krd), 2 o.
 ez. vit. é, K.
Soós János fhgy: elesett.
Soskó Béla trt. zls.
Spáda Gyula szds: br. kée (krd), K, hol-
 gár nemz. érd. r.
Spitz Jenő hdj: K.
Spitzer Vilmos trt. hgy.
Steiner Béla fhgy: 3 o. kék (krd), ez. kée
 (krd), br. kée (krd), K.
Stein János trt. zls.
Stíbló István trt. fhgy: br. kée (krd), 2 o.
 ez. vit. é, K.
Strbik László trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
Steger Ferenc trt. zls: 2 o. ez. vit. é, K.
Starke Mihály trt. hgy.
Stíft Benő trt. fhgy: K.
Strausz Henrik trt. fhgy: br. kée (krd), K.
Straub N. hdj: elesett 1917. augusztusban.
Strausz Miklós trt. zls.
- Dr. Sttoika Traján* nik. hgy: 1 o. ez. vit.
 é, K.
Stubnya Ignác trt. zls: K.
Sturek András hgy.
Sugár Sándor trt. zls.
Suhajda Tibor trt. hgy: K.
Svarba József trt. hgy: 1 o. ez. vit. é, 2
 o. ez. vit. é, K.
Szabó Barnabás trt. zls.
Szabó Béla trt. hgy: br. kée (krd), K.
Szabó Ernő fhgy: 1 o. ez. vit. é, K.
Szabó Gergely trt. hgy: elesett 1917.
 augusztusban.
Szabó Imre trt. zls: ar. érd. ker (vész).
Szabó Jenő trt. hgy.
Szabó József trt. hgy: br. kée (krd), 2 o.
 ez. vit. é. újból, 2 o. ez. vit. é, K.
Szabó Mihály trt. hgy.
Szakál Pál ezredes: Lptr lvg (krd), 3 o.
 vkr lvg (krd), tiszti arany vitézs. érem,
 3 o. kék (krd), br. kée (krd), K, S, 2 o.
 német vaskereszt.
Szalai Lajos fhgy.
Szalay Pál trt. zls: br. vit. é, K.
Szaniszló Ferenc nik. zls.
Szántó Izidor trt. hgy: 2 o. ez. vit. é, K.
Szántó Jenő trt. hgy.
Dr. Szarka Gyula trt. fhgy. gt: ar. érd.
 ker (vész).
Szarkássy László t. hgy: br. kée (krd), K.
Szász Lajos trt. hgy: K.
Szatmáry Zsigmond trt. fhgy: 3 o. kék
 (krd), br. kée (krd), K.
Szecsey Sándor fhgy.
Szeceksay Jenő szds.
Szeiberth Ferenc fhgy. gt: br. kée, kor.
 ar. érd. ker (vész).
Székely Gyula trt. hgy: elesett 1917.
 augusztusban.
Dr. Székely Károly trt. ezr. orv: FJ r.
 lvg (krd), K.
Székely Lajos trt. zls: K.
Székely Zoltán trt. hgy: 1 o. ez. vit. é, K.
Széles János trt. hgy: br. kée (krd), 1 o.
 ez. vit. é, K.
Szelóczky Endre trt. fhgy: br. kée (krd),
 K.
Szentgyörgyi Ferenc trt. hgy: 3 o. kék
 (krd), 2 o. ez. vit. é, K.
 primóczi *Szentmiklóssy Nándor* szds: 3 o.
 kék (krd), K.
Dr. Szigeti Miklós trt. hgy.

- Sziklai Béla* trt. hgy: br. kée (krd), K, S.
Szikora Kázmér hdj.
Szilágyi Jenő trt. zls.
Szilárd János fhgy: br. kée (krd), K.
Szirmay József trt. zls: 2 o. ez. vit. é, elesett 1916. júniusban.
Szitta Lajos trt. fhgy: br. kée (krd), 2 o. ez. vit. é, K.
Szívó György nik. fhgy.
Szlávik Alajos trt. hgy.
Szlávik Kálmán trt. hgy.
Szmetanovics József trt. hgy.
Szmida Lajos fhgy: br. kée (krd), K.
Szmieskö Márton trt. zls.
Szobi Tódor Imre trt. hgy: 1 o. ez. vit. é, K.
Szokács Antal trt. hgy.
Szorkovszky Libor trt. hgy: 1 o. ez. vit. é, 2 o. ez. vit. é, K.
Sziehlik Gyula szds: br. kée.
Szpiskó József trt. zls.
Sztraka Ágoston trt. hgy.

Táby Kálmán fhgy.
Takács Manó trt. hgy.
Tamási Lajos trt. hgy.: br. kée (krd), K. kisjókai és köpösdí gróf *Takács Tolvay József* vk. alezr.
Tarjánai Sándor trt. hgy.
Tejfalussy László trt. zls.
Tenczer Gyula trt. hgy.
Teszák János trt. hgy: 3 o. kék (krd), K.
Thausz Gyula trt. hgy.
Thuránszky Ernő trt. fhgy.
Tihanyi Kamil trt. hgy.
Tilesch György fhgy: 3 o. kék (krd), K.
Dr. Tónay Dezső I. o. főtörzsorvos
Dr. Tordon Vince trt. hgy.
Török László trt. hgy. gt.
Tóth Béla szds: 3 o. kék (krd), K, S.
Tóth Béla trt. fhgy: ar. vit. é, 1 o. ez. vit. é, K, S.
Tóth Ferenc trt. fhgy: br. kée (krd), br. vit. é, K.
Tóth Imre trt. zls.
Tóth István trt. zls: K.
Tóth László trt. zls.
első szopori Tóth Sándor ezredes: Lptr. lvg (krd), 3 o. vkr lvg (krd), 3 o. kék (krd), K.
Truszká Zoltán trt. fhgy
- Tucsik Vince* trt. hgy: K.
Dr. Tulassay József trt. eü. hgy: ar. érd. ker. (vépsz)
Turcsán Ernő trt. fhgy: 3 o. kék (krd), ez. kée (krd), br. kée (krd), 1 o. ez. vit. é, K.
turesánkai Turchányi István hgy: 3 o. kék, elesett 1914. októberben.
Turcsék Lajos trt. hgy: K.
Turczér Béla trt. hgy. gt: br. kée.

Ujjady Béla szds: 3 o. vkr lvg (krd), 3 o. kék (krd), br. kée(krd), K, 2 o. ném. vaskereszt.
Ulmann József hdpj.
Dr. Ungar József trt. segédorvos helyettes.
Urban Ferenc trt. hgy.
Urcikán Ferenc trt. zls.

Varga János fhgy: 3 o. kék (krd), elesett 1916. június 5-én.
merci Vajda Barna trt. szds.
Valicsék Jenő trt. zls.
Valkó Mihály trt. hgy: K.
Vanek János Gyula trt. hgy: br. kée (krd), K.
Vanicsék László trt. zls.
Vanitsek Rezső trt. zls.
Varga Géza trt. zls.
Varga József trt. zls: ar. ér. ker (vész)
Varsányi István trt. hgy.
Vásárhelyi Lőrinc trt. hdpr: 2 o. ez. vit. é, K.
Vas János trt. hgy: br. kée.
Vavró Károly trt. zls.
Vaskó István szds: 3 o. vkr lvg (krd), br. kée (krd), elesett 1914. évben.
Waldvogel Konrád trt. fhgy.
Wanschada Ervin trt. zls.
Végh I. Jenő trt. hgy: br. vit. é.
Velics Imre szds: 3 o. kék (krd), újból ez. kée (krd), ez. kée (krd), br. kée (krd), K, S.
Dr. Veres Pál trt. főorvos
Vermes Aladár trt. hgy.
Vermes Gyula alezr: Lptr lvg (krd), 3 o. vkr lvg (krd), 3 o. kék (krd), K, S.
Verő Béla trt. fhgy.
Veszélak Dezső trt. fhgy: ez. kée (krd), br. kée (krd), K.
Veszely László trt. zls.

- Veit Flórián* trt. flgy.
Weil Ignác trt. flgy: br. kéc (krd), K.
Weisz Izsák Imre trt zls.
Weisz Jenő trt. zls.
Weisz Lajos trt. hdp. elesett 1915. június.
Weisz Miksa trt. hgy.
Weisz Sándor trt. hgy: br. kéc (krd), 2 o. ez. vit. é, K.
Vida János trt. hdpj.
Vincze József trt. zls.
Visnovszky Rezső trt. hgy.
Wildmann Jenő trt. hgy.
Will Antal szds: 3 o. kék (krd), K.
Windhager Ferenc trt. hgy.
Viadár György trt. hgy.
Vojacek Gyula trt. zls.
Vojnarovszky Dezső trt. zls: K.
Vörös (Weinstingl) Jenő trt. zls: K.
- Wolf Emil* trt. hgy.
Vondra Dezső trt. zls.
Záborszky Gyula trt. hgy.
Zalai László trt. hgy: K.
Zachár Vilmos trt. hdp.
Zimmer Emil trt. zls.
Zink Jenő szds: br. kéc (krd), K.
Ziffer Gyula trt. hgy.
Zipser (vitéz Zay) Ödön flgy. ?
Zoller Gyula trt. zls. elesett 1915. szeptember 14-én.
Zoller Richárd trt. hgy. elesett 1916. szeptemberben.
Zoller Vilmos trt. hgy: K.
Zsemlye János trt. hgy: K.
Zwarg Henrik hdpj: br. vit. é, K.
Zay János trt. hdpj: 2 o. ez. vit. é, K.

Segédletek

a volt nyitrai 14. honvéd gyalogezred történetéhez, melyek alapján azt szerző összeállította :

1. A m. kir. 37. honvéd gyalog hadosztály naplója (hadtörténelmi levéltár);

2. A m. kir. 74. honvéd gyalog dandár naplója (hadtörténelmi levéltár);

3. *Ezrednapló töredékek* (vázlatok és eredeti parancsok nélkül):

a) 1915. február 13-tól 1915. március 28-ig,

b) 1915. április 6-tól 1915. június 29-ig,

c) 1915. július 8-tól 1915. július 20-ig,

d) 1915. július 31-ike,

e) 1916. június 4-től 1916. december 26-ig,

f) 1917. január 1-től 1917. december 31-ig,

g) 1918. január 1-től 1918. október 18-ig,

h) 1918. november 2-től 1918. november 11-ig.

4. A III/14. zászlóalj eseménynaplója 1914. november 6-tól 1915. június 30-ig;

5. A 14. honvéd pótzászlóalj történelmi bizottsága által feldolgozott rész: „Kárpáti harcok 1915. január 4-től május 17-ig“ (vázlatok és eredeti parancsok nagy része hiányzik).

6. *Schmidt Kálmán őrnagy:*

a) A II/14. zászlóalj tevékenysége a Sandomierzi ütközet alkalmával és az ezt követő üldöző menet a Visztuláig 1914. október 5. és 6.

b) A II/14. zászlóalj napló a hadműveleti eseményekről 1914. július 31-től október 24-ig.

7. *Schneider József* alezredes hivatalos ezred napló másolata 1914. augusztus 1-től szeptember 5-ig.

8. *Lux Lajos őrnagy:* „Háborus tapasztalataim rövid összefoglalása.

9. *Mihályi István százados:*

a) Harcleírások 1914. augusztus 1-től november 15-ig;

b) A 8. sz. menetezred működése.

10. *Spáda Gyula százados:*

a) Olszanka körüli harcok;

b) Ezred II. zászlóaljának harcai az Iwangorod előtti csatában 1914. október 25. 26-án;

c) Adatok Michalowka—Jangrot körül lefolyt harcokról 1914. november 16.—17-én.

11. *Bethlenfalvy Gyula* ezredes: a 14. honvéd gyalog ezred által felállított 62. menetzászlóalj működésének története az ésszakkeleti harc-téren.

12. *Rosztóczky Emil* százados:

a) Lagowi ütközet 1914. október 25-én;

b) Lutowiskai ütközet 1915. február 6-án.

13. *Steiner Béla* százados: naplója 1914. augusztus 13-tól szeptember 17-ig; 1915 július 27-től szeptember 18-ig; 1916. december 14-től 1917. április 1-ig.

14. *Will Antal* százados: Lublin körüli harcélményeim 1914. augusztus 24-től 31-ig.

15. *Forster Jenő* trt. főhadnagy magánnaplója 1914. augusztus 16-tól november 16. közötti eseményekről.

16. *Tóth Béla* trt. főhadnagy: Harcaink Jangrótnál, a Kárpátokban és a San mellett.

17. *Vermes Gyula* ezredes: Karpilowka és Olykai állásharcok részletes magánnapló a II/14. zászlóalj működéséről.

18. *Bosnyák József* százados: Eseménynapló az 1. számú géppus-kás osztag 1915. február és március havában a San folyó védelménél.

19. *Horváth Zoltán* főhadnagy: 1915. január 24-én kárpáti harcokban a 902-^o-re éjjeli rajtatütés.

20. *Az I/14. zászlóalj* az Andrzejowi ütközetben, a Lutowiska körüli harcokban; az I/14. század működése Ostré magaslatán.

21. *Ambrózy Lenárt* trt. zászlós: Harctéri élményeim 1914. szeptember-november.

22. *Dr. Gallasy József* törzsorvos: a 14. honvéd gyalog ezred egészségügyi viszonyai 1915. január 1-től május 15-ig.

23. *M. kir. 14. honvéd gyalog ezred*: Gefechtsbericht Piskorowice 1915. június 14.

24. *Mamusich Ferenc* főhadnagy: 1915. június 2-án Siedlanka harcokban a 2. század rohama.

25. *Frecska István* trt. hadnagy: Életrajzi adatok.

26. *Dr. Ribarik János* trt. főhadnagy: Hrdina Endre főhadnagy hősi halálához (Ponikwy 1915. július 2.); Rajner Lajos zászlós hősi halálához (Siedlanka 1915. június 2.).

27. *Markstein Ármin* trt. zászlós: Ein Gefechtsbild von den Kämpfen am San, zum Andenken an den gefallenen Kameraden Kadett Weisz Lajos.

28. *Bellosics Károly* őrnagy: Ponikwynél lefolyt ütközet leírása.

29. *Szirmay József* trt. zászlós:

a) Kajetanowka 1915. július 21.

b) a 179-es magaslat 1915. augusztus 21—23.

30. *Glatz János* trt. zászlós: Kozlowka 1915. augusztus 8.

31. *Dr. Dávid Antal* nk. hadnagy:

a) Napló 1915. július 15-től 1918. június 1. közt átélt fontosabb harcokról;

b) A 14-es honvédek véres napja a Strypánál 1915. szept. 15-én.

32. *Harcleírás*: 1915. augusztus 6. és 7-én Kozlowka község mellett vívott ütközetről.

33. *Harcleírás*: 1915. augusztus 22. és 23-án Wolkowice község mellett vívott ütközetről.

34. *Szorkovszky Tibor* trt. zászlós: Harctéri élményeim I. Sztrzeszkowicei ütközet 1915. július 23—30-ig

35. *Hyross Tibor* trt. hadnagy:

a) Feljegyzések 1916. május 13-tól szeptember 26-ig;

b) Naplóból 1916. július 22.—1917. augusztus 3-ig;

c) Fegyvertények;

d) Összeomlás után karhatalom működése.

36. *Harcleírás* az 1915. szeptember 15. és 16-án Petlikowce Stare melletti ütközetről.

37. *Harcjelentés* az I/14. zászlóalj, mint felderítő különítmény működéséről 1916. október 13—18-ig.

38. *Klinda Károly* trt. hadnagy: Napló 1916. november 14-től—1917. december 5-ig történt harci eseményekről.

39. *Antal* trt. hadnagy: Adatok: 1916. október 21. Bélbor 1251 ◊; 1916. november 7. Bélbor 1396 ◊; 1916. november 29—30-án 1471 ◊.

40. *Kapsz Géza* trt. hadnagy: Harctéri élményeim naplószerű leírása 1916. szeptember 25-től—1917. végéig.

41. *Salgó László* trt. hadnagy: Mozzanatok ezredünk román harctéri küzdelmeiből 1916. szeptember—1918. április.

42. *Hrncsjár Lajos* trt. hadnagy: Napló harctéri élményeiről 1916. július 20—1918. május 31-ig.

43. *Jenney* trt. hadnagy: Háborus élményeim 1916. november 26-tól—1918. június 10-ig.

44. *Tóth Ferenc* trt. hadnagy: Napló 1916. november 3—9-ig.

45. *Mihálik János* trt. hadnagy: Napló 1916. november 1-től—30-ig történt harci eseményekről.

46. *Pann Ferenc* trt. zls.: Harctéri élményeim 1916. május 10-től 1917. szeptember 28-ig.

47. *Csuvara József* trt. fhgy.: Egyéni működéseim a világháború alatt, a) olykai páncélvonat; b) Magura Casinului; c) amikor a vendéget járörbe vittük.

48. *Kuheida Ferenc* trt. hadnagy: Naplójegyzet az 1917. aug.-i harcok és az utána következő napokról.

49. *Priesender László* trt. hadnagy: Harctéri élményeim 1917. aug. 14-től—november elejéig.

50. *Recska Imre* trt. zászlós: Hadiesemény a Casinului harcokról.

51. *Székely Zoltán* trt. hadnagy: Napló 1917. június 23-tól—1917. október 1-ig.

52. *Milecz János* trt. hgy.: Napló 1917. ápr. 28—dec. 6-ig.

53. *Krajcsovics György* tart. hadnagy: Élményeim a 14. honvéd gyalog ezred kötelékében töltött harctéri szolgálatomról 1917. április 13-tól 1918. május 20-ig.

54. *Fejes Géza* tart. főhadnagy: Harcleírás (Tölgyesi harcokból).

55. *Kiss László* tart. hadnagy: Napló 1917. augusztus 1-től 20-ig.

56. *Dr. Kömives László* nfk. főhadnagy: A 2. század naplója 1915. augusztustól 1916. június 8-ig.

57. *vitéz Dr. Csenkey Géza* alezredes: a Kombinált zászlóalj működése a nyitrai 14. honvéd gyalog ezred kötelékében az Olyka-i harcoknál.

58. *Rosenbaum Ferdinánd* tart. főhadnagy: a) Ezred napiparancsok; hadosztály, hadsereg parancsok és fontosabb rendeletek *eredeti példányai* az 1916., 1917. és 1918. évről. b) A 9/14. század névjegyzéke és több fontos eredeti előjegyzések.

59. Néhány orosz parancsnak fordítása 1916-ban.

60. *Zwei Ehrentage* des K. ung. Landwehrinfanterieregimentes No. 14. (Hadseregfőparancsnokságtól) *eredeti*.

61. *vitéz Honfy (Hyross) Tibor* tart. hadnagy: *Fegyvertény* 1918. november 1-től december 12-ig.

62. *Hont vármegye* 1915. évi 5894/1915. számú üdvözlő felirata a nyitrai 14. honvéd gyalog ezred parancsnokához.